

Glosa

**PRAWO GOSPODARCZE
W ORZECZENIACH I KOMENTARZACH**

KWARTALNIK

4

(205)

grudzień
2025

**INSTYTUT NAUK
PRAWNYCH UMCS**

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

Glosa

**PRAWO GOSPODARCZE
W ORZECZENIACH I KOMENTARZACH**

KWARTALNIK

4

(205)

grudzień
2025

**INSTYTUT NAUK
PRAWNYCH UMCS**

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

REDAKTOR NACZELNY Prof. Andrzej Jakubecki

REDAKTOR ZARZĄDZAJĄCY Prof. ucz. Adrian Niewęglowski

SEKRETARZ REDAKCJI Mgr Natalia Walczak

KOLEGIUM REDAKCYJNE

Prof. Magdalena Budyn-Kulik, Prof. ucz. Marek Salamonowicz, Dr Mateusz Derdak, Dr Paweł Lesiński,
Dr Hubert Mielnik, Prof. ucz. Adrian Niewęglowski, Dr Arkadiusz Sadza, Mgr Natalia Walczak

RADA NAUKOWA

Prof. dr. Martin Borowski, Uniwersytet w Heidelbergu, Niemcy
Prof. Emilio Castorina, Uniwersytet w Katanii, Włochy
Dr hab., Prof. UW. Marcin Dziurda, Uniwersytet Warszawski, Polska
Prof. dr hab. Paweł Jan Grzegorzczak, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska
Prof. dr hab. Katarzyna Grzybczyk, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska
Prof. Julian Conrad Juergensmeyer, Georgia State University, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej
Prof. dr hab. Wojciech Jan Katner, Uniwersytet Łódzki, Polska
Prof. dr hab. Agnieszka Barbara Malarewicz-Jakubów, Uniwersytet w Białymstoku, Polska
Prof. dr hab. Ryszard Markiewicz, Uniwersytet Jagielloński, Polska
Prof. Pilar Montero, Uniwersytet w Alicante, Hiszpania
Prof. dr hab. Józef Okolski, Akademia Leona Koźmińskiego, Polska
Dr hab., Prof. UJ Justyna Ożegalska-Trybalska, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Polska
Prof. dr hab. Krzysztof Pietrzykowski, Uniwersytet Warszawski, Polska
Prof. dr hab. Piotr Pinior, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska
Prof. dr hab. Wojciech Popiołek, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska
Prof. Michal Radvan, Uniwersytet Masaryka, Czechy
Prof. dr hab. Marek Safjan, Uniwersytet Warszawski, Polska
Dr hab. Anna Shtefan, Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Ukraina
Prof. dr hab. Joanna Sieńczyło-Chlabicz, Uniwersytet w Białymstoku, Polska
Prof. dr hab. Ryszard Skubisz, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Polska
Prof. dr hab. Stanisław Sołtyński, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska
Prof. dr hab. Krystyna Szczepanowska-Kozłowska, Uniwersytet Warszawski, Polska
Prof. dr hab. Andrzej Szumański, Uniwersytet Jagielloński, Polska
Prof. Stanisław Tosza, University of Luxembourg
Prof. dr hab. Karol Piotr Weitz, Uniwersytet Warszawski, Polska
Dr hab., Prof. UW. Łukasz Żelechowski, Uniwersytet Warszawski, Polska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE Bernadeta Lekacz

SKŁAD I ŁAMANIE Agnieszka Muchowska

© Wydawnictwo UMCS, Lublin 2025

e-ISSN: 3071-8716

WYDAWCA Instytut Nauk Prawnych UMCS, Plac Marii Curie-Skłodowskiej 5, 20-031 Lublin

Wersją podstawową (referencyjną) czasopisma jest wersja elektroniczna.

**Za publikację na łamach kwartalnika Autor otrzymuje 70 pkt
(zgodnie z załącznikiem do komunikatu Ministra Nauki z 5.01.2024 r.
w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych,
wydanego na podstawie art. 267 ust. 3 ustawy z 20.07.2018 r. –
Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.).**

Czasopismo jest ujęte w międzynarodowej bazie European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH+).

REDAKCJA

glosa@mail.umcs.pl

Instytut Nauk Prawnych

Plac Marii Curie-Skłodowskiej 5, 20-031 Lublin

Wydawnictwo UMCS, ul. Idziego Radziszewskiego 11, 20-031 Lublin

tel.: (081) 537 53 04, e-mail: wydawnictwo_sekretariat@mail.umcs.pl

PRAWO I POSTĘPOWANIE CYWILNE

Monika Cichorska

Usunięcie braków formalnych skargi kasacyjnej za pomocą pełnomocnictwa procesowego –
glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2024 r., III CZ 109/24.....7

Magdalena Deneka

Częściowe zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego – glosa do postanowienia Sądu
Najwyższego z dnia 22 czerwca 2023 r., II CSKP 1273/2219

Krzysztof Kurosz

Obowiązek pożycia w małżeństwie a art. 8 EKPC – glosa krytyczna do wyroku ETPC
z 23 stycznia 2025 r., skarga nr 13805/21, H.W. przeciwko Francji29

Olimpia Marcewicz-Kochnio

Zastosowanie art. 192 pkt 3 k.p.c. w sprawie o uchylenie (stwierdzenie nieważności) uchwały
współwłaścicieli nieruchomości wspólnej objętej zarządem spółdzielni mieszkaniowej –
glosa krytyczna do wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 stycznia 2021r.,
I ACa 643/2039

PRAWO I POSTĘPOWANIE KARNE

Adam Taracha

Program „Pegasus” to legalny środek techniczny stosowany w czasie kontroli operacyjnej –
glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 11 maja 2023 r., II AKa 480/2147

Katarzyna Osiak-Krynicka

Standardy ochrony małoletnich – nowa skuteczna forma ochrony dzieci przed przemocą,
czy przykry obowiązek?57

PRAWO ADMINISTRACYJNE, FINANSOWE I PRAWO PRACY

Robert Jastrzębski

Waluty obce wykonane ze złota dewizowego – glosa do wyroku Naczelnego Sądu
Administracyjnego z dnia 31 stycznia 2025 r., III FSK 154/23.....67

Emil Kruk, Robert Suwaj

Sposoby wygaszania zobowiązań z tytułu administracyjnych kar pieniężnych.....77

Jarosław Olesiak

Przerwanie biegu terminu przedawnienia w stosunku do podatnika a zasady solidarnej odpowiedzialności osób trzecich – glosa częściowo krytyczna do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 25 stycznia 2023 r., III FSK 1621/21.....89

Helena Szewczyk

Odpowiedzialność pracodawcy z tytułu mobbingu – glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2023 r., I PSKP 8/22.....97

PRAWO HANDLOWE I WŁASNOŚĆ INTELEKTUALNA**Szymon Byczko**

Przegląd orzecznictwa sądów powszechnych dotyczącego misselingu na rynku instrumentów finansowych105

Tomasz Drab

Standard dowodu co do wykazania wiedzy o używaniu późniejszego znaku towarowego koniecznej do powołania się na przyzwolenie (tolerowanie) tego znaku – glosa do wyroku Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23117

Mira Malczyńska-Biały

Ochrona konsumenta w Unii Europejskiej oraz nieuczciwe praktyki rynkowe127

Karol Moniczewski

Skutki naruszenia zasad reprezentacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z art. 210 § 1 k.s.h. – glosa krytyczna do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2024 r., II CSKP 1733/22.....135

SUBSTANTIVE AND PROCEDURAL CIVIL LAW

Monika Cichorska

Removal of formal defects of the cassation complaint by the use of a power of attorney – commentary on the Supreme Court’s ruling of 18 July 2025, III CZ 109/24.....7

Magdalena Deneka

partial waiver of a limited property right – commentary on the decision of the Supreme Court of 22 June 2023, II CSKP 1273/2219

Krzysztof Kurosz

Conjugal duties and Art. 8 ECHR – a partially critical commentary on the judgment of the ECtHR of 23 January 2025, application no. 13805/21, H.W. v. France29

Olimpia Marcewicz-Kochnio

Application of Art. 192(3) of the Code of Civil Procedure in a case for revocation (declaration of invalidity) of a resolution of co-owners of common property under the management of a housing cooperative – critical commentary to the judgment of the Court of Appeals in Szczecin of 28 January 2021, I ACa 643/20.....39

SUBSTANTIVE AND PROCEDURAL CRIMINAL LAW

Adam Taracha

The ‘Pegasus’ program as a legal technical measure used in the course of operational surveillance – commentary on the judgment of the Court of Appeal in Wrocław of 11 May 2023, II AKa 480/2147

Katarzyna Osiak-Krynicka

Standards for the protection of minors – a new effective form of protecting children from violence or an unpleasant obligation?.....57

ADMINISTRATIVE AND FINANCIAL LAW, LABOUR LAW

Robert Jastrzębski

Foreign currencies made of monetary gold – commentary on the judgment of the Supreme Administrative Court of 31 January 2025, III FSK 154/2367

Emil Kruk, Robert Suwaj

Manners of the extinguishing of liabilities arising from administrative fines77

Jarosław Olesiak

Interruption of the limitation period against the taxpayer and the principles of joint and several liability of third parties and their grounds – partially critical commentary on the judgment of the Supreme Administrative Court of 25 January 2023, III FSK 621/2189

Helena Szewczyk

Employer's liability for mobbing – commentary on the judgment of the Supreme Court of 22 February 2023, I PSKP 8/2297

COMMERCIAL LAW AND INTELLECTUAL PROPERTY

Szymon Byczko

Review of case-law on misseling..... 105

Tomasz Drab

Standard of proof for demonstrating knowledge of the use of a later trademark necessary to invoke acquiescence in the use of that trademark – commentary on the judgment of the General Court of the European Union of 6 November 2024, T 136/23 117

Mira Malczyńska-Biały

Consumer protection in the European Union and unfair commercial practices 127

Karol Moniczewski

The effects of violating the rules of representation of a limited liability company under Art. 210 § 1 of the Commercial Companies Code – commentary on the judgment of the Supreme Court of 8 November 2024, II CSKP 1733/22 135

dr Monika Cichorska

ORCID: 0009-0002-7082-5174

m.cichorska@wpia.uw.edu.pl

Uniwersytet Warszawski

Usunięcie braków formalnych skargi kasacyjnej za pomocą pełnomocnictwa procesowego – glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2024 r., III CZ 109/24

Słowa kluczowe: *pismo procesowe; skarga kasacyjna; usuwanie braków formalnych; pełnomocnictwo procesowe*

W głosowanym orzeczeniu Sąd Najwyższy dokonał szerokiej wykładni pojęcia „usuwanie braków formalnych pisma procesowego”. Uznał on załączenie do pisma odpisu pełnomocnictwa procesowego wraz z danymi strony za tożsame w skutkach ze złożeniem odrębnego pisma w celu usunięcia braków. Jest to nowy punkt widzenia w zakresie oceny pisma procesowego pod kątem spełnienia warunków formalnych. W postanowieniu odniesiono się również do wysoce sformalizowanej wykładni Sądu Najwyższego warunków dopuszczalności skargi kasacyjnej. Poddaje się pod rozagę, czy skargę należy traktować jako pierwsze pismo w sprawie i w związku z tym czy odpowiednio stosować do skargi kasacyjnej wymagania z art. 126 § 2 k.p.c.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2024 r., III CZ 109/24

Uzupełnienia braków formalnych pism i środków odwoławczych, jak również nadzwyczajnych środków zaskarżenia dokonuje się co do zasady w odrębnym piśmie procesowym. W zależności od rodzaju braku formalnego jego uzupełnienie może nastąpić poprzez złożenie pisma, w którym podane zostaną np. brakujące dane dotyczące stron, jak również złożenie pisma odpowiadającego treścią pierwotnie wniesionemu pismu/środkowi zaskarżenia, uzupełnionego jednak o brakujące dane. Jako tożsame w skutkach ze złożeniem odrębnego pisma, w którym wskazane zostałyby dane strony, uznano załączenie do pisma odpisu pełnomocnictwa, w którym dane te zostały ujawnione.

Wprowadzenie

Wezwanie do usunięcia braków formalnych pisma procesowego jest jedną z czynności sądowych¹ podejmowaną w razie wniesienia

przez stronę (uczestnika) postępowania pisma procesowego, które zawiera braki formalne. Zgodnie z art. 130 § 1 k.p.c. jeżeli pismo procesowe nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych

¹ Czynności sądowe (organów sądowych) w odróżnieniu od czynności procesowych stron cechuje obligatoryjność, stanowiący charakter, samodzielność, nieodwo-

łalność. Zob. szerzej: J. Mokry, *Czynności procesowe podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 1993, s. 72 i n.

lub jeżeli od pisma nie uiszczono należnej opłaty, przewodniczący wzywa stronę, pod rygorem zwrócenia pisma, do poprawienia, uzupełnienia lub opłacenia go w terminie tygodniowym. Mylne oznaczenie pisma procesowego lub inne oczywiste niedokładności nie stanowią przeszkody do nadania pismu biegu i rozpoznania go w trybie właściwym².

W myśl przepisu art. 130 *in principio* k.p.c. przewodniczący ma obowiązek wezwać stronę do poprawienia lub uzupełnienia pisma wówczas, gdy skutek braków pismo procesowe nie może otrzymać prawidłowego biegu. Oznacza to wystąpienie takich braków formalnych, które uniemożliwiają wywołanie przez pismo właściwych skutków procesowych zarówno w stosunku do sądu, jak i pozostałych podmiotów uczestniczących w postępowaniu³. W celu usunięcia braków strona zwyczajowo składa dodatkowe pismo z brakującymi danymi, załącza potwierdzenie uiszczenia brakującej opłaty. Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 18 lipca 2024 r. (III CZ 109/24) podjął problematykę usuwania braków formalnych pisma procesowego w niestandardowy sposób, który odbiega od powszechnej praktyki.

1. Stan faktyczny

W sprawie o ustalenie nieważności umowy toczącej się przed Sądem Apelacyjnym w Łodzi (IACa 1969/22) zapadł prawomocny wyrok sądu II instancji. Od wyroku strona powodowa, reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, złożyła skargę kasacyjną. Zarządzeniem z dnia 6 grudnia 2023 r. Sąd Apelacyjny wezwał pełnomocnika powódek do wskazania ich numerów PESEL i adresów, adresów pozwanych oraz nadesłania trzech egzemplarzy odpisów skargi kasacyjnej w terminie tygodniowym pod rygorem odrzucenia skargi.

W odpowiedzi na wezwanie Sądu Apelacyjnego, w piśmie procesowym z dnia 18 grudnia 2023 r., pełnomocnik powódek częściowo uzupełnił braki formalne wyszczególnione w wezwaniu. Podał numery PESEL powódek oraz załączył trzy odpisy skargi kasacyjnej, nie wskazał natomiast adresów stron postępowania zgodnie z treścią wezwania. Sąd Apelacyjny w Łodzi postanowieniem z dnia 3 stycznia 2024 r., działając na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c., odrzucił skargę kasacyjną powódek z powodu nieuzupełnienia wszystkich braków formalnych skargi.

W zażaleniu na powyższe rozstrzygnięcie pełnomocnik, działając w imieniu powódek, zarzucił naruszenie szeregu przepisów procesowych, tj. art. 398⁶ § 2 k.p.c., art. 398⁴ § 1 k.p.c. oraz art. 126 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398⁴ § 3 k.p.c., i wniósł o jego uchylenie.

2. Stanowisko Sądu Najwyższego

Sąd Najwyższy nie podzielił stanowiska Sądu Apelacyjnego o zasadności odrzucenia skargi kasacyjnej wskutek nieusunięcia braków formalnych skargi z dwóch powodów. Po pierwsze, podważył stanowisko Sądu Apelacyjnego o kwalifikowaniu skargi kasacyjnej jako pierwszego pisma w sprawie i odpowiedniego stosowania do oceny skargi art. 126 § 2 k.p.c. Po drugie, nawet gdyby zakwalifikować skargę jako pierwsze pismo w sprawie, przedłożenie odpisu pełnomocnictwa procesowego wraz z danymi może być uznane za prawidłowy sposób usuwania braków formalnych pisma.

W ramach pierwszego z zagadnień wskazano na rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego w przedmiocie tego, czy skarga kasacyjna powinna spełniać wymagania formalne pierwszego pisma w sprawie⁴, czy też każdego pisma procesowego⁵. Wyrażane jest stanowisko, że skarga kasacyjna – z uwagi na

² Przepis stosuje się odpowiednio w postępowaniu nieprocesowym na podstawie art. 13 § 2 k.p.c.

³ M. Jędrzejewska, K. Weitz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, komentarz do art. 130, nb. 2.

⁴ Stosownie do art. 126 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398⁴ § 3 k.p.c.

⁵ Stosownie do art. 126 § 1 k.p.c. w zw. z art. 398⁴ § 3 k.p.c.

charakter tego środka prawnego – jest pierwszym pismem w sprawie w rozumieniu art. 126 § 2 k.p.c. i powinna spełniać wymogi wskazane w tym przepisie, w tym m.in. oznaczenie stron (uczestników postępowania), jak i wskazanie miejsca ich zamieszkania lub siedziby⁶. Miejsce zamieszkania osoby fizycznej określa się przez podanie miejscowości, w której dana osoba przebywa z zamiarem stałego pobytu, oraz jej dokładnego adresu (nazwy ulicy, numeru domu, ewentualnie numeru mieszkania) w sposób umożliwiający sądowi doręczenie stronie korespondencji⁷. Jeżeli skarga kasacyjna nie spełnia powyższych wymagań, przewodniczący w sądzie II instancji wzywa skarżącego na podstawie art. 398⁶ § 1 k.p.c. do usunięcia braków w terminie tygodniowym pod rygorem odrzucenia skargi⁸.

Według odmiennego poglądu w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że skarga kasacyjna nie jest pierwszym pismem procesowym w sprawie w rozumieniu art. 126

§ 2 k.p.c.⁹ Takie stanowisko koegzystowało razem z kontrowersyjnym zapatrywaniem, że wniesienie skargi kasacyjnej oznacza z procesowego punktu widzenia wszczęcie nowej sprawy ze względu na prawomocność orzeczenia, od którego przysługuje skarga¹⁰. Zwracano jednak uwagę, że skarga kasacyjna nie jest pierwszym pismem w sprawie w rozumieniu art. 126 § 2 k.p.c., przepis ten nie ma zastosowania w wypadku wniesienia skargi. Skoro adresy uczestników postępowania znajdują się w aktach sprawy i nie uległy zmianie, to nie ma obowiązku ich ponownie wskazywać w skardze kasacyjnej¹¹.

3. Wymogi formalne skargi kasacyjnej

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia przysługującym od prawomocnego orzeczenia¹². Jak w wypadku innych środków zaskarżenia¹³, wyróżnia się elementy konstrukcyjne (kwalifikowane) oraz

⁶ Zob. postanowienie SN z dnia 22 października 2015 r., IV CZ 43/15, niepubl.; postanowienie SN z dnia 6 lipca 2016 r., IV CZ 34/16, niepubl.; postanowienie SN z dnia 16 lutego 2017 r., I CZ 15/17, niepubl.; postanowienie SN z dnia 7 września 2023 r., III CZ 43/23, niepubl. Jednocześnie zastrzega się, że art. 126 § 2 k.p.c. w postępowaniu kasacyjnym powinien być stosowany odpowiednio (art. 398²¹ w zw. z art. 391 § 2 k.p.c.), co oznacza, że podlegają uwzględnieniu także czynności procesowe stron i czynności sądu podejmowane na etapie postępowania przed sądem I i II instancji, związane w szczególności z wymogami formalnymi dotyczącymi pozwu i apelacji. Zob. postanowienie SN z dnia 7 września 2023 r., III CZ 43/23, niepubl.

⁷ Postanowienie SN z dnia 22 października 2015 r., IV CZ 43/15, niepubl. Zgodnie z art. 398⁴ § 3 k.p.c. skarga kasacyjna, oprócz wymagań przewidzianych w § 1 i 2 tego przepisu, powinna czynić zadość wymaganiom przewidzianym dla pism procesowych. Jako pierwsze pismo w nowej sprawie przed SN skarga kasacyjna powinna nadto zawierać m.in. oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby stron (art. 126 § 2 pkt 1 w zw. z art. 398⁴ § 3 k.p.c.).

⁸ Postanowienie SN z dnia 16 lutego 2017 r., I CZ 15/17, niepubl. Por. postanowienie SN z dnia 6 lipca 2016 r., IV CZ 34/16, niepubl.; postanowienie SN z dnia 19 kwietnia 2012 r., IV CZ 152/11, niepubl.

⁹ Zob. postanowienie SN z dnia 25 października 2012 r., IV CZ 113/12, niepubl.; postanowienie SN z dnia 19 kwietnia 2012 r., IV CZ 152/11, niepubl.; postanowienie SN z dnia 13 września 2017 r., IV CZ 51/17, niepubl. Skarga kasacyjna nie jest pierwszym pismem procesowym i w związku z tym wnioskodawca nie jest obowiązany do wskazania adresów uczestników (art. 126 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

¹⁰ Zob. postanowienie SN z dnia 13 września 2017 r., IV CZ 51/17, niepubl. Wniesienie skargi kasacyjnej jest uważane z procesowego punktu widzenia za wszczęcie nowej sprawy ze względu na prawomocność orzeczenia, od którego przysługuje skarga. Jednak skarga kasacyjna nie jest pierwszym pismem w sprawie w rozumieniu art. 126 § 2 pkt 1 k.p.c. i wbrew stanowisku Sądu Okręgowego w zaskarżonym postanowieniu przepis ten nie ma w tym wypadku zastosowania. Pogląd wyrażony w uchwale SN 7 sędziów z dnia 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07, OSNC 2008, nr 11, poz. 122.

¹¹ Postanowienie SN z dnia 13 września 2017 r., IV CZ 51/17, niepubl.

¹² O roli i charakterze skargi kasacyjnej jako środka zaskarżenia zob. M. Cichorska, *Kilka uwag o charakterze postępowania kasacyjnego*, „Polski Proces Cywilny” 2017, nr 2, s. 230 i n.

¹³ Zob. wymogi apelacji wskazane w art. 368 k.p.c., skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w art. 424⁵ k.p.c., skargi na czynności komornika w art. 767 k.p.c.

formalne skargi. W myśl art. 398⁴ § 3 k.p.c. poza wymogami konstrukcyjnymi skargi powinna ona czynić zadość wymaganiom przewidzianym dla pisma procesowego. Skarga kasacyjna jest środkiem zaskarżenia, ale równocześnie pismem procesowym¹⁴. Elementy konstrukcyjne zawarte w art. 398⁴ § 1 i 2 k.p.c. charakteryzują skargę kasacyjną jako środek zaskarżenia, zaś elementy formalne skargi w art. 398⁴ § 3 k.p.c. – jako pismo procesowe¹⁵.

Przepis art. 398⁴ § 3 k.p.c. zawiera odesłanie do wymagań formalnych pisma procesowego. Określa się je jako wymagania formalne zwykłe, które w razie ich niezachowania podlegają uzupełnieniu¹⁶. W doktrynie wśród wymagań formalnych skargi kasacyjnej, o których mowa w art. 398⁴ § 3 k.p.c., wymieniana się oznaczenie sądu, oznaczenie stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników, wskazanie sygnatury akt sprawy, oznaczenie rodzaju pisma oraz osnovę pisma¹⁷. Do pisma należy dołączyć załączniki, jeśli są wymienione w piśmie, odpisy pisma dla pozostałych uczestników¹⁸. W sprawach o prawa majątkowe skarga powinna zawierać oznaczenie wartości przedmiotu

zaskarżenia¹⁹, od skargi należy uiścić opłatę sądową w odpowiedniej wysokości²⁰.

Stanowisko, że skarga kasacyjna jest pierwszym pismem procesowym w sprawie, znajduje swój rodowód w uchwale 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2008 r. (III CZP 142/07)²¹. W uchwale zasadzie prawnej uznano, że skarga kasacyjna wszczyna nowe postępowanie i nową sprawę rozpoznawaną już nie przez sąd powszechny, lecz przez Sąd Najwyższy. Według twórców uchwały uzyskanie prawomocności przez orzeczenie rozstrzygające istotę sprawy oznacza zakończenie sprawy poddanej pod osąd, sprawy „w znaczeniu technicznop procesowym”²². Zgodnie z jej treścią w postępowaniu kasacyjnym nie obowiązuje zwolnienie od kosztów sądowych przyznane w postępowaniu przed sądami powszechnymi, pełnomocnictwo procesowe ustanowione przez stronę nie obejmuje postępowania przed Sądem Najwyższym.

Zawarte w uchwale twierdzenia oraz płynące z nich wnioski wywołały spore wątpliwości

¹⁴ T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna. Dostępność w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2011, s. 277 i n.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ E. Rudkowska-Ząbczyk, *Pisemne czynności procesowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2008, s. 118 i n. W ramach tej grupy skarga powinna czynić zadość wymaganiom przewidzianym dla pisma procesowego, które są wymienione w art. 126 k.p.c. Wymogi każdego pisma procesowego wskazano w art. 126 § 1, art. 126 § 1¹ k.p.c., art. 128 k.p.c. Wśród wymagań formalnych są: oznaczenie sądu, do którego jest skierowane pismo, oznaczenie stron, osnowa wniosku lub oświadczenia, wskazanie faktów, na których strona opiera swój wniosek, oraz dowodów na wykazanie tych faktów, podpis strony lub pełnomocnika (jeśli strona przedłożyła pełnomocnictwo procesowe).

¹⁷ T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna...*, s. 305 i n.

¹⁸ Skarga kasacyjna powinna zawierać załączniki w postaci dwóch jej odpisów przeznaczonych do akt SN oraz dla Prokuratora Generalnego, chyba że sam wniósł skargę (art. 398⁴ § 3 k.p.c.). Zob. H. Pietrzkowski, *Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych*, Warszawa 2024, pkt 4.1.2.7.

¹⁹ Zgodnie z art. 126¹ § 1 k.p.c. w każdym piśmie należy podać wartość przedmiotu sporu lub wartość przedmiotu zaskarżenia, jeżeli od tej wartości zależy właściwość rzeczowa sądu, wysokość opłaty lub dopuszczalność środka odwoławczego, a przedmiotem sprawy nie jest oznaczona kwota pieniężna.

²⁰ Jeśli obowiązek opłacenia danego pisma przewidują przepisy i strona nie została zwolniona z obowiązku poniesienia kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym. Zob. ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. 2024, poz. 959).

²¹ Uchwała SN 7 sędziów z dnia 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07, OSNC 2008, nr 11, poz. 122. Uchwale nadano moc zasady prawnej.

²² Zob. J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, t. 2, red. T. Ereciński, Warszawa 2006, s. 268 i n. Zgodnie z tym ujęciem sprawa stanowi zespół czynności procesowych stron i sądu rozpoczętych wniesieniem pozwu (wniosku), podejmowanych w celu merytorycznego rozstrzygnięcia o zasadności żądania objętego treścią pozwu, zakończonych wydaniem prawomocnego wyroku (postanowienia co do istoty sprawy). Sprawa w znaczeniu technicznop procesowym nie obejmuje wniesienia skargi kasacyjnej i innych czynności podejmowanych w ramach postępowania kasacyjnego.

w doktrynie²³, jak również w samym składzie orzekającym Sądu Najwyższego²⁴. Uchwała straciła aktualność na skutek zmian legislacyjnych²⁵. Zmianie uległ stan prawny, *de lege lata* pełnomocnictwo procesowe obejmuje wniesienie skargi kasacyjnej i postępowanie wywołane jej wniesieniem²⁶. Czynności dokonywane w postępowaniu kasacyjnym zostały zaliczone do łączących się ze sprawą czynności procesowych w rozumieniu art. 91 pkt 1 k.p.c.²⁷

Mimo zmian stanu prawnego i dezaktualizacji rozważań dokonanych w uchwale sądy powszechne i Sąd Najwyższy w swoich orzeczeniach wywodzą wnioski dotyczące kształtu skargi kasacyjnej niezawarte wprost w uchwale. Jednym z takich wniosków jest twierdzenie, że skargę kasacyjną należy traktować jak pierwsze pismo w sprawie i do oceny warunków jej dopuszczalności stosować art. 126 § 2 k.p.c. W razie niespełnienia wymagań formalnych pierwszego pisma skarga kasacyjna podlega odrzuceniu w wypadku nieuzupełnienia braków w terminie.

²³ Zob. szerzej: T. Zembruski, *Zwolnienie strony od kosztów sądowych oraz pełnomocnictwo procesowe w postępowaniu kasacyjnym*, „Palestra” 2009, nr 3–4, s. 9 i n.; A. Górski, *Uwagi o sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości przez Sąd Najwyższy* [w:] *Aurea Praxis. Aurea Theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 2, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, s. 2807 i n.; M. Cichorska, *Kilka uwag...*, s. 230 i n.

²⁴ Do uchwały zostały zgłoszone dwa zdania odrębne – sędzi SN T. Flemming-Kuleszy oraz sędzi SN R. Spyt.

²⁵ Wyrażany jest pogląd, że zachowała moc zasada prawna wyrażona w pkt 1 uchwały, w którym stwierdzono, że zwolnienie strony od kosztów sądowych przyznane w postępowaniu przed sądem powszechnym nie obejmuje postępowania kasacyjnego. Zob. M. Dziurda, M. Giaro, *Postępowanie kasacyjne jako nowa sprawa*, „Monitor Prawniczy” 2023, nr 10, s. 670 i n.

²⁶ Zmiana wprowadzona ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz innych ustaw (Dz.U. 2023, poz. 614). Ustawa weszła w życie 1 lipca 2023 r.

²⁷ Zob. szerzej: M. Cichorska, *Pełnomocnictwo w prawie procesowym cywilnym*, Warszawa 2024, s. 246 i n. Por. A. Olaś, *Reforma, deforma czy zwykłe majsterkowanie? – uwagi na tle zmian w przepisach o pełnomocnictwie procesowym na mocy nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 9.03.2023 r.*, „Palestra” 2023, nr 8, s. 71 i n.

Wezwanie skarżącego do usunięcia braków formalnych skargi w postaci adresu stron lub numeru PESEL powoda nie znajduje podstawy prawnej. W myśl art. 130 k.p.c. wezwanie strony do uzupełnienia braków pisma może nastąpić wtedy, gdy wskutek nieuzupełnienia braków pismo procesowe nie może otrzymać prawidłowego biegu. Nie ma również praktycznych powodów do wymagania od skarżącego podania miejsca zamieszkania lub siedziby i adresów stron oraz numeru PESEL lub KRS powoda²⁸. Sąd II instancji, za którego pośrednictwem wnoszona jest skarga kasacyjna, dysponuje aktualnymi danymi stron, w tym adresami zamieszkania.

Stanowisko, według którego skarga kasacyjna jest pierwszym pismem procesowym, nie jest spójne z innymi przepisami Kodeksu. Nie uwzględnia uregulowania art. 387¹ k.p.c., zgodnie z którym w razie wydania przez sąd II instancji orzeczenia, od którego przysługuje skarga kasacyjna, strony i ich przedstawiciele mają obowiązek, do czasu upływu terminu do wniesienia skargi kasacyjnej, zawiadamiać sąd II instancji o każdej zmianie miejsca zamieszkania²⁹. Skoro strony mają obowiązek informować o zmianie swojego adresu, pozbawione sensu jest żądanie podawania tego adresu w skardze.

Ponadto odesłanie do wymogów pierwszego pisma w sprawie jest stosowane przez sądy wprost i skarżący jest wzywany do podania numeru PESEL lub numer identyfikacji podatkowej (NIP) powoda będącego osobą fizyczną (zgodnie z literalnym brzmieniem art. 126 § 2 pkt 2 k.p.c.). Taka praktyka budzi wątpliwości, gdyż skarżącym może być pozwany lub interwenient uboczny³⁰, który w świetle tej praktyki

²⁸ Takie dane znajdują się w aktach postępowania i są ujawnione w Portalu Informacyjnym. Por. M. Dziurda, M. Giaro, *Postępowanie kasacyjne...*, s. 670 i n.

²⁹ Wymaganie podania adresu w skardze kasacyjnej klóci się logicznie z treścią art. 387¹ k.p.c. Tak w literaturze: T. Zembruski, *Skarga kasacyjna...*, s. 307 i n.; M. Dziurda, M. Giaro, *Postępowanie kasacyjne...*, s. 671 i n.

³⁰ O możliwości występowania w postępowaniu kasacyjnym interwenienta ubocznego i jego uprawnieniach

nie ma obowiązku podawać swojego numeru³¹. Taka wykładnia nie uwzględnia systematyki Kodeksu, bowiem przepisy o skardze kasacyjnej (art. 398²¹ k.p.c.) odsyłają odpowiednio do przepisów o apelacji, a te z kolei na podstawie art. 391 k.p.c. do przepisów o postępowaniu przed sądem I instancji. Jeśli stosować przepisy o pierwszym piśmie procesowym przez podwójne odesłanie, wówczas należałoby wymagać oznaczenia przez skarżącego swojego numeru PESEL, NIP lub KRS³².

W ramach rozważań nad wymogami formalnymi skargi kasacyjnej w doktrynie zauważono, że niezależnie od przyjętego poglądu o nowej sprawie w znaczeniu technicznoprocesowym **skarga kasacyjna bez wątpienia jest kolejnym piśmie procesowym w danej sprawie**³³. Oznaczenie stron, przedstawicieli ustawowych i pełnomocników nie musi być zatem pełne. W skardze kasacyjnej wskazuje się podmioty, które już brały udział w dotychczasowym postępowaniu. Zmiana konfiguracji podmiotowej może być spowodowana jedynie wniesieniem pisma przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich lub Rzecznika Praw Dziecka³⁴.

W literaturze wśród pism, które muszą spełniać warunki określone w art. 126 § 2 k.p.c., wskazuje się pozew, wniosek w postępowaniu nieprocesowym oraz inne pisma wszczynające postępowanie³⁵. Brak w tym wyliczeniu skargi kasacyjnej. Wskazane pisma zostały przez ustawodawcę nazwane w sposób pozwalający na ich wyodrębnienie od innych pism procesowych,

przepisy Kodeksu nałożyły na podmioty je wnoszące obowiązek spełnienia dodatkowych wymagań, właściwych dla tych pism³⁶. Nie każde pismo, które ma spełniać dodatkowe, kwalifikowane wymagania, jest pierwszym piśmie w sprawie. Jeśli skarga kasacyjna byłaby pierwszym piśmie w sprawie, nie miałoby sensu odesłanie do stosowania wymagań formalnych pisma procesowego zawarte w art. 398⁴ § 3 k.p.c.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego również wyrażono zapatrywanie, że zachowanie wymagań formalnych w pismach procesowych jest niezwykle ważne, przepisy służące temu winny być respektowane, ale ich zachowanie nie może przeradzać się w formalizm sądowy powodujący uczucie pokrzywdzenia podmiotu postępowania, którego dotyczy³⁷.

4. Pełnomocnictwo a usunięcie braków formalnych skargi kasacyjnej

Formalizm postępowania ulega złagodzeniu dzięki umożliwieniu stronom usuwania braków pism procesowych. Braki wskazane w art. 398⁴ § 3 k.p.c. mogą być usunięte zarówno z inicjatywy skarżącego, jak i w wyniku wezwania przewodniczącego w sądzie II instancji³⁸. W tym kontekście rozróżnienie elementów konstrukcyjnych oraz formalnych ma istotne znaczenie. Wymagania konstrukcyjne, o których mowa w art. 398⁴ § 1 k.p.c., nie podlegają uzupełnieniu. Skarga, która nie zawiera któregośkolwiek z elementów, podlega odrzuceniu *a limine*, bez wzywania do ich uzupełnienia. W razie stwierdzenia ewentualnych uchybień skarżący nie może skorygować wniesionej skargi³⁹.

w świetle poglądu o odrębności postępowania kasacyjnego zob. M. Cichorska, *Kilka uwag...*, s. 248.

³¹ Może także nie posiadać numeru PESEL powoda.

³² M. Dziurda, M. Giaro, *Postępowanie kasacyjne...*, s. 671 i n.

³³ T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna...*, s. 307 i n.; H. Pietrzkowski, *Czynności procesowe...*, pkt 4.1.2.7.

³⁴ T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna...*, s. 307.

³⁵ Zob. E. Rudkowska-Ząbczyk, *Pisemne czynności...*, s. 118 i n. Autorka wymienia pozew (art. 187 k.p.c.), wniosek w postępowaniu nieprocesowym (art. 511 k.p.c.), wniosek o wszczęcie egzekucji (art. 797 k.p.c.), wniosek o udzielenie zabezpieczenia (art. 736 k.p.c.), wniosek o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności (art. 782 k.p.c.).

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Postanowienie SN z dnia 13 września 2017 r., IV CZ 51/17, niepubl. Na temat formalizmu w postępowaniu cywilnym zob. szerzej: S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008.

³⁸ T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna...*, s. 304 i n.

³⁹ Mówi się o brakach formalnych nieusuwalnych. Zob. A. Zieliński, *Zasada formalizmu procesowego w nowelizacjach Kodeksu postępowania cywilnego. Zagadnienia wybrane [w:] Ewolucja polskiego postępowania*

Niedochowanie wymogów formalnych skargi (art. 398⁴ § 3 k.p.c.)⁴⁰ skutkuje wezwaniem do uzupełnienia pisma. Braki formalne dotyczące elementów zwykłego pisma procesowego mogą być usunięte w terminie tygodniowym pod rygorem odrzucenia skargi kasacyjnej. Skutecznie usunąć brak formalny może jedynie podmiot wymieniony w art. 87¹ k.p.c.⁴¹ Dopuszczalność uzupełnienia braków formalnych skargi wynika wprost z art. 398⁶ § 1 k.p.c., zgodnie z którym jeżeli skarga kasacyjna nie spełnia wymagań przewidzianych w art. 398⁴ § 2 lub 3, przewodniczący w sądzie II instancji wzywa skarżącego do usunięcia braków w terminie tygodniowym pod rygorem odrzucenia skargi⁴².

Przewodniczący w sądzie II instancji stosuje mechanizm naprawczy i wzywa do usunięcia braków formalnych⁴³. Jeśli brak formalny

pisma zostanie dostrzeżony na etapie badania braków, przewodniczący wydaje zarządzenie, które składa się z trzech części: dokładnego określenia braku (w tym wskazania konkretnej kwoty do uiszczenia), wskazania terminu, w którym ten brak ma zostać uzupełniony, oraz określenia skutku nieusunięcia braku w terminie (rygoru)⁴⁴. Termin do poprawienia lub uzupełnienia pisma procesowego dotyczy tylko tych braków, które sąd wytknął⁴⁵.

W wezwaniu wskazuje się braki formalne pisma, które należy usunąć. W orzecznictwie Sądu Najwyższego stwierdzono, że wezwanie do usunięcia braków środków odwoławczych musi być sformułowane starannie i precyzyjnie określać braki, które mają być usunięte, oraz sposób ich usunięcia⁴⁶. Brak precyzji w tym zakresie powoduje, że nie może nastąpić odrzucenie środka odwoławczego wskutek nieusunięcia braku formalnego⁴⁷.

Kodeks postępowania cywilnego nie precyzuje, jak należy usuwać braki formalne pisma. W orzecznictwie ani w doktrynie nie przesądzono jednoznacznie, w jaki sposób może nastąpić usunięcie braków formalnych pism procesowych, w tym środków zaskarżenia. Usunięcie braków formalnych pisma proceso-

cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin Niechorze 28–30 września 2007, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, s. 112 i n.

⁴⁰ „Niezachowanie któregośkolwiek warunku formalnego pisma jest brakiem pisma jako całości. Przykładowo, niepodpisane pisma procesowego nie oznaczają, że nastąpił «brak» podpisu strony. W takiej bowiem sytuacji to całe pismo procesowe, będące środkiem dokonywania czynności procesowych, jest wadliwe (dotknięte brakiem) wobec niezachowania jednego z warunków formalnych”. Zob. E. Rudkowska-Ząbczyk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Legalis 2024, komentarz do art. 130, nb. 5.

⁴¹ Adwokat lub radca prawny, a w sprawach własności intelektualnej także rzecznik patentowy. O przymusie adwokacko-radcowskim zob. T. Zembrzusi, *Kilka uwag o przymusie adwokacko-radcowskim w postępowaniu przed Sądem Najwyższym po nowelizacji kodeksu postępowania kasacyjnego*, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 1, s. 122 i n.; M. Cichorska, *Pełnomocnictwo w prawie...*, s. 176 i n.

⁴² T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna...*, s. 304 i n. Wyraźne określenie skutków uchybień w art. 398⁶ k.p.c. sprawiło, że rozgraniczenie dwóch rodzajów wymagań stawianych skarżącemu stało się jasne i czytelne.

⁴³ W literaturze podnoszone są wątpliwości co do możliwości zastosowania przepisu art. 130 k.p.c. do uzupełnienia braków formalnych pism procesowych zawierających środki zaskarżenia. Zob. E. Rudkowska-Ząbczyk, *Pisemne czynności...*, s. 329 i n.

⁴⁴ T. Szanciło [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–458¹⁶*, t. I, red. T. Szanciło, Warszawa 2023, komentarz do art. 130, nb. 4.

⁴⁵ Zob. postanowienie SN z dnia 5 listopada 1970 r., II CZ 136/70, niepubl.

⁴⁶ Postanowienie SN z dnia 6 lipca 2016 r., IV CZ 34/16, niepubl.

⁴⁷ Por. m.in. postanowienie SN z dnia 17 listopada 1998 r., III CKN 871/98, niepubl.; postanowienie SN z dnia 17 marca 2003 r., I PZ 158/02, OSNP 2003, nr 15, poz. 4; postanowienie SN z dnia 24 stycznia 2005 r., III UZ 20/04, OSNP 2005, nr 16, poz. 258. Jednocześnie SN w okolicznościach danej sprawy stwierdził, że drobny niedostatek precyzji w sformułowaniu przez Sąd Okręgowy wezwania do usunięcia wskazanego braku formalnego skargi kasacyjnej nie utrudniał w żaden sposób wykonania wezwania. Sąd Okręgowy, wzywając pełnomocnika skarżącego do uzupełnienia braków skargi kasacyjnej, wezwał go m.in. do „wskazania adresów wszystkich wnioskodawców oraz uczestników postępowania”, zamiast do oznaczenia wnioskodawców i uczestników postępowania oraz wskazania ich adresów.

wego nie stanowi samodzielnej czynności procesowej⁴⁸. W działaniu strony polegającym na usuwaniu braków formalnych nie ma możliwości wyodrębnienia elementu treści niezbędnego dla bytu czynności procesowej. Uzupełniając lub poprawiając pismo procesowe, strony nie składają oświadczeń woli lub wiedzy⁴⁹.

Wypowiedzi w doktrynie i w orzecznictwie dotyczące tego, w jaki sposób usuwać braki formalne, są lakoniczne, zdawkowe⁵⁰. Wskazuje się, że nie ma ustawowego modelu takiej czynności. Ustawodawca nie określił wymagań formalnych, którym usuwanie wadliwości pism procesowych powinno odpowiadać⁵¹. Tradycyjnie usuwanie braku formalnego polega na złożeniu dodatkowego pisma z podaniem brakujących w piśmie danych, ewentualnie uiszczeniu opłaty w przypadku braku fiskalnego⁵².

W głosowanym orzeczeniu Sąd Najwyższy stwierdził, że załączenie do pisma odpisu pełnomocnictwa, w którym dane strony zostały ujawnione, można uznać za tożsame w skutkach ze złożeniem odrębnego pisma z danymi. Jest to niekonwencjonalne, może być uznane za kontrowersyjne podejście do kwestii uzupełnienia braków formalnych pisma. Pełnomocnictwo stanowi załącznik do pozwu lub innego pisma procesowego składanego przez pełnomocnika. Jest to dowód na udzielenie przez stronę postępowania umocowania danej podmiotowi. Brak dołączonego do pisma

pełnomocnictwa jest traktowany przez sąd jako brak formalny⁵³.

Działanie w interesie reprezentowanego jest cechą paradygmatyczną instytucji przedstawicielstwa⁵⁴. Przedstawicielowi przysługuje kompetencja do dokonywania czynności prawnych w imieniu reprezentowanego, a jej korelatem po stronie reprezentowanego jest stan związania polegający na tym, że reprezentowany nie może zapobiec aktualizacji w jego sferze prawnej skutków czynności dokonanej przez przedstawiciela w granicach przysługującej mu kompetencji⁵⁵.

Doktryna prawa procesowego posługuje się pojęciem „pełnomocnictwo” na oznaczenie czynności prawnej będącej źródłem umocowania, udzielającej mocy do działania w imieniu mocodawcy⁵⁶. Pełnomocnictwo procesowe jako oświadczenie woli nadaje osobie trzeciej działającej w charakterze pełnomocnika moc działania w imieniu oraz z wiążącym skutkiem prawnym dla mocodawcy, ze skutkiem procesowym bezpośrednio i wyłącznie w jego sferze prawnej⁵⁷.

⁴⁸ Orzeczenie SN z dnia 12 sierpnia 1957 r., I CZ 131/57, OSPiKA 1958, poz. 103.

⁴⁹ E. Rudkowska-Ząbczyk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Legalis 2024, komentarz do art. 130, nb. 22.

⁵⁰ Przykładowo: jeżeli braki zostaną usunięte przez stronę (jej pełnomocnika) w terminie, pismo wywołuje skutki od chwili jego wniesienia (art. 130 § 3 k.p.c.), a nie od daty jego uzupełnienia lub poprawienia. T. Szanciło [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–458¹⁶*, t. I, red. T. Szanciło, Warszawa 2023, komentarz do art. 130, nb. 8.

⁵¹ E. Rudkowska-Ząbczyk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Legalis 2024, komentarz do art. 130, nb. 22.

⁵² Któremu zwyczajowo towarzyszy pismo o uzupełnieniu braku fiskalnego z dołączonym potwierdzeniem uiszczenia opłaty.

⁵³ W przypadku naruszenia obowiązkowego zastępstwa procesowego przez adwokatów lub radców prawnych przy składaniu skargi skarga kasacyjna złożona osobiście przez stronę podlega odrzuceniu na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. jako niedopuszczalna z innych przyczyn. Sąd jest zobowiązany odrzucić skargę *a limine*. Zob. T. Zembrzusi [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Legalis 2024, komentarz do art. 87¹, nb. 30.

⁵⁴ B. Gawlik [w:] S. Grzybowski, *System prawa cywilnego*, t. I: *Część ogólna*, Wrocław 1985, s. 735 i n. Ze względu na niezależność zewnętrznego i wewnętrznego stosunku przedstawicielstwa nie stanowi jej cechy koniecznej. Por. J. Gudowski, *Pełnomocnictwo procesowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2024, s. 21 i n. Można rzec, że udzielenie pełnomocnikowi mocy działania w imieniu i na rzecz osoby reprezentowanej (*datio potestatis, ius repraesentationis*) stanowi „ideę podstawową” pełnomocnictwa, jego „pierwszy element”.

⁵⁵ B. Gawlik [w:] S. Grzybowski, *System prawa cywilnego*, s. 749 i n.

⁵⁶ O różnych znaczeniach pojęcia „pełnomocnictwo” zob. szerzej: M. Cichorska, *Pełnomocnictwo w prawie...*, s. 35 i n.

⁵⁷ M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947, s. 152 i n.; S. Gołąb, *O pełnomocnikach w procesie cywil-*

W związku z tym powstaje pytanie, czy pełnomocnictwo procesowe może służyć usuwaniu braków formalnych pisma. Sąd badający pismo procesowe, takie jak apelacja czy skarga kasacyjna, sprawdza, czy dany środek zaskarżenia spełnia warunki formalne. W tym celu analizuje pismo procesowe, nie jego załączniki. Załączniki są weryfikowane w dalszej kolejności jako ewentualne kolejne wymagania, które pismo musi spełnić, np. w sytuacji, kiedy pełnomocnik wnosi pismo w imieniu strony (art. 126 § 3 k.p.c.). Co do zasady sądy nie traktują załączników do pisma, których może być nawet kilkaset, jako sposobu usunięcia braków formalnych wniesionego pisma.

Trudno wyobrazić sobie szersze konsekwencje przyjęcia poglądu przedstawionego w komentowanym orzeczeniu. Sądy powszechne musiałyby – w celu weryfikacji pisma pod kątem spełniania warunków formalnych – analizować wszystkie załączniki przedłożone wraz z pismem w poszukiwaniu danych adresowych, numerów PESEL lub NIP, KRS stron.

Sąd Najwyższy uznał za skuteczne usuwanie braków formalnych skargi kasacyjnej przez przedłożenie pełnomocnictwa procesowego⁵⁸, jednocześnie nie przesądzając, czy skarga kasacyjna jest pierwszym pismem procesowym w sprawie. Gdyby Sąd Najwyższy stwierdził, że skarga kasacyjna jest kolejnym pismem w sprawie, nie miałoby uzasadnienia zastosowanie art. 126 § 2 k.p.c. do oceny dopuszczalności skargi i wymaganie podania adresów stron. Wobec niewskazania wymagań, jakich należało dochować przy składaniu skargi kasacyjnej, Sąd Najwyższy sięgnął po niekonwencjonalne rozwiązanie, które z opisanych wyżej przyczyn może nie przyjąć się w praktyce orzeczniczej sądów powszechnych.

Podsumowanie

Pismo procesowe co do zasady podlega poprawieniu lub uzupełnieniu wówczas, gdy jest dotknięte brakami, które uniemożliwiają nadanie mu prawidłowego biegu. Należy podzielić stanowisko wyrażone w głosowanym postanowieniu Sądu Najwyższego, że sądy powszechne stosują rozszerzoną interpretację wymagań formalnych skargi kasacyjnej⁵⁹. Niesłusznie oceniają one dopuszczalność skargi kasacyjnej według warunków z art. 126 § 2 k.p.c. dotyczących pierwszego pisma w sprawie. Taka interpretacja nie ma umocowania w ustawie (wykładnia literalna), nie jest też uzasadniona stosowaniem zasad wykładni systemowej lub funkcjonalnej.

Rozpowszechnione w orzecznictwie zapamiętywanie, że skarga kasacyjna jest pierwszym pismem w sprawie, jest oparte na nieprawidłowych założeniach. Stanowi pokłosie nieuzasadnionego uznania postępowania kasacyjnego za nowe postępowanie w znaczeniu technicznopprocesowym. W sprawach, w których sądy powszechne odrzucają skargę kasacyjną w wyniku stosowania podwyższonych wymagań co do pierwszego pisma procesowego z powodu niepodania adresów stron dostępnych w aktach postępowania, tworzą bariery w dostępie do Sądu Najwyższego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwrócono uwagę, że odrzucenie skargi z tych powodów nie znajduje podstaw, rażąc nadmiernym formalizmem⁶⁰.

W ostatnich latach w sferze stanowienia i stosowania prawa można zaobserwować tendencję do zaostrzania formalizmu w postępowaniu

nym, „Palestra” 1938, nr 10, s. 935 i n.; J. Sobkowski, Pełnomocnictwo procesowe – jego istota, powstanie i wygaśnięcie, Poznań 1967, s. 30 i n.

⁵⁸ Zob. też: postanowienie SN z dnia 18 lipca 2024 r., III CZ 86/24, niepubl. W wypadku skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia podobne postanowienie SN z dnia 7 lutego 2024 r., III CZ 388/23, niepubl.

⁵⁹ Sformułowania „skarga kasacyjna powinna czynić zadość wymaganiom przewidzianym dla pisma procesowego” zawartego w art. 398⁴ § 3 k.p.c.

⁶⁰ Zob. szerzej: postanowienie SN z dnia 19 kwietnia 2012 r., IV CZ 152/11, niepubl. Skarga kasacyjna nie zawierała prawidłowego wskazania siedziby uczestnika postępowania – Agencji Nieruchomości Rolnych. Jest to państwowa osoba prawna z siedzibą określoną w ustawie. Ponadto adres i siedziba tej osoby prawnej są powszechnie znane i dostępne.

niu cywilnym⁶¹. Jako argument w orzecznictwie wskazuje się, że skarga kasacyjna ma być starannie przygotowana, oczekuje się należytej staranności od jej twórców⁶². Jednak wymóg należytej staranności nie uzasadnia twórczej wykładni przepisów przez sądy i stawiania wobec profesjonalnych pełnomocników oraz sporządzonych przez nich pism wymogów niewyrażonych wprost w przepisach. Przyjęcie nieuprawnionego poglądu, że skarga kasacyjna jest pierwszym pismem w sprawie, rodzi powstawanie kolejnych wątpliwości w orzecznictwie.

Nieuzasadnione jest stosowanie pełnomocnictwa procesowego jako remedium na

podwyższanie wymogów formalnych wobec nadzwyczajnych środków zaskarżenia, w tym traktowanie skargi kasacyjnej jako pierwszego pisma w sprawie. W tym zakresie nie można podzielić stanowiska Sądu Najwyższego przedstawionego w głosowanym orzeczeniu. Wniesienie pełnomocnictwa procesowego nie stanowi jednego ze sposobów usuwania braków formalnych pisma. Odpis pełnomocnictwa służy wykazaniu umocowania udzielonego przez stronę osobie trzeciej i legitymizuje udział pełnomocnika w postępowaniu. Nie jest on – tak samo jak inne załączniki przedkładane wraz z pierwszym pismem w sprawie – sposobem na uzupełnienie braków formalnych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Wprawdzie nie określono ustawowo wymagań formalnych usuwania wadliwości pism procesowych, nie ma jednak podstaw prawnych do weryfikacji załączników w celu konwalidacji braków.

⁶¹ Na tę tendencję zwracał uwagę ponad 10 lat temu T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna...*, s. 273 i n.

⁶² Od skargi jako pisma wszczynającego postępowanie kasacyjne należy oczekiwać szczególnie starannego przygotowania, co ma uzasadnienie w bezwzględny przymusie adwokacko-radcowskim. Zob. postanowienie SN z dnia 22 października 2015 r., IV CZ 43/15, niepubl.

Abstract

Removal of formal defects of the cassation complaint by the use of a power of attorney – commentary on the Supreme Court's ruling of 18 July 2025, III CZ 109/24

Keywords: pleading; cassation complaint; removal of formal defects; power of attorney

Subject of the gloss is the judgment of Supreme Court, in which the court made the broad interpretation of the removal of formal defects of the pleadings in civil procedure. Attaching a power of attorney with personal data of the litigant party is considered to have similar effects with submission of separate pleading to remedy the deficiencies. It is the new point of view on verification of the pleading concerned covering all the formal requirements. Judgment also refers to highly formalized interpretation of Supreme Court concerning the requirements of admissibility of cassation complaint. The court submitted for consideration whether cassation complaint shall be treated as a first statement in the case and therefore requirements from Art. 126 Code of Civil Procedure shall be applied appropriately.

Bibliografia

Literatura

- Cichorska M., *Kilka uwag o charakterze postępowania kasacyjnego*, „Polski Proces Cywilny” 2017, nr 2.
Cichorska M., *Pełnomocnictwo w prawie procesowym cywilnym*, Warszawa 2024.
Cieślak S., *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008.
Dziurda M., Giaro M., *Postępowanie kasacyjne jako nowa sprawa*, „Monitor Prawniczy” 2023, nr 10.
Gawlik B. [w:] S. Grzybowski, *System prawa cywilnego*, t. I: *Część ogólna*, Wrocław 1985.

- Gołąb S., *O pełnomocnikach w procesie cywilnym*, „Palestra” 1938, nr 10.
- Gudowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, t. 2, red. T. Ereciński, Warszawa 2006.
- Gudowski J., *Pełnomocnictwo procesowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2024.
- Jędrzejewska M., Weitz K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–458¹⁶*, t. I, red. T. Szanciło, Warszawa 2023.
- Mokry J., *Czynności procesowe podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 1993.
- Olaś A., *Reforma, deforma czy zwykłe majsterkowanie? – uwagi na tle zmian w przepisach o pełnomocnictwie procesowym na mocy nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 9.03.2023 r.*, „Palestra” 2023, nr 8.
- Pietrzkowski H., *Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych*, Warszawa 2024.
- Rudkowska-Ząbczyk E. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Legalis 2024.
- Rudkowska-Ząbczyk E., *Pisemne czynności procesowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2008.
- Sobkowski J., *Pełnomocnictwo procesowe – jego istota, powstanie i wygaśnięcie*, Poznań 1967.
- Waligórski M., *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947.
- Zembrzuski T. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Legalis 2024.
- Zembrzuski T., *Kilka uwag o przymusie adwokacko-radcowskim w postępowaniu przed Sądem Najwyższym po nowelizacji kodeksu postępowania kasacyjnego*, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 1.
- Zembrzuski T., *Skarga kasacyjna. Dostępność w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2011.
- Zembrzuski T., *Zwolnienie strony od kosztów sądowych oraz pełnomocnictwo procesowe w postępowaniu kasacyjnym*, „Palestra” 2009, nr 3–4.
- Zieliński A., *Zasada formalizmu procesowego w nowelizacjach Kodeksu postępowania cywilnego. Zagadnienia wybrane* [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin Niechorze 28–30 września 2007*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. 2024, poz. 959).
- Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz innych ustaw (Dz.U. 2023, poz. 614).

Orzecznictwo

- Orzeczenie SN z dnia 12 sierpnia 1957 r., I CZ 131/57, OSPiKA 1958, poz. 103.
- Postanowienie SN z dnia 5 listopada 1970 r., II CZ 136/70, niepubl.
- Postanowienie SN z dnia 17 listopada 1998 r. III CKN 871/98, niepubl.
- Postanowienie SN z dnia 17 marca 2003 r., I PZ 158/02, OSNP 2003, nr 15, poz. 4.
- Postanowienie SN z dnia 24 stycznia 2005 r., III UZ 20/04, OSNP 2005, nr 16, poz. 258.
- Uchwała SN 7 sędziów z dnia 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07, OSNC 2008, nr 11, poz. 122.
- Postanowienie SN z dnia 19 kwietnia 2012 r., IV CZ 152/11, niepubl.
- Postanowienie SN z dnia 25 października 2012 r., IV CZ 113/12, niepubl.
- Postanowienie SN z dnia 22 października 2015 r., IV CZ 43/15, niepubl.
- Postanowienie SN z dnia 6 lipca 2016 r., IV CZ 34/16, niepubl.
- Postanowienie SN z dnia 16 lutego 2017 r., I CZ 15/17, niepubl.
- Postanowienie SN z dnia 13 września 2017 r., IV CZ 51/17, niepubl.
- Postanowienie SN z dnia 7 września 2023 r., III CZ 43/23, niepubl.
- Postanowienie SN z dnia 7 lutego 2024 r., III CZ 388/23, niepubl.
- Postanowienie SN z dnia 18 lipca 2024 r., III CZ 86/24, niepubl.

dr Magdalena Deneka

ORCID: 0000-0001-8645-1926

magdalena.deneka@mail.umcs.pl

Katedra Prawa Cywilnego

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Częściowe zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego – glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 2023 r., II CSKP 1273/22

Słowa kluczowe: zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego; częściowe wygaśnięcie ograniczonego prawa rzeczowego, podmiotowa niepodzielność służebności gruntowej

Głosowane postanowienie Sądu Najwyższego dotyczy problemu częściowego zrzeczenia się ograniczonego prawa rzeczowego, który nie był przedmiotem odrębnej wypowiedzi w dotychczasowej judykaturze. W powyższym orzeczeniu Sąd Najwyższy sformułował tezę wykluczającą wspomniane częściowe zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego zarówno w zakresie przedmiotowym, jak i treściowym. Stwierdził również, że oświadczenie woli o zrzeczeniu się służebności gruntowej prowadzi do wygaśnięcia tego prawa, jeśli obejmuje każdego ze współuprawnionych. Poczynione na tle art. 246 i art. 285 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny rozważania wskazały, że przytoczone stanowisko Sądu Najwyższego zasługuje na aprobatę, z tym jednak zastrzeżeniem, iż dopuszczalna wydaje się redukcja przedmiotu ograniczonego prawa rzeczowego obciążającego więcej niż jedną rzecz w drodze jednostronnej czynności prawnej uprawnionego. W głosie podkreślono także, że zrzeczenie się służebności gruntowej zwiększającej użyteczność całej lub oznaczonej części nieruchomości objętej współwłasnością wymaga zachowania zasad zarządu, którym podlega nieruchomość władająca.

1. Zgodnie z art. 246 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny¹ ograniczone prawo rzeczowe wygasa, w razie gdy uprawniony złoży właścicielowi rzeczy obciążonej oświadczenie woli o zrzeczeniu się przysługującego mu prawa. W myśl art. 246 § 2 k.c. jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, do zrzeczenia się ograniczonego prawa rzeczowego ujawnio-

nego w księdze wieczystej potrzebne jest także wykreślenie prawa z księgi wieczystej.

Na tle powołanej regulacji prawnej pojawił się w orzecznictwie problem dopuszczalności zrzeczenia się ograniczonego prawa rzeczowego ze skutkiem w postaci wygaśnięcia prawa w odniesieniu do oznaczonej części fizycznej obciążonej nim rzeczy lub oznaczonego zakresu jego treści, lub oznaczonych osób współuprawnionych z tytułu tego prawa.

¹ T.j. Dz.U. 2025, poz. 1071 ze zm. (dalej: k.c.).

Wskazany problem częściowego zrzeczenia się ograniczonego prawa rzeczowego rozważał Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 22 czerwca 2023 r.², które dotyczyło służebności gruntowej. Orzeczeniu temu warto poświęcić uwagę, ponieważ poruszone w nim zagadnienie nie było jeszcze przedmiotem odrębnej wypowiedzi w judykaturze.

2. Głosowane postanowienie Sądu Najwyższego zapadło w sprawie, w której ustalono, że służebność gruntowa uprawniająca do korzystania z placu zabaw znajdującego się na nieruchomości obciążonej została ustanowiona na rzecz właścicieli lokali będących współwłaścicielami w częściach ułamkowych nieruchomości władnącej (tj. nieruchomości wspólnej – zob. art. 3 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali³). Po 2 latach właściciele niektórych lokali złożyli w formie pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi oświadczenia, że zrzekają się tej służebności. Właściciele pozostałych lokali również oświadczyli, że się jej zrzekają, ale z zastrzeżeniem warunków, na które właściciel nieruchomości obciążonej nie wyraził zgody.

W przedstawionych okolicznościach właściciel nieruchomości obciążonej złożył wniosek o wpis w księdze wieczystej zmiany treści służebności gruntowej przez ujawnienie, że nie odnosi się ona do właścicieli lokali, którzy bezwarunkowo się jej zrekli. Sąd I instancji oddalił ten wniosek, a sąd II instancji oddalił apelację wnioskodawcy.

Sąd Najwyższy, który rozpoznawał skargę kasacyjną właściciela nieruchomości obciążonej, sformułował tezę wykluczającą częściowe zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego zarówno w zakresie przedmiotowym, jak i treściowym. Z kolei uwzględniając niepodzielność służebności gruntowej, Sąd Najwyższy stwierdził, że oświadczenie woli o zrzeczeniu się tego prawa powoduje jego wygaśnięcie, jeśli obejmuje każdego ze współuprawnionych. W konsekwencji Sąd Najwyż-

szy oddalił skargę kasacyjną właściciela nieruchomości obciążonej⁴.

3. Według opinii doktryny uregulowane w art. 246 k.c. zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego jest czynnością prawną, która ma charakter jednostronny. Wspomniana cecha przejawia się w tym, że do zrzeczenia się ograniczonego prawa rzeczowego konieczne jest złożenie oświadczenia woli tylko przez uprawnionego. Oświadczenia woli innych podmiotów zgodne pod względem treści z oświadczeniem uprawnionego nie są elementami tej czynności prawnej⁵. Przypomniął o tym Sąd Najwyższy w głosowanym orzeczeniu, kładąc jednocześnie nacisk na to, że oświadczenie właściciela rzeczy obciążonej, które wyrażałoby jego wolę zniesienia ograniczonego prawa rzeczowego, nie jest wymagane. W związku z tym właściciel rzeczy obciążonej nie uczestniczy jako strona w zrzeczeniu się ograniczonego prawa rzeczowego⁶. W myśl art. 246 § 1 k.c. jest on indywidualnie oznaczonym adresatem oświadczenia uprawnionego o zrzeczeniu się ograniczonego prawa rzeczowego, a więc to oświadczenie woli zostaje złożone z chwilą, gdy doszło do właściciela rzeczy obciążonej w sposób umożliwiający mu zapoznanie się z jego treścią (art. 61 § 1 k.c.)⁷.

⁴ Pogląd SN zaakceptował: G. Wolak, *Dopuszczalność częściowego zrzeczenia się służebności gruntowej. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2023 r., II CSKP 1273/22*, „Krakowski Przegląd Notarialny” 2024, nr 1, s. 93 i n.

⁵ Zob. m.in.: E. Gniewek [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 4: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2021, s. 165; K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz do art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 800 i n.; M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II: *Własność i inne prawa rzeczowe (art. 126–352)*, red. M. Habdas, M. Fras, Warszawa 2018, s. 559 i n.; A. Machnikowska [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2024, s. 616.

⁶ O problemie umownego zniesienia ograniczonego prawa rzeczowego zob. np. K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz do art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 801; A. Machnikowska [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2024, s. 618 i n.

⁷ Zob. przyp. 5 oraz postanowienie SN z dnia 9 grudnia 2010 r., IV CSK 168/10, LEX nr 898265.

² II CSKP 1273/22, OSNC 2024, nr 3, poz. 31.

³ Tj. Dz.U. 2021, poz. 1048 ze zm. (dalej: u.w.l.).

Zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego, poza jednostronnością, wyróżnia się tym, że jest czynnością prawną rozporządzającą (rozporządzeniem). Powszechnie przyjmuje się, że czynność prawna rozporządzająca to taka, której celem i bezpośrednim skutkiem jest ujemna zmiana w sferze majątkowych praw podmiotowych tego, kto rozporządzenia dokonuje. Zmiana może polegać na przeniesieniu (zbyciu), obciążeniu, ograniczeniu lub zniesieniu prawa majątkowego, które przysługuje rozporządzającemu. Następuje to bezpośrednio, a zatem bez potrzeby realizacji dalszych (odrębnych od rozporządzenia) czynności prawnych⁸. Rozporządzający skutek zrzeczenia się ograniczonego prawa rzeczowego został określony w art. 246 § 1 k.c. Z tego przepisu wynika, że przybiera on postać wygaśnięcia ograniczonego prawa rzeczowego. W prawie cywilnym przez wygaśnięcie prawa podmiotowego rozumie się ustanie (likwidację, unicestwienie) bytu danego prawa w drodze jakiegoś zdarzenia prawnego, co naturalnie jest przyczyną utraty tego prawa przez uprawnionego⁹. Oznacza to, że ograniczone prawo rzeczowe, którego uprawniony się zrzekł, przestaje istnieć, czyli – jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w komentowanym postanowieniu – zostaje zniesione¹⁰.

4. Istotę czynności prawnej rozporządzającej dokonywanej jednostronnie przez uprawnionego z tytułu ograniczonego prawa rzeczowego art. 246 § 1 k.c. ujmuje w zwięzłych słowach. Według tego przepisu jeśli uprawniony zrzeka się ograniczonego prawa rzeczowego, prawo to wygasa. Należy zauważyć, że w powołanym uregulowaniu nie ma postanowienia precyzującego, iż zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego powoduje wygaśnięcie prawa

względem całej rzeczy pojmowanej jako jeden obiekt materialny spełniający kryteria przewidziane w art. 45 k.c. W związku z tym mogłoby się *prima facie* wydawać, że dopuszczalna jest rezygnacja z ograniczonego prawa rzeczowego ze skutkiem polegającym na zwolnieniu z obciążenia – w zależności od woli uprawnionego – całej (w sensie fizycznym) rzeczy bądź tylko niektórych części jej struktury (np. jednej z kilku działek ewidencyjnych wchodzących w skład nieruchomości gruntowej), przedstawiona koncepcja nie byłaby jednak trafna. Jej akceptacja prowadziłaby do konkluzji, że nie ma przeciwwskazań do tego, by uprawniony w trybie unormowanym w art. 246 k.c. zredukował przedmiot ograniczonego prawa rzeczowego do dowolnie wybranych elementów rzeczy, tj. zniósł prawo w stosunku do jednej części fizycznej rzeczy, utrzymując jego byt na pozostałych częściach fizycznych rzeczy. Byłoby to – jak słusznie zauważyła judykatura¹¹ – sprzeczne z zasadą mającą swoje źródło w art. 47 § 1 k.c., zgodnie z którą przedmiotem prawa rzeczowego jest rzecz jako całość, nawet wówczas, gdy prawo wykonywane jest jedynie na pewnym jej obszarze przestrzennym (por. art. 253 § 2 k.c.)¹². Wobec tego trzeba uznać, że zrzeczenie się przez uprawnionego ograniczonego prawa rzeczowego ze skutkiem odnoszącym się wyłącznie do wyodrębnionej części fizycznej rzeczy nie wchodzi w rachubę.

Powyższe ustalenie, które jest zbieżne z zaprezentowanym w literaturze i przyjętym w głosowanym postanowieniu poglądem wykluczającym częściowe zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego w zakresie przedmiotowym¹³, wymaga poczynienia jednego zastrzeżenia. Otóż na gruncie art. 246 k.c. zgło-

⁸ Zob. S. Grzybowski [w:] S. Grzybowski, *System prawa cywilnego*, t. I: *Część ogólna*, Wrocław 1985, s. 491 i n.; Z. Radwański, A. Olejniczak, J. Grykiel [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 2: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 261.

⁹ Zob. S. Grzybowski [w:] S. Grzybowski, *System prawa cywilnego*, t. I: *Część ogólna*, Wrocław 1985, s. 247 i n.

¹⁰ Zob. przyp. 5.

¹¹ Zob. wyrok SN z dnia 8 listopada 2007 r., III CSK 183/07, LEX nr 469893; postanowienie SN z dnia 15 lutego 2018 r., I CSK 213/17, LEX nr 2484713.

¹² Zob. J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2022, s. 38.

¹³ Zob. K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz do art. 1–449*¹⁰, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 802; A. Machnikowska [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2024, s. 618.

szonej opinii, że dopuszczalne jest częściowe zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego obciążającego wiele rzeczy względem jednej lub kilku z nich, przez co prawo wygasa na niektórych dobrach spośród tych, na których wcześniej istniało¹⁴. Do zreferowanej opinii, która aprobuje szczególnie przypadek redukcji przedmiotu ograniczonego prawa rzeczowego przez jednostronną czynność prawną uregulowaną w art. 246 k.c., można się przychylić¹⁵. W jej myśl ograniczone prawo rzeczowe zachowuje swój byt, przy czym jego przedmiot stanowi mniejsza liczba całych (w sensie materialnym) rzeczy. Nie narusza to przytoczonej wyżej zasady, że przedmiotem prawa rzeczowego jest rzecz jako całość, a nie jej oznaczona część fizyczna. Warto dodać, że rozwiązanie, o którym mowa, nie wywołuje kontrowersji w przypadku hipoteki łącznej (art. 76 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece¹⁶). Potwierdzają to wypowiedzi, w których podkreśla się brak przeszkód do częściowego zrzeczenia się tej hipoteki przez zwolnienie jednej lub kilku obciążonych nią nieruchomości¹⁷.

5. Na odrębne rozważania zasługuje problem dopuszczalności rezygnacji uprawnionego z niektórych wyznaczników treści ograniczonego prawa rzeczowego. Powstaje on w wypadku, gdy uprawniony w swym oświadczeniu wyraża wolę likwidacji wybranych atrybutów ograni-

czonego prawa rzeczowego (np. wyłączenia z użytkowania uprawnienia do pobierania określonych pożytków rzeczy – por. art. 253 § 1 k.c., zawężenia służebności przechodu i przejazdu do służebności przechodu) bądź zmniejszenia stopnia uszczuplenia prawa własności rzeczy obciążonej przez przysługujące mu prawo (np. ograniczenia wykonywania użytkowania do pewnej części fizycznej rzeczy – por. art. 253 § 2 k.c., obniżenia sumy hipoteki).

Analizując wskazany problem, należy zwrócić uwagę na stanowisko, które akcentuje, że art. 246 k.c. nie zawiera sformułowania wprost dopuszczającego jedynie całkowite unicestwienie ograniczonego prawa rzeczowego na mocy jednostronnej czynności prawnej uprawnionego. W świetle tego stanowiska art. 246 k.c. jest raczej przejawem założenia ustawodawcy, że zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego to zdarzenie prawne zawsze niekorzystne dla uprawnionego, a korzystne dla właściciela rzeczy obciążonej. W związku z tym działanie uprawnionego zmierzające do osłabienia jego pozycji prawnej nie wymaga zgody właściciela rzeczy obciążonej. Według prezentowanej koncepcji skoro kompetencja uprawnionego obejmuje zniesienie ograniczonego prawa rzeczowego w pełni, to *a fortiori* w jej ramach powinna mieścić się również częściowa likwidacja prawa przez zawężenie granic jego treści, zwłaszcza że w obu wyróżnionych sytuacjach układ interesów jest identyczny¹⁸.

Pomimo tego, że brzmienie art. 246 k.c. może skłaniać do rozumowania *per argumentum a maiori ad minus*, uzyskany w tym trybie

¹⁴ Zob. K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz do art. 1–449*¹⁰, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 802.

¹⁵ Nie odrzuca jej *a limine*: A. Machnikowska [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2024, s. 618.

¹⁶ T.j. Dz.U. 2025, poz. 341 ze zm.

¹⁷ Zob. J. Pisuliński [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 4: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2021, s. 602; Ł. Przyborski, *Zrzeczenie się hipoteki* [w:] *Nie tylko hipoteka... Zeszyt jubileuszowy dedykowany Profesorowi Jerzemu Pisulińskiemu*, red. M. Kučka, K. Pałka, Warszawa 2015, s. 162. O sporze, czy podstawą zwolnienia od służebności gruntowej jednej lub kilku obciążonych nią nieruchomości (art. 290 § 2 k.c.) jest jednostronna czynność prawna uprawnionego, czy umowa między nim a właścicielem rzeczy obciążonej, zob. szerzej: K. Gołębiowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, s. 654 i n.

¹⁸ Tak argumentuje częściowe zrzeczenie się hipoteki przez zmniejszenie jej sumy bądź liczby lub zakresu zabezpieczonych nią wierzytelności np. Ł. Przyborski, *Zrzeczenie się...*, s. 162. Inna opinia akceptuje częściowe zrzeczenie się hipoteki przez obniżenie jej sumy, ale odrzuca wyłączenie w tym trybie niektórych wierzytelności spod zabezpieczenia. Zob. B. Swaczyna [w:] *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu wieczystoksięgowym. Komentarz*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2014, s. 771 i n. oraz 1037. Oba rozwiązania za dyskusyjne uznaje: J. Pisuliński [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 4: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2021, s. 602.

rezultat egzegezy prawniczej, akceptujący zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego ze skutkiem w postaci wygaśnięcia prawa w określonym zakresie treściowym, budzi wątpliwości w kontekście systemowym. Wygaśnięcie ograniczonego prawa rzeczowego w przedstawiony sposób oznacza, że prawo zachowuje swój byt, ale ma zmienioną (uboższą od dotychczasowej) treść. Jest to zatem modyfikacja ograniczonego prawa rzeczowego, którą reguluje art. 248 k.c. Zgodnie z § 1 tego przepisu do zmiany treści ograniczonego prawa rzeczowego potrzebna jest umowa między uprawnionym a właścicielem rzeczy obciążonej, a jeżeli prawo było ujawnione w księdze wieczystej – wpis do tej księgi. Ponadto w myśl art. 248 § 2 k.c. jeśli zmiana treści ograniczonego prawa rzeczowego dotyka praw osoby trzeciej, konieczna jest także zgoda tej osoby. Norma prawna wynikająca z art. 248 k.c. jest uniwersalna, ponieważ *lege non distinguente* odnosi się do każdej prawnie dozwolonej zmiany treści ograniczonego prawa rzeczowego, w tym do niekorzystnej dla uprawnionego, a korzystnej dla właściciela rzeczy obciążonej redukcji treści prawa¹⁹. Uzasadnia to twierdzenie, że interpretacja art. 246 k.c., według której wspomniana redukcja treści ograniczonego prawa rzeczowego może być następstwem uregulowanej w tym przepisie czynności prawnej, pozostawałaby w sprzeczności z art. 248 k.c., co zauważył Sąd Najwyższy w glosowanym orzeczeniu. Podnieść przy tym należy, że sprzeczność między art. 246 k.c. a art. 248 k.c., o której mowa, eliminowałaby teza, iż art. 246 k.c. w zakresie, w jakim pozwala zawęzić treść ograniczonego prawa rzeczowego przez jednostronną czynność prawną uprawnionego, wyłącza zastosowanie art. 248 k.c. Zważywszy jednak na to, że wymienione przepisy normują dwa różne zdarzenia prawne

(o odmiennej istocie i funkcji), wniosek, iż art. 246 k.c. jest *lex specialis* wobec art. 248 k.c., byłby nieusprawiedliwiony. Został on słusznie odrzucony zarówno w komentowanym postanowieniu, jak i w piśmiennictwie²⁰.

Powyższe spostrzeżenia przemawiają za poglądem, że uprawniony przez zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego nie może przekształcić treści swojego prawa²¹. Z tej przyczyny opinię Sądu Najwyższego, która kwestionuje zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego ze skutkiem wyrażającym się w zawężeniu jego treściowych granic, trzeba uznać za prawidłową.

6. Na tle art. 246 k.c. nasuwa się jeszcze pytanie o dopuszczalność unicestwienia mocą uregulowanej w tym przepisie jednostronnej czynności prawnej ograniczonego prawa rzeczowego w stosunku do części współuprawnionych. Pojawia się ono w sytuacji, gdy tylko niektóre osoby współuprawnione z tytułu ograniczonego prawa rzeczowego oświadczą właścicielowi rzeczy obciążonej, że rezygnują z danego prawa²². Udzielając odpowiedzi na postawione wyżej pytanie, Sąd Najwyższy w omawianym judykacie zaznaczył, że istotny jest charakter ograniczonego prawa rzeczowego, a następnie skoncentrował się na kluczowym z punktu widzenia rozpoznawanej sprawy zrzeczeniu się służebności gruntowej przez jednego lub kilku ze współwłaścicieli nieruchomości władnącej. Wskazanemu zagadnieniu będą poświęcone dalsze ustalenia.

Zgodnie z art. 285 k.c. służebność gruntowa to ograniczone prawo rzeczowe, które obciąża

¹⁹ Zob. np. J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo rzeczowe*, s. 244; M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II: *Własność i inne prawa rzeczowe (art. 126–352)*, red. M. Habdas, M. Fras, Warszawa 2018, s. 571; K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks cywilny, t. I: Komentarz do art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 811.

²⁰ Zob. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II: *Własność i inne prawa rzeczowe (art. 126–352)*, red. M. Habdas, M. Fras, Warszawa 2018, s. 561.

²¹ *Ibidem*, a także: K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks cywilny, t. I: Komentarz do art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 802; A. Machnikowska [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2024, s. 618.

²² Naturalnie nie dotyczy to wyłącznie jednopodmiotowych ograniczonych praw rzeczowych, np. służebności osobistych, poza służebnością mieszkania (por. art. 301 § 2 k.c.).

nieruchomość na rzecz innej nieruchomości, zwanej mianem władnającej, w celu zwiększenia użyteczności tej nieruchomości lub jej oznaczonej części. Jak stanowi powołany przepis, „treść służebności gruntowej polega bądź na tym, że właściciel nieruchomości władnającej może korzystać w określonym zakresie z nieruchomości obciążonej, bądź na tym, że właściciel nieruchomości obciążonej jest ograniczony w możliwości dokonywania w stosunku do niej określonych działań, bądź na tym, że właścicielowi nieruchomości obciążonej nie wolno wykonywać określonych uprawnień przysługujących mu względem nieruchomości władnającej na podstawie przepisów o treści i wykonywaniu własności”.

W myśl powszechnej opinii unormowane w przytoczonym przepisie ograniczone prawo rzeczowe z uwagi na jego społeczno-gospodarczą funkcję, którą jest zwiększenie użyteczności nieruchomości władnającej lub jej oznaczonej części, cechuje się niesamoistością. Przejawia się to w sprzężeniu służebności gruntowej z własnością nieruchomości władnającej w ten sposób, że służebność gruntowa jest prawem związanym (podrzędnym), a własność nieruchomości władnającej ma status prawa głównego (nadrzędnego). Ponieważ uprawnionym z tytułu prawa związanego może być wyłącznie podmiot prawa głównego, służebność gruntowa przysługuje każdoczesnemu właścicielowi nieruchomości władnającej. Istniejąca między tymi prawami rzeczowymi więc wyklucza samodzielny obrót służebnością gruntową. Z tego powodu przechodzi ona na inny podmiot jedynie wraz z własnością nieruchomości władnającej²³.

Prawne powiązanie służebności gruntowej z własnością nieruchomości władnającej, które znajduje swój wyraz w tożsamości podmiotu tych praw, ma wpływ na konstrukcję służebności gruntowej, w razie gdy nieruchomość władnająca jest przedmiotem prawa własności należą-

cego do kilku osób na zasadzie współwłasności w częściach ułamkowych albo współwłasności łącznej (art. 195 k.c. i art. 196 § 1 k.c.). W tym wypadku współwłaściele nieruchomości władnającej jako podmioty objętego wspólnością prawa głównego są zarazem podmiotami prawa podrzędnego, czyli są współuprawnieni ze służebności gruntowej. Oznacza to, że służebność gruntowa nie ulega podziałowi na odrębne prawa przysługujące poszczególnym współwłaścicielom nieruchomości władnającej, lecz pozostaje jednym prawem, które jest wielopodmiotowe. Doktryna ze względu na tę właściwość przyjmuje, że służebność gruntowa jest niepodzielna²⁴. Podnosi także, że niepodzielność, o której mowa, nie pozwala na powstanie i istnienie służebności gruntowej na korzyść jednego lub kilku ze współwłaścicieli nieruchomości władnającej, jest to bowiem prawo wykazujące funkcjonalno-podmiotowe sprzężenie z własnością nieruchomości władnającej, a zatem powinni w nim uczestniczyć w charakterze współuprawnionych wszyscy współwłaściele tej nieruchomości²⁵.

Celowość służebności gruntowej, jej wiązanie z własnością nieruchomości władnającej i podmiotowa niepodzielność stanowią przesłankę wystarczającą do sformułowania wniosku, że wyłączenia niektórych współwłaścicieli nieruchomości władnającej z kręgu osób współuprawnionych z tytułu służebności gruntowej nie dałoby się pogodzić z naturą tego prawa. Przesądza to o niedopuszczalności wskazanego podmiotowego ograniczenia służebności gruntowej w drodze jakiegokolwiek zdarzenia prawnego, w tym czynności prawnej unormowanej w art. 246 k.c. W konsekwencji jeśli ze służebności gruntowej rezygnuje część współ-

²³ Zob. np. E. Gniewek [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 4: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2021, s. 267; M. Warciński, *Służebności gruntowe według Kodeksu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 88 i n.

²⁴ O podmiotowej, a także przedmiotowej i treściowej niepodzielności służebności gruntowej zob. M. Warciński, *Służebności gruntowe...*, s. 103 i n.; K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz do art. 1–449*¹⁰, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 917 i n.

²⁵ Zob. np. M. Warciński, *Służebności gruntowe...*, s. 104 i n.; K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz do art. 1–449*¹⁰, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 918.

właścicieli nieruchomości władnącej, złożone przez nich oświadczenia woli, które można by traktować jako oświadczenia o zrzeczeniu się udziału we wspólnej służebności gruntowej, nie wywołują skutków rozporządzających. W analizowanym przypadku nie dochodzi więc do zniesienia służebności gruntowej w stosunku do jednego lub kilku ze współuprawnionych. Służebność gruntowa zachowuje swoją dotychczasową postać, tzn. pozostaje objętym wspólnością prawem wszystkich współwłaścicieli nieruchomości władnącej²⁶.

W związku z powyższymi wyjaśnieniami podkreślenia wymaga, że w sytuacji, gdy służebność gruntowa zwiększa użyteczność nieruchomości będącej przedmiotem współwłasności, w rachubę wchodzi zrzeczenie się tego prawa tylko w pełnym (nie zaś jedynie częściowym) zakresie podmiotowym. Rozumieć przez to należy utratę na mocy czynności prawnej uregulowanej w art. 246 k.c. służebności gruntowej przez wszystkich współuprawnionych, tj. ukształtowanie w trybie przewidzianym w powołanym przepisie ich pozycji prawnych w jednolity sposób. Trafnie zauważył to Sąd Najwyższy w glosowanym orzeczeniu, w którym uznał, że skutek zrzeczenia się służebności gruntowej polegający na jej wygaśnięciu powinien odnosić się do każdego współwłaściciela nieruchomości władnącej.

Aprobując przedstawiony pogląd Sądu Najwyższego, warto wspomnieć, że jednostronne zniesienie służebności gruntowej związanej z wielopodmiotowym prawem własności nieruchomości władnącej ze skutkiem

dla wszystkich współuprawnionych następuje w razie prawidłowego dokonania czynności prawnej uregulowanej w art. 246 k.c. Oznacza to w szczególności konieczność zachowania zasad zarządu, którym podlega nieruchomość władnąca, gdyż służebność gruntową ze względu na niesamoistność uważa się za część składową tej nieruchomości (art. 50 k.c.). Jeżeli więc nieruchomość władnąca jest przedmiotem współwłasności łącznej, do zrzeczenia się służebności gruntowej stosuje się reguły zarządu ustanowione w przepisach dotyczących stosunków będących podstawą współwłasności łącznej (art. 196 § 2 k.c.), tj. reguły zarządu majątkiem wspólnym małżonków w ustroju wspólności majątkowej (art. 36 i n. ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy²⁷) lub reguły prowadzenia spraw i reprezentacji spółki cywilnej (art. 865 i n. k.c.). Jeśli natomiast własność nieruchomości władnącej jest współwłasnością w częściach ułamkowych, zrzeczenie się służebności gruntowej stanowi czynność zarządu rzeczą wspólną (w przypadku prawnego wyodrębnienia lokali czynność zarządu nieruchomością wspólną), która objęta jest reżimem właściwym dla czynności przekraczających zwykły zarząd (art. 199 k.c., art. 22 ust. 2 u.w.l.)²⁸.

²⁷ T.j. Dz.U. 2023, poz. 2809 ze zm.

²⁸ Zob. np. postanowienia SN: z dnia 22 września 2020 r., I CSK 275/17, LEX nr 3057421; z dnia 15 października 2020 r., I CSK 353/17, LEX nr 3119718; z dnia 30 kwietnia 2021 r., I CSKP 93/21, LEX nr 3270008; M. Berek [w:] *Ustawa o własności lokali. Komentarz*, red. B. Lackoroński, Legalis 2024, komentarz do art. 22 u.w.l., pkt 8; A. Machnikowska [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2024, s. 616.

²⁶ Por. M. Warciński, *Służebności gruntowe...*, s. 106. Zob. np. postanowienia SN: z dnia 9 lipca 2020 r., I CSK 257/17, LEX nr 3084216; z dnia 15 października 2020 r., I CSK 353/17, LEX nr 3119718.

Abstract**Partial waiver of a limited property right – commentary on the decision of the Supreme Court of 22 June 2023, II CSKP 1273/22**

Keywords: waiver of a limited property right; partial expiration of a limited property right; subjective indivisibility of an easement

The commented decision of the Supreme Court concerns the issue of a partial waiver of a limited property right, a matter that has not previously been addressed separately in the case law. In this ruling, the Supreme Court formulated a thesis excluding the possibility of such a partial waiver of a limited property right, both in terms of its subject matter and content. The Court also stated that a declaration of will to waive an easement results in the expiration of that right if it includes all co-beneficiaries. The considerations, based on Art. 246 and 285 of the Act of 23 April 1964 – Civil Code, indicate that the position adopted by the Supreme Court deserves approval, with the caveat that it seems permissible to reduce the subject of a joint limited property right through a unilateral legal act by the entitled party. The commentary also highlights that waiving an easement that increases the utility of the entire or a designated part of a property held in co-ownership requires adherence to the rules of management applicable to the dominant property.

Bibliografia**Literatura**

- Balwicka-Szczyrba M., Sylwestrzak A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II: *Własność i inne prawa rzeczowe* (art. 126–352), red. M. Habdas, M. Fras, Warszawa 2018.
- Berek M. [w:] *Ustawa o własności lokali. Komentarz*, red. B. Lackoroński, Legalis 2024.
- Gniewek E. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 4: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2021.
- Gołębiowski K. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023.
- Grzybowski S. [w:] S. Grzybowski, *System prawa cywilnego*, t. I: *Część ogólna*, Wrocław 1985.
- Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2022.
- Machnikowska A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2024.
- Pisuliński J. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 4: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2021.
- Przyborowski Ł., *Zrzeczenie się hipoteki* [w:] *Nie tylko hipoteka... Zeszyt jubileuszowy dedykowany Profesorowi Jerzemu Pisulińskiemu*, red. M. Kućka, K. Pałka, Warszawa 2015.
- Radwański Z., Olejniczak A., Grykiel J. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 2: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019.
- Swaczyna B. [w:] *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu wieczystoksięgowym. Komentarz*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2014.
- Warciański M., *Ślužebności gruntowe według Kodeksu cywilnego*, Warszawa 2013.
- Wolak G., *Dopuszczalność częściowego zrzeczenia się służebności gruntowej. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2023 r., II CSKP 1273/22*, „Krakowski Przegląd Notarialny” 2024, nr 1.
- Zaradkiewicz K. [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz do art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. 2023, poz. 2809 ze zm.).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2025, poz. 1071 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz.U. 2025, poz. 341 ze zm.).
- Ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1048 ze zm.).

Orzecznictwo

Wyrok SN z dnia 8 listopada 2007 r., III CSK 183/07, LEX nr 469893.

Postanowienie SN z dnia 9 grudnia 2010 r., IV CSK 168/10, LEX nr 898265.

Postanowienie SN z dnia 15 lutego 2018 r., I CSK 213/17, LEX nr 2484713.

Postanowienie SN z dnia 9 lipca 2020 r., I CSK 257/17, LEX nr 3084216.

Postanowienie SN z dnia 22 września 2020 r., I CSK 275/17, LEX nr 3057421.

Postanowienie SN z dnia 15 października 2020 r., I CSK 353/17, LEX nr 3119718.

Postanowienie SN z dnia 30 kwietnia 2021 r., I CSKP 93/21, LEX nr 3270008.

dr Krzysztof Kurosz

ORCID: 0000-0003-0605-3392

kkurosz@wpia.uni.lodz.pl

Katedra Prawa Cywilnego

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Łódzki

sędzia orzekający w XXII Wydziale Własności Intelektualnej Sądu Okręgowego w Warszawie

Obowiązek pożycia w małżeństwie a art. 8 EKPC – glosa krytyczna do wyroku ETPC z 23 stycznia 2025 r., skarga nr 13805/21, H.W. przeciwko Francji

Słowa kluczowe: *obowiązek pożycia fizycznego; wino rozkładu pożycia; art. 8 EKPC; autonomia seksualna*

Celem glosy jest ocena wyroku ETPC z 23 stycznia 2025 r. w sprawie H.W. przeciwko Francji (skarga nr 13805/21) z perspektywy prawa prywatnego i standardów ochrony prywatności. Trybunał uznał, że przypisanie skarżącej wyłącznej winy rozkładu pożycia ze względu na wieloletnią odmowę współżycia stanowiło nieproporcjonalną ingerencję w sferę autonomii seksualnej gwarantowanej przez art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Glosa aprobuje rezultat indywidualny (ochrona autonomii i uwzględnienie czynników zdrowotnych), a zarazem krytycznie odnosi się do uogólniającego rozumowania ETPC, które zbliża kryteria prawa karnego nakierowane na konkretny akt seksualny do cywilnoprawnej oceny winy rozkładu pożycia odnoszącej się do szerokiego aspektu czasowego. Autor dowodzi, że pożycie należy ujmować jako fakt, który w realiach konkretnego małżeństwa może być relewantny dla winy, a nie jako egzekwowalny obowiązek; stąd właściwy standard orzekania powinien polegać na ocenie wszystkich okoliczności sprawy z wyraźnym filtrem zgody, przemocy i bezpieczeństwa. Wskazane jest zdroworozsądkowe rozumowanie adekwatne również do wieku małżonków, przyczyn długotrwałej odmowy i rozmiaru czasu, w którym nie dochodzi do współżycia. Nie sposób zakładać, że kwestia wspólnoty łoża ma takie samo znaczenie dla 20-latków i np. 80-latków zawierających związek małżeński podyktowany zazwyczaj innymi potrzebami niż seksualne. Zaproponowano praktyczne wytyczne dla sądów francuskich i polskich (oparcie się na kwestii faktów zamiast obowiązków; brak domniemania winy za samą odmowę; wzmocnienie roli Konwencji stambulskiej w uzasadnieniach).

Teza glosy

Wyrok ETPC wzmacnia ochronę autonomii seksualnej w ramach art. 8 EKPC¹ i – w realiach sprawy H.W. ze względu na kwestie zdrowotne i sygnalizowaną przez powódkę agresję małżonka – słusznie sprzeciwia się przypisaniu wyłącznej winy za długotrwałą odmowę pożycia. Jednocześnie zbyt szerokie utożsamienie przez Trybunał standardów zgody znanych prawu karnemu z oceną cywilnoprawnej winy grozi nieuprawnionym zawężeniem sędziowskiej swobody ważenia okoliczności przyczyn rozkładu pożycia. Takie podejście grozi akceptacją naruszenia godności tego małżonka, który działał w zaufaniu do aktu zawarcia małżeństwa, a następnie spotkał się z nieuzasadnioną obojętnością drugiego małżonka. Właściwy standard orzekania powinien ujmować „pożycie” jako fakt relewantny dla winy, nie jako egzekwowlany obowiązek, z wyraźnym filtrem: zgoda – przemoc – bezpieczeństwo.

I. Wyrok ETPC i jego główne tezy

Trybunał w sprawie H.W. przeciwko Francji stwierdził naruszenie art. 8 EKPC, uznając, że utrzymywanie w obrocie prawnym koncepcji cywilnoprawnego „obowiązku pożycia”, która umożliwia przypisanie winy rozkładu pożycia za samą odmowę współżycia, prowadzi do nieproporcjonalnej ingerencji w sferę seksualnej autonomii jednostki. Jednocześnie ETPC zaakceptował przewidywalność francuskiego modelu źródeł prawa, dla którego orzecznictwo ma istotne znaczenie (kodeks plus orzecznictwo), i jego historycznie utrwalone odczytanie art. 212 i 215 Code civil jako podstaw *communauté de vie* obejmującej także *communauté de lit*. Spór dotyczył jednak granic ingerencji państwa w życie prywatne na etapie orzeczenia o winie oraz skutków ekonomicznych rozwodu. ETPC zaakceptował zatem, że szczegółowa analiza obowiązków małżeńskich może wynikać z utrwalonego orzecznictwa, nie zgodził się jednak z konkluzjami wynikającymi z francuskiej judykatury.

2. Stan faktyczny i przebieg postępowania krajowego

Małżeństwo stron zawarte w 1984 r. rozpadło się po ponad dwóch dekadach trwania. Doczekało się ono czwórki dzieci. Od 2004 r. skarżąca zaprzestała współżycia; po 2005 r.

ujawniły się u niej poważne problemy zdrowotne, w tym konieczność operacji kręgosłupa w związku z wypadkiem komunikacyjnym, co czyniło niemożliwym współżycie fizyczne. W 2009 r. powódka przeszła operację kręgosłupa. Cierpiała również na boreliozę. W 2012 r. zainicjowała sprawę o rozwód, powołując się m.in. na agresywność męża stawiającego karierę zawodową ponad obowiązki rodzinne; mąż złożył powództwo wzajemne, akcentując długoletni brak pożycia. Sąd I instancji orzekł rozwód bez winy, sąd apelacyjny (co zaskakujące w realiach niniejszej sprawy) – z wyłącznej winy skarżącej, wskazując, że zaprzestanie pożycia (2004 r.) nastąpiło jeszcze przed wypadkiem w 2005 r. Sąd kasacyjny oddalił skargę powódki. Spór obejmował także roszczenia finansowe (*prestation compensatoire*), przy czym mąż nie dochodził odszkodowania za sam brak relacji seksualnych. W tym kontekście ETPC uznał, że ingerencja w sferę prywatności skarżącej była nieuzasadniona w świetle okoliczności indywidualnych.

3. Tło normatywne – prawo francuskie

Francuski model małżeństwa opiera się na skąym, ale pojemnym tekście ustawowym oraz bogatej praktyce judykatury. Artykuł 212 Code civil wskazuje na obowiązek wzajemnego szacunku, wierności, wsparcia i pomocy; art. 215 ustanawia *communauté de*

¹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284), dalej: EKPC.

vie (wspólnotę życia). Orzecznictwo od dekad interpretuje ją w systemowy sposób jako obejmującą również *communauté de lit* (wspólnotę łoża). W utrwalonej linii orzeczniczej uporczywa odmowa współżycia bywa kwalifikowana jako poważne lub powtarzające się naruszenie obowiązków małżeńskich (art. 242), o ile nie zachodzą obiektywnie usprawiedliwiające okoliczności (np. przemoc, zdrowie, wiek). W wielu wyrokach sądy francuskie, zwłaszcza w kontekście rozwodowym, badając winę rozkładu pożycia między małżonkami, uznają, że małżonkowie są związani „obowiązkiem małżeńskim” (*devoir conjugal*), czyli obowiązkiem utrzymywania stosunków seksualnych, którego niewypełnienie może uzasadniać rozwód². Orzecznictwo to jest nadal aktualne (odrębnego omówienia wymagają konsekwencje wyroku ETPC), przy czym judykatura obowiązek pożycia intymnego wiąże nie tylko ze „wspólnotą łoża”, ale i z obowiązkiem wierności (rozumianym w jego pozytywnym aspekcie jako obowiązek spełnienia przez małżonków obowiązku małżeńskiego). Wierność jest po prostu dopełnieniem powinności utrzymywania bliskości, w tym też bliskości fizycznej. Te dwa elementy są ze sobą związane.

ETPC błędnie wskazał w analizowanym w dalszej części glosy wyroku z 23 stycznia 2025 r., że ostatnim orzeczeniem Cour de cassation w ramach tego zagadnienia był wyrok z dnia 17 grudnia 1997 r. i od tej pory nie potwierdził swojej linii orzeczniczej³, bowiem w wyroku z 1 lutego 2012 r. potwierdził on, że uporczywa odmowa współżycia seksualnego przez małżonka może stanowić poważne i powtarzające się naruszenie obowiązków mał-

żeńskich, uzasadniające orzeczenie rozwodu z winy. Sąd wskazał, że takie zachowanie narusza obowiązek wspólnego życia małżonków (*communauté de vie*) przewidziany w art. 215 fr.k.c.⁴ Wydaje się, że ten błąd ETPC ma znaczenie (choć być może był w tym sensie niezawiniony, że za przybliżenie stanu orzecznictwa odpowiadała strona rządowa Francji), gdyż ułatwił sformułowanie nietrafnej ogólnej tezy. Obecnie ze względu na dynamikę przemian obyczajowych i społecznych istnieje zasadnicza różnica między stwierdzeniem, że ostatni raz dotychczasowa praktyka była potwierdzona w orzecznictwie 1997 r. (co jest nieprawdą), a nie (jak w rzeczywistości) w 2012 r. Ów błąd niewątpliwie ułatwił argumentację ETPC, która (choć nie wprost) jednak zdaje się sugerować przestarzały charakter wcześniejszego stanowiska judykatury francuskiej.

Dodać należy, że w orzecznictwie francuskim sporadycznie przyznawano także zadośćuczynienie deliktowe za sam długotrwały brak pożycia. Jest to wyjątek potwierdzający regułę koncentracji na winie rozkładu oraz skutkach ekonomicznych rozwodu (*prestation compensatoire*, art. 270)⁵.

W płaszczyźnie dogmatycznej „obowiązek” pożycia nigdy nie funkcjonował jako roszczenie o świadczenie seksualne. To raczej skrót myślowy, który – na tle oceny winy – pozwalał sądom ważyć, czy odmowa była usprawiedliwiona w świetle całokształtu relacji i realiów życia małżeńskiego. Tak rozumiany „obowiązek” nie osłabia penalizacji gwałtu małżeńskiego, który w prawie francuskim

² Wyroki Cour de cassation 2e civ.: z 8 października 1964 r., Bull. civ. II no 599 (odmowa dzielenia łoża przez męża), <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000006967306> (1.09.2025); z 27 stycznia 1971 r., Bull. civ. II no 27, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000006984384> (1.09.2025); z 23 kwietnia 1975 r., Bull. civ. II no 114; z 17 grudnia 1997 r., no 96-15.704, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007363333> (1.09.2025).

³ Pkt 25 wyroku ETPC z 23 stycznia 2025 r., skarga 13805/21, H.W. przeciwko Francji.

⁴ Wyrok Cour de cassation (1re civ.) z 1 lutego 2012 r., 11-14.822, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000025288459> (1.09.2025).

⁵ Wyrok Cour d'appel d'Aix-en-Provence z 3 maja 2011 r., 2011/292 https://actu.dalloz-etudiant.fr/fileadmin/actualites/pdfs/SEPTEMBRE_2011/arret_devoir_conjugal.txt.pdf (1.09.2025). W sprawie tej przyznano żonie odszkodowanie 10 000 euro za brak pożycia fizycznego przez kilka lat. Sąd wskazał, że „oczekiwania żony były o tyle uzasadnione, że relacje seksualne między małżonkami są w szczególności wyrazem ich wzajemnego uczucia, a jednocześnie wpisują się w ciągłość obowiązków wynikających z małżeństwa”.

pozostaje jednoznacznie zakazany i ścigany. Zderzenie tych płaszczyzn – karnej i cywilnej – stanowi sedno napięcia ujawnionego w głosowanym wyroku.

Jeśli uwzględnić optykę ETPC, to należałoby w jej wyniku przyjąć, że sam fakt małżeństwa czyni jakiegokolwiek współżycie wynikiem decyzji nie w pełni autonomicznych, skoro długotrwała odmowa pożycia może być uznana (choć to zależy od okoliczności konkretnego przypadku) za zawinioną przyczynę rozkładu pożycia. Zawsze zatem istniałby czynnik „przymuszający” godzący w autonomię, nawet jeśli konkretni małżonkowie tak by tego nie odbierali. W tym kontekście ETPC, jak się wydaje, opowiedział się za abstrakcyjnym ujmowaniem autonomii, oderwanym od poszczególnych przypadków i sytuacji konkretnego małżeństwa. Jakkolwiek bowiem w tym konkretnym stanie faktycznym rozstrzygnięcie było prawidłowe, to nieprawidłowe było formułowanie ogólnych twierdzeń przez ETPC w takim kształcie, jak zaprezentowano. Zbliżoną krytykę wyraziła Rosaline Letteron, stwierdzając: „można odnieść bardzo wyraźne wrażenie, że Trybunał daje się ponieść swojemu rozmachowi”⁶. Autorka ta trafnie stwierdza, że sądy francuskie bardzo oszczędnie operują pojęciem analizowanego obowiązku małżeńskiego i najczęściej opierają się na szerszym zestawie elementów. Letteron wskazuje, że zgodnie z francuskim orzecznictwem „wina leży w fakcie, że małżonek abstynent sprawił, że małżeństwo jest nie do zniesienia, a nie w tym, że odmówił współżycia seksualnego”⁷. Należy jednak odnotować, że w nauce francuskiej pojawiły się też głosy akceptujące rozstrzygnięcie i wskazujące, że nie jest konieczne wprowadzenie ustawy zmieniającej aktualny stan prawny, a po prostu zaprzestanie przez sądy badania kwestii pożycia fizycznego, która powinna od

tej pory znajdować się poza zakresem terminu „wspólnota życia”⁸.

4. Tło normatywne – prawo polskie

Artykuł 23 k.r.o. wymienia „wspólne pożycie” obok wierności, pomocy i współdziałania dla dobra rodziny. W klasycznej doktrynie podkreślano niemajątkowy, a niekiedy moralny charakter tych powinności i brak ich egzekwowalności wprost⁹. W piśmiennictwie trafnie podnoszono, że istnienie wspólności fizycznej „zależy od natężenia funkcji seksualnej i zmienia się, a nawet zanika pod wpływem wielu czynników obiektywnych i subiektywnych. Pożycie fizyczne nie jest więc w każdym przypadku niezbędnym elementem wspólnego pożycia jako podstawy dobrego funkcjonowania małżeństwa”¹⁰. Podobnie podchodziła do tego zagadnienia judykatura – w sposób zbliżony do praktyki francuskiej – dopuszczając uznanie odmowy pożycia za zawinioną przyczynę rozkładu pożycia, o ile brak ten nie znajduje obiektywnego usprawiedliwienia¹¹. Polski model także nie czyni z „pożycia” przedmiotu roszczenia, traktując je jako element stanu faktycznego ważonego przy orzekaniu o winie i skutkach rozvodu (w tym alimentach z art. 60 k.r.o.).

Znaczenie winy rozkładu pożycia dla świadczeń między rozwiedzionymi małżonkami ujawnia paralelę do francuskiej *prestation compensatoire*: w polskim prawie małżonek niewinny może dochodzić alimentów od wy-

⁶ R. Letteron, *La communauté de lit devant la CEDH*, 28.01.2025, <https://libertescherries.blogspot.com/2025/01/la-communaute-de-lit-devant-la-cedh.html> (1.09.2025).

⁷ *Ibidem*.

⁸ M.-C. Meyzeaud-Garaud, *La Cour EDH conjugue au passé le devoir conjugal*, 2025, <https://www.unilim.fr/omij/wp-content/uploads/sites/9/2025/05/43.-La-Cour-EDH-conjugue-au-passe-le-devoir-conjugal.pdf> (1.09.2025).

⁹ J.S. Piąkowski, *Prawa i obowiązki niemajątkowe* [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J.S. Piąkowski, Wrocław Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985, s. 228.

¹⁰ T. Smoczyński, *Prawa i obowiązki małżonków* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2014, s. 218.

¹¹ Wyrok SN z dnia 25 sierpnia 2004 r., IV CK 609/03, OSNC 2005, nr 7–8, poz. 139; wyrok SA w Katowicach z dnia 11 marca 2010 r., I ACa 46/10, LEX nr 1120372.

łącznie winnego, jeżeli rozwód istotnie pogarsza jego sytuację materialną (art. 60 § 2 k.r.o.). W praktyce zatem ocena przyczyn braku pożycia może mieć wymiar nie tylko aksjologiczny, ale i finansowy – co dodatkowo wymaga precyzyjnego standardu orzekania.

5. Analiza rozumowania ETPC: zakres aprobaty i krytyki

Głosowany wyrok trafnie akcentuje, że życie seksualne mieści się w sferze chronionej art. 8 EKPC, a ingerencja sądów rodzinnych w tę sferę musi mieć szczególnie mocne uzasadnienie. W realiach sprawy H.W. przesłanki takie nie wystąpiły: długotrwałe problemy zdrowotne, konflikt małżeński i faktyczna separacja nakazywały powściągliwość w przypisywaniu wyłącznej winy za odmowę współżycia. Ten wątek zasługuje na aprobatę. Krytycznie należy natomiast ocenić element uogólnienia, w którym ETPC wiąże samą możliwość przypisywania winy za odmowę pożycia z ryzykiem osłabienia standardu ochrony przed przemocą seksualną. Taki zabieg retoryczny zaciera rozróżnienie pomiędzy oceną długotrwałego faktu w prawie cywilnym a penalizacją jednostkowego czynu bez zgody w prawie karnym.

Z perspektywy metodologicznej należy podkreślić, że prawo cywilne operuje kategoriami gradacji winy i oceny kontekstu, a nie dychotomią „zgoda/jej brak” typową dla prawa karnego, skupioną na konkretnym akcie seksualnym. Sąd cywilny, badając rozkład pożycia, nie orzeka o legalności aktów seksualnych, lecz rekonstruuje przyczyny rozpadu więzi, i to w długotrwałym kontekście relacji. W tym sensie sformułowanie o „obowiązku pożycia” bywa mylące – i należałoby je porzucić – ale sama możliwość odnoszenia się do faktu braku pożycia jako jednej z wielu okoliczności powinna pozostać w arsenale argumentacyjnym sądów rodzinnych. Niezbędną korektą jest jednak wyraźne uwzględnienie kategorii zgody, przemocy i bezpieczeństwa w uzasadnieniach. Standard ten jest zresztą realizowany w orzecznictwie francuskim, uznaje ono bowiem szereg

okoliczności obiektywnych usprawiedliwiających brak pożycia fizycznego, takich jak naruszenie obowiązku wierności przez drugiego małżonka, wiek, zdrowie, przemoc fizyczna i psychiczna, nierówność – pasożytniczy typ życia¹², brak higieny¹³, a nawet poprzedzający odmowę nadmiar pożycia i oczekiwań seksualnych drugiego małżonka. Okoliczności te są trudne do skatalogowania i niejednokrotnie w konkretnych sprawach łączy się ich kilka, razem z takimi, które same w sobie zapewne nie uzasadniałyby odmowy (np. wywoływanie wstydu przed sąsiadami z powodów anormalnych zachowań), ale w połączeniu z pozostałymi okolicznościami czynią odmowę pożycia fizycznego jeszcze bardziej uzasadnioną¹⁴.

W przypadku judykatury polskiej sądy unikają stwierdzeń na temat obowiązku prawnego. Rozważają, czy zaprzestanie relacji fizycznych doprowadziło do rozkładu pożycia i czy można z tego tytułu stawiać zarzut winy¹⁵. W orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 2 maja 1952 r.¹⁶ wskazano, że „odmowa rozpoczęcia współżycia przez jednego z małżonków może być uznana za ważny powód rozkładu pożycia małżeńskiego, a jej motywy miałyby znaczenie dla oceny winy w spowodowaniu rozkładu tego

¹² Kwestia rozważana w wyroku Cour d'appel d'Aix-en-Provence z 16 czerwca 2016 r., 15/20713, utrzymanym w tym zakresie w ramach kontroli kasacyjnej przez Cour de cassation (1re civ.) wyrokiem z 27 września 2017 r., 16-22240, <https://juricaf.org/arret/FRANCE-COURDE-CASSATION-20170927-1622240> (1.09.2025).

¹³ Wyrok Cour de cassation (1re civ.) z 15 maja 2013 r., 11-27121, <https://juricaf.org/arret/FRANCE-COUR-DECASSATION-20130515-1127121> (1.09.2025). Sąd uznał za usprawiedliwioną odmowę pożycia ze strony żony ze względu na brak higieny męża, który w mieszkaniu hodował myszy i szczury.

¹⁴ *Ibidem*. Łącznie okoliczności te obejmowały: przemoc domową, nieustające konflikty z sąsiadami, brak higieny, hodowlę w mieszkaniu gryzoni, prowokacyjne zachowania wobec sąsiadów – wszystko to powodowało, że żona wstydziła się w relacjach społecznych męża, a w domu czuła uzasadnioną niechęć do zbliżeń.

¹⁵ Wyrok SN z dnia 8 kwietnia 1999 r., II CKN 248/98, LEX nr 1212978.

¹⁶ Orzeczenie SN z dnia 2 maja 1952 r., C 1096/51, „Nowe Prawo” 1953, nr 5, s. 81.

pożycia”. Za zawnioną przyczynę rozkładu pożycia uznano również warunkową odmowę pożycia seksualnego polegającą na uzależnieniu przez żonę pożycia od „przepisania mieszkania i darowania mebli”¹⁷. Także w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 1998 r.¹⁸ przyjęto, że w katalogu zawnionych przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego mieści się odmowa jednego z małżonków utrzymywania współżycia fizycznego. Sąd Najwyższy stwierdził w tej sprawie w kontekście art. 23 k.r.o., że powódka zaniechała współdziałania z mężem w odniesieniu do różnorodnych aspektów małżeństwa, utrwalając dzielące ich różnice. Odmowa pożycia fizycznego nastąpiła od trzeciego miesiąca małżeństwa i nie była poprzedzona aktami agresji współmałżonka, które nastąpiły dopiero później. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na fakt, że pozwany zajmował się dzieckiem, umożliwiając powódce wypełnianie obowiązków zawodowych, i okazywał wyrozumiałość w odniesieniu do jej uczestnictwa w zabawach dyskotekowych. Istotne jest w kontekście tej sprawy, że sądy I i II instancji przyjęły winę obojga małżonków rozkładu pożycia małżeńskiego, a kwestia pożycia fizycznego była tylko jednym z jego elementów, które uwzględniały w swym rozumowaniu. Sądy trafnie zdiagnozowały, że w realiach tej sprawy odmowa pożycia nie była reakcją na agresję.

Dlatego też należy krytycznie podejść do uogólnionych stwierdzeń ETPC. Jeśli wyczytać się dokładnie w pkt 91 wyroku, to ETPC sugeruje w nim, że orzecznictwo sądów francuskich i stanowisko rządu francuskiego jest sprzeczne z cywilizowaną koncepcją małżeństwa, rząd francuski sugeruje bowiem – tak twierdzi ETPC – że zgoda na zawarcie małżeństwa oznacza zgodę na przyszłe stosunki seksualne, a to może powodować, że gwałt małżeński nie będzie już naganny. Takie stanowisko ETPC jest sprzeczne z faktami i francuskim prawem. Prawo francu-

skie (podobnie zresztą jak i prawo polskie) jednoznacznie zakazuje stosowania przemocy lub przymusu również między małżonkami. Według ETPC zaś skoro możliwość depenalizacji gwałtu na skutek prawa cywilnego istnieje (jest to wniosek całkowicie dowolny ze strony ETPC), to stanowisko prawa francuskiego jest niecywilizowane, bo w domyśle usuwa penalizację gwałtu małżeńskiego. Tak jednak nie jest, o czym świadczy chociażby przypadek sprawy Gisèle Palicote, która zresztą celowo zrezygnowała z anonimowości, by unaocznić społeczeństwu problemy, z którymi spotykają się kobiety. Być może ocena wyroku ETPC byłaby inna, gdyby dokonał on pogłębionych rozważań na temat skuteczności ścigania sprawców gwałtów, która ostatnimi czasy się osłabia (problem tzw. kultury gwałtu), i przeprowadził rzetelny wywód na temat tego, czy ma to jakikolwiek związek z oceną funkcjonowania małżeństw, oraz wykazał istnienie takiego związku. Tak się jednak nie stało. Oczekiwania wobec ETPC, że powinien był tak uczynić (przeprowadzić pogłębioną analizę), znajdują umocowanie nie tylko w znaczeniu Trybunału dla wykładni prawa i europejskiego porządku prawnego. Są też uzasadnione koncepcją żywego instrumentu Konwencji, z której wynika, że zmieniająca się sfera faktu wpływa na sferę powinności (prawa). Formułowanie twierdzeń o konieczności zmiany wykładni prawa w oparciu o zmieniające się realia wymaga (co jest wręcz oczywiste) wykazania związku jednego zagadnienia z drugim.

Wydaje się, że ETPC miesza różne sfery i aspekty – konkretnego nagannego zdarzenia (prawo karne) i oceny przyczyn zazwyczaj długotrwałego zachowania małżonka. Jeśli uwzględnić optykę ETPC, to należałoby konsekwentnie przyjąć, że żaden akt seksualny w jakimkolwiek małżeństwie we Francji i w Polsce nie jest w pełni wolny, skoro długotrwała odmowa pożycia może być uznana (choć to zależy od okoliczności konkretnego przypadku) za zawnioną przyczynę rozkładu pożycia.

Dlatego też uogólniony wniosek ETPC, że praktyka francuskiej judykatury stanowi w każdym wypadku nieuzasadnioną ingerencję

¹⁷ Orzeczenie SN z dnia 15 listopada 1951 r., C 1003/51, Legalis nr 683918.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 28 stycznia 1999 r., III CKN 137/98, LEX nr 1214379.

w sferę życia prywatnego, opiera się na fałszywych przesłankach. W istocie wyrok ten zmierza do przemodelowania instytucji małżeństwa i nadania mu nieznanego dotychczas kształtu, bardziej zbliżonego do swoistej spółki cywilnej w obszarze prawa rodzinnego niż wspólnoty życia, dla której kwestie biologiczne mogą (choć nie muszą w każdym przypadku) mieć istotne znaczenie. Z wyroku ETPC wynika, że sfera seksualności nie powinna istnieć w małżeństwie jako fakt prawnie relewantny.

Tego typu podejście budzi jednak co najmniej uzasadnione zdziwienie, zważywszy na fakt jednoczesnego pojawiania się w państwach europejskich nowych rozwiązań w zakresie pracy seksualnej. W Belgii w 2024 r. świadczenia pracowników seksualnych zostały wtłoczone w ramy prawa pracy¹⁹, z tym zastrzeżeniem, że zgodnie z art. 21 ustawy osoba świadcząca usługi seksualne może odmówić przyjęcia partnera seksualnego, wykonania czynności seksualnych oraz w dowolnym momencie przerwać lub zakończyć aktywność seksualną. Zgodnie z art. 7 § 1 w sytuacji odmowy dokonywania czynności seksualnych pracownikowi seksualnemu przysługuje wynagrodzenie – ale w kwocie niższej, takiej jak dla usprawiedliwionej nieobecności w pracy, w wysokości liczonej jak za dni ustawowo wolne od pracy, w czasie których pracownik nie świadczy pracy. Oznacza to, że chociaż ustawa bezwzględnie zakazuje retorsji za odmowę aktu seksualnego, to jednak pośrednio sankcjonuje ową odmowę niższym wynagrodzeniem. Jest to niewątpliwie czynnik przymuszający, ograniczający systemowo autonomię. Wprawdzie zagadnieniem tym ETPC nie zajmował się ze zrozumiałych względów w niniejszej sprawie, ale nieracjonalna systemowo wydaje się akceptacja dla umownego (pośredniego) ograniczenia autonomii seksualnej w wypadku umowy o pracę seksualną przez

Belgię związaną EKPC²⁰, w porównaniu z tak bezwzględny stanowiskiem dotyczącym małżeństwa, jak zaprezentował ETPC w stosunku do Francji. Uwaga ta nie stanowi zarzutu wobec ETPC (który za treść prawa belgijskiego nie odpowiada), lecz służyć ma unaocznieniu możliwych i nieprzewidzianych systemowo konsekwencji wyroku.

6. Konwencja stambulska i kategoria zgody

W glosowanym wyroku ETPC odwołuje się do art. 36 ust. 2 Konwencji stambulskiej²¹, który akcentuje dobrowolność zgody na czynności seksualne i wymaga oceny w świetle okoliczności. W płaszczyźnie cywilnej postulat ten przekłada się na obowiązek sądu, by badać, czy odmowa pożycia nie stanowiła realizacji prawa do integralności i bezpieczeństwa. Ujęcie to nie wyklucza jednak, że w innych sprawach – przy braku elementów przemocy, presji lub manipulacji – uporczywa, nieuzasadniona odmowa może być jedną z przesłanek przypisania winy rozkładu pożycia. Każdy (czyli również małżonek) ma prawo odmówić współżycia w każdym czasie. Czym innym jest jednak dokonywanie oceny, czy ponawiana, długotrwała i nieuzasadniona racjonalnymi względami odmowa współżycia w związku małżeńskim może być uznana za przyczynę rozkładu pożycia, i to przyczynę, za którą odpowiedzialność ponosi odmawiający. Kluczowe jest zatem odejście od automatyzmu na rzecz ważenia okoliczności. Jak się wydaje, ETPC w ogóle nie zbadał orzecznictwa francuskiego w tym aspekcie, które konsekwentnie uznaje niektóre przyczyny odmowy pożycia fizycznego za zawsze usprawiedliwione (np. brak higieny fizycznej) a niektóre za nieusprawiedliwione niekiedy

¹⁹ 3 MAI 2024. – Loi portant des dispositions en matière du travail du sexe sous contrat de travail, https://www.stradalex.com/fr/sl_src_publ_leg_be_moniteur/toc/leg_be_moniteur_fr_06062024_1/doc/mb2024202750 (1.09.2025).

²⁰ Przytoczone przepisy zostały zaskarżone do belgijskiego Trybunału Konstytucyjnego przez dziewięć stowarzyszeń walczących z przemocą seksualną wobec kobiet 9 grudnia 2024 r. (sygn. 8385 [FR]).

²¹ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej porządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz.U. 2015, poz. 961).

(nieróbstwo małżonka). Inną rzeczą jest natomiast poszukiwanie wspólnego dla Konwencji wzorca kulturowego wyznaczającego okoliczności zawsze i niekiedy usprawiedliwiający brak pożycia. ETPC zaniechał w ogóle tych analiz, usuwając zniuansowaną ocenę cywilnoprawną na rzecz zero-jedynkowej – karnistycznej – nieprzystającej do długotrwałego trwania małżeństwa. Wydaje się, że realia konkretnego stanu faktycznego przesłoniły ETPC bogactwo wszystkich możliwych stanów faktycznych.

7. Znaczenie praktyczne dla sądów francuskich i polskich

W mojej ocenie głosowany wyrok nie znosi koncepcji *communauté de vie* w prawie francuskim, ale wymaga doprecyzowania języka i argumentacji. Sądy mogą nadal uwzględniać długotrwały brak pożycia jako element kontekstu przy winie, o ile z uzasadnienia wprost wynika, że nie chodzi o egzekwowanie „obowiązku” w sensie świadczenia, lecz o ocenę faktów w świetle zgody i bezpieczeństwa. W Polsce – gdzie praktyka i tak operuje kategorią faktu, a nie roszczenia – wyrok ETPC wzmacnia dotychczasowy kierunek, zachęcając do precyzyjniejszego odnotowywania w uzasadnieniach przesłanek usprawiedliwiających odmowę oraz do ostrożności w przypisywaniu winy *per se* za brak współżycia.

W obu porządkach należy unikać piętnowania neutralnych wyborów życiowych małżonków (np. małżeństw celowo abstynencyjnych) oraz nadmiernego normatywnego oczekiwania co do form intymności. Zarazem ochrona autonomii nie może prowadzić do deprecjacji interesu współmałżonka, który doświadcza długotrwałej obojętności i izolacji – temu służy właśnie kategoria winy, o ile jest stosowana z rozważą i przy pełnym poszanowaniu wolności seksualnej.

Sformułowanie o „obowiązku pożycia” jest dziedzictwem dydaktycznego skrótu, a nie precyzyjną kategorią dogmatyczną. Lepszym narzędziem są pojęcia „wspólnota życia” i „reakcja na naruszenie więzi”, które pozwalają na

opis relacji bez uprzedniego wartościowania i bez ryzyka nadania aktowi seksualnemu charakteru świadczenia.

8. Proponowany standard orzekania

Dążąc do pogodzenia konkretnego rozstrzygnięcia z długotrwałą i niesprzeczną ze standardami ochrony intymności praktyką orzeczniczą sądów francuskich oraz polskich, można zaproponować trzy skorelowane filtry, które – przy języku faktów zamiast języka obowiązków – pozwolą zachować zgodność dotychczasowej praktyki sądów francuskich i polskich z art. 8 EKPC:

1. Zgoda, bezpieczeństwo i brak przemocy: sąd w sprawie rozwodowej powinien badać i opisywać elementy zgody/jej braku, przemocy, presji i bezpieczeństwa; odmowa pożycia nie może skutkować negatywnymi konsekwencjami, jeśli stanowiła realizację prawa do integralności.

2. Konieczne jest uzasadnienie odwołujące się do takich czynników obiektywnych, jak: choroba, wiek, ciąża/położ, leczenie, przemoc, higiena, nadmiarowość wymagań drugiej strony. Katalog usprawiedliwień odmowy pożycia jest otwarty; sąd wskazuje, które z nich występują i z jaką intensywnością.

3. Istotny jest kontekst i relacje: sąd powinien ważyć całokształt więzi (psychicznej, fizycznej, gospodarczej) i dynamikę konfliktu, unikając wniosków opartych na izolowanym fakcie odmowy.

Podsumowanie

Ostatecznie należy zaaprobować wynik w konkretnej sprawie H.W. W realiach tej sprawy odmowa pożycia była uzasadniona. Krytycznie trzeba jednak podejść do uogólnienia dotyczącego zakazu odnoszenia się do braku pożycia w ocenie winy. W to miejsce należy sformułować postulat języka faktów zamiast języka obowiązków oraz konieczność wprost ujmowanej w uzasadnieniach analizy zgody, przemocy i bezpieczeństwa. Taki standard go-

dzi ochronę autonomii seksualnej z koniecznością reagowania na długotrwałe, nieuzasadnione zerwanie więzi.

Autonomia seksualna i godność osoby nie są kategoriami wypierającymi lojalność małżeńską – przeciwnie, pozostają w relacji komplementarnej. W modelu, który proponuję w ślad za dotychczasowym orzecznictwem sądów francuskich i polskich, lojalność oznacza rzetelne komunikowanie granic i potrzeb oraz rezygnację z presji, autonomia zaś obejmuje także prawo do odmowy bez negatywnych konsekwencji, gdy w grę wchodzi zdrowie, bezpieczeństwo lub brak zgody. W przypadkach, w których te wartości wchodzi w kolizję, rolę

sądu nie jest sankcjonowanie zachowań, lecz rozstrzygnięcie, czy doszło do trwałego i zupełnego rozpadu więzi, a jeśli tak – to kto ponosi odpowiedzialność w sensie cywilnym i jakie to wywołuje skutki finansowe.

Wyrok H.W. przeciwko Francji powinno się odczytać jako wezwanie do uzupełnienia języka lojalności o język autonomii. Z tej perspektywy to nie „obowiązek” pożycia, lecz uczciwość komunikacyjna, troska o dobro współmałżonka i poszanowanie jego granic powinny stanowić oś oceny sądu. Takie podejście pozwala uniknąć presji i fikcji prawnych, a jednocześnie nie pozostawia bez ochrony osób dotkniętych długotrwałą obojętnością.

Abstract

Conjugal duties and Art. 8 ECHR – a partially critical commentary on the judgment of the ECtHR of 23 January 2025, application no. 13805/21, H.W. v. France

Keywords: *conjugal duty; fault in marital breakdown; Art. 8 ECHR; sexual autonomy*

The purpose of this commentary is to assess the judgment of the ECtHR of 23 January 2025, in the case of H.W. v. France (application no. 13805/21) from the perspective of private law and privacy protection standards. The Court found that attributing sole blame for the breakdown of the relationship to the applicant on the grounds of her long-standing refusal to have sexual relations constituted a disproportionate interference with the sphere of sexual autonomy guaranteed by Art. 8 of the ECHR. The commentary approves of the individual outcome (protection of autonomy and consideration of health factors), while at the same time criticizing the ECtHR's generalized reasoning, which brings the criteria of criminal law focused on a specific sexual act closer to the civil law assessment of fault for the breakdown of a marriage relating to a broad temporal aspect. The author argues that cohabitation should be treated as a fact that may be relevant to fault in the reality of a specific marriage, rather than as an enforceable obligation; hence, the appropriate standard of adjudication should consist of a circumstantial assessment with a clear filter of consent, violence, and safety. It is advisable to use common sense reasoning that is also appropriate to the age of the spouses, the reasons for the long-term refusal, and the length of time during which there has been no sexual intercourse. It cannot be assumed that the issue of marital relations has the same significance for 20-year-olds as it does for, say, 80-year-olds who enter into a marriage usually dictated by needs other than sexual ones. Practical guidelines have been proposed for French and Polish courts (focusing on facts rather than obligations; no presumption of guilt for refusal alone; strengthening the role of the Istanbul Convention in justifications).

Bibliografia**Literatura**

Letteron R., *La communauté de lit devant la CEDH*, 28.01.2025, <https://libertescherries.blogspot.com/2025/01/la-communaute-de-lit-devant-la-cedh.html> (1.09.2025).

Meyzeaud-Garaud M.-C., *La Cour EDH conjugue au passé le devoir conjugal*, 2025, <https://www.unilim.fr/omij/wp-content/uploads/sites/9/2025/05/43.-La-Cour-EDH-conjugue-au-passe-le-devoir-conjugal.pdf> (1.09.2025).

Piątowski J.S., *Prawa i obowiązki niemajątkowe* [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J.S. Piątowski, Wrocław Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985.

Smyczyński T., *Prawa i obowiązki małżonków* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smyczyński Warszawa 2014.

Akty prawne

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284).

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej porządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz.U. 2015, poz.961).

Code civil, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. 2023, poz. 2809).

3 MAI 2024. – Loi portant des dispositions en matière du travail du sexe sous contrat de travail, https://www.stradalex.com/fr/sl_src_publ_leg_be_moniteur/toc/leg_be_moniteur_fr_06062024_1/doc/mb2024202750 (1.09.2025).

Orzecznictwo

Orzeczenie SN z dnia 15 listopada 1951 r., C 1003/51, Legalis nr 683918.

Orzeczenie SN z dnia 2 maja 1952 r., C 1096/51, „Nowe Prawo” 1953, nr 5.

Wyrok Cour de cassation 2e civ z 8 października 1964 r., Bull. civ. II no 599.

Wyrok Cour de cassation 2e civ z 27 stycznia 1971 r., Bull. civ. II no 27.

Wyrok Cour de cassation 2e civ z 23 kwietnia 1975 r., Bull. civ. II no 114.

Wyrok Cour de cassation 2e civ z 17 grudnia 1997 r., no 96-15.704.

Wyrok SN z dnia 28 stycznia 1999 r., III CKN 137/98, LEX nr 1214379.

Wyrok SN z dnia 8 kwietnia 1999 r. II CKN 248/98, LEX nr 1212978.

Wyrok SN z 25 sierpnia 2004 r., IV CK 609/03, OSNC 2005, nr 7–8, poz. 139.

Wyrok SA w Katowicach z 11 marca 2010 r., I ACa 46/10, LEX nr 1120372.

Wyrok Cour d’appel d’Aix-en-Provence z 3 maja 2011 r., 2011/292.

Wyrok Cour de cassation (1re civ.) z 1 lutego 2012 r., 11-14.822.

Wyrok Cour d’appel d’Aix-en-Provence z 16 czerwca 2016 r., 15/20713.

Wyrok Cour de cassation (1re civ.) z 27 września 2017 r., 16-22240.

Wyrok Cour de cassation (1re civ.) z 15 maja 2013 r., 11-27121.

Wyrok ETPC z 23 stycznia 2025 r., skarga 13805/21, H.W. przeciwko Francji.

dr Olimpia Marcewicz-Kochnio

ORCID: 0000-0002-5065-799

olimpia.marcewicz-kochnio@mail.umcs.pl

Katedra Postępowania Cywilnego i Międzynarodowego Prawa Handlowego

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Zastosowanie art. 192 pkt 3 k.p.c. w sprawie o uchylenie (stwierdzenie nieważności) uchwały współwłaścicieli nieruchomości wspólnej objętej zarządem spółdzielni mieszkaniowej – glosa krytyczna do wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 stycznia 2021 r., I ACa 643/20

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne; rzecz lub prawo objęte sporem; uchwała współwłaścicieli nieruchomości wspólnej; sukcesja singularna; następstwo procesowe

Autorka omawia wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, w uzasadnieniu którego za trafne uznano wąskie rozumienie pojęcia „rzeczy lub prawa objętych sporem” i przyjęto, że art. 192 pkt 3 k.p.c. jest zupełnie nieadekwatny do problematyki uchylenia uchwały właścicieli lokali, gdyż przedmiotem takiego procesu nie jest zbyty lokal, ale uchwała, która z natury nie podlega zbyciu w toku sporu. Autorka opowiada się za szerokim ujęciem tego pojęcia, na co wskazuje wykładnia językowo-gramatyczna oraz funkcjonalno-celowościowa, a także wzgląd na potrzebę zapewnienia efektywności postępowania cywilnego. W sprawie o uchylenie uchwały właścicieli lokali dodatkowym argumentem jest konieczność zapewnienia następcy prawnemu właściciela lokalu (który nabył prawo własności w toku postępowania) ochrony prawnej analogicznej, jaką posiadał jego poprzednik prawny.

Wprowadzenie

Głosowany wyrok został wydany na tle stanu faktycznego, w którym powódka była właścicielką lokalu mieszkalnego znajdującego się w budynku wielorodzinnym zarządzanym przez spółdzielnię mieszkaniową. 20 grudnia 2017 r.¹ odbyło się zebranie właścicieli wy-

odrębnionych lokali znajdujących się w tym samym budynku wielorodzinnym. Podczas zebrania ogół właścicieli podjął uchwałę o wyrażeniu zgody na dokonanie przez spółdzielnię mieszkaniową czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu nieruchomością wspólną oraz na udzielenie pełnomocnictwa do

¹ Zebranie właścicieli odbyło się po wejściu w życie (9 września 2017 r.) przepisów ustawy z dnia 20 lipca

2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo spółdzielcze (Dz.U. 2017, poz. 1596).

działania w celu wykonania uchwały. Powódka jako właściciel jednego z lokali mieszkalnych złożyła pozew o uchylenie, ewentualnie o stwierdzenie nieważności podjętej uchwały. Sąd I instancji wydał wyrok oddalający powództwo, który następnie powódka zaskarżyła apelacją. W toku postępowania odwoławczego doszło do zbycia przez powódkę prawa własności lokalu mieszkalnego na rzecz innej osoby, przy czym nabywca lokalu nie wszedł do postępowania w miejsce powódki. Głosowanym wyrokiem Sąd Apelacyjny w Szczecinie oddalił apelację ze względu na brak legitymacji czynnej zbywcy lokalu. Z uzasadnienia tego wyroku wynika, że Sąd Apelacyjny w Szczecinie stanął na stanowisku, iż w rozstrzygniętej sprawie nie miał zastosowania przepis art. 192 pkt 3 k.p.c.² W konsekwencji przyjął on, że skoro legitymację czynną do zaskarżenia objętej pozewem uchwały powódka wywodziła z prawa odrębnej własności lokalu mieszkalnego, to późniejsze zbycie prawa do tego lokalu sprawiło, że doszło do pozbawienia jej legitymacji procesowej do kontynuowania wszczętego procesu. Pogląd Sądu Apelacyjnego w Szczecinie o braku zastosowania art. 192 pkt 3 k.p.c. w sprawie o uchylenie (stwierdzenie nieważności) uchwały współwłaścicieli nieruchomości wspólnej można uznać za dyskusyjny czy wręcz nietrafny w świetle wyników wykładni gramatycznej, celowościowej i funkcjonalnej.

I. Wykładnia pojęcia „rzecz lub prawo objęte sporem” w rozumieniu art. 192 pkt 3 k.p.c.

Problematyka zastosowania art. 192 pkt 3 k.p.c. w niektórych kategoriach spraw cywilnych prowadzi do rozbieżności interpretacyjnych, które dotyczą wyjaśnienia sformułowania „rzecz lub prawo objęte sporem”. Niejednorodność poglądów można zaobserwować w wypowiedziach prezentowanych tak w doktrynie, jak i w judykaturze, gdzie zary-

sowały się dwa ujęcia – wąskie oraz szerokie³. W ujęciu wąskim „rzecz lub prawo objęte sporem” utożsamia się z przedmiotem sporu (prawa, obowiązki lub stosunek prawny, którego spór dotyczy). W konsekwencji przyjmuje się, że art. 192 pkt 3 k.p.c. ma zastosowanie, gdy strona powoła się na zdarzenie, które według prawa materialnego zdolne jest wywołać następstwo prawne, czyli przejście na inny podmiot uprawnienia lub obowiązku, lecz jedynie takiego, które stanowi przedmiot postępowania⁴. Ujęcie szerokie zakłada, że do przejścia praw lub obowiązków w rozumieniu komentowanego przepisu dochodzi również wówczas, gdy przedmiotem zbycia nie jest wprost przedmiot, o który sprawa się toczy, lecz proces dotyczy praw lub obowiązków (pewnej sytuacji prawnej) związanych z tym przedmiotem⁵. Zwolennikiem szerokiego rozumienia sformułowania „rzecz lub prawo objęte sporem” jest m.in. Andrzej Olaś, który uważa, że określenie to odnosi się „do każdej rzeczy lub innego

³ A. Olaś, „*Rzecz lub prawo objęte sporem*” w rozumieniu art. 192 pkt 3 Kodeksu postępowania cywilnego w sprawie ze skargi pauliańskiej, „Polski Proces Cywilny” 2023, nr 1, s. 25.

⁴ Wyrok SN z dnia 2 lutego 2012 r., II CSK 306/11, Legalis nr 473588. Zob. też m.in.: B. Czech [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz. Art. 1–205*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, Legalis, art. 192, nb. 34; R. Kos, *Zbycie praw objętych sporem w toku postępowania arbitrażowego – glosa krytyczna do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 30.09.2020 r. (VII AGa 2119/18)*, „Polski Proces Cywilny” 2022, nr 2, s. 372 i n.; M. Romańska, *Zbycie rzeczy lub prawa objętych sporem (art. 192 pkt 3 k.p.c.) w orzecznictwie sądowym* [w:] *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 1, red. K. Weitz, J. Gudowski, Warszawa 2011, s. 526, 542–543; T. Żyżnowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, komentarz do art. 192, nt. 9.

⁵ Przykładowo zbycie nieruchomości pociąga za sobą przejście obowiązku określonego zachowania wynikającego z prawa sąsiedzkiego – M. Manowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. I: *Art. 1–477(16)*, red. M. Manowska, LEX/el. 2022, art. 192, nt. 9. Por. też m.in.: wyrok SN z dnia 4 lipca 1988 r., IV CR 183/88, Legalis nr 26347; uchwała z dnia 17 czerwca 2010 r., III CZP 38/10, OSNC 2011 nr 1, poz. 3, s. 16.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1568 ze zm.).

prawa lub obowiązku albo stosunku prawnego mogącego być przedmiotem obrotu, pozostającego w takim związku z przedmiotem procesu pojmowanym jako roszczenie procesowe, że jego zbycie przed doręczeniem pozwu pozwanemu (a w braku normy odpowiadającej art. 192 pkt 3 k.p.c. – także po powstaniu stanu *litis pendentio*) skutkowałoby utratą przez jedną ze stron legitymacji procesowej (a więc odpowiednio: legitymacji czynnej powoda bądź legitymacji biernej pozwanego)”⁶.

Z uzasadnienia głosowanego wyroku wynika, że Sąd Apelacyjny w Szczecinie za trafne uznał wąskie rozumienie pojęcia „rzecz lub prawo objęte sporem”. Z tej przyczyny przyjął, że „unormowanie art. 192 pkt 3 k.p.c. jest zupełnie nieadekwatne do problematyki uchylenia uchwały właścicieli lokali, gdyż przedmiotem takiego procesu nie jest zbyty lokal, ale uchwała, która z natury nie podlega zbyciu w toku sporu, a legitymacja do zaskarżenia uchwały przyznana właścicielowi lokalu jest konsekwencją możliwości wiążącego uregulowania przez ogół właścicieli jego sytuacji, który tylko w tej formie może kwestionować uchwałę”. Według Sądu Apelacyjnego w Szczecinie omawiany przepis nie dotyczy uprawnień związanych z przynależnością strony procesu do określonej struktury organizacyjnej i dotyczących funkcjonowania tej struktury. W uzasadnieniu głosowanego wyroku podkreślono także, że przepis art. 192 pkt 3 k.p.c. „stanowi wyjątek od zasady wyrażonej w art. 316 § 1 k.p.c., nakazującej wyrokowanie wedle stanu rzeczy istniejącego w dacie wydania orzeczenia”. Skoro zaś wyjątków nie można wyklądać rozszerzająco (*exceptiones non sunt extendendae*), to – jak stwierdził Sąd Apelacyjny w Szczecinie – dyspozycją art. 192 pkt 3 k.p.c. objęto wyłącznie rzecz lub prawo, które jest przedmiotem postępowania.

2. Argumenty za szerokim rozumieniem „rzeczy lub prawa objętych sporem”

Wąskie ujęcie zakresu przedmiotowego pojęcia „rzecz lub prawo objęte sporem” zostało w piśmiennictwie poddane słusznej krytyce. W pierwszym rzędzie zwrócono uwagę na argumenty wynikające z wykładni językowej, mianowicie w art. 192 pkt 3 k.p.c. mowa jest o zbyciu w toku sprawy „rzeczy lub prawa, objętych sporem”, a zatem przepis ten nie odnosi się w sposób ścisły do zbycia rzeczy lub prawa stanowiących „przedmiot sprawy”, „przedmiot sporu” bądź będących „przedmiotem procesu”. Użyte przez ustawodawcę sformułowanie jest na tyle ogólne i pojemne, że pozwala na stwierdzenie, iż jego zakres obejmuje każdą rzecz lub inne prawo, lub obowiązek pozostający w dostatecznym związku z przedmiotem procesu pojmowanym jako roszczenie procesowe⁷. Jak zauważa Andrzej Olaś, zastosowanie przez ustawodawcę zwrotu – z punktu widzenia czysto językowego – szerszego zakresowo było intencjonalne, zmierzało bowiem do objęcia zakresem jego zastosowania stanów faktycznych, które przy użyciu tradycyjnej formuły „zbycie przedmiotu sporu” znalazłyby się poza hipotezą normy, limitując tym samym jej skuteczność w relacji do założonego przez prawodawcę celu wprowadzenia analizowanego unormowania⁸.

Za szerokim ujęciem zakresu przedmiotowego analizowanego sformułowania przemawia przede wszystkim wykładnia celowościowa i funkcjonalna oraz ekonomika procesowa. Zbycie w toku sprawy rzeczy lub prawa objętych sporem to zdarzenie, które może prowadzić do zagrożenia interesów osób uprawnionych oraz godzić w skuteczność wymiaru sprawiedliwości. Dlatego art. 192 pkt 3 k.p.c. uniezależnia przebieg procesu od pozaprocesowych czynności dyspozycyjnych stron postępowania i zarazem dopuszcza – w charakterze wyjątku – następstwo procesowe polegające na wejściu nabywcy w miejsce zbywcy jako stro-

⁷ *Ibidem*, s. 28.

⁶ A. Olaś, „Rzecz lub prawo objęte sporem”..., s. 27–28.

⁸ *Ibidem*, s. 29.

ny procesu⁹. Omawiana regulacja wprowadza więc podmiotową stabilizację procesu¹⁰, co jest wartością szczególnie istotną z punktu widzenia efektywności postępowania¹¹, skoro eliminuje potrzebę prowadzenia kolejnych procesów w zmienionym składzie osobowym.

Już zatem wzgląd na szybkość postępowania przemawia za szerszym, a nie wąskim rozumieniem zbycia rzeczy lub prawa objętych sporem, choć nie można również zapominać o ochronnej roli art. 192 pkt 3 k.p.c. w stosunku do przeciwnika procesowego zbywcy rzeczy lub prawa oraz samego nabywcy takiej rzeczy lub prawa. Jak się podkreśla w literaturze, zasadniczym przedmiotem ochrony przed konsekwencjami zbycia rzeczy lub prawa objętych sporem w toku procesu jest interes przeciwnika procesowego zbywcy, narażonego – w braku stosownej regulacji – na poniesienie kosztów i stratę czasu w związku z bezskutecznym postępowaniem. Równocześnie zabezpieczany jest interes wymiaru sprawiedliwości, któ-

remu sprzeciwia się konieczność prowadzenia kilku postępowań w tej samej sprawie, do czego prowadziłby brak stabilizacji procesowej legitymacji zbywcy¹². Uwzględnienie celu i funkcji art. 192 pkt 3 k.p.c. w procesie wykładni tego przepisu w aspekcie sposobu rozumienia „rzeczy lub prawa objętych sporem”, których zbycie w toku procesu nie odbiera zbywcy legitymacji procesowej, przemawia stanowczo, jak podkreśla Andrzej Olaś, za akceptacją szerokiego rozumienia tego terminu, natomiast jego wąskie pojmowanie prowadzi do osłabienia skuteczności tej normy zarówno w kontekście interesu publicznego (dobra wymiaru sprawiedliwości), jak i interesu stron postępowania.

W tym miejscu warto jeszcze przytoczyć wypowiedź zaprezentowaną przez Martę Romańską, która – opowiadając się za wąskim ujęciem analizowanego pojęcia – stwierdziła, że ustalenie znaczenia pojęcia „zbycie rzeczy lub prawa objętych sporem” na gruncie art. 192 pkt 3 k.p.c. nie może być dokonane w oderwaniu od sformułowań użytych w art. 788 § 1 k.p.c., bowiem regulacje zapisane w tych przepisach korespondują ze sobą i uzupełniają się¹³. Takie stanowisko wyklucza jednak apriorycznie zastosowanie art. 192 pkt 3 k.p.c. we wszelkich przypadkach wyroków deklaracyjnych czy konstytutywnych, które nie podlegają wykonaniu w drodze egzekucji sądowej, co byłoby konstatacją zbyt daleko idącą, zwłaszcza w świetle pod-

⁹ Zob. m.in. M. Romańska, *Zbycie rzeczy...*, s. 546 i cytowana tam literatura; wyrok SN z dnia 19 października 2005 r., V CK 708/04, LEX nr 187102.

¹⁰ Sukcesja singularna, do której doszło poza procesem, nie prowadzi automatycznie i co do zasady do przekształcenia podmiotowego w danej sprawie, ponieważ zgodnie z art. 192 pkt 3 k.p.c. nie ma wpływu na bieg sprawy, a zatem zbywca może nadal działać w charakterze strony. Powoduje jednak, że powstaje niezgodność pomiędzy stroną a osobą występującą jako aktualny podmiot sytuacji prawnej, której dotyczy proces i którą wyjaśnia się konstrukcją tzw. podstawienia procesowego. W. Broniewicz, *Następstwo procesowe w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1971, s. 66. Istota tej instytucji sprowadza się do tego, że w postępowaniu zamiast adresata normy materialnoprawnej, której dotyczy proces, występuje w charakterze strony inny podmiot. M. Romańska, *Zbycie rzeczy...*, s. 520. Zob. też: M. Jędrzejewska, K. Weitz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012, s. 931; O. Marcewicz, *Cofnięcie pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia po zbyciu w toku sprawy rzeczy lub prawa objętych sporem*, „Przegląd Sądowy” 2019, nr 3, s. 86.

¹¹ K. Weitz, *Następstwo prawne w zakresie przedmiotu sporu w toku postępowania przed sądem polubownym*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2012, nr 11, s. 64 i cytowana tam literatura.

¹² J. Mucha, *Zawisłość sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2014, s. 210–211 oraz cytowana tam literatura; A. Olaś, *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016, s. 174.

¹³ Jeśli postępowanie dotyczące rzeczy lub prawa zbytych po zawiśnięciu sporu zakończy się z udziałem zbywcy, to prawomocny wyrok będzie miał powagę rzeczy osądzonej w stosunku do niego, a to na podstawie art. 366 k.p.c., ale także w stosunku do nabywcy rzeczy lub prawa (podmiot objęty działaniem przytoczonej w roszczeniu procesowym normy prawnej), zaś źródłem tej rozszerzonej prawomocności wyroku wydanego w takim układzie podmiotowym jest art. 788 k.p.c. M. Romańska, *Zbycie rzeczy...*, s. 523–525 i cytowana tam literatura. Zob. też: postanowienie SN z dnia 20 października 2004 r., IV CK 91/04, Legalis nr 67327.

niesionych powyżej argumentów związanych z celem i funkcją art. 192 pkt 3 k.p.c.

3. Specyfika spraw o uchylenie (stwierdzenie nieważności) uchwał właścicieli lokali

Odnosząc powyższe rozważania do głosowanego wyroku, należy stwierdzić, że gramatyczna, a przede wszystkim funkcjonalna i celowościowa wykładnia art. 192 pkt 3 k.p.c. – wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie – pozwala na zastosowanie tego przepisu w sprawie o uchylenie (stwierdzenie nieważności) uchwały właścicieli nieruchomości wspólnej.

Podstawowym argumentem przytoczonym w uzasadnieniu głosowanego wyroku, przemawiającym za brakiem legitymacji procesowej powódki, jest stwierdzenie, że przedmiotem procesu nie jest zbyty lokal, ale uchwała, która z natury nie podlega zbyciu w toku sporu¹⁴. Odmienna interpretacja – zdaniem Sądu Apelacyjnego w Szczecinie – pozostawałaby także w sprzeczności z podstawową regułą wykładni – *exceptiones non sunt extendendae*. Z takim stanowiskiem nie można się zgodzić, skoro art. 192 pkt 3 k.p.c. normuje procesowe konsekwencje zbycia rzeczy lub prawa „objętych” sporem, a nie procesowe skutki zbycia rzeczy lub prawa stanowiących przedmiot sporu. Już zatem literalna (gramatyczna) wykładnia prowadzi do wniosku, że hipoteza tego przepisu odnosi się do szerszego zakresu czynności pozaprocesowych stron niż jedynie dysponowanie przedmiotem procesu.

W sprawach o uchylenie (stwierdzenie nieważności) uchwał współwłaścicieli nieruchomości wspólnej celem procesu jest ukształtowanie praw lub obowiązków takich osób w sposób odmienny, niż wynika to z zaskarżonej uchwały. Uchwała zazwyczaj znacząco wpływa na sposób lub zakres korzystania z nieruchomości wspólnej przez właścicieli wyodr-

ębionych lokali, bowiem podejmowana jest w sprawach przekraczających zakres zwykłego zarządu (art. 27 ust. 2 u.s.m.¹⁵ w zw. z art. 22 ust. 2 i 3 u.w.l.¹⁶). Znamienny tego przykład stanowi sprawa objęta głosowanym wyrokiem, w której spółdzielnia mieszkaniowa została mocą uchwały upoważniona m.in. do zmiany wysokości udziałów we współwłasności nieruchomości wspólnej. Uchwały takie mogą np. dotyczyć również trwałego obciążenia nieruchomości wspólnej, czynności zmierzających do wybudowania i wyodrębnienia nowych lokali, zmiany przeznaczenia części nieruchomości wspólnej¹⁷, w tym przeprowadzenia robót budowlanych obejmujących części wspólne nieruchomości¹⁸ (np. zawarcia umowy o budowę parkingu w bezpośredniej odległości od budynku), czy zmiany przeznaczenia lub przebudowy pomieszczenia wspólnego¹⁹. Zbycie przez powódkę lokalu mieszkalnego na rzecz innej osoby obejmowało swoim zakresem przeniesienie na nią udziału we współwłasności nieruchomości wspólnej, a więc również praw lub obowiązków ukształtowanych zaskarżoną uchwałą. W konsekwencji przeniesienie praw do lokalu mieszkalnego w toku omawianego postępowania na następcę prawnego mieściło się w pojęciu zbycia rzeczy lub prawa objętych sporem w rozumieniu art. 192 pkt 3 k.p.c.

W sprawach dotyczących uchylenia (stwierdzenia nieważności) uchwał współwłaścicieli nieruchomości wspólnej dodatkowo należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden istotny argument przemawiający za szerokim rozumieniem pojęcia „rzeczy lub prawa objętych sporem”. Argument ten odwołuje się do ochronnej funkcji art. 192 pkt 3 k.p.c. w stosunku do

¹⁴ Można też polemizować z poglądem, że w omawianej kategorii spraw przedmiotem procesu jest zaskarżona uchwała.

¹⁵ Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz.U. 2001, nr 4, poz. 27 ze zm.).

¹⁶ Ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (Dz.U. nr 85, poz. 388 ze zm.).

¹⁷ K. Królikowska [w:] *Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, red. B. Lackoroński, Warszawa 2023, Legalis, art. 27, nt. 6.

¹⁸ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 29 czerwca 2016 r., II SA/Gd 19/16, LEX nr 2104705.

¹⁹ Wyrok NSA z dnia 29 marca 1990 r., IV SA 33/90, ONSA 1990/2, poz. 35.

następcy prawnego powódki. Gdyby podzielić pogląd wyrażony w uzasadnieniu glosowanego wyroku, to należałoby przyjąć zarazem, że nabywca prawa odrębnej własności lokalu nie będzie mógł skorzystać z ochrony prawnej przyznanej mocą art. 25 ust. 1 i 1a u.w.l. w zw. z art. 27 ust. 2 i 3 u.s.m. Zgodnie z art. 27 ust. 2 u.s.m. w zw. z art. 25 ust. 1 u.w.l. uprawnienie do zaskarżenia uchwały właścicieli lokali w budynku zarządzanym przez spółdzielnię mieszkaniową (będących zarazem współwłaścicielami nieruchomości wspólnej) przysługuje każdemu z właścicieli (w tym także spółdzielni) i może być realizowane poprzez wytoczenie powództwa na podstawie art. 27 ust. 2 u.s.m. w zw. z art. 25 ust. 1a u.w.l.²⁰ Możliwość zaskarżenia uchwały ograniczona jest jednak 6-tygodniowym terminem liczonym od dnia podjęcia uchwały na zebraniu ogółu właścicieli lokali albo od dnia powiadomienia wytaczającego powództwo o treści uchwały podjętej w trybie indywidualnego zbierania głosów (art. 25 ust. 1a u.w.l. w zw. z art. 27 ust. 2 u.s.m.). Termin ten ma charakter zawity, co oznacza, że nie jest możliwe przywrócenie terminu do zaskarżenia uchwały przez sąd ani nieuwzględnienie jego

upływu w razie nieusprawiedliwionego opóźnienia w wytoczeniu powództwa²¹. Jeżeli zatem w toku procesu dojdzie do zbycia prawa odrębnej własności lokalu przez jednego z właścicieli, to w większości przypadków aktualizujących się w praktyce sądowej brak zastosowania art. 192 pkt 3 k.p.c. pozbawi nowego właściciela lokalu możliwości realizacji uprawnienia do zaskarżenia uchwały, która może mieć istotny wpływ na jego prawa lub obowiązki w stosunku do nieruchomości wspólnej.

Podsumowanie

Pogląd zaprezentowany w uzasadnieniu glosowanego wyroku wpisuje się w dominujące w piśmiennictwie i judykaturze przekonanie o potrzebie wąskiego rozumienia pojęcia „rzeczy lub prawa objętych sporem”. Patrząc jednak z perspektywy spraw o uchylenie (stwierdzenie nieważności) uchwał współwłaścicieli nieruchomości wspólnej, argumentację zawartą w jego uzasadnieniu należy oceniać krytycznie i opowiedzieć się za poglądem przeciwnym. Szerokie ujęcie *res litigiosa* – jak wskazano powyżej – jest nie tylko dopuszczalne, ale wręcz intuicyjne w świetle wykładni językowej. Przede wszystkim jednak szerokie rozumienie rzeczy lub prawa objętych sporem w omawianej kategorii spraw pozwala na realizację ochronnej funkcji normy zawartej w art. 192 pkt 3 k.p.c., w szczególności ukierunkowanej na ochronę praw nabywcy lokalu w toku procesu. Natomiast przyjęcie poglądu, który legł u podstaw rozstrzygnięcia zawartego w glosowanym wyroku, ochronę praw nabywcy lokalu definitywnie eliminuje.

²⁰ Warto nadmienić, że w piśmiennictwie większość autorów (oraz sąd, który wydał glosowany wyrok) za podstawę prawną zaskarżenia omawianej uchwały uznaje odpowiednio stosowany art. 25 u.w.l. Zob. m.in.: E. Bończak-Kucharczyk [w:] *Spółdzielnie mieszkaniowe. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 524; K. Królikowska [w:] *Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, red. B. Lackoroński, Warszawa 2023, Legalis, art. 27, nt. 12 i cytowana tam literatura; J. Pisuliński [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21: *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 618 i cytowana tam literatura; P. Zakrzewski, *Spółdzielnie mieszkaniowe po zmianach z 2017 r.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2018, z. 1, s. 222. Odosobniony pogląd odmienny: R. Dzięczek, *Własność lokali. Komentarz. Wzory pozwów i wniosków sądowych*, Warszawa 2021, LEX, art. 25, nt. 3.

²¹ M. Berek, J. Pisuliński [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 3: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2020, s. 599.

Abstract

Application of Art. 192(3) of the Code of Civil Procedure in a case for revocation (declaration of invalidity) of a resolution of co-owners of common property under the management of a housing cooperative – critical commentary to the judgment of the Court of Appeals in Szczecin of 28 January 2021, I ACa 643/20

Keywords: civil proceedings; property or right in dispute; resolution of co-owners of common property; singular succession, procedural succession

The author discusses (in part critically) the judgment of the Court of Appeals in Szczecin, in the justification of which the narrow understanding of the concept of “things or rights in dispute” was considered accurate, and it was assumed that Art. 192(3) of the Code of Civil Procedure is completely inadequate to the problem of revoking the resolution of the owners of premises, since the subject of such a process is not the premises disposed of, but the resolution, which by its nature is not subject to disposal during the course of the dispute. The author advocates a broad view of this concept, as indicated by linguistic-grammatical and functional-purpose interpretation, as well as consideration of the need to ensure the efficiency of civil proceedings. In a case for the revocation of a resolution of the owners of premises, an additional argument is, moreover, the need to provide the successor of the legal owner of the premises (who acquired ownership rights in the course of the proceedings) with legal protection analogous to that of his legal predecessor.

Bibliografia**Literatura**

- Berek M., Pisuliński J. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 3: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2020.
- Bończak-Kucharczyk E. [w:] *Spółdzielnie mieszkaniowe. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Broniewicz W., *Następstwo procesowe w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1971
- Czech B. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz. Art. 1–205*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, Legalis.
- Dziczek R., *Własność lokali. Komentarz. Wzory pozwów i wniosków sądowych*, Warszawa 2021, LEX.
- Jędrzejewska M., Weitz K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012.
- Kos R., *Zbycie praw objętych sporem w toku postępowania arbitrażowego – glosa krytyczna do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 30.09.2020 r. (VII AGa 2119/18)*, „Polski Proces Cywilny” 2022, nr 2.
- Królikowska K. [w:] *Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, red. B. Lackoroński, Warszawa 2023, Legalis.
- Manowska M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. I: *Art. 1–477(16)*, red. M. Manowska, LEX/el. 2022.
- Marcewicz O., *Cofnięcie pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia po zbyciu w toku sprawy rzeczy lub prawa objętych sporem*, „Przegląd Sądowy” 2019, nr 3.
- Mucha J., *Zawisłość sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2014.
- Ołaś A., „Rzecz lub prawo objęte sporem” w rozumieniu art. 192 pkt 3 Kodeksu postępowania cywilnego w sprawie ze skargi pauliańskiej, „Polski Proces Cywilny” 2023, nr 1.
- Ołaś A., *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016.
- Pisuliński J. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 21: *Prawo spółdzielcze*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020.
- Romańska M., *Zbycie rzeczy lub prawa objętych sporem (art. 192 pkt 3 k.p.c.) w orzecznictwie sądowym* [w:] *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 1, red. K. Weitz, J. Gudowski, Warszawa 2011.

Weitz K., *Następstwo prawne w zakresie przedmiotu sporu w toku postępowania przed sądem polubownym*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2012, nr 11.
Zakrzewski P., *Spółdzielnie mieszkaniowe po zmianach z 2017 r.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2018, z. 1.
Żyznowski T. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, komentarz do art. 192.

Akty prawne

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1568 ze zm.).
Ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (Dz.U. nr 85, poz. 388 ze zm.).
Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz.U. 2001, nr 4, poz. 27 ze zm.).

Orzecznictwo

Wyrok SN z dnia 4 lipca 1988 r., IV CR 183/88, Legalis nr 26347.
Wyrok NSA z dnia 29 marca 1990 r., IV SA 33/90, ONSA 1990, nr 2, poz. 35.
Postanowienie SN z dnia 20 października 2004 r., IV CK 91/04, Legalis nr 67327.
Wyrok SN z dnia 19 października 2005 r., V CK 708/04, LEX nr 187102.
Uchwała z dnia 17 czerwca 2010 r., III CZP 38/10, OSNC 2011, nr 1, poz. 3.
Wyrok SN z dnia 2 lutego 2012 r., II CSK 306/11, Legalis nr 473588.
Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 29 czerwca 2016 r., II SA/Gd 19/16, LEX nr 2104705.

dr hab. Adam Taracha, prof. UMCS

ORCID: 0000-0001-8630-2496

adam.taracha@mail.umcs.pl

Zespół Badawczy Kryminalistyki i Prawa Dowodowego

Instytut Prawa UMCS

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Program „Pegasus” to legalny środek techniczny stosowany w czasie kontroli operacyjnej – glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 11 maja 2023 r., II AKa 480/21

Słowa kluczowe: kontrola operacyjna; Pegasus; środki techniki; czynności operacyjne

Autor krytycznie ocenia stanowisko Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 11 maja 2023 r. (II AKa 480/21), w którym Sąd uznaje za nielegalne stosowanie w ramach kontroli operacyjnej środków techniki o cechach programu „Pegasus”. Autor uważa, że ustawodawstwo policyjne (w tym ustawa o CBA) nie wprowadza żadnych ograniczeń w zakresie środków techniki, i zgadza się z prezentowanym przez Trybunał Konstytucyjny stanowiskiem, że środki techniki stosowane w ramach kontroli operacyjnej muszą być oparte na najnowszych technologiach pozwalających na pozyskiwanie i utrwalanie informacji.

Teza

Posłużenie się oprogramowaniem szpiegowskim w ramach kontroli operacyjnej nie może być uznane za zgodny z ustawą, legalny sposób pozyskania informacji.

Stan faktyczny przedstawiał się następująco: „R.J. został oskarżony o to, że: w okresie od 16 listopada 2018 roku do 29 marca 2019 roku w T.W. i innych miejscach na terenie Polski, działając w krótkich odstępach czasu w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, wiedząc, że K.T. jest funkcjonariuszem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, chcąc aby przekroczyła ona, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, swoje uprawnienia funkcjonariusza publicznego poprzez ujawnienie mu informacji niejawnych, swoim zachowaniem nakłaniał ją, między innymi za pośrednictwem komunikatora internetowego

(...) i (...) do ujawnienia informacji niejawnych o klauzuli «tajne» dotyczących prowadzonych lub planowanych przez ABW czynności operacyjnych, w tym dotyczących obserwacji na podstawie art. 23 ust. 1 pkt 6 ustawy o ABW, wobec jego osoby, a nadto M.M. i M.S., a następnie ww. informacje niejawne wykorzystywał wbrew przepisom ustawy, m.in. poprzez przekazywanie ich dalej M.M. za pośrednictwem komunikatora (...), a nadto do modyfikacji własnych działań to jest o czyn z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 231 § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 265 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k. w zw. z art. 21 § 2 k.k.”.

K.T. została oskarżona o to, że „w okresie od 16 listopada 2018 roku do 29 marca 2019 roku w K.L. i innych miejscach na terenie Polski, działając w krótkich odstępach czasu w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, przekroczyła swoje uprawnienia funkcjonariusza Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w celu osiągnięcia korzyści majątkowej w postaci obietnicy przyszłego zatrudnienia w prywatnej firmie, w ten sposób, że ujawniła R.J. (1) za pośrednictwem komunikatora internetowego (...) i (...) informacje niejawne o klauzuli «tajne» dotyczące prowadzonych lub planowanych przez ABW czynności operacyjnych, w tym dotyczących obserwacji na podstawie art. 23 ust. 1 pkt 6 ustawy o ABW, wobec wyżej wymienionego R.J. (1), a nadto M.M. i M.S., czym działała na szkodę interesu publicznego, to jest o czyn z art. 231 § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 265 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k.”.

Sąd Okręgowy we Wrocławiu wyrokiem z dnia 10 września 2021 roku (III K 63/21):

a) uznał oskarżonego R.J. (1) za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu opisanego w pkt I części dyspozytywnej wyroku, tj. za winnego popełnienia przestępstwa z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 231 § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 265 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k. w zw. z art. 21 § 2 k.k., i za to przestępstwo wymierzył mu na podstawie art. 19 § 1 k.k. w zw. z art. 231 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k. w zw. z art. 4 § 1 k.k. karę 1 roku pozbawienia wolności;

b) uznał oskarżoną K.T. za winną popełnienia zarzucanego jej czynu opisanego w pkt II części dyspozytywnej wyroku, tj. za winną popełnienia przestępstwa z art. 231 § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 265 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k., i za to przestępstwo wymierzył jej na podstawie art. 231 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k. w zw. z art. 4 § 1 k.k. karę 1 roku pozbawienia wolności¹.

Wyrok ten zaskarżyli w całości obrońcy obojga oskarżonych.

Sąd apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

a) uniewinnił R.J. (1) od popełnienia zarzucanego mu czynu, kosztami postępowania w tej części obciążając Skarb Państwa;

b) w zakresie czynu przypisanego oskarżonej K.T. w pkt II części rozstrzygającej ustalił, że 27 i 28 marca 2019 r. w K.L. jako funkcjonariusz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego przekroczyła swoje uprawnienia w ten sposób, że ujawniła R.J. (1) za pośrednictwem komunikatora internetowego informacje niejawne o klauzuli „tajne” o prowadzonych wobec niego i M.M. przez funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego czynnościach operacyjno-rozpoznawczych polegających na obserwacji w trybie art. 23 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (t.j. Dz.U. 2022, poz. 557 ze zm.), czym działała na szkodę interesu publicznego, i kwalifikuje przypisany jej czyn z art. 231 § 1 k.k. i art. 265 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k., przyjmując przepis art. 265 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. za podstawę wymiaru kary, obniża wysokość wymierzonej oskarżonej K.T. w pkt V części rozstrzygającej grzywny do 50 stawek dziennych, w pozostałej części zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

Zdaniem sądu apelacyjnego rozważania na temat prawidłowości dokonanej przez sąd okręgowy oceny dowodów poprzedzać musi odniesienie się do zarzutów dotyczących problemu legalności przeprowadzonej kontroli operacyjnej oraz tego, czy uzyskane w jej toku materiały zostały w sposób prawidłowy wprowadzone do procesu. Sąd apelacyjny zauważa, że dane

orzekł wobec oskarżonego R.J. (1) karę grzywny w wymiarze 100 stawek dziennych przy przyjęciu wysokości jednej stawki na kwotę 100 zł, a wobec oskarżonej K.T. karę grzywny w wymiarze 100 stawek dziennych przy przyjęciu wysokości jednej stawki na kwotę 50 zł. Zobowiązał oskarżonego R.J. (1) oraz oskarżoną K.T. – w okresie próby – do informowania sądu o przebiegu okresu próby.

¹ SO we Wrocławiu orzeczone wobec oskarżonego R.J. (1) i oskarżonej K.T. kary pozbawienia wolności warunkowo zawiesił na 3 lata okresu próby. Ponadto

pozyskane w toku tej kontroli – przedstawione jako materiał dowodowy w sprawie – wykraczały poza ramy czasowe wynikające z postanowień Sądu Okręgowego w Warszawie (obejmowały także dane za okres poprzedzający zarządzenie kontroli – z kilku miesięcy sprzed października 2018 r.). Sąd apelacyjny stawia pytanie o znaczenie tej okoliczności z punktu widzenia legalności czynności operacyjnych – ich zgodności z warunkami ustawowymi określonymi w art. 17 ustawy o CBA. Zdaniem sądu apelacyjnego rysują się dwie możliwości. Pierwsza (zdaniem sądu apelacyjnego najprostszą) to taka, że czynności operacyjne wobec oskarżonego zostały wdrożone przez służby na długo przed tym, jak Sąd Okręgowy w Warszawie wydał postanowienie na podstawie art. 17 ust. 2 ustawy o CBA, i były one prowadzone przy braku tej decyzji procesowej przez okres kilku miesięcy. Następnie były kontynuowane (na mocy orzeczeń sądu) przez kolejne niespełna 6 miesięcy. Drugą możliwość stwarza wykorzystanie do pozyskania treści rozmów prowadzonych za pośrednictwem komunikatorów internetowych takiego środka technicznego, który umożliwiał dostęp do szerokiego spektrum danych z telefonu oskarżonego, w tym historycznych, bez jego wiedzy, ale także bez wiedzy operatora komunikatora, za pomocą którego oskarżony prowadził rozmowy pozostające w zainteresowaniu służb.

Należy podzielić pogląd sądu apelacyjnego, że pierwsza z tych sytuacji oznaczałaby nielegalność tej czynności, ale w tej sprawie nie mieliśmy z tym do czynienia – gdyby miała ona miejsce, sąd apelacyjny powinien złożyć zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa (a tego nie uczynił). Jeśli chodzi o drugą z możliwości, sąd apelacyjny stwierdza, że również ona nie może być uznana za legalny sposób pozyskania w wyniku kontroli operacyjnej materiałów mających stanowić dowód w procesie. W dalszych wywodach sąd apelacyjny odnosi się do informacji, które pojawiły się w przestrzeni publicznej, o wykorzystywaniu przez służby specjalne różnych państw, m.in. europejskich, w tym w Polsce, oprogramowania

do cybernetycznej inwigilacji. Następnie sąd apelacyjny podaje dość szczegółowo opis możliwości technicznych tego oprogramowania, które z uwagi na ich wyjątkowość są określane jako broń cybernetyczna, ofensywne narzędzie klasy wojskowej².

Zdaniem sądu apelacyjnego podniesione w toku postępowania odwoławczego poważne zastrzeżenia co do legalności użycia takiego środka techniki operacyjnej powodują konieczność ich rozważenia i obligują do zajęcia stanowiska w tym względzie, zważywszy na ich znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Sąd apelacyjny, formując pogląd o nielegalności środka techniki o cechach programu „Pegasus”, w swoim uzasadnieniu opiera się głównie na ekspertyzie przygotowanej przez pracowników Katedry Prawa Karnego UJ (wielokrotnie się na nią powołując) zatytułowanej *Dopuszczalność nabycia i używania w ramach kontroli operacyjnej określonego typu programów komputerowych (casus Pegasus)*³. Autorzy tej ekspertyzy ustalili⁴, że w odniesieniu do stosowania systemu „Pegasus” doszło do złamania dyspozycji art. 48 ustawy z dnia 5 sierp-

² Sąd apelacyjny opisuje to oprogramowanie jako szpiegujące (typu *spyware*), umożliwiające pełną zdalną inwigilację jednostki. Przeznaczone jest ono do infekowania urządzeń mobilnych. Po zainstalowaniu przejmuje kontrolę nad telefonem, omijając wbudowane zabezpieczenia sprzętowe i programowe, łącznie z systemami szyfrowania danych. Daje pełen dostęp do wszystkich informacji znajdujących się na urządzeniu, m.in. wgląd w treść wiadomości tekstowych, pozwala na przechwytywanie połączeń głosowych, zapewnia dostęp do lokalizacji urządzenia, przechowywanych na nim filmów, zdjęć, notatek. Za pomocą tego oprogramowania możliwe jest włączenie w dowolnym momencie kamery i mikrofonu bez wiedzy użytkownika telefonu.

³ A. Barczak-Oplustil, M. Małecki, S. Tarapata, A. Behan, W. Zontek, *Dopuszczalność nabycia i używania w ramach kontroli operacyjnej określonego typu programów komputerowych (casus Pegasus)*, Kraków 2022.

⁴ Podobny pogląd wyrazili autorzy *Raportu końcowego Komisji Nadzwyczajnej do spraw wyjaśnienia przypadków nielegalnej inwigilacji, ich wpływu na proces wyborczy w Rzeczypospolitej Polskiej oraz reformy służb specjalnych*, opublikowanego 6 września 2023 r. Senat RP X kadencji, druk nr 1090.

nia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych⁵ (oraz wydanego na mocy art. 49 ust. 9 tej ustawy rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2011 r. w sprawie podstawowych wymagań bezpieczeństwa teleinformatycznego⁶), bowiem zgodnie z art. 48 ust. 1 cytowanej ustawy systemy teleinformatyczne, w których mają być przetwarzane informacje niejawne, podlegają akredytacji bezpieczeństwa teleinformatycznego. Używanie systemu „Pegasus” jest niezgodne z prawem, ponieważ nie mógłby on uzyskać świadectwa akredytacji informatycznej, wymaganej zgodnie z cytowanym wyżej przepisem ustawy o ochronie informacji niejawnych⁷. Uzasadnienie wyroku sądu apelacyjnego jest wiernym powtórzeniem tych poglądów.

W swoim uzasadnieniu sąd apelacyjny nie używa określenia „Pegasus” w odniesieniu do środka techniki, który został zastosowany w czasie kontroli operacyjnej w tej sprawie, ale stwierdził, że „silne przesłanki zdają się wskazywać, że tego rodzaju system mógł zostać użyty”⁸.

Z poglądem sądu apelacyjnego, że stosowanie w ramach kontroli operacyjnej środków technicznych o takich właściwościach (cechach) jak program „Pegasus” jest nielegalne, nie można się zgodzić. Zgodnie z dyrektywami wykładni prawa przyjmuje się zasadę pierwszeństwa wykładni językowej przed wykładnią systemową i funkcjonalną. Zasada pierwszeństwa wykładni językowej i subsydiarności wykładni systemowej i funkcjonalnej oznacza, że w sytuacji, gdy wykładnia językowa prowadzi do jasnego i jednoznacznego rezultatu, to w zasadzie tekst nie wymaga już dalszych zabiegów interpretacyjnych. Do wykładni systemowej i funkcjonalnej należy się odwołać tylko wtedy, gdy wykładnia językowa nie usunęła wszelkich wątpliwości⁹.

Sąd apelacyjny wbrew zasadom wykładni prawa oparł się na wykładni systemowej i funkcjonalnej z pominięciem wykładni językowej przepisu art. w art. 17 ust. 1 ustawy o CBA.

Z punktu widzenia wykładni językowej kluczowe znaczenia dla rozstrzygnięcia kwestii legalności stosowania „Pegasus” ma wyznaczenie zakresu znaczeniowego terminu „środek techniczny” użytego w przepisach dotyczących kontroli operacyjnej (art. 17 ustawy o CBA). W całym ustawodawstwie policyjnym nie znajdziemy definicji pojęcia „środek techniczny”, o którym mowa w przepisach regulujących instytucję kontroli operacyjnej¹⁰. Wnikliwą analizę zakresu pojęcia „środki techniczne” (użytego w przepisach dotyczących kontroli operacyjnej) na gruncie prawa policyjnego w oparciu o wykładnię językową przeprowadził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 30 lipca 2014 r.¹¹ Zdaniem Trybunału z wykładni językowej przepisów odnoszących się do pojęcia „środki techniczne” (Trybunał wymienia wszystkie przepisy dotyczące kontroli operacyjnej zawarte w ustawach kompetencyjnych) wynika, że środek taki musi, po pierwsze, mieć charakter techniczny, czyli być w jakiś sposób oparty na nowych technologiach, a po drugie – powinien pozwalać nie tylko pozyskiwać informacje, ale równocześnie je utrzymywać¹². Ten pogląd z uwagi na jego lakoniczność *prima facie* może rodzić wrażenie, że Trybunał Konstytucyjny nie zajmuje się szerzej możliwością wykorzystania nowych technologii w stosowaniu kontroli operacyjnej. Tak lakoniczna wypowiedź Trybunału (w tym miejscu) jest jednak uzasadniona w świetle wcześniejszych obszernych rozważań

⁵ Dz.U. 2024, poz. 632.

⁶ Dz.U. nr 159, poz. 948.

⁷ *Raport końcowy...*, s. 33; A. Barczak-Oplustil, M. Małecki, S. Tarapata, A. Behan, W. Zontek, *Dopuszczalność nabywania...*, s. 11–14.

⁸ Uzasadnienie, s. 14.

⁹ L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 67–75 i cytowana tam literatura.

¹⁰ Polskie ustawodawstwo policyjne nakłada na przedsiębiorcę telekomunikacyjnego, operatora pocztowego oraz usługodawcę świadczącego usługi drogą elektroniczną obowiązek zapewnienia na własny koszt warunków technicznych i organizacyjnych umożliwiających prowadzenie przez Policję kontroli operacyjnej. Jest to jedyna regulacja zawarta w ustawodawstwie policyjnym odnosząca się do warunków technicznych przeprowadzania kontroli operacyjnej.

¹¹ Wyrok TK z dnia 30 lipca 2014 r., K 23/11, Dz.U. poz. 1055.

¹² L. Morawski, *Zasady wykładni...*, s. 79–80.

zawartych w uzasadnieniu wyroku, które należy przytoczyć *in extenso*, aby rozwiać wszelkie wątpliwości co do stanowiska Trybunału w tej, jak już wspomniałem, kluczowej kwestii:

„Trybunał Konstytucyjny przyjmuje, że zasygnalizowana wyżej specyfika nowych technologii i ocena zagrożeń z nimi związanych uzasadnia powierzenie wyspecjalizowanym organom władzy publicznej, jakimi są służby policyjne i służby ochrony państwa (vide: art. 103 ust. 2 Konstytucji), adekwatnych uprawnień, dzięki którym będą one w stanie zapobiegać przestępstwom i je wykrywać, ścigać ich sprawców, a także dostarczać informacji na temat zagrożeń dóbr prawnie chronionych. Demokratyczne państwo prawne nie może bowiem ignorować rosnącego znaczenia nowych technologii, a ponadto skali ich wykorzystywania, niekiedy również w celu naruszania prawa. Wymaga to wyposażenia tych służb w stosowne uprawnienia i stworzenia im warunków finansowych i organizacyjnych, umożliwiających efektywną walkę z naruszeniami prawa. Organy władzy publicznej powinny dysponować prawną i faktyczną możliwością wykrywania popełnianych przestępstw i działalności skierowanej przeciwko państwu czy jego konstytucyjnym organom. Powinny one też móc wyprzedzać działania osób naruszających prawo, nie dopuszczając do wystąpienia zagrożeń. W warunkach globalnej przestępczości i przekraczającego granice państw terroryzmu czy przestępczości zorganizowanej istotna jest także prewencja zagrożeń, których wystąpienie może wyrządzić nieodwracalne straty dla dóbr prawnie chronionych. Zdaniem Trybunału brak wyposażenia służb policyjnych oraz służb ochrony państwa w możliwość korzystania ze zdobyczy nowoczesnej techniki, a nawet wyposażenie ich w taką możliwość, lecz w niewystarczającym zakresie, może oznaczać niewywiązanie się państwa z jego konstytucyjnego zadania strzeżenia niepodległości i nienaruszalności terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także zapewnienia bezpieczeństwa obywateli (art. 5 Konstytucji), czy naruszać zasadę sprawności działania instytucji publicznych (wstęp

do Konstytucji). Niekiedy może powodować naruszenie obowiązków wiążących Polskę umów międzynarodowych zobowiązujących do współdziałania w walce z międzynarodową przestępczością i terroryzmem”¹³.

Ponadto Trybunał Konstytucyjny wskazał, że niezbędne jest sprecyzowanie sposobu niejawnego wkroczenia w sferę prywatności jednostki. Nie jest przy tym konieczne wskazanie w przepisach prawa konkretnych środków techniki operacyjnej ani tym bardziej zdefiniowanie ich parametrów. Trybunał podkreślił natomiast, że istotne jest określenie w przepisach prawa zamkniętego rodzajowo katalogu środków i metod działania, za pomocą których władze publiczne mogą w sposób niejawny gromadzić informacje o jednostkach. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego nie chodzi o wskazanie parametrów technicznych, ale rodzajowych nazw poszczególnych środków i informacji możliwych do pozyskania za ich pomocą (np. podsłuch rozmów telefonicznych, podsłuch i podgląd pomieszczeń i osób, podsłuch techniczny środków łączności przewodowej i radiowej, nadzór elektroniczny osób, miejsc i przedmiotów oraz środków transportu, nadzór elektroniczny środków łączności przewodowej lub radiowej). Trybunał trafnie wskazuje: „Mając na uwadze ogromną liczbę środków stosowanych przez organy państwa przydatnych w pracy operacyjno-rozpoznawczej, ustawowy ich katalog musiałby być rozbudowany, a co za tym idzie norma prawna musiałaby być kazuistyczna”¹⁴. Rozwiązanie to mogłoby kolidować z wymogiem abstrakcyjności normy prawnej.

Jak wielokrotnie wskazywał Trybunał, również w perspektywie określoności przepisów represyjnych przestrzeganie wymogów wynikających z zasady dostatecznej określoności prawa nie może prowadzić do kazuistyki unormowania¹⁵. Podobnie uznał Trybunał

¹³ *Ibidem*, s. 52.

¹⁴ *Ibidem*, s. 72.

¹⁵ Zob. wyroki TK z dnia: 26 listopada 2003 r., SK 22/02, OTK ZU 2003, nr 9A, poz. 97, cz. III, pkt 4; 5 maja 2004 r., P 2/03, OTK ZU 2004, nr 5A, poz. 39, cz. III, pkt 3.5; 13 stycznia 2005 r., P 15/02, OTK ZU

w wyroku dotyczącym przepisów regulujących prowadzenie kontroli operacyjnej przez wywiad skarbowy¹⁶, akceptując – po spełnieniu kilku warunków – pewien stopień ogólności unormowania sposobów kontroli operacyjnej prowadzonej przez wywiad skarbowy.

Należy podzielić pogląd Trybunału Konstytucyjnego, że na państwie spoczywa obowiązek zapewnienia służbom policyjnym i służbom ochrony państwa prawnej i faktycznej (w tym finansowej i organizacyjnej) możliwości wykonywania ich zadań z wykorzystaniem najnowszych środków techniki. Trybunał trafnie podnosi, że wyposażenie odpowiednich służb w te uprawnienia, jeśli okaże się niewystarczające, oznacza również niewywiązanie się państwa z jego konstytucyjnego zadania strzeżenia niepodległości i nienaruszalności terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także zapewnienia bezpieczeństwa obywateli.

Podstawowym zarzutem do argumentacji sądu apelacyjnego jest zastosowanie wykładni systemowej w sytuacji, gdy wykładnia językowa (której sąd apelacyjny w odróżnieniu od Trybunału Konstytucyjnego nie zastosował) prowadzi do jasnego i jednoznacznego rezultatu (i w zasadzie tekst nie wymaga już dalszych zabiegów interpretacyjnych). Krytycznie ocenić należy również sposób przeprowadzenia wykładni systemowej. Zasadniczym zarzutem wobec wywodów sądu apelacyjnego co do nielegalności stosowania systemu typu „Pegasus” jest to, że opierają się one na braku możliwości uzyskania przez ten system akredytacji w zakresie przetwarzania danych w trybie 48 u.o.i.n. Oprócz trafnych uwag Norberta Lobby, że ustawa ta odnosi się do innej sytuacji faktycznej niż w sprawie rozpoznawanej przez sąd apelacyjny – trzeba

zauważyć, że czynność operacyjno-rozpoznawcza określana jako kontrola operacyjna (ustawa o CBA w art. 17 ust. 1) polega na uzyskaniu i utrwaleniu dowodów tzw. przestępstw katalogowych. Zgodnie z tym przepisem (a także przepisami innych tzw. ustaw policyjnych) w zakresie kontroli operacyjnej nie wchodzi czynność przetwarzania danych. W ustawach policyjnych uprawnienie do przetwarzania danych regulują inne przepisy niż te dotyczące kontroli operacyjnej (np. art. 18 i 18b ustawy o CBA).

Z wywodem sądu apelacyjnego nie można się zgodzić. Z treści art. 51 ust. 1 u.o.i.n. wynika tylko tyle, że materiały niejawne uzyskane w trakcie wszystkich czynności operacyjno-rozpoznawczych (nie tylko kontroli operacyjnej, ale też inne, np. dane billingowe) przetwarzane być muszą na urządzeniach certyfikowanych, natomiast pozyskiwanie i utrwalanie informacji w trakcie realizacji czynności operacyjno-rozpoznawczych nie wymaga certyfikowanych urządzeń, programów itp. Materiały pozyskane przy użyciu „Pegasusa” uzyskane zostały leganiem (u.i.o.n. pozwala na pozyskiwanie danych przy użyciu niecertyfikowanej sieci telekomunikacyjnej) i legalnie przy użyciu niecertyfikowanej sieci mogą zostać przekazane do dalszych prac (przetwarzania na urządzeniach i programach certyfikowanych).

Dodatkowym argumentem przemawiającym za tym, że brak uprawnienia do przetwarzania danych na urządzeniach niecertyfikowanych nie pozbawia uprawnionych służb możliwości posługiwania się takimi urządzeniami, jest treść art. 51 ust. 2 u.o.i.n. Przepis ten zwalnia z obowiązku akredytacji ABW, AW, SKW i SWW także w zakresie przetwarzania danych. Skoro zdaniem sądu apelacyjnego brak tego uprawnienia w art. 51 ust. 1 decyduje o konieczności uzyskania akredytacji dla programu „Pegasus”, to odnosić się to może tylko do pozostałych służb policyjnych i specjalnych (poza ABW, AW, SKW i SWW), które mają uprawnienia do prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych¹⁷. Odnosząc się do treści

2005, nr 1A, poz. 4, cz. III, pkt 2; 28 czerwca 2005 r., SK 56/04, OTK ZU 2005, nr 6A, poz. 67, cz. V, pkt 1; 17 grudnia 2008 r., P 16/08, OTK ZU 2008, nr 10A, poz. 181, cz. IV, pkt 8.2.2; 22 czerwca 2010 r., SK 25/08, OTK ZU 2010, nr 5A, poz. 51, cz. III, pkt 4.1–4.2; 1 grudnia 2010 r., K 41/07, OTK ZU 2010, nr 10A, poz. 127, cz. III, pkt 3.2.

¹⁶ Wyrok TK z dnia 20 czerwca 2005 r., K 4/04, cz. V, pkt 2.6.

¹⁷ W sytuacji, gdyby zaistniała taka konieczność, w obecnym stanie prawnym CBA musiałaby skorzystać

art. 51 ust. 1 i twierdzenia, że nie zwalnia on z konieczności uzyskania akredytacji dla programów typu „Pegasus”, sąd apelacyjny używa określenia „wydaje się”. Natomiast w konkluzji rozważań w uzasadnieniu stwierdza już kategorycznie, że stosowanie takich programów (jak „Pegasus”) jest w polskim systemie prawnym nielegalne. Teza ta nie jest prawdziwa w świetle treści przepisów art. 51 u.o.i.n. i przedstawionej powyżej argumentacji.

Nie można się też zgodzić z poglądem sądu apelacyjnego co do tzw. danych historycznych, czyli danych (przedstawionych jako materiał dowodowy w sprawie) obejmujących okres poprzedzający zarządzenie kontroli (kilku miesięcy sprzed października 2018 r.). Sąd apelacyjny pomija oczywisty fakt, że zgodnie z polskim ustawodawstwem kontrola operacyjna prowadzona jest niejawnie i polega na: 1) uzyskiwaniu i utrwalaniu treści rozmów prowadzonych przy użyciu środków technicznych, w tym za pomocą sieci telekomunikacyjnych; 2) uzyskiwaniu i utrwalaniu obrazu lub dźwięku osób z pomieszczeń, środków transportu lub miejsc innych niż miejsca publiczne; 3) uzyskiwaniu i utrwalaniu treści korespondencji, w tym korespondencji prowadzonej za pomocą środków komunikacji elektronicznej; 4) uzyskiwaniu i utrwalaniu danych zawartych w informatycznych nośnikach danych, telekomunikacyjnych urządzeniach końcowych, systemach informatycznych i teleinformatycznych; 5) uzyskiwaniu dostępu i kontroli zawartości przesyłek (art. 17 ust. 5 ustawy o CBA)¹⁸. Trzy pierwsze punkty istotnie ograniczają możliwość pozyskiwania danych do okresu po zarządzeniu kontroli, natomiast dwa ostatnie dotyczą danych, które w momencie zarządzenia kontroli

operacyjnej już są zgromadzone w poddanych kontroli miejscach, z istoty swojej mają więc walor historyczny. Oczywiście jest, że zawartość przesyłki została w niej umieszczona przed zarządzeniem kontroli, a nie po jej zarządzeniu. To samo dotyczy danych zawartych w informatycznych nośnikach danych, telekomunikacyjnych urządzeniach końcowych, systemach informatycznych i teleinformatycznych. Ten rodzaj informacji był objęty postanowieniem o zarządzeniu kontroli operacyjnej w tej sprawie, w związku z tym również „dane historyczne” uzyskane zostały legalnie.

Do zagadnienia tego sąd apelacyjny odnosi się, stawiając pytanie o to, czy zmiana art. 17 ust. 5 ustawy o CBA dokonana w 2016 r. rzeczywiście odpowiada głównym tezom wyroku Trybunału, czy też paradoksalnie nie poszła dużo dalej, otwierając drogę do nieograniczonej inwigilacji. Zdaniem sądu apelacyjnego odpowiedź na to pytanie nie jest możliwa bez odczytania treści tego przepisu, jego pkt 4, w kontekście standardów konwencyjnych i konstytucyjnych wypracowanych na gruncie art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz art. 47 i 49 Konstytucji RP, te zaś nie pozwalają uznać za dopuszczalne stosowanie przez służby takich środków kontroli operacyjnej, które wiążą się z omijaniem i przełamaniem zabezpieczeń urządzeń mobilnych oraz uzyskiwaniem w ten sposób dostępu do szerokiego spektrum danych, w tym historycznych, wykraczających poza ramy czasowe zarządzonej kontroli operacyjnej.

W tym krótkim fragmencie uzasadnienia sąd apelacyjny wyraźnie przekracza kompetencje władzy sędziowskiej. Nie jest rolą sądu ocena, czy ustawodawca w procesie legislacyjnym wypełnił zalecenia zawarte w wyroku Trybunału Konstytucyjnego, a tym bardziej nie jest on uprawniony do stwierdzenia, że określony przepis ustawy nie spełnia standardów konstytucyjnych i w związku z tym sąd nie jest nim związany. W polskim systemie prawnym rolą sądów powszechnych jest stosowanie prawa, a nie rozstrzyganie, które przepisy ustawy obowiązują, a które nie. Ponadto wbrew temu,

z systemu posiadającego akredytację, natomiast ABW, AW, SKW i SWW mogłyby się posłużyć systemem, który nie posiada akredytacji także w zakresie przetwarzania danych.

¹⁸ Przepisy dotyczące kontroli operacyjnej zawarte w innych ustawach policyjnych mają identyczne regulacje (zob. m.in. art. 19 ustawy o Policji, art. 27 ustawy o ABW oraz AW, art. 31 ustawy o ŻW, art. 31 ustawy o SKW oraz SWW).

co twierdzi sąd apelacyjny, w cytowanym wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 2014 r. możemy wskazać podstawę do takiej regulacji prawnej. Trybunał uważa, że ustawy policyjne powinny zawierać wskazanie rodzajowych nazw poszczególnych środków technicznych i informacji możliwych do pozyskania za ich pomocą (np. podsłuch rozmów telefonicznych, podsłuch i podgląd pomieszczeń i osób itd.). Kwestionowany przez sąd apelacyjny przepis art. 17 ust. 5 pkt 1–5 ustawy o CBA zawiera zamknięty katalog rodzajów informacji możliwych do uzyskania w wyniku stosowania kontroli operacyjnej. Oczywiście jest, że uzyskanie w sposób niejawnny określonego rodzaju informacji będzie wymagało zastosowanie odpowiedniego środka technicznego. Na przykład inny środek będzie zastosowany do uzyskania treści rozmowy telefonicznej, inny – do uzyskania i utrwalenia obrazu, inny – do uzyskania i utrwalenia dźwięku, a jeszcze inny – do rejestracji obrazu i dźwięku. Również zupełnie inny środek będzie zastosowany do tajnego przeszukania bagażu. Do uzyskiwania i utrwalania danych zawartych w informatycznych nośnikach danych, telekomunikacyjnych urządzeniach końcowych, systemach informatycznych i teleinformatycznych (art. 17 ust. 5 pkt 4 ustawy o CBA) służą właśnie programy komputerowe takie jak „Pegasus”. Sąd apelacyjny stwierdza, że „w czasie, gdy przepis ten był nowelizowany, gdy ten dodatkowy środek czy metoda kontroli operacyjnej wprowadzane były do ustawy o CBA [art. 17 ust. 5 pkt 4 ustawy o CBA – przyp. A.T.], w przestrzeni publicznej nie było jeszcze informacji o oprogramowaniu szpiegującym (...) oraz o możliwościach, jakie

ono daje. Informacje takie po raz pierwszy pojawiły się dużo później”, i podnosi wątpliwość, czy ustawodawca istotnie chciał wprowadzić do ustawy o CBA tego rodzaju możliwość uzyskiwania informacji w drodze kontroli operacyjnej. Argument ten nie zasługuje na aprobatę. Fakt, że w opinii publicznej nie było powszechnej wiedzy na temat aspektów technicznych jakiegokolwiek metody czy środka technicznego przewidzianego w ustawie, nie ma wpływu na obowiązywanie czy też nie określonego przepisu. Dopuszczenie takiej możliwości wprowadziłoby zupełny chaos prawny.

Konkludując, należy stwierdzić, że sąd apelacyjny, uznając, że kontrola operacyjna zastosowana przy użyciu programu typu „Pegasus” jest nielegalna, nie posłużył się argumentami wynikającymi z treści art. 17 ust. 5 pkt 4 ustawy o CBA, a raczej skoncentrował się na wykazaniu, że przepis ten nie spełnia standardów konstytucyjnych. Tezę swą uzasadniał, stosując w sposób wadliwy wykładnię systemową w oparciu o przepisy innych ustaw, które nie odnoszą się do kontroli operacyjnej (więc nie mają zastosowania w tej sprawie). Czynność rozpoznawczo-operacyjna określana jako kontrola operacyjna polega na uzyskaniu i utrwaleniu dowodów tzw. przestępstw katalogowych, a nie na przetwarzaniu danych. W związku z tym wykazywanie przez sąd apelacyjny, że program o cechach „Pegasusa” nie uzyskałby akredytacji (i w związku z tym nie mógł być legalnie zastosowany w ramach kontroli operacyjnej), jest zabiegiem zupełnie chybionym. Należy przypomnieć, że ustawodawstwo policyjne nie zawiera przepisów ograniczających zakres pojęcia „środki techniczne”.

Abstract**The ‘Pegasus’ program as a legal technical measure used in the course of operational surveillance – commentary on the judgment of the Court of Appeal in Wrocław of 11 May 2023, II AKa 480/21**

Keywords: operational surveillance; Pegasus; technical means; operational activities

The author critically evaluates the position of the Court of Appeal in Wrocław expressed in the judgment of 11 May 2023 (II AKa 480/21), in which the Court deemed the use of technical measures resembling the Pegasus software in operational surveillance as illegal. The author argues that police legislation (including the Act on the Central Anti-Corruption Bureau) does not impose any limitations regarding the types of technical measures used. He concurs with the position of the Constitutional Tribunal that the technical measures employed in operational surveillance must be based on the latest technologies enabling the acquisition and recording of information.

Bibliografia**Literatura**

Barczak-Oplustil A., Małecki M., Tarapata S., Behan A., Zontek W., *Dopuszczalność nabycia i używania w ramach kontroli operacyjnej określonego typu programów komputerowych (casus Pegasus)*, Kraków 2022.
Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006.

Akty prawne

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. 2010, nr 182, poz. 1228).
Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2011 r. w sprawie podstawowych wymagań bezpieczeństwa teleinformatycznego (Dz.U. 2011, nr 159, poz. 948).

Orzecznictwo

Wyrok TK z dnia 30 lipca 2014 r., K 23/11, Dz.U. poz. 1055.
Wyrok TK z dnia 26 listopada 2003 r., SK 22/02, OTK ZU 2003, nr 9A, poz. 97.
Wyrok TK z dnia 5 maja 2004 r., P 2/03, OTK ZU 2004, nr 5A, poz. 39.
Wyrok TK z dnia 13 stycznia 2005 r., P 15/02, OTK ZU 2005, nr 1A, poz. 4.
Wyrok TK z dnia 28 czerwca 2005 r., SK 56/04, OTK ZU 2005, nr 6A, poz. 67.
Wyrok TK z dnia 17 grudnia 2008 r., P 16/08, OTK ZU 2008, nr 10A, poz. 181.
Wyrok TK z dnia 22 czerwca 2010 r., SK 25/08, OTK ZU 2010, nr 5A, poz. 51.
Wyrok TK z dnia 1 grudnia 2010 r., K 41/07, OTK ZU 2010, nr 10A, poz. 127.
Wyrok TK z dnia 20 czerwca 2005 r., K 4/04.

Inne

Raport końcowy Komisji Nadzwyczajnej do spraw wyjaśnienia przypadków nielegalnej inwigilacji, ich wpływu na proces wyborczy w Rzeczypospolitej Polskiej oraz reformy służb specjalnych, Senat RP X kadencji, druk nr 10.

Katarzyna Osiak-Krynicka, PhD.

ORCID: 0000-0003-2101-6717

katarzyna.osiak-krynicka@mail.umcs.pl

Department of Criminal Procedure

Faculty of Law and Administration

Maria Curie-Skłodowska University

Standards for the protection of minors – a new effective form of protecting children from violence or an unpleasant obligation?

Keywords: *standards of protection of minors; violence against children; protection of children's rights; lex Kamilek*

The article analyses the institution of the Standards for the Protection of Minors, introduced by the amendment of the Act of 13 May 2016 on counteracting threats of crime of a sexual nature and on the protection of minors, which aims to create a coherent system of prevention and response to violence against children. The normative foundations, the scope of obligations imposed on the addressees of the regulation, and the mechanisms for implementing the standards in entities operating for the benefit of children are discussed. The analysis indicates the dual nature of the regulation: on the one hand, it constitutes an innovative and comprehensive tool for the protection of children's rights; on the other, it burdens obligated entities with numerous organizational and training duties, the implementation of which takes place under conditions of insufficient informational and educational support. Consequently, the Standards for the Protection of Minors appear as an instrument with the potential for effective protection against violence, which, however, in practice is often perceived and implemented in a formalistic manner, reducing its genuine preventive function.

Introduction

Violence against children covers various areas of social life. Children may experience violence both in the family environment and in educational institutions, care facilities, within the justice system, as well as in their own local communities.¹

Violence against children has many aspects and is distinguished by five basic forms of abuse: physical violence (e.g., pushing, pulling, hitting, throwing objects), emotional violence (deliber-

ate actions by adults toward children, devoid of physical aggression but significantly disturbing their proper development, e.g., humiliation, slander, intimidation, discrimination, ridicule), neglect (long-term or one-time failure to meet a child's basic needs – both physical, such as proper nutrition, clothing, healthcare, education, and psychological, such as safety, love, and care), sexual violence (involving a child in sexual activities to which they cannot give conscious and legally valid consent, and which are incompatible with their development and with legal and social norms), and peer violence (repetitive and intentional actions aimed at harming a weaker

¹ J. Helios, W. Jedlecka, *Przemoc fizyczna wobec dzieci. Perspektywa prawna*, Warszawa 2020, Legalis/el.

person, carried out by one perpetrator or a group; it may take the form of verbal, relational, physical, material, or electronic violence).² The consequences of each type of violence against children are devastating and can affect their entire lives. It is therefore necessary to undertake actions that will both prevent such harm and appropriately respond to incidents of violence.³

According to data from the Ministry of Justice, obtained through a request for public information, approximately 50,000 criminal proceedings are conducted each year in which children appear as victims.⁴ Meanwhile, the results of research presented in the report by the foundation called “Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę” – ‘Diagnosis of Violence Against Children in Poland 2023,’ conducted on a sample of 2026 individuals aged 11–17, indicate that as many as 79% of respondents have experienced violence or neglect at least once in their lives. However, it should be emphasised that available statistics do not reflect the full scale of the problem, as a significant number of cases of child abuse remain unreported. The reasons for this situation may include the silence resulting

from the power imbalance between the perpetrator and the child, fear of the consequences of disclosure, fear of stigmatisation, the persistence of social acceptance of certain forms of violence against children, as well as the failure to act by professionals obligated to respond – such as social workers.⁵

The lack of reporting of cases of violence against children and the passivity toward this phenomenon raise serious concerns, as experiencing harm poses a significant threat to a child’s proper development. It leads to personality pathologization of personality, causes lasting consequences that determine the individual’s future life, and significantly increases the risk of negative psychosocial outcomes. Victims of violence are more likely to become both subsequent victims and perpetrators of aggressive behavior, are more susceptible to anxiety disorders, suicidal behavior, addictions, or risky sexual behaviors. Children who experience abuse are at a higher risk of developing mental and somatic disorders, the effects of which extend beyond childhood and persist into adulthood. These include, among others, chronic depression and other serious health dysfunctions.⁶ The most dramatic consequence of violence against children is their death, which may result from homicide, severe injuries caused by abuse, or gross neglect. This phenomenon particularly often concerns infants, where the perpetrators are usually the parents, while in the case of older children – most often men.⁷

² *Ibidem*; K. Osiak-Krynicka, *Porzucenie jako forma zaniedbania – wybrane zagadnienia karnomaterialne i karnoprocesowe*, “Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2019, Vol. 18, No. 1, 2019, pp. 131–152; M. Kolankiewicz, *Zaniedbanie dzieci*, “Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2012, Vol. 11, No. 2, pp. 81–94; J. Brągiel, *Zaniedbanie dziecka w rodzinie*, “Roczniki Socjologii Rodziny” 1998, Vol. X, p. 277; M. Beisert, A. Izdebska, *Wykorzystanie seksualne dzieci*, “Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2012, Vol. 30, No. 2, p. 56; K. Makaruk, *Przemoc rówieśnicza* [in:] *Dzieci się liczą 2022. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*, Warszawa 2022, pp. 257–268.

³ A. Lewandowska, *Wytyczne WHO dotyczące zapobiegania maltretowaniu dzieci i wzmacniania relacji rodzic-dziecko*, “Pediatria po Dyplomie” 2023, No. 3.

⁴ To determine the frequency of minors acquiring victim status in criminal proceedings and the types of crimes most frequently experienced by children between 2011 and 2023, I submitted a request for information from the Ministry of Justice regarding this matter. In response, I received the MS-S6r and MS-S6o Reports on persons convicted in the first instance according to subject matter jurisdiction from 2011 to 2023, which contained the requested information.

⁵ K. Makaruk, K. Drabek, S. Wójcik, *Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023*, Warszawa 2024, pp. 6–8; J. Helios, W. Jedlecka, *Przemoc fizyczna...*

⁶ N. Szalas, A. Bryńska, *Adverse childhood experiences – characteristics and links with mental disorders, suicidal behaviours and self-injury among children and adolescents*, “Psychiatria i Psychologia Kliniczna” 2022, nr 23, pp. 52–61; K. Chotkowska, *Doświadczenie przemocy w dzieciństwie – skutki w życiu dorosłym*, “Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2022, Vol. 21, No. 1, pp. 57–75; J. Helios, W. Jedlecka, *Przemoc instytucjonalna wobec dzieci. Kulturowe uzasadnienie przemocy instytucjonalnej*, Warszawa 2020, pp. 9–15.

⁷ K. Przybylska, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu – noworodki, niemowlęta i dzieci jako ofiary*

I. The Necessity of a system for protecting children from harm

Crimes committed against minors, especially those involving physical violence or of a sexual nature, are multifaceted. Effective counteraction requires the creation of a uniform, coherent, and efficient system for the protection of minors and the application of both preventive and intervention measures, including reporting incidents to the appropriate authorities, ensuring immediate assistance to the child and their relatives (provided they are not the perpetrators), and, where appropriate, providing support to the broader social environment.⁸

The need for a system to counteract harm to children is justified by the fact that a child, as a being in a period of intense physical, psychological, and social development, requires assistance and protection from violence, cruelty, exploitation, or moral corruption not only from parents and close relatives but also from public authorities,⁹ as derived from Art. 72 of the Constitution of the Republic of Poland.¹⁰

The protection of children against harm introduced by the system for the protection of minors should have a dual purpose – on the one hand, to protect children from harm and prevent situations in which they would become victims of violence, and on the other – should harm oc-

cur, to minimise the negative consequences for the child associated with this traumatic experience. The existence of a system for the protection of children in Poland will ensure the coherence of actions taken by institutions dealing with child-related issues and will improve the quality of services provided in the area of legal protection and care for minors.¹¹

2. Standards for the protection of minors – a new tool in building a system for the protection of children from harm

A step towards creating in Poland a system for the protection of children from violence and for responding to violent educational methods and other forms of harm inflicted on children by parents or people working with minors, as well as for the purpose of preventing violence and supporting children experiencing it, was the introduction in 2023 of significant legislative changes. The amending Act of 28 July 2023 on the amendment of the Family and Guardianship Code and certain other acts¹² modified the provisions of the Act of 13 May 2016 on counteracting the threat of sexual offences and protection of minors.¹³ One of the key solutions of this amendment was the imposition on institutions and entities working with children of the obligation to develop and implement standards for the protection of minors, intended to ensure for them a safe and supportive environment which benefits full development. The amendment not only established the obligation to have standards of protection along with detailed regulations concerning their functioning but also

zabójstw, "Kortowski Przegląd Prawniczy" 2022, No. 2, pp. 65–77; N. Dera, W. Gruszczyński, *Problemy medyczne agresji i przemocy w rodzinie*, "Pediatria i Medycyna Rodzinna" 2011, No. 7, pp. 265–269.

⁸ K. Osiak-Krynica, *Komentarz do art. 22c Ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich* [in:] *Ustawa o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich*, Komentarz, ed. J. Kosowski, Warszawa 2025, Legalis/el.

⁹ Introduction to the Declaration of the Rights of the Child adopted by the UN General Assembly on 20 November 1959; V. Kwiatkowska-Darul, *Przesłuchanie dziecka w polskiej procedurze karnej – zagadnienia ogólne*, "Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka" 2004, Vol. 3, No. 1, p. 14.

¹⁰ The Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997 (Journal of Laws of 2009, No. 114, item 946), hereinafter: Constitution of the Republic of Poland.

¹¹ P. Pikora, *Interwencja kryzysowa wobec osób doświadczających przemocy domowej*, "Biuletyn Kryminologiczny" 2022, No. 29, pp. 97–100; K. Szwed, *Obowiązek wprowadzenia standardów ochrony małoletnich w świetle art. 72 ust. 1 Konstytucji RP*, "Studia Prawnoustrojowe" 2025, No. 67, pp. 383–397.

¹² Act of 28 July 2023 amending the Act – Family and Guardianship Code and certain other acts (Journal of Laws of 2023, item 1606).

¹³ Act of 13 May 2016 on counteracting the threat of sexual offences and protection of minors (Journal of Laws of 2025, item 820), hereinafter: SomU.

changed its name from “the Act on counteracting sexual crime” to “the Act on counteracting threats of sexual crime and on the protection of minors.” This change emphasises the extension of the scope of regulation and the priority significance of the issue of child protection.¹⁴

The introduced provisions constitute the legislator’s response to the particularly drastic case of eight-year-old Kamil from Częstochowa, who died in May 2023 as a result of many months of severe injuries inflicted by his stepfather, with the passive attitude of his mother. The case shocked public opinion and led to charges against the parents, as well as to a discussion on the negligence of institutions responsible for the protection of children. Consequently, one of the key regulations became the imposition on numerous entities, both public and private, of the obligation to develop and implement standards for the protection of minors. These are to serve as a new legal instrument, the essential purpose of which is to ensure the safety of children and young people up to the age of 18. The lack of adequate and effective state reaction to dramatic events leading to the loss of health or life of minors therefore prompted the legislator to undertake broad legislative intervention. This solution should be perceived as a form of support for state authorities, which in some situations proved insufficiently effective in ensuring child protection.¹⁵

The standards for the protection of minors constitute an internal document defining rules and procedures aimed at minimising the risk of

exposing children to threats to their safety. This document covers both preventive measures and procedures for action in situations where information is obtained that a child is experiencing or has experienced violence. The standards provide for the necessity of ensuring the child receives necessary assistance, notifying the competent institutions of suspected offences committed against the child, as well as regulations directed at creating a safe environment in relations between minors – both physically and emotionally.¹⁶

The main task of the standards for the protection of children is to prevent all forms of violence against minors, support victims of harm, and create an environment safe and conducive to child development. Additionally, the standards serve the function of increasing safety not only for the children themselves, but also for parents and the staff of care and educational institutions. They are intended to sensitise employees, co-workers (such as volunteers, trainees, or persons employed on civil law contracts) to the need for the protection of children, as well as to define precisely the responsibility of particular persons for the safety of children under their care. The standards set out the manner of undertaking intervention in cases of suspected violence against children or threats to their life and health, and indicate preventive, educational and intervention measures serving the building of the protection system. As a result, they create a comprehensive, effective and proactive mechanism of preventing harm to minors and ensuring appropriate conditions for their development.¹⁷

The obligation to develop and implement standards for the protection of minors has been

¹⁴ Justification of the draft act amending the Act – Family and Guardianship Code and certain other acts, form No. 3309; K. Osiak-Krynicka, *Komentarz do art. 22c...*

¹⁵ J. Kosowski, *Standardy ochrony małoletnich jako nowe narzędzie zapewnienia bezpieczeństwa małoletnich trenujących w klubach sportowych* [in:] *Współczesne trendy i wyzwania przedsiębiorczości, bezpieczeństwa i logistyki*, eds. S. Skrzypek-Ahmed, T. Wołowicz, Lublin 2024, pp. 640–649; *idem*, *Obowiązki organizatorów w świetle standardów ochrony małoletnich – narzędzie zapobiegania przestępczości i zwiększenia bezpieczeństwa małoletnich*, “Prawo i Więź” 2025, No. 2, pp. 493–509.

¹⁶ R. Gostkowska-Maczuga, *Standardy ochrony małoletnich. Wzory, procedury, przykłady*, Warszawa 2024, Legalis/el.

¹⁷ Justification of the draft act amending the Act – Family and Guardianship Code and certain other acts, form No. 3309; K. Osiak-Krynicka, *Komentarz do art. 22c...*; R. Gostkowska-Maczuga, *Standardy ochrony...*; J. Kosowski, *Obowiązki organizatorów...*, pp. 493–509.

regulated in Art. 22b of the SomU and covers three groups of entities.¹⁸ The first of these are institutions – bodies running units of the education system indicated in Art. 2 points 1–8 of the Act of 14 December 2016 – Education Law, as well as other educational, care, upbringing, resocialisation, religious, artistic, medical, recreational, sports or interest-developing establishments attended by, or where children stay or may stay. This group also includes organisational units of local government, including sports and recreation centres and cultural institutions. The second category are organisers of activities – entities other than institutions, which conduct activity of an educational, care, upbringing, resocialisation, religious, artistic, medical, recreational, sports or interest-developing nature for children and young people; these may include associations, foundations, companies, as well as people running a one-person business. The third group are entities from the hotel industry, including entrepreneurs providing hotel and tourist services and running other collective accommodation facilities, who are obliged to implement standards to the extent necessary to ensure the safety of children.¹⁹

In Art. 22c Act 1 of the SomU the legislator indicated the mandatory scope of the standards, providing that their content, adapted to the nature and type of establishment, shall in particular include: 1) rules ensuring safe relations between the minor and the staff of the establishment or organiser, in particular behaviours prohibited towards minors; 2) rules and procedures for intervention in situations of suspected harm or possession of information about harm to a minor; 3) procedures and people responsible for submitting notifications of suspected offences committed against a minor, notifying

the guardianship court and, in the case of institutions having such powers, people responsible for initiating the “Blue Card” procedure; 4) rules for the review and updating of standards; 5) the scope of competence of the people responsible for preparing the staff of the establishment or organiser to apply the standards, the rules of preparing that staff to apply them, and the manner of documenting this activity; 6) rules and manner of making the standards available to parents or legal or factual guardians, as well as to minors, for familiarisation with them and their application; 7) people responsible for receiving reports of events threatening a minor and providing them with support; 8) the manner of documenting and rules of storing disclosed or reported incidents or events threatening the welfare of a minor.

Moreover, in the standards introduced in the establishment or place of activity referred to in Art. 22b of the Act, it is necessary also to define: 1) requirements concerning safe relations between minors, in particular behaviours prohibited; 2) rules for the use of electronic devices with Internet access; 3) procedures for protecting children from harmful content and threats on the Internet and in other forms of recording; 4) rules for establishing a support plan for a minor after disclosure of harm.

Entities providing hotel and tourist services, as well as running other collective accommodation facilities, in the standards specify in particular: 1) rules ensuring safe relations between the staff of the entity and the minor, in particular behaviours prohibited towards minors; 2) rules and procedures for identifying a minor staying in a hotel facility and their relationship to the adult with whom they are staying; 3) rules and procedures for reacting in cases of justified suspicion that the welfare of a minor staying in a hotel facility or using tourist services is threatened; 4) procedures and people responsible for submitting notifications of suspected offences committed against a minor and notifying the guardianship court; 5) the scope of competence of the person responsible for preparing the staff of the entity to apply the

¹⁸ J. Kosowski, *Komentarz do art. 22b Ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich* [in:] *Ustawa o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich*. Komentarz, ed. J. Kosowski, Warszawa 2025, Legalis/el.

¹⁹ J. Kosowski, *Obowiązki organizatorów...*, pp. 493–509; K. Osiak-Krynicka, *Komentarz do art. 22c...*

standards, the rules of preparing that staff to apply them, and the manner of documenting this activity. Irrespective of the above guidelines regarding content, according to Art. 22c sections 4 and 5 of the SomU, standards shall be drawn up with regard to the necessity of their being understandable to minors, and shall take into account the situation of disabled children and children with special educational needs.

It should be emphasised that the catalogue of elements indicated in Art. 22c of the SomU does not have a closed character. The legislator used in section 1 the expression “in particular,” which indicates flexibility in shaping the content of the standards and the possibility of adapting them to the specificity of the establishment or type of activity conducted. The justification for such a solution lies in the fact that the entities obliged to have standards differ in their profile of activity, scope of competence and potential threats. Individual adjustment of the standards to the needs of a given institution constitutes a condition for their effectiveness and the realisation of the aim for which the obligation to apply them was introduced. This means the necessity of precisely defining the rules of functioning of the establishment and identifying its specific needs, and, if necessary, supplementing the standards with additional solutions not listed *expressis verbis* in the Act.²⁰

The Act of 28 July 2023 amending the Family and Guardianship Code and other legal acts, which changes, among others, the Act of 13 May 2016 on counteracting threats of sexual crime and on the protection of minors, entered into force on 15 February 2024. The legislator, being aware that the implementation of the obligation to develop standards for the protection of children requires time – due to the necessity of preparing appropriate procedures, conducting training for staff and people with special tasks connected with the implementation of the

standards, and, depending on the specificity of the establishment, training parents, guardians and the children themselves – established in Art. 10 of the amending Act a six-month transitional period. This deadline expired on 15 August 2024. From that day all entities mentioned in Art. 22b section 1 and Art. 22c section 3 of the SomU are obliged to apply the standards for the protection of minors. The fulfilment of this obligation is subject to control and assessment pursuant to Art. 22x and 23b of the SomU, and the lack of introduction of the required standards is treated as an offence.²¹

3. Problems related to the implementation of child protection standards

In the entities referred to in Art. 22b and 22c section 3 of the SomU, obliged to have child protection standards, which in 2024 faced the task of developing them, the process of creating the standards initially raised concerns, as it required careful planning, teamwork, and an in-depth analysis of needs and risks. This results from the fact that the effectiveness of the standards document depends on its adequacy to the conditions in which the institution operates, as well as on the degree to which it is understood by the minors themselves, which the legislator emphasised in Art. 22c section 1 and 22c section 5 of the SomU.

The development of standards should be based on universal and widely accepted principles, ensuring their comprehensibility and applicability in various organisational and cultural contexts.²² Considering the aims and importance of child protection standards for the development of the child protection system in Poland, the failure of an entity to introduce

²⁰ R. Gostkowska-Maczuga, *Standardy ochrony...; Standardy ochrony dzieci w żłobkach i placówkach oświatowych*, ed. A. Sotomska, Warszawa 2023, pp. 4–7; K. Osiak-Krynicka, *Komentarz do art. 22c...*

²¹ J. Kosowski, *Komentarz do art. 22b...; idem, Standardy ochrony...*, pp. 640–649; K. Szwed, *Obowiązek wprowadzenia...*, pp. 383–397.

²² *Standardy ochrony dzieci w żłobkach i placówkach oświatowych*, ed. A. Sotomska, Warszawa 2023, pp. 4–7; Justification of the draft act amending the Act – Family and Guardianship Code and certain other acts, form No. 3309.

standards must be firmly recognised as a manifestation of ignoring the need to counteract the abuse of minors. Therefore, it is entirely justified that the legislator introduced, in Art. 22x and 23b of the SomU, supervision of entities in terms of fulfilling the obligations referred to in Art. 22b of the SomU, as well as the stipulation in Art. 23b of the SomU, of the failure to introduce child protection standards as an offence, punishable by a fine of up to 250 zł or a reprimand, and in the case of repeated failure to fulfil the obligation – a fine not lower than 1000 zł.²³

The introduction of Child Protection Standards constitutes a significant step towards strengthening the child protection system in Poland and changing the previous philosophy of responding to violence against minors. The amendment to the Act on counteracting the threats of sexual crime and on the protection of minors shifted the focus from actions of a purely repressive nature against perpetrators of crimes towards preventive and intervention strategies aimed at the early identification and elimination of risks. The obligatory elements that must be included in the standards, such as intervention procedures undertaken when the institution's staff obtain information about a child being harmed, as well as the principles of safe relationships between the institution's staff and children, provide a real basis for stating that Child Protection Standards can be described as a new form of protecting children from violence. Furthermore, these solutions enable protective measures to be taken as soon as the first symptoms of abuse appear. Importantly, the obligation imposed on all institution staff to know and apply the standards makes these persons actual guardians of the safety of minors, responsible for responding immediately to any information about their abuse.

Despite this initially positive assessment of the introduction of Child Protection Standards, resulting from the above considerations, the analysis of the reasons and aims of creating this regulation leads to the question of whether

Child Protection Standards are indeed a new effective form of protecting children from violence, or merely an unpleasant obligation for the entities referred to in Art. 22b and 22c section 3 of the SomU?

An attempt to answer this question should begin by pointing out that the aim of the standards is not, and never has been, to hinder the activities of the entities referred to in Art. 22b and 22c section 3 of the SomU. Their role was and is to support institutions in undertaking actions to protect children, as well as to provide protection against liability for the lack of reaction in risk situations, resulting for example from the lack of knowledge of intervention procedures. Moreover, thanks to the standards, responsibility for intervention does not rest solely on a single employee, but becomes the task of the entire institution. The standards indicate which behaviours towards children are acceptable and which are not, and they teach how to react when signs of violence are revealed. This is particularly important for individuals who do not deal with the law on a daily basis – these procedures give them confidence that they are taking the right steps, which strengthens their sense of competence and translates into higher quality of care. Clear rules also foster greater staff involvement in building a supportive and safe environment.²⁴

Therefore, it might seem that the introduction of standards was, and is, perceived positively by the entities referred to in Art. 22b and 22c section 3 of the SomU. Unfortunately, from the author's experience (who not only developed Child Protection Standards for various groups of entities, but also conducted dozens of hours of training for institution staff in the field of child protection standards), it follows that in most cases Child Protection Standards were perceived as an unpleasant duty, compliance with which they would be accounted for and controlled.

²³ K. Osiak-Krynicka, *Komentarz do art. 22c...*

²⁴ R. Gostkowska-Maczuga, *Standardy ochrony...*; Justification of the draft act amending the Act – Family and Guardianship Code and certain other acts, form No. 3309.

Insufficient awareness regarding the standards led to their formalistic and superficial implementation, similarly to the application of GDPR provisions (RODO), which are often reduced to the routine signing of clauses and declarations, without a deeper understanding of their meaning. It must be emphasised that in the case of Child Protection Standards the issue of the safety of minors cannot be treated formally but requires genuine involvement and a conscious approach on the part of activity organisers. Therefore, before the obligation for entities to have Child Protection Standards in their institutions was introduced, a nationwide information campaign should have been carried out, concerning the obligations arising from the protection standards, financed for instance from the Justice Fund, whose aim is to support activities aimed at crime prevention.²⁵

The negative attitude also stemmed from the potential penalty for the absence of standards, as well as from the fact that in most cases individuals conducting activities for children do not have legal education that would enable them to independently create a standards document and comprehensively and lawfully describe, among other things, intervention procedures in the event of receiving information about child abuse. Many people were terrified by how to create, implement, and develop standards in their institutions. The lack of information, lack of skills, and often misleading media messages, for example regarding the alleged absolute ban on touching a child, caused growing frustration, which participants discount during training sessions conducted by the author. For example, they loudly and vulgarly commented on the content presented during training. Angrily, they questioned the legitimacy of the standards themselves, as well as the inclusion of certain information in them, such as respecting the child's subjectivity by not addressing them by their surname or the number on their T-shirt, or the bans on touch-

ing a child or on communicating with children via social media messengers by those conducting, for example, sports activities.²⁶

It can be assumed that the negative reaction of those participating in child protection standards training also resulted from the fact that during these training sessions they learnt that contrary to what had been said in the public and media debate on Child Protection Standards, their possession does not merely involve drafting and holding a single document, but is only one part of the issue, and that fulfilling the requirements arising from the Act on counteracting the threats of sexual crime and on the protection of minors includes short-term obligations (preparing and adopting child protection standards, publishing them (both at the entity's premises and on its website), training staff, and designating people responsible for specific areas related to the implementation and enforcement of the standards, training staff) and long-term obligations (including updating standards, training new staff members, conducting evaluation surveys) – which were imposed on them by the legislator without any support or preparation for their implementation.²⁷

On 15 August 2025, one year passed since the obligation for entities referred to in Art. 22b and 22c section 3 of the SomU to have Child Protection Standards entered into force. The cooperation of the author of this article with entities engaged in activities for children, especially in the areas of treatment, upbringing, education, and sport, as well as the analysis of the activities of other entities carried out via the Internet, leads to the conclusion that this obligation has certainly not been fulfilled by all entities, and where it has in fact been fulfilled, the quality of these standards and the attitude of staff towards this matter vary greatly. Among the institutions that have fulfilled the obligation to implement standards, there are

²⁵ J. Kosowski, *Standardy ochrony...*, pp. 640–649; *idem*, *Obowiązki organizatorów...*, pp. 493–509.

²⁶ J. Kosowski, *Standardy ochrony...*, pp. 640–649.

²⁷ For more information on short- and long-term obligations arising from the introduction of the obligation to have standards for the protection of minors, see: J. Kosowski, *Obowiązki organizatorów...*, pp. 493–509.

those which approached the task with due diligence and, independently or with the help of specialist entities, developed a standards text fully tailored to the nature of the institution, including creating standards in a version for children using graphics or drawings, trained staff, parents, and children, and constantly ensure that the standards are observed. Unfortunately, however, there are also entities which merely copied standards developed by other institutions, disregarding the fact that they are not suited to the nature of their institution, and it can certainly be assumed that they are treated merely as an unpleasant obligation.

Conclusion

In conclusion, when considering the above reflections and attempting to answer the question posed in the title of this article, it must be stated with full conviction that it is not possible to choose only one option – namely, to recog-

nise the standards for the protection of minors either solely as a new form of child protection against violence, or solely as an unpleasant obligation. This is due to the fact that the so-called Kamilka Act introduced truly revolutionary changes in the area of increasing the safety of children and adolescents, and these solutions are innovative on a European scale. However, on the other hand, by introducing such changes, the legislator did not adequately prepare the entities referred to in Art. 22b and 22c section 3 of the SomU, thereby shifting onto them the responsibility for implementing the standards, which they must carefully plan and execute – either independently or with the support of specialised entities – both in the short-term and in the long-term perspective. At the same time, these entities were deprived of sufficient informational and educational support, which may lead to discouragement among managers and weaken the substantive quality of the actions undertaken.

Abstrakt

Standardy ochrony małoletnich – nowa skuteczna forma ochrony dzieci przed przemocą, czy przykry obowiązek?

Słowa kluczowe: standardy ochrony małoletnich; przemoc wobec dzieci; ochrona praw dziecka; lex Kamilek

Artykuł poddaje analizie instytucję standardów ochrony małoletnich wprowadzoną nowelizacją ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, której celem jest zbudowanie spójnego systemu prewencji i reagowania na przemoc wobec dzieci. Omówiono podstawy normatywne, zakres obowiązków adresatów regulacji oraz mechanizmy wdrażania standardów w podmiotach prowadzących działalność na rzecz dzieci. Analiza wskazuje na dwoisty charakter regulacji: z jednej strony stanowi ona innowacyjne i kompleksowe narzędzie ochrony praw dziecka, z drugiej zaś obciąża zobowiązane podmioty licznymi obowiązkami organizacyjnymi i szkoleniowymi, których realizacja odbywa się w warunkach niedostatecznego wsparcia informacyjnego i edukacyjnego. W konsekwencji standardy ochrony małoletnich jawią się jako instrument o potencjale skutecznej ochrony przed przemocą, który jednak w praktyce bywa postrzegany i implementowany w sposób formalistyczny, redukujący jego rzeczywistą funkcję prewencyjną.

Bibliography

Literature

- Beisert M., Izdebska A., *Wykorzystanie seksualne dzieci*, "Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka" 2012, Vol. 39, No. 2.
- Brągiel J., *Zaniedbanie dziecka w rodzinie*, "Roczniki Socjologii Rodziny" 1998, Vol. X.
- Chotkowska K., *Doświadczenie przemocy w dzieciństwie – skutki w życiu dorosłym*, "Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka" 2022, Vol. 21, No. 1.
- Dera N., Gruszczyński W., *Problemy medyczne agresji i przemocy w rodzinie*, "Pediatria i Medycyna Rodzinna" 2011, No. 7.
- Gostkowska-Maczuga R., *Standardy ochrony małoletnich. Wzory, procedury, przykłady*, Warszawa 2024.
- Helios J., Jedlecka W., *Przemoc fizyczna wobec dzieci. Perspektywa prawna*, Warszawa 2020.
- Helios J., Jedlecka W., *Przemoc instytucjonalna wobec dzieci. Kulturowe uzasadnienie przemocy instytucjonalnej*, Warszawa 2020.
- Kolankiewicz M., *Zaniedbanie dzieci*, "Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka" 2012, Vol. 11, No. 2.
- Kosowski J., *Komentarz do art. 22b Ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich* [in:] *Ustawa o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich. Komentarz*, ed. J. Kosowski, Warszawa 2025.
- Kosowski J., *Obowiązki organizatorów w świetle standardów ochrony małoletnich – narzędzie zapobiegania przestępczości i zwiększenia bezpieczeństwa małoletnich*, "Prawo i Więź" 2025, No. 2.
- Kosowski J., *Standardy ochrony małoletnich jako nowe narzędzie zapewnienia bezpieczeństwa małoletnich trenujących w klubach sportowych* [in:] *Współczesne trendy i wyzwania przedsiębiorczości, bezpieczeństwa i logistyki*, eds. S. Skrzypek-Ahmed, T. Wołowicz, Lublin 2024.
- Kwiatkowska-Darul V., *Przesłuchanie dziecka w polskiej procedurze karnej – zagadnienia ogólne*, "Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka" 2004, Vol. 3, No. 1.
- Lewandowska A., *Wytyczne WHO dotyczące zapobiegania maltretowaniu dzieci i wzmacniania relacji rodzic-dziecko*, "Pediatria po Dyplomie" 2023, No. 3.
- Makaruk K., Drabek K., Wójcik S., *Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023*, Warszawa 2024.
- Makaruk K., *Przemoc rówieśnicza* [in:] *Dzieci się liczą 2022. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*, Warszawa 2022.
- Osiak-Krynicka K., *Komentarz do art. 22c Ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich* [in:] *Ustawa o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich. Komentarz*, ed. J. Kosowski, Warszawa 2025.
- Osiak-Krynicka K., *Porzucenie jako forma zaniedbania – wybrane zagadnienia karnomaterialne i karnoprocesowe*, "Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka" 2019, Vol. 18, No. 1.
- Pikora P., *Interwencja kryzysowa wobec osób doświadczających przemocy domowej*, "Biuletyn Kryminologiczny" 2022, No. 29.
- Przybylska K., *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu – noworodki, niemowlęta i dzieci jako ofiary zabójstw*, "Kortowski Przegląd Prawniczy" 2022, No. 2.
- Standardy ochrony dzieci w żłobkach i placówkach oświatowych*, ed. A. Sotomska, Warszawa 2023.
- Szalas N., Bryńska A., *Adverse childhood experiences – characteristics and links with mental disorders, suicidal behaviours and self-injury among children and adolescents*, "Psychiatria i Psychologia Kliniczna" 2022, No. 23.
- Swed K., *Obowiązek wprowadzenia standardów ochrony małoletnich w świetle art. 72 ust. 1 Konstytucji RP*, "Studia Prawnoustrojowe" 2025, No. 67.

Legal Acts

- Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997 (Journal of Laws of 2009, No. 114, item 946).
- Act of 28 July 2023, amending the Family and Guardianship Code and certain other acts (Journal of Laws of 2023, item 1606).
- Act of 13 May 2016, on Counteracting Sexual Crime Threats and Protecting Minors (Journal of Laws of 2025, item 820).

dr hab. Robert Jastrzębski, prof. UW

ORCID: 0000-0002-7265-0614

r.jastrzebski@wpia.uw.edu.pl

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Warszawski

radca prawny

Waluty obce wykonane ze złota dewizowego – glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 31 stycznia 2025 r., III FSK 154/23

Słowa kluczowe: waluty obce; złoto dewizowe; podatek od czynności cywilnoprawnych; prawo dewizowe; zwolnienia od podatku od czynności cywilnoprawnych

Głosowany wyrok dotyczy kwestii z zakresu podatku od czynności cywilnoprawnych oraz zastosowania terminów z zakresu prawa dewizowego: „waluty obce” i „złoto dewizowe”. Glosa składa się z trzech części – wprowadzenia, stanu faktycznego i prawnego oraz podsumowania. W pierwszej z nich autor omówił pojęcie waluty w ujęciu prawnym i ekonomicznym, podstawowe formy pieniądza oraz systemy walutowe, w kolejnej zaś przedstawił stan faktyczny oraz wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego, który poprzedzało wydanie interpretacji indywidualnej Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej oraz wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu. W głosowanym wyroku Naczelny Sąd Administracyjny uznał, że ustawodawca objął wszystkie monety i banknoty – będące poza krajem środkami płatniczymi – zakresem definicji „waluty obce” bez względu na to, czy te środki płatnicze posiadają jednocześnie status „złota dewizowego”. W związku z tym sprzedaż monet wykonanych ze złota, które stanowią środek płatniczy poza obszarem państwa polskiego, jest zwolniona z podatku od czynności cywilnoprawnych, tak jak sprzedaż walut obcych. W podsumowaniu autor glosy podzielił poglądy Naczelnego Sądu Administracyjnego, stwierdzając, że podstawowe znaczenie w przedmiotowej sprawie ma funkcja płatnicza złotych monet poza obszarem państwa polskiego. Co istotne, nie ma na to wpływu wykonanie ich z tzw. złota dewizowego w rozumieniu Prawa dewizowego oraz to, że wartość ich wewnętrzna, i co za tym idzie – cena rynkowa, jest wyższa od wybitego nominalu.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 31 stycznia 2025 r., III FSK 154/23¹

Wolą ustawodawcy było objęcie wszystkich monet i banknotów będących poza krajem środkami płatniczymi zakresem definicji „waluty obce” bez względu na to, czy te środki płatnicze posiadają jednocześnie status „złota dewizowego”.

Przepis art. 2 ust. 1 pkt 10 Prawa dewizowego nie wyłącza z zakresu „walut obcych” tych walut obcych, które zostały wykonane ze „złota dewizowego”, a art. 9 pkt 1 ustawy z dnia 9 września 2000 r.

¹ Zob. LEX nr 3834665.

o podatku od czynności cywilnoprawnych nie ogranicza zwolnienia z opodatkowania podatkiem od czynności cywilnoprawnych sprzedaży walut obcych tylko względem tych walut obcych, które nie są wykonane ze „złota dewizowego”.

Wprowadzenie

Na początku glosy należy dokonać ustaleń terminologicznych z zakresu prawa i ekonomii. Pojęcie „waluta” jest związane etymologicznie z pieniądzem, tj. jednostką monetarną określonego państwa. Pieniądz może być definiowany z perspektywy ekonomii oraz prawa. W znaczeniu ekonomicznym był i jest on ekwiwalentem, który wyraża wartość określonych dóbr i może być na te dobra wymienialny. Dlatego też pierwotnie funkcję pieniądza pełniły różnego rodzaju towary. W szczególności środkiem wymiany stały się takie metale, jak żelazo, miedź, nikiel, w tym metale szlachetne – srebro i złoto. Ostatnie z wymienionych posiadały i posiadają istotne właściwości, do których należy zaliczyć rzadkość występowania w przyrodzie, odporność na czynniki zewnętrzne oraz stosunkowo stałą wartość w porównaniu z innymi towarami. W związku z tym od czasów starożytnych pieniądz był wybijany w postaci monet przez władców, co stanowiło ich monopol (regale). Stąd wywodzi się – pochodząca ze średniowiecza – zasada *monetae sunt regales*.

Współcześnie państwa regulują obieg pieniężny, czyli w praktyce banki centralne (biletowe) prowadzą politykę emisyjną, która sprowadza się do druku pieniędzy papierowych. W ten sposób pieniądz – stanowiąc dobro obiegowe – pełni rolę miernika wartości oraz pośrednika w wymianie dóbr, a ponadto pełni funkcję: przechowywania wartości w czasie, która związana jest z oszczędnością (pieniądz jako środek tezauryzacji); pośredniczenia w obrocie kapitałów pieniężnych, zwłaszcza w przypadku udzielania kredytów; środka płatniczego. Korespondują z wyżej wymienionymi funkcjami pieniądza poglądy tzw. metalistów, którzy uważają, że istota pieniądza tkwi w zawartym w nim kruszcu, np. złocie. Według nich stanowi on jednostkę towarową, która zwykle

posiada tzw. parytet, który oznacza określoną zawartość kruszcu w jednostce monetarnej. Inny pogląd reprezentują nominaliści, czyli zwolennicy tzw. państwowej lub prawnej teorii pieniądza, którzy definiują pieniądz jako wytwór prawa. Związany jest z tym monopol emisji określonej jednostki monetarnej, który należy do państwa. W związku z tym pieniądz jest uznawany za państwowy znak płatniczy, który jest ustanowiony przez państwo na podstawie obowiązującego prawa. Stanowi on środek płatniczy między osobami prywatnymi, w tym w stosunkach z państwem. Sumując, według nominalistów pieniądz stanowi abstrakcyjną jednostkę rachunkową wprowadzoną przez państwo, a zapłata dokonana w jego kwocie nominalnej – bez względu na zmianę jego siły nabywczej – powoduje wykonanie świadczenia pieniężnego.

W przypadku definiowania pieniądza z punktu widzenia prawa podstawową rolę odgrywa jego cecha polegająca na zwalnianiu ze zobowiązań, i to niezależnie od tego, czy są to zobowiązania publicznoprawne, czy też prywatnoprawne. Dlatego zwykle jest on definiowany jako państwowy znak płatniczy – z reguły stanowiący dobro obiegowe – i posiadający właściwość zwalniania ze zobowiązań². Ostatnia cecha stanowi właśnie o charakterze prawnym (ustawowym) pieniądza.

Pieniądz występuje w różnych postaciach. W ujęciu prawnym ma on trzy podstawowe formy, tj. pieniądza kruszcowego, papierowe-

² Zob. A. Krzyżanowski, *Nauka o pieniądzu i kredyty*, Warszawa-Kraków 1922, s. 6–14; T. Adamczewski, *Pieniądz i problem jego wartości*, Poznań 1931, s. 3–10; W. Fabierkiewicz, *Nauka o pieniądzu*, Warszawa 1932, s. 7–9; R. Jastrzębski, *Pieniądz i kredyty walutowe w prawie polskim. Wybrane zagadnienia prawnohistoryczne* [w:] *Kredyty walutowe. Perspektywa prawa krajowego i europejskiego*, red. P. Sobolewski, Warszawa 2024, s. 13–19.

go oraz bankowego, przy czym współcześnie coraz częściej ma postać tzw. pieniądza elektronicznego³. Należy zaznaczyć, że charakter pieniądza ulegał na przestrzeni dziejów zmianom i był związany w XIX oraz XX w. z określonymi systemami pieniężnymi. Chodzi o system waluty złotej (tzw. *gold standard*) oraz system waluty pozłacanej (tzw. *gold exchange standard*). Pierwszy system powstał po zakończeniu wojen napoleońskich i funkcjonował do wybuchu I wojny światowej. Według tego systemu emisja pieniądza oparta była przede wszystkim na złocie, a waluta miała określony parytet, który określał jego zawartość w jednostce monetarnej⁴. Zgodnie z drugim systemem, który rozpowszechnił się po zakończeniu wojny, oprócz złota pokrycie emisji banknotów stanowiły dewizy⁵.

Po II wojnie światowej miała miejsce próba powrotu do systemu waluty kruszcowej, co było związane z konferencją w Bretton Woods w 1944 r. W 1976 r. nastąpiła demonetyzacja złota i stało się ono jednym z wielu towarów⁶. W ten sposób pieniądz nie jest już związany w żaden sposób ze złotem i stanowi jednocześnie abstrakcyjną jednostkę obrachunkową określającą ceny towarów i usług. W związku z tym współcześnie pieniądz określa się mianem tzw.

pieniądza fiducjarnego, którego wartość została oparta na zaufaniu do emitenta, zwykle banku centralnego określonego państwa i co za tym idzie – prowadzonej przez ten bank polityki monetarnej.

Stan faktyczny i prawny

Istotne znaczenie dla wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego ma prześledzenie stanu faktycznego oraz wydanego uprzednio wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu, który stanowił kanwę dla rozstrzygnięcia NSA. 22 listopada 2021 r. Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej wydał interpretację indywidualną (nr 0111-KDIB2-3.4014.360.2021.1.MD UNP: 1485384) w sprawie przepisów prawa podatkowego dotyczących podatku od czynności cywilnoprawnych w zakresie skutków podatkowych skupu monet ze „złota dewizowego”⁷. Wnioskodawca – będący spółką kapitałową z siedzibą na terytorium państwa polskiego i prowadzący działalność kantorową w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 19 w zw. z art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. – Prawo dewizowe⁸ oraz m.in. skupujący w drodze zawarcia umowy sprzedaży monety, które są poza Rzeczpospolitą Polską prawnym środkiem płatniczym, w szczególności: dolary amerykańskie, dolary kanadyjskie, dolary australijskie, euro, funty brytyjskie, krugerrandy (monety bite w Republice Południowej Afryki), i są wykonane ze „złota dewizowego” w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 13 Prawa dewizowego – zwrócił się o interpretację indywidualną zawierającą pytanie: Czy zawarcie umowy sprzedaży monet opisanych we wniosku podlega zwolnieniu z opodatkowania podatkiem od czynności cywilnoprawnych na podstawie art. 9 pkt 1 ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych? Według wnioskodawcy

³ Zob. szerzej: Z. Żabiński, *Istota prawna jednostki pieniężnej*, „Studia Cywilistyczne” 1965, t. VI; *idem*, *Próba nowoczesnej cywilnoprawnej konstrukcji pojęcia pieniądza i zapłaty*, „Państwo i Prawo” 1972, z. 8–9; T. Dybowski, *Świadczenia pieniężne* [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 3, cz. 1: *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. Z. Radwański, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981, s. 119 i n.; T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *Świadczenia pieniężne* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 5: *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. E. Łętowska, Warszawa 2013, s. 231 i n.

⁴ Zob. W. Morawski, *Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości*, Warszawa 2002, s. 99 i n.; J. Luszczewicz, *Początki systemu gold standard* [w:] *Między stabilizacją a ekspansją. System finansowy w służbie modernizacji (z warsztatów badawczych historyków gospodarczych)*, red. J. Łazor, W. Morawski, Wrocław 2014.

⁵ Zob. Z. Karpiński, *Waluta złota i pozłacana*, Warszawa 1928.

⁶ Zob. szerzej: W. Morawski, *Zarys powszechnej...*, s. 173 i n.

⁷ Zob. wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 29 września 2022 r., I SA/Wr 48/22, LEX nr 3455635.

⁸ Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. – Prawo dewizowe (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1131).

zawarcie umowy sprzedaży wymienionych we wniosku monet podlega zwolnieniu z opodatkowania podatkiem od czynności cywilnoprawnych na podstawie art. 9 pkt 1 ustawy z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych⁹. Argumentował on to tym, iż monety będące przedmiotem umowy sprzedaży należy zaliczyć do „walut obcych” zgodnie z treścią art. 2 ust. 1 pkt 10 Prawa dewizowego, gdyż są one poza krajem prawnym środkiem płatniczym. Ponadto monety będące przedmiotem skupu są objęte wykazem złotych monet spełniających kryteria ustanowione w art. 344 ust. 1 pkt 2 dyrektywy Rady 2006/112/WE (specjalny program dotyczący złota inwestycyjnego) publikowanym co roku przez Komisję Europejską, co ma świadczyć dodatkowo o tym, że stanowią prawny środek płatniczy w państwie ich bicia.

Organ podatkowy uznał, że przedstawiona przez wnioskodawcę interpretacja prawna stanu faktycznego jest nieprawidłowa. Według art. 9 pkt 1 u.p.c.c. zwalnia się od podatku sprzedaż „walut obcych”, przy czym zgodnie z pkt 6 tego artykułu zwalnia się od podatku sprzedaż rzeczy ruchomych, jeśli podstawa opodatkowania nie przekracza 1000 zł. Zaznaczył on ponadto, że u.p.c.c. nie definiuje terminu „waluty obce”. Definicja legalna tego pojęcia zawarta jest w art. 2 ust. 1 pkt 10 Prawa dewizowego¹⁰, zaś definicja „złota dewizowego” – w art. 2 ust. 1 pkt 13 Prawa dewizowego¹¹. W związku z tym uznał, że kluczową kwestią do rozstrzygnięcia

w przedmiotowej sprawie jest zagadnienie: czy czynności wykonywane przez wnioskodawcę należy uznać za sprzedaż (skup) „walut obcych”, czy też za skup „złota dewizowego”. Według organu podatkowego, zgodnie z treścią wniosku, ma miejsce skup monet wykonanych ze „złota dewizowego”, które to pojęcie zawarte w Prawie dewizowym obejmuje również monety bite po 1850 r. Wynika z tego, że skoro skupowane przez wnioskodawcę monety – wykonane ze „złota dewizowego” – nie mogą być zaliczane do tzw. walut obcych, o których mowa w u.p.c.c., wnioskodawcy nie przysługuje prawo do zwolnienia z art. 9 pkt 1 u.p.c.c.

Istotne znaczenie ma w tym przypadku wykonanie określonych monet ze „złota dewizowego”, mimo że pełnią one funkcję środków płatniczych w wybranych państwach. Cecha ta – zdaniem organu podatkowego – powoduje, że stanowią one „złoto dewizowe” w rozumieniu Prawa dewizowego i nie można ich zaliczyć do „walut obcych”. Zaznaczył on, że złoto w postaci monet, nawet jeżeli mają one wybity nominal, ma wartość nienominalną, odpowiadającą materiałowi, z którego zostały wytworzone. W związku z tym według organu interpretacyjnego wartość monety określa się z uwzględnieniem wartości zawartego w niej kruszcu, a nie wybitego nominalu. Poza tym istotną cechą odróżniającą walutę obcą od monet inwestycyjnych jest jej wymienialność. Dlatego waluta jest powszechnie akceptowanym środkiem wymiany, tzn. pozwala na nabywanie dóbr i usług w zamian za pieniądze, a nie za inne dobra czy usługi. Relację wartości dwóch walut określa się mianem kursu walutowego, który stanowi cenę jednej waluty wyrażoną w jednostkach innej waluty. W przedmiotowej sprawie, tj. w złożonym wniosku, wskazany został krugerrand, który nie znalazł się w obwieszczeniu Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 10 kwietnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia wykazu walut wymienialnych¹².

⁹ Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 295 ze zm.; Dz.U. 2025, poz. 680), dalej: u.p.c.c.

¹⁰ Pkt 10: „walutami obcymi są znaki pieniężne (banknoty i monety) będące poza krajem prawnym środkiem płatniczym, a także wycofane z obiegu, lecz podlegające wymianię; na równi z walutami obcymi traktuje się wymienialne rozrachunkowe jednostki pieniężne stosowane w rozliczeniach międzynarodowych, w szczególności jednostkę rozrachunkową Międzynarodowego Funduszu Walutowego (SDR)”.

¹¹ Pkt 13: „złotem dewizowym i platyną dewizową jest złoto i platyna w stanie nieprzerobionym oraz w postaci sztab, monet bitych po 1850 r., a także półfabrykatów, z wyjątkiem stosowanych w technice dentystycznej; złotem dewizowym i platyną dewizową są również

przedmioty ze złota i platyny zazwyczaj niewytwarzane z tych kruszców”.

¹² M.P. 2018, poz. 398.

W konkluzji organ interpretacyjny nie zgodził się ze stanowiskiem wnioskodawcy, że uznanie monety ze „złota dewizowego”, inwestycyjnego za środek płatniczy przesądza o możliwości jej uznania za walutę obcą. Według organu podatkowego „walutami obcymi” są monety będące poza krajem prawnym środkiem płatniczym, przy czym monety te są wyłącznie znakami pieniężnymi rozumianymi jako nośnik wartości, a nie stanowią rzeczy, której wartość wynika z jej cech materialnych. Oprócz tego monety takie są wymienne na inne waluty z zastosowaniem kursu walutowego. Brak tych cech uniemożliwia uznanie monety ze „złota dewizowego” za „walutę obcą”, a tym samym zastosowanie zwolnienia z art. 9 pkt 1 u.p.c.c.

W związku z tym monety takie należy traktować jako rzeczy, które zgodnie z art. 1 ust. 1 pkt 1 lit. a u.p.c.c. podlegają opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych. Dlatego też na wnioskodawcy będzie ciążył obowiązek podatkowy w związku z nabywaniem monet ze „złota dewizowego” każdorazowo, jeśli kwota zakupu przekroczy wartość 1000 zł. Obowiązek uiszczenia podatku od czynności cywilnoprawnych natomiast nie wystąpi jedynie wówczas, gdy zostaną spełnione przesłanki określone w art. 2 pkt 4 u.p.c.c., czyli jeżeli czynność skupu monet będzie opodatkowana podatkiem od towarów i usług lub jeśli przynajmniej jedna ze stron będzie zwolniona od podatku od towarów i usług z tytułu dokonania tej czynności.

Od omówionej wyżej interpretacji indywidualnej Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej wnioskodawca złożył skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu, w której zarzucił przede wszystkim naruszenie przepisów prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 9 pkt 1 u.p.c.c. w zw. z art. 2 ust. 1 pkt 10 oraz pkt 13 Prawa dewizowego. Organ interpretacyjny w odpowiedzi na skargę wniosł o jej oddalenie i podtrzymał zajęte wcześniej stanowisko, wyrażone w zaskarżonej interpretacji indywidualnej.

Wojewódzki Sąd Administracyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 29 września

2022 r.¹³ stwierdził, że zasadny jest zarzut skargi naruszenia art. 9 pkt 1 u.p.c.c. w zw. z art. 2 ust. 1 pkt 10 oraz pkt 13 Prawa dewizowego. Według WSA art. 2 ust. 1 pkt 10 Prawa dewizowego nie wyłącza z zakresu „walut obcych” tych „walut obcych”, które zostały wykonane ze „złota dewizowego”. Natomiast art. 9 pkt 1 u.p.c.c. nie ogranicza zwolnienia z opodatkowania podatkiem od czynności cywilnoprawnych sprzedaży „walut obcych” tylko wobec tych „walut obcych”, które nie zostały wykonane ze „złota dewizowego”. W związku z tym organ interpretacyjny oparł się na kryteriach pozaprawnych, które nie wynikają z przepisów prawnych, tzn. niewyrażonych ani w definicji legalnej „walut obcych”, ani w treści zwolnienia z opodatkowania podatkiem od czynności cywilnoprawnych, które dotyczą sprzedaży „walut obcych”. Co istotne, wnioskodawca wskazał we wniosku o interpretację podatkową, że wszystkie monety będące przedmiotem czynności cywilnoprawnych są środkami płatniczymi poza krajem.

Według Wojewódzkiego Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu stanowi to samoistną przesłankę do uznania ich za walutę obcą zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 10 Prawa dewizowego. Zgodnie zaś z art. 9 pkt 1 u.p.c.c. została zwolniona – od podatku od czynności cywilnoprawnych – sprzedaż „walut obcych”, przy czym ustawa o podatku od czynności cywilnoprawnych nie zawiera w swojej treści definicji legalnej „walut obcych”. Dlatego zgodnie z utrwalonym w doktrynie prawa podatkowego poglądem należy odwołać się do wykładni systemowej, tj. do treści art. 2 ust. 1 pkt 10 Prawa dewizowego. Według tego przepisu „walutami obcymi” są znaki pieniężne (banknoty i monety) będące poza krajem prawnym środkiem płatniczym, w tym wycofane z obiegu, ale podlegające wymianie. Ponadto na równi z „walutami obcymi” traktowane są wymienne rozrachunkowe jednostki pieniężne stosowane w rozliczeniach międzynarodowych, w szczególności jednostka

¹³ Zob. wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 29 września 2022 r., I SA/Wr 48/22, LEX nr 3455635.

rozrachunkowa Międzynarodowego Funduszu Walutowego (SDR).

W związku z klarowną treścią wyżej wymienionych przepisów obrót tego rodzaju znakami pieniężnymi nie powoduje obowiązku podatkowego w zakresie podatku od czynności cywilnoprawnych. W ten sposób bez podstawy prawnej – zdaniem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu – organ podatkowy zaliczył monety wykonane ze złota do kategorii „złota dewizowego” i jednocześnie wykluczył uznanie ich za „waluty obce”. Należy podkreślić, że w treści art. 2 ust. 1 pkt 10 Prawa dewizowego nie zawarto żadnej wzmianki, że znaki pieniężne, tzn. monety i banknoty, które są poza krajem środkiem płatniczym, a posiadają jednocześnie cechy kwalifikujące je jako „złoto dewizowe”, zostałyby wyłączone spod możliwości uznania za „waluty obce”. Brak takiej wzmianki w przepisie determinuje pogląd, że „wołą ustawodawcy było objęcie wszystkich monet i banknotów będących poza krajem środkami płatniczymi zakresem definicji «waluty obce» bez względu na to, czy te środki płatnicze posiadają jednocześnie status «złota dewizowego»”. Co ważne, w art. 2 ust. 1 pkt 13 Prawa dewizowego, który zawiera definicję terminu „złoto dewizowe”, nie umieszczono ani żadnego odniesienia do „walut obcych”, ani wyłączenia możliwości uznania za walutę obcą monet uznawanych zgodnie z tym przepisem za „złoto dewizowe”, w tym żaden przepis Prawa dewizowego nie zawiera takiego ograniczenia czy też wyłączenia.

Podnoszony przez organ podatkowy argument braku wymienialności w przedmiotowej sprawie krugerrandów w związku z brakiem ich w obwieszczeniu Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 10 kwietnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia wykazu walut wymienialnych także zdaniem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu nie zasługiwał na aprobatę, monety te bowiem stanowią środek płatniczy w Republice Południowej Afryki, co wynika z wykazu złotych monet spełniających wymogi ustanowione w art. 344 ust. 1 pkt 2 dyrektywy Rady 2006/112/WE (specjalny program dotyczący złota inwestycyjnego) publikowanego co

roku przez Komisję Europejską. Ponadto wartość (siła nabywcza) krugerranda w RPA jest związana z zawartością złota w tej monecie. Dlatego podnoszony przez organ podatkowy główny argument odmawiający zastosowania przedmiotowego zwolnienia podatkowego, że wartość nominalna tej monety jest niższa niż wartość złota w niej zamieszczonego, jest nieuzasadniony.

Od omówionego wyżej wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej złożył skargę kasacyjną do Naczelnego Sądu Administracyjnego. W wyroku z dnia 31 stycznia 2025 r. NSA oddalił skargę kasacyjną. W skardze kasacyjnej podniesiono, że m.in. opisane wyżej monety wykonane są ze „złota dewizowego” i należy je traktować jako rzeczy, które zgodnie z art. 1 ust. 1 pkt 1 lit. a u.p.c.c. podlegają opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych; monety te nie są „walutami obcymi”, które są poza krajem środkiem płatniczym, ponieważ nie spełniają dwóch warunków, tj. powinny być wyłącznie znakami pieniężnymi, tzn. stanowić nośnik wartości, a nie być rzeczą, której wartość jest związana z jej cechami materialnymi, oraz nie są one wymienialne na inne waluty z zastosowaniem kursu walutowego. Naczelny Sąd Administracyjny nie podzielił podniesionych w kasacji zarzutów i podzielił stanowisko Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu, że organ interpretacyjny dokonał błędnej wykładni art. 9 pkt 1 u.p.c.c. oraz art. 2 ust. 1 pkt 10, 13 Prawa dewizowego. Sąd kasacyjny zaznaczył, że „jeżeli wołą racjonalnego ustawodawcy było wyłączenie z zakresu «walut obcych» tych należących także do kategorii «złota dewizowego», to dałby temu wyraz w treści przepisu”. W przypadku braku takiego zastrzeżenia w treści tego przepisu „należy uznać, że wołą ustawodawcy było objęcie wszystkich monet i banknotów będących poza krajem środkami płatniczymi zakresem definicji «waluty obce» bez względu na to, czy te środki płatnicze posiadają jednocześnie status «złota dewizowego»”. Według Naczelnego Sądu Administracyjnego inna wykładnia niż językowa art. 9 pkt 1 u.p.c.c. oraz

art. 2 ust. 1 pkt 10 Prawa dewizowego nie może być stosowana, gdyż „wołą ustawodawcy była świadoma rezygnacja z dodatkowych parametrów determinujących przedmiot zwolnienia od czynności cywilnoprawnych”. Również cecha wymieniałości walut – zdaniem Sądu – nie ma znaczenia dla zastosowania omawianego zwolnienia podatkowego. W konkluzji uzasadnienia Naczelny Sąd Administracyjny zgodził się z poglądem reprezentowanym przez sąd I instancji, że art. 2 ust. 1 pkt 10 Prawa dewizowego nie wyłącza z zakresu „walut obcych” tylko „walut obcych” wykonanych ze „złota dewizowego”, w tym art. 9 pkt 1 u.p.c.c. nie ogranicza zwolnienia z opodatkowania podatkiem od czynności cywilnoprawnych sprzedaży „walut obcych” niewykonanych ze „złota dewizowego”.

Podsumowanie

Z opisanego wyżej stanu faktycznego oraz dokonanej jego oceny prawnej wynika, że Naczelny Sąd Administracyjny podzielił poglądy wyrażone w wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu. Dokonując wykładni językowej wyżej wymienionych przepisów u.p.c.c. oraz Prawa dewizowego, NSA wyszedł z założenia, że racjonalny ustawodawca celowo nie zawęził zakresu zwolnienia od podatku sprzedaży „walut obcych”. Warto jednak zaznaczyć, że w komentowanym orzeczeniu istotne znaczenie – poza kwestią podatkową z zakresu zwolnienia od podatku od czynności cywilnoprawnych sprzedaży „walut obcych” – ma kwestia funkcji płatniczej monet złotych poza obszarem państwa polskiego.

Z pojęciem „waluty obce” związane są normy prawa dewizowego, które mają zastosowanie w prawie podatkowym¹⁴. W zasadzie chodzi o definicje legalne terminów zawartych w Prawie dewizowym, tj. „waluty obce” oraz „złoto dewizowe” (art. 2 ust. 1 pkt 10, 13), które są

zaliczane do zbiorczej grupy wartości dewizowych¹⁵. Według tej ustawy „walutami obcymi” są przede wszystkim znaki pieniężne (banknoty i monety) będące poza krajem (obszarem państwa polskiego) środkiem płatniczym. „Złoto dewizowe” zaś obejmuje złoto w stanie nieprzeobrażonym oraz w postaci sztab, monet bitych po 1850 r., w tym półfabrykaty, z wyjątkiem stosowanych w technice dentystycznej, oraz przedmioty ze złota zazwyczaj niewytwarzane z tego kruszcu¹⁶. Co istotne, „złota dewizowego” nie można utożsamiać ze złotem inwestycyjnym w rozumieniu art. 121 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług¹⁷.

W związku z tym funkcja płatnicza „walut obcych”, w tym złotych monet, odgrywa kluczową rolę w przedmiotowej sprawie, warto bowiem zaznaczyć, o czym mowa była we wprowadzeniu, że historycznie pieniądze miały charakter monet wykonanych z kruszcu, np. srebra czy złota, i do tej pory mogą pełnić funkcję płatniczą jako „waluty obce” poza obszarem państwa polskiego. Podnoszona przez organ podatkowy wymieniałość walut, która zasadniczo polega na możliwości zamiany pieniądza jednego państwa na pieniądz innego państwa według określonego kursu walutowego¹⁸, nie

¹⁵ Zob. E. Fojcik-Mastalska, K. Sawicka, *Podstawy prawa celnego i dewizowego*, Wrocław 2001, s. 183–185; J.J. Skoczylas, *Zarys prawa dewizowego*, Kraków 2001, s. 14–16.

¹⁶ Zob. T. Grzegorzczak, *Ustawa prawo dewizowe. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 27–30; J.J. Skoczylas, *Prawo dewizowe. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 31–32; Z. Ofiarski, *Prawo dewizowe. Komentarz*, Kraków 2003, s. 46–51; R. Kubiak, *Prawo dewizowe*, Warszawa 2004, s. 58–66; E. Fojcik-Mastalska, *Prawo dewizowe. Komentarz*, Wrocław 2008, s. 31–32; *Prawo obrotu pieniężnego. Komentarz*, red. A. Mikos-Sitek, A. Nowak-Far, P. Zapadka, Warszawa 2023, s. 863–865.

¹⁷ Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. 2024, poz. 361 ze zm.).

¹⁸ Obecnie obowiązuje obwieszczenie Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 15 maja 2023 r. w sprawie ogłoszenia wykazu walut wymieniających (M.P. 2023, poz. 522). Zob. T. Grzegorzczak, *Ustawa prawo dewizowe...*, s. 43–44; J.J. Skoczylas, *Prawo dewizowe...*, s. 43–45; A. Mariański, D. Strzelec, *Ustawa o podatku od czynności cywilnoprawnych. Ustawa o opłacie skarbowej. Komentarz*, Gdańsk 2005, s. 238; Z. Ofiarski,

¹⁴ Zob. M. Waluga, *Ustawa o podatku od czynności cywilnoprawnych. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 264–265; Z. Ofiarski, *Ustawa o opłacie skarbowej. Ustawa o podatku od czynności cywilnoprawnych. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 629–630.

ma istotnego znaczenia, współcześnie bowiem dotyczy ona „walut obcych” przede wszystkim w postaci banknotu (walut papierowych).

Według NSA istotne znaczenie ma fakt, że przedmiotowe monety są środkiem płatniczym poza krajem (państwem polskim), co stanowi samoistną przesłankę do uznania ich za „walutę obcą” zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 10 Prawa dewizowego. W ten sposób nie można ich zaliczyć do „złota dewizowego”, czego konsekwencją jest zwolnienie od podatku od czynności cywilnoprawnych sprzedaży „walut obcych” zgodnie z art. 9 pkt 1 u.p.c.c. Co istotne, według art. 36 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim¹⁹ polski bank centralny może prowadzić w kraju i za granicą sprzedaż monet,

banknotów i numizmatów przeznaczonych na cele kolekcjonerskie oraz inne cele, na warunkach i według zasad ustalonych przez Zarząd NBP w drodze uchwały. Produkty te mogą mieć wartość wewnętrzną i cenę wyższą od nominalu, czego egzemplifikację stanowią polskie monety złote (bulionowe), tj. „Orzeł Bielek” oraz „Bielek” o nominałach 50, 100, 200, 500 zł. Monety te są także prawnymi środkami płatniczymi na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

De lege lata należy zgodzić się z poglądem reprezentowanym przez NSA, że monety złote mają status „walut obcych”, jeśli są środkami płatniczymi poza obszarem państwa polskiego i zwykle posiadają wybity określony nominal pieniądza. Decyduje o tym w zasadzie jedna z funkcji pieniądza, tj. funkcja płatnicza, mimo że zostały one wykonane ze „złota dewizowego”. Warto dodać, że monety te mogą zostać wykonane również z innego metalu szlachetnego, np. palladu, platyny czy srebra. Istotne jest, że stanowią one środek płatniczy w innym państwie.

Prawo dewizowe..., s. 87–89; E. Fojcik-Mastalska, *Prawo dewizowe...*, s. 44–46; *Prawo obrotu pieniężnego. Komentarz*, red. A. Mikos-Sitek, A. Nowak-Far, P. Zapadka, Warszawa 2023, s. 878–881.

¹⁹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (t.j. Dz.U. 2022, poz. 2025).

Abstract

Foreign currencies made of monetary gold – commentary on the judgment of the Supreme Administrative Court of 31 January 2025, III FSK 154/23

Keywords: foreign currencies; monetary gold; tax on civil law transactions; foreign exchange law; exemptions from the tax on civil law transactions

This commentary examines the judgment of the Supreme Administrative Court concerning the application of the Polish tax on civil law transactions and the interpretation of key terms under Polish foreign exchange law, specifically “foreign currencies” and “monetary gold.” The text is structured into three parts: an introduction; a presentation of the factual and legal background; and conclusions. In the introductory section, the author discusses the concept of currency from both legal and economic perspectives, outlines the basic forms of money, and provides an overview of monetary systems. The second section outlines the factual background of the case and the judgment of the Supreme Administrative Court, which was preceded by an individual tax ruling issued by the Director of the National Revenue Information Service and a prior judgment of the Provincial Administrative Court in Wrocław. In the judgment under review, the Supreme Administrative Court held that the Polish legislature intended the definition of “foreign currencies” to cover all coins and banknotes that serve as legal tender abroad, regardless of whether they also qualify as “monetary gold” under the Foreign Exchange Law. Consequently, the sale of coins made of gold that are legal tender outside of Poland is exempt from the tax on civil law transactions, in the same way as the sale of foreign currencies. In the concluding section, the author concurs with the view expressed by the Supreme Administrative Court, emphasizing that the decisive factor in the case was the function of the gold coins as means of payment outside the territory of the Republic of Poland.

Importantly, neither the fact that the coins are made of monetary gold – as defined in the Foreign Exchange Law – nor the circumstance that their intrinsic value (and thus their market price) exceeds their face value affects this qualification.

Bibliografia

Literatura

- Adamczewski T., *Pieniądz i problem jego wartości*, Poznań 1931.
- Dybowski T., Pyrżyńska A., *Świadczenia pieniężne* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 5: *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. E. Łętowska, Warszawa 2013.
- Dybowski T., *Świadczenia pieniężne* [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 3, cz. 1: *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. Z. Radwański, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981.
- Fabierkiewicz W., *Nauka o pieniądzu*, Warszawa 1932.
- Fojcik-Mastalska E., *Prawo dewizowe. Komentarz*, Wrocław 2008.
- Fojcik-Mastalska E., Sawicka K., *Podstawy prawa celnego i dewizowego*, Wrocław 2001.
- Grzegorzczak T., *Ustawa prawo dewizowe. Komentarz*, Warszawa 2003.
- Jastrzębski R., *Pieniądz i kredyty walutowe w prawie polskim. Wybrane zagadnienia prawnohistoryczne* [w:] *Kredyty walutowe. Perspektywa prawa krajowego i europejskiego*, red. P. Sobolewski, Warszawa 2024.
- Karpiński Z., *Waluta złota i pozłacana*, Warszawa 1928.
- Krzyżanowski A., *Nauka o pieniądzu i kredycie*, Warszawa–Kraków 1922.
- Kubiak R., *Prawo dewizowe*, Warszawa 2004.
- Luszniewicz J., *Początki systemu gold standard* [w:] *Między stabilizacją a ekspansją. System finansowy w służbie modernizacji (z warsztatów badawczych historyków gospodarczych)*, red. J. Łazor, W. Morawski, Wrocław 2014.
- Mariański A., Strzelec D., *Ustawa o podatku od czynności cywilnoprawnych. Ustawa o opłacie skarbowej. Komentarz*, Gdańsk 2005.
- Morawski W., *Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości*, Warszawa 2002.
- Ofiarski Z., *Prawo dewizowe. Komentarz*, Kraków 2003.
- Ofiarski Z., *Ustawa o opłacie skarbowej. Ustawa o podatku od czynności cywilnoprawnych. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Prawo obrotu pieniężnego. Komentarz*, red. A. Mikos-Sitek, A. Nowak-Far, P. Zapadka, Warszawa 2023.
- Skoczylas J.J., *Prawo dewizowe. Komentarz*, Warszawa 2003.
- Skoczylas J.J., *Zarys prawa dewizowego*, Kraków 2001.
- Waluga M., *Ustawa o podatku od czynności cywilnoprawnych. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Żabiński Z., *Istota prawna jednostki pieniężnej*, „*Studia Cywilistyczne*” 1965, t. VI.
- Żabiński Z., *Próba nowoczesnej cywilnoprawnej konstrukcji pojęcia pieniądza i zapłaty*, „*Państwo i Prawo*” 1972, z. 8–9.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (t.j. Dz.U. 2022, poz. 2025).
- Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 295 ze zm.; Dz.U. 2025, poz. 680).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. – Prawo dewizowe (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1131).
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. 2024, poz. 361 ze zm.).
- Obwieszczeniu Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 10 kwietnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia wykazu walut wymienialnych (M.P. 2018, poz. 398).
- Obwieszczeniu Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 15 maja 2023 r. w sprawie ogłoszenia wykazu walut wymienialnych (M.P. 2023, poz. 522).

Orzecznictwo

- Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 29 września 2022 r., I SA/Wr 48/22, LEX nr 3455635.

Emil Kruk, PhD

ORCID: 0000-0002-7954-0303

emil.kruk@mail.umcs.pl

Faculty of Law and Administration

Department of Administrative Law and Administrative Science

Maria Curie-Skłodowska University in Lublin

Prof. Robert Suwaj

ORCID: 0000-0003-1372-9039

robert.suwaj@pw.edu.pl

Faculty of Administration and Social Sciences

Department of Administrative Law and Public Policy

Warsaw University of Technology

Manners of the extinguishing of liabilities arising from administrative fines

Keywords: *administrative fines; effectiveness; liability; statute of limitations; remission; enforcement*

The paper contains a formal-dogmatic analysis of legal regulations defining ineffective methods of extinguishing liabilities arising from administrative fines, which include the expiry of the limitation period for the enforcement of administrative fines and the remission of administrative fines. The paper also discusses the importance of legal measures to guarantee the enforcement of administrative fines, including interest for late payment, administrative enforcement procedure, as well as information activities undertaken towards the obligor aimed at voluntary fulfilment of the obligation. The analysis seeks to show the legal mechanisms that are supposed to ensure the fulfilment of administrative obligations, essentially serving to protect the interests of the state and strengthening the public sense of justice. The need to address this issue is determined by the awareness that one of the constant trends in the development of administrative law is the expansion of the sanctioning powers of the public administration, while the recovery of amounts due from administrative fines, which are a generic form of such sanctions, largely determines the ultimate effectiveness of legal regulations, i.e. the achievement of the goal intended by the legislature.

Introduction

Administrative fines are one of the basic legal instruments to secure the fulfilment of administrative obligations.¹ Consequently, it is

nakładania administracyjnych kar pieniężnych, Warszawa 2021, *passim*; *Sankcje administracyjne*, eds. M. Stahl, R. Lewicka, M. Lewicki, Warszawa 2011, *passim*; M. Wincenciak, *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*, Warszawa 2008, *passim*; L. Staniszweska, *Administracyjne kary pieniężne. Studium z zakresu prawa administracyjnego materialnego i procesowego*, Poznań 2017, *passim*.

¹ On the place and role of administrative fines in the Polish normative system, see e.g.: R. Suwaj, *Zasady*

worth paying attention to issues related to the ways of extinguishing liabilities that arise out of this title. This is important because failure to enforce or ineffective enforcement of fines (as well as failure to impose them) both reduces due revenues of the state budget and may result in a sense of impunity for those responsible for breaching the law and a sense of injustice in the rest of society. It is also beyond doubt that undertaking by the public administration appropriate action in this respect determines the compliance of the social effect of the operation of the legal norm with the intentions of its lawmaker, while protecting the authority of the state and the law enacted by it. Naturally, this issue could be presented in a multifaceted way, such as through the lens of problems important from the point of view of the economic analysis of law or e.g. in the context of findings made under sociology of law. However, the limited intended scope of this study make us to reject such research perspective in favour of a legal-dogmatic analysis of the legal provisions governing the topic in question, which applies in particular to selected provisions of Section IVA “Administrative fines” of the [Polish] Act of 14 June 1960, Code of Administrative Procedure (hereinafter: CAP).² In view of the foregoing, the primary objectives of this paper will be the identification of the relevant provisions, their interpretation using the rules of systemic interpretation and necessary references to practical problems in their application, systematisation of these provisions, formation of the necessary concepts, and, if necessary, also formulation of conclusions for the law as it should stand (*de lege ferenda*). More specifically, the research task set requires, in particular, the presentation of ineffective ways of extinguishing liabilities arising out of administrative fines, namely the limitation period for the enforcement of the administrative fine and the remission of the fine,

as well as the characterisation of legal measures guaranteeing the fulfilment of obligations arising out of the administrative fine, which include interest for late payment, administrative enforcement procedure, as well as information activities undertaken towards the obligor aimed at voluntary performance of his/her obligation. The issues listed above will be discussed further herein, according to the order indicated. To this end, the collected normative material and the findings made by scholars in the field and the judicature will be used. It should also be noted that the concept of effectiveness will be understood for the purposes of this study in a pragmatic sense as the ability of a given legal measure to produce the intended effect in the form of the fulfilment of a monetary obligation, i.e. to bring about its expiry. In addition, due to the adopted research perspective, the study disregards the issue of payment as the primary and at the same time effective way of extinguishing liabilities arising from administrative fines, as this issue has already been widely described in the literature and does not pose significant interpretive or practical difficulties.

I. Limitation of enforcement of the administrative fine

Pursuant to Art. 189g § 3 CAP, an administrative fine shall not be enforced if five years have passed from the day the penalty was to be paid. This provision does not apply where separate provisions regulate this matter otherwise (Art. 189a § 2 point 4 CAP). In practice, this most often concerns the method of determining the commencement of the limitation period for the enforcement of administrative fines, and less frequently its length.³ According to the Code regulation, where legal provisions set the

² Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. 2024, poz. 572) [consolidated text Journal of Laws of 2024, item 572].

³ For example, Art. 129e para 6 of the Act of 6 September 2001 Pharmaceutical Law (consolidated text Journal of Laws of 2024, item 686) [ustawa z dnia 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne (t.j. Dz.U. 2024, poz. 686)], provides for a three-year period of limitation for the obligation to pay a fine imposed by a decision of the provincial pharmaceutical inspector.

time limit for the payment of a fine, the limitation period for the payment of the fine runs from the last day of that time limit. In certain cases, however, the legislature introduces another regulation, requiring that this period be counted “from the date of issuance of the final decision on imposing the fine,”⁴ “from the date on which the decision on its imposition became final”⁵ or e.g. “from the end of the year of expiry of the time limit for payment” of the liability under the administrative fine.⁶ Moreover, the application of the provision of the Code of Administrative Procedure in question may entail problems in a situation where special provisions do not specify the time limit within which the penalty should be paid. One should assume in such a case that the limitation period for enforcement will commence on the day following the service of the decision imposing the fine, as the payment obligation would have to be fulfilled promptly.⁷ It therefore happens that non-Code provisions regulate the length of the limitation period for enforcement differently, the moment of commencement of the limitation period, or modify the rule according to which the limitation period for the enforcement of a fine cannot begin to run before the expiry of the period for

its voluntary payment. It is worth noting that the limitation period for the enforcement of an administrative fine is a substantive-law period and is mandatory; the authority applying the law may neither shorten nor extend it. Upon expiry of this period, the obligation to pay the fine expires, and it becomes inadmissible for the authorities (the creditor and the enforcement authority) to take action to enforce it. As stated by the Provincial Administrative Court in Warsaw: “The essence of the statute of limitations is that, due to the passage of a specified period of time (...) from the moment the performance became due and payable, during which the competent authorities (...) failed to take action to enforce it or such action proved ineffective, the obligation expires. Such obligation therefore ceases to exist, and the expiry of the obligation also entails the expiry of interest for late payment. This effect arises by operation of law after the expiry of the limitation period.”⁸

In order to supplement the findings presented above, reference should also be made to the issue of interruption of the limitation period for the payment of a fine. Pursuant to the general principles expressed in Art. 189j § 1–4 CAP, the limitation period for the enforcement of an administrative fine is interrupted by the declaration of bankruptcy of the party. Once the period of limitation for the administrative enforcement of the fine has been interrupted, it runs anew from the day following the date on which the decision on the closing or discontinuation of bankruptcy proceedings becomes final. If, on the other hand, the party has been declared bankrupt before the start of the period of limitation for the enforcement of an administrative penalty, the period of limitation begins to run from the day following the date on which the decision on the closing or discontinuation of bankruptcy proceedings becomes final. Moreover, the limitation period for the enforcement of an administrative fine does not commence,

⁴ Art. 131 para. 2 of the Act of 19 December 2014 on maritime fishery (consolidated text Journal of Laws of 2024, item 243) [ustawa z dnia 19 grudnia 2014 r. o rybołówstwie morskim (t.j. Dz.U. 2024, poz. 243)].

⁵ Art. 40 para. 2 of the Act of 29 November 2000 on foreign trade in goods, technologies and services of strategic importance to national security and to maintenance of international peace and security (consolidated text Journal of Laws of 2023, item 1582) [ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. o obrocie z zagranicą towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1582)].

⁶ Art. 89 para. 9 of the Act of 16 April 2004 on the protection of nature (consolidated text Journal of Laws of 2023, item 1336, as amended) [ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody [(t.j. Dz.U. 2023, poz. 1336 ze zm)].

⁷ M. Jabłoński [in:] *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, eds. M. Wierzbowski, A. Wiktorowska, Warszawa 2023, Legalis, commentary on Art. 189g, thesis 20.

⁸ Judgment of the Regional Administrative Court in Warsaw of 24 January 2007, III SA/Wa 2417/06, LEX no. 298147.

and once commenced is interrupted upon: 1) the use of an enforcement measure of which the obligor has been notified; 2) the service of the order to secure claims under the provisions on enforcement proceedings in the administration. In view of the above, it must be assumed that the mere initiation of enforcement proceedings is not a precondition for interrupting the limitation period for the enforcement of an administrative fine before its commencement, or for interrupting it if already commenced. To cause such an effect, it is necessary to apply an enforcement measure, which is associated with the obligation to notify the obligor as specified in the provisions of Section II of the Act on Enforcement Procedure in Administration.⁹ Pursuant to § 5 of Art. 189j CAP, the limitation period for the enforcement of an administrative fine starts, and once interrupted runs anew, from the day following the day on which: 1) an enforcement measure of which the obligor was notified was applied; 2) an order to secure claims has been served in accordance with the provisions on enforcement proceedings in administration.

With regard to the *ratio legis* of the statute of limitations, it should be pointed out that it determines the legal consequences resulting from the failure to exercise rights for the statutorily defined period. Its application prevents the pursuit of an existing claim, which may raise various doubts, including those of a moral nature. This is so because the effects of the statute of limitations can be perceived as a kind of “bonus”

for an unreliable debtor. On the other hand, it should be borne in mind that this institution protects the value of certainty in legal transactions. As it is pointed out in the literature: “Even an unlawful situation requires legalisation in the interests of protection of the public order if it lasts for a sufficiently long period (*quieta non movere*), and, over time, difficulties with evidence arise which may prevent the debtor from defending themselves correctly and the court from finding an objective truth, and there is no reason to protect a creditor who has neglected to exercise their claim at the right moment.”¹⁰ It should be agreed with the view that the entity concerned should not be left with more than reasonable uncertainty as to the extent of their rights, obligations and possible liability. Moreover, the institution in question is capable of protecting an individual from the arbitrariness of the authorities and the instrumentalisation of the law itself. All in all, it is possible to imagine a situation where an administrative body reaches back to past events in order to put pressure on a citizen who criticises body’s activities.¹¹ However, it should be kept in mind that the statute of limitations is not a vested constitutional right,¹² but only a legislative policy instrument that can (but does not have to) be used by the lawmakers in this area.

2. Remission of the administrative fine

Another ineffective method of extinguishing liabilities arising from administrative fines is their remission. This option is provided for in Art. 189k § 1 points 3 and 4 CPA, which states that a public administration body that has imposed an administrative fine may, at the request of the party, where it is justified by an important public interest or an important interest of the party, may grant relief in the enforcement of the administrative fine by remitting the ad-

⁹ See e.g. Art. 72 § 4 point 1 of the Act on enforcement proceedings in administration, which imposes on the enforcement authority the obligation to notify the obligated party about the seizure of their remuneration. Moreover, as the Supreme Administrative Court points out in its case law: “the application of an enforcement measure will only have the effect of interrupting the limitation period if the notification of its application is made before the expiry of the limitation period”. See resolution of the Supreme Administrative Court of 3 June 2013, I FPS 6/12, LEX No. 1315793. See also the position of the Supreme Administrative Court expressed in the resolution of 18 March 2029 (I FPS 3/18, LEX No. 2633666) concerning the obligation to notify the legal representative of the application of an enforcement measure.

¹⁰ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1998, p. 346.

¹¹ E. Kruk, *Sankcja administracyjna*, Lublin 2013, p. 131.

¹² See judgment of the Constitutional Tribunal of 25 May 2004, SK 44/03, OTK ZU 2004, Vol. 5A, item 46.

ministrative fine in whole or in part, as well as by remitting the interest for late payment in whole or in part.¹³ It should be added that, pursuant to the provision of Art. 189k § 2 of the Code of Administrative Procedure, in the event of remission of an outstanding administrative fine, the interest for late payment shall also be remitted in whole or in part, to the extent that the outstanding administrative fine has been remitted. Regarding the aforementioned regulations, it should be noted that proceedings on the remission of an administrative fine are separate from proceedings aimed at imposing it and involve only the examination whether granting the applicant such relief is reasonable, which is conditional on the existence of grounds of important public interest or important interest of the party. The legitimacy of the imposition of the fine or its amount may not be effectively challenged in such proceedings. On the other hand, the decision that closes the administrative fine remission proceedings is discretionary in nature. When issuing such a decision, the body chooses the legal consequences of the facts established based on statutory conditions in a manner appropriate to the circumstances of the case. These conditions are disjunctive. This means that the existence of only one of them (important public interest or important interest of the party) is sufficient for the body to accept the request, but it is not mandatorily bound by this fact.¹⁴ It should be stressed that refusal to remit an administrative fine does not

create a state of “*res iudicata*.”¹⁵ In the event of an essential change in the factual circumstances (e.g. a significant deterioration of the life situation due to a progressive illness preventing the party from taking up gainful employment), the party may again demand that the administrative fine be remitted. Nothing also prevents a party who has been refused remission of an administrative fine to effectively apply for other types of relief, such as postponement of the time limit for enforcement of the administrative fine or its payment in instalments, even if the factual circumstances remain the same. The body is bound by the scope of the party’s request as to the type of relief the party is applying for and the liability concerned.

As mentioned above, the legislature allows for the possibility of remission of the administrative fine where it is justified by an important public interest or an important interest of the party. These both terms are characterised by a high level of vagueness, intensified by the use of the quantifier “important,” making it difficult to attribute specific content to them in isolation from a specific factual situation. However, relying on the case-law of administrative courts, it can be assumed that the body applying the law, when determining the scope of meaning of the concept of “important public interest,” should take into account the need to implement values relevant to the whole society, such as justice or confidence in state authorities. On the other hand, the “important interest of the party” should not be associated solely with extraordinary situations, such as the occurrence of a sudden unpredictable event preventing the payment of the administrative fine. This concept has a broader meaning, including the normal economic situation of the obligor, which depends on the amount of income being earned and the daily living expenses (e.g. expenses for the treatment of a chronic illness).¹⁶ For the sake of clarity,

¹³ Due to the limited volume of this study, it does not address problems related to the reliefs in the payment of administrative fines, granted at the request of the party conducting business activity, which are governed by the provisions of Art. 189k § 3–5 CAP. This would require, above all, a broad discussion of issues such as public aid, assistance *de minimis* and assistance *de minimis* in agriculture or fisheries. See on this topic e.g. J. Wegner [in:] Z. Kmiecik, J. Wegner, M. Wojtuń, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 2023, LEX, commentary on Art. 189k, points 5 and 6.

¹⁴ Judgment of the Regional Administrative Court in Warsaw of 30 January 2020, VIII SA/Wa 526/19, LEX No. 3072467.

¹⁵ Judgment of the Regional Administrative Court in Opole of 21 February 2018, I SA/Op 444/17, LEX No. 2474920.

¹⁶ Cf. judgment of the Regional Administrative Court in Wrocław of 27 February 2018, III SA/Wr 544/17, LEX

however, it should be noted that financial difficulties may not always justify the application of relief in the form of remission of the fine. This concerns primarily cases in which a difficult financial situation of the party is independent of party's conduct, and the payment of the fine is objectively and permanently impossible to achieve or could render it impossible to meet the basic living needs of the obligor and his/her family members, and consequently result in the need to resort to welfare aid. The mere subjective conviction of the party that there is a need to remit the administrative fine is also not sufficient for the condition in question to be considered to be met if it is not confirmed by objective circumstances.¹⁷ Therefore, in the administrative proceedings initiated with the application for relief in the form of remission of an administrative fine, special emphasis should be put on analysing the economic situation of the party, while taking into account all the factual circumstances of the case and the reasons why the fine has been imposed and the functions it was to perform. On the other hand, considering that the procedure in question is initiated at the request of the party and in party's interest, and the importance of the factual circumstances of the party's situation for the decision to be taken, one must share the view that the primary burden of proving the aforementioned conditions must be borne by the applicant.¹⁸ Of course, this does not exempt the body from making the necessary findings in this regard.

Undoubtedly, remission is the most advantageous relief from the reliefs available in the procedure of enforcement of administrative fines provided for in the Code of Administrative

Procedure, because it results in the expiry of the obligation to pay the fine, which will not be enforced and, consequently, will not fulfil its intended function. In view of the above, it should be concluded that this relief is of an exceptional character and should be applied on an incidental basis, as the rule is to pursue claims for administrative fines imposed.¹⁹ It is a form of assistance provided by the state to the party in order to minimise the undesirable effects of the enforcement of an administrative fine, both from the point of view of the public interest and the interest of the individual. The point is that the state should not incur, as a result of seeking claims of this type, higher costs than if it had refrained from exercising its powers in this regard.

3. Legal measures that guarantee the payment of an administrative fine

The main legal measure to increase efficiency in the collection of administrative fines is interest for late payment of this obligation. Pursuant to the provisions of Art. 189i § 2 CAP an overdue administrative fine (i.e. a fine not paid on time) shall be subject to default interest in the amount specified as for tax arrears, unless otherwise provided for in separate provisions. The provision obliges the competent administrative authority to charge interest regardless of the reasons behind the delay in payment. It does not matter in such an event whether the default was culpable or not. Such circumstances may, however, affect the granting of relief in the execution of an administrative fine, e.g. by waiving the interest for late payment in whole or in part (Art. 189k § 1 point 4 CAP). It is worth emphasizing that interest is ancillary

No. 2477138; judgment of the Regional Administrative Court in Wrocław of 6 November 2019, III SA/Wr 139/19, LEX No. 3086483.

¹⁷ Judgment of the Regional Administrative Court in Warsaw of 12 February 2021, IV SA/Wa 1897/20, LEX No. 3164906; judgment of the Regional Administrative Court in Olsztyn of 9 January 2019, II SA/Ol 818/18, LEX No. 2611427.

¹⁸ Judgment of the Regional Administrative Court in Białystok of 14 February 2019, II SA/Bk 698/18, LEX No. 2633572.

¹⁹ As it is rightly pointed out in the literature, adopting a different practice may lead to a violation of the principle of equality before the law, as well as expose the authority to the allegation of groundless abandonment of the recovery of the budgetary receivable. See: A. Cebera, J. G. Firlus [in:] *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, ed. H. Knysiak-Sudyka, Warszawa 2023, LEX, commentary on Art. 189k, point 7 and the literature referred to therein.

to the main liability. Each time they are charged for a full period, counted from the day following the date of expiry of the period for payment of the fine until the date of expiry of this performance, unless special provisions provide otherwise.²⁰ The interest may expire (in whole or in part) in the following situations: 1) payment (in whole or in part) of the due amount under the administrative fine, together with accrued interest (voluntarily or by means of administrative enforcement); 2) remission of the administrative fine (in whole or in part) pursuant to Art. 189k § 1 point 3 CAP; 3) remission of interest for late payment (in whole or in part) under Art. 189k § 1 point 4 CAP; 4) expiry of limitation period for the enforcement of the administrative fine pursuant to Art. 189g § 3 CAP. As for the amount of interest, it is determined under the provisions of Chapter 6 “Default interest and extension fee” of Chapter III of the Tax Ordinance. More specifically, pursuant to Art. 56 § 1 of the Tax Ordinance, the rate of interest for late payment is the sum of 200% of the basic Lombard rate, determined in accordance with the provisions on the National Bank of Poland, and 2%, but this rate may not be lower than 8%.²¹ Such a solution results in

an automatic adjustment of the interest rate to market conditions, in particular inflation processes, in order to maintain the disciplinary nature of this instrument. Moreover, as the literature points out, “linking the interest rate for tax arrears with the lombard rate is an objective, flexible solution which fulfils the requirements of the punitive function of default interest.”²² The mere charging of interest on late payment of fines should not be seen as “a manifestation of excessive fiscalism of the State.”²³ After all, it is not a question of deriving revenue from the “wickedness of citizens”, but of disciplining those who have already breached the law. So far, the constitutionality of such indexation has not been questioned, and the real revenues from it are not considerable. Moreover, it should be kept in mind that the fulfilment of the preventive objective of a sanction is conditioned not only by its inevitability but also by its promptness.²⁴

Another issue to be discussed with respect of the effectiveness of extinguishing liabilities arising from administrative fines is the enforcement of this type of amounts due. Outstanding administrative fines (together with interest for late payment) are subject to collection in the manner and on the terms set out in the Act of 17 June 1966 on enforcement proceedings in administration²⁵ regarding the enforcement of liabilities of a monetary nature. This is determined by Art. 2 § 1 point 2 of that law, according to which administrative enforcement covers “fines and financial penalties imposed by

²⁰ For example, the waiver of the obligation to pay interest was provided for in: Art. 48 para. 3 of the Act of 17 November 2021 on counteracting unfair use of contractual advantage in trade in agricultural and food products (consolidated text Journal of Laws of 2023, item 1773) [ustawa z dnia 17 listopada 2021 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1773)]; Art. 112 para. 5 of the Act of 16 February 2007 on the protection of competition and consumers (consolidated text Journal of Laws of 2024, item 1616) [ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1616)].

²¹ According to Art. 56d of the Tax Ordinance the rates of the interest for late payment shall be announced by the Minister competent for public finance. See: Obwieszczenie Ministra Finansów z dnia 14 września 2023 r. w sprawie stawki odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych, obniżonej stawki odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych oraz podwyższonej stawki odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych (M.P. 2023, poz. 1017).

²² S. Babiarz [in:] B. Dauter, W. Gurba, R. Hauser, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, A. Olesińska, J. Rudowski, S. Babiarz, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2024, LEX, commentary on Art. 56, point 1.

²³ M. Wincenciak, *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*, Warszawa 2008, p. 147.

²⁴ For the topic of indexation of amounts due for monetary sanctions, see: E. Kruk, *Sankcja administracyjna*, Lublin 2013, pp. 269–271.

²⁵ Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz.U. 2023, poz. 2505).

public administration bodies.²⁶ Moreover, in most of the regulations providing for the possibility of imposing (charging) administrative fines, the legislature states expressly that these penalties “are subject to collection under the provisions on administrative enforcement proceedings,” an example of which is Art. 176 of the Act of 20 February 2015 on renewable energy sources.²⁷ This determination is important if only because one of the basic principles of these proceedings is the obligatory undertaking by creditors and enforcement authorities of actions aimed at causing performance or securing the performance of the obligations referred to in Art. 2 of the Act on enforcement proceedings in administration.²⁸ This is confirmed by the jurisprudence of administrative courts. It can be read as follows in the substantiation of the judgment of the Supreme Administrative Court in Lublin of 14 March 2001 (I SA/Lu 452/00, LEX No. 47495): “The initiation of administrative enforcement proceedings against debtors of the State Treasury is a statutory obligation (...), and therefore the creditor cannot be guided by its own discretion whether to initiate enforcement or not.” On the other hand, the Supreme Administrative Court, in its judgment of 18 October 2011 (II FSK 797/10, LEX No. 984589), expressed the view that “the principle of obligatory initiation en-

forcement applies in the administrative enforcement proceedings; the effect of the «actions» taken by the creditor is essentially the obligation for the enforcement authority to initiate proceedings and proceed with enforcement.” It is worth emphasizing that failure to comply with this obligation leads to a breach of public finance discipline. According to Art. 5 of the Act of 17 December 2004 on liability for breaching public finance discipline,²⁹ the breaches of public finance discipline include irregularities in determining, collecting, investigating, cancelling, deferring repayment, spreading repayment into instalments, as well as allowing the expiration of receivables of the State Treasury, local government units or other public finance sector units. This provision applies to all types of receivables: resulting from legal provisions, determined by sovereign decisions, resulting from civil law relations, including the principal, interest, contractual penalties, receivables resulting from prohibited acts.³⁰ Thus, the measures undertaken by the enforcement authority to comply with the obligation to impose an administrative fine should be as effective as possible. It is worth adding at this point that in only a few cases, in order to increase the effectiveness of these actions, the legislature provides for the possibility of establishing a security for the collection of a fine. Such a solution can be found e.g. in Art. 59 paras. 1–3 of the Act of 21 March 1991 on the maritime areas of the Republic of Poland and maritime administration,³¹ according to which, in order to secure the collection of a fine, the director of the maritime office may demand from the offender to secure the receivables, and in the event of refusal, the director

²⁶ This provision goes in line with Art. 66 of the Act of 27 August 2009 on public finance (consolidated text Journal of Laws of 2024, item 1530) [ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1530)], according to which the provisions on administrative enforcement proceedings apply to the enforcement of non-tax budgetary receivables of a public-law nature.

²⁷ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1361).

²⁸ Pursuant to the wording of Art. 6 § 1 of the Act on enforcement proceedings in administration the creditor should take steps to apply enforcement measures where the obligor evades to perform the obligation. On the other hand, Art. 26 § 1 of the Act on enforcement proceedings in administration directly obliges the enforcement authority to initiate administrative enforcement at the request of the creditor, provided that the creditor submits an enforceable title drawn up in accordance with the applicable model.

²⁹ Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 104).

³⁰ K. Subocz [in:] *Odpowiedzialność za naruszenie dyscypliny finansów publicznych. Komentarz*, ed. A. Kościńska-Paszkowska, Warszawa 2021, LEX, commentary on Art. 5, point 1.

³¹ Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1125).

applies to the enforcement authority to seize the ship or other objects used to commit the infringement. The security for the collection of a fine involves the payment of a specified amount of money to the deposit maintained by the authority conducting the proceedings or the submission of a bank guarantee by a bank or an insurance company based in Poland.³² It should be remembered that, in accordance with Art. 7 § 2 of the Act on enforcement proceedings in administration, the enforcement authority must apply enforcement measures that directly lead to the performance of the obligation, and where several such measures are available, the measure that is least burdensome for the obligor. However, which of the applicable enforcement measures is the least burdensome for the obligor cannot be arbitrarily decided by the authority conducting the enforcement proceedings, because the authority should take into account the circumstances of the specific case and the requests made by the obligor.³³

In order to supplement the above findings, it should be mentioned that the creditor may take notification measures towards the obligor. Namely, according to Art. 6 § 1b of the Act of 17 June 1966 on enforcement proceedings in administration, before taking steps to apply enforcement measures, the creditor may apply notification measures towards the obligor leading to voluntary performance of the obligation. The *ratio legis* behind this provision is to improve the quality of services provided by the administration and to improve the contacts between creditors and the obligors through the possibility for creditors to undertake information activities aimed at voluntary performance of the obligation by the obligor before referring the case to

enforcement proceedings.³⁴ The forms of information activities undertaken towards the obligor, the cases in which these actions may be taken and the manner of recording them are specified in the Regulation of the Minister of Finance of 23 February 2024 on the proceeding by creditors having monetary receivables.³⁵ Pursuant to § 2 paras. 1 and 2 of the said Regulation, the creditor may undertake information activities if the period until the expiry of the limitation period for a monetary receivable is longer than 6 months and the enforceable title has not yet been issued. The information activities can be carried out orally or in writing. It should be assumed that in order to ensure a high degree of effectiveness of enforcement proceedings, such actions should be aimed not only at persuading the debtor to voluntarily perform the obligation, but also at obtaining reliable information about debtor's financial situation.³⁶ Appropriate orientation in this area enables the creditor to assess the legitimacy of initiating enforcement proceedings, which should not be conducted if these do not allow for the recovery of an amount exceeding the enforcement costs.³⁷ Furthermore, as Piotr M. Przybysz notes: "The legislature attaches such

³² An analogous solution is provided for in Art. 130a paras. 3–5 of the Act of 18 August 2011 on maritime safety (consolidated text Journal of Laws of 2024, item 1068, as amended) [ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1068 ze zm.)].

³³ See judgment of the Supreme Administrative Court of 23 August 2011, II OSK 1262/10, LEX No. 1068979.

³⁴ See: Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o administracji podatkowej z dnia 10 kwietnia 2015 r., druk nr 3320, Sejm RP VII kadencji, <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3320> (3.02.2025).

³⁵ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 23 lutego 2024 r. w sprawie postępowania wierzycieli należności pieniężnych (Dz.U. 2024, poz. 316).

³⁶ *Postępowanie egzekucyjne w administracji*. Komentarz, eds. R. Hauser, M. Wierzbowski, Warszawa 2024, Legalis, commentary on Art. 6, thesis 12.

³⁷ The determination that the amount in excess of the enforcement expenses will not be obtained is the basis for optional discontinuation of the enforcement proceedings. It should be noted that undertaking information activities is not a condition for the admissibility of enforcement. Pursuant to Art. 59 § 2 of the Act on enforcement proceedings in administration, enforcement proceedings may be discontinued if further administrative enforcement is ineffective due to the lack of assets or a source of income of the obligor from which it would be possible to recover funds exceeding the costs of enforcement. See Judgment of the Supreme Administrative Court of 13 March 2013, II GSK 2373/11, LEX No. 1302902.

importance to the voluntary performance of obligations subject to administrative enforcement that one should speak of the general principle of persuading the debtor to voluntarily perform the obligation.³⁸ Apart from information activities undertaken towards the debtor, this principle is also implemented through the obligation of the creditor to issue a notice to the obligor, as provided for in Art. 15 of the Act on enforcement proceedings in administration, and indirectly also through the possibility of entering the obligor in the Register of Public Law Liabilities, which constitutes an additional form of pressure on the obligor, aimed at persuading them to voluntarily perform their obligation (see Art. 18a et seq. of the Act on enforcement proceedings in administration). It should be stressed that undertaking information activities under the current legislation in force is not a condition for the admissibility of enforcement.

Conclusion

As follows from the analysis presented above, the principal duty of the creditor and the enforcement authority is to effectively seek the payment of amounts due from administrative fines, which, briefly speaking, is to serve the protection of the interests of the state. However, this cannot be done at any cost (i.e. irrespective of the circumstances of the case and the costs associated with such activities), which is why the legislature has anticipated ineffective ways of extinguishing such liabilities by introducing limitation periods for the enforcement of an administrative fine and the possibility of remission of the receivable in question. These solutions should be assessed positively, as they guarantee the stability and certainty of legal transactions,

serve to increase the efficiency of the administration (mobilising it to act efficiently and reliably), and also allow the implementation of the principles of proportionality, humanitarianism and social justice. The requirement to undertake information activities, which can be an effective tool to support the process of debt recovery without the need to refer the case to enforcement proceedings, should also be assessed positively. Therefore, much depends on the skilful use of these institutions in the process of applying the law. The practice, however, is different. This is best evidenced by the audit reports of the Supreme Audit Office, which point to numerous irregularities in the activities of administrative bodies in the field of recovering receivables from administrative fines, which directly translates into low effectiveness of these activities, but also restricts the social impact of the fines imposed.³⁹ Such irregularities often consist in the failure of creditors to take disciplinary action against those fined who evade to pay, omitting to take debt recovery activities or taking them late, or e.g. the drafting of enforceable titles with defects. The reasons behind this situation would in principle need to be examined on a case-by-case basis. However, applying a certain generalisation, it can be concluded that these irregularities are usually the result of improper organisation of work in offices, in particular incompetence of officials, lack of ongoing flow of information about imposed administrative penalties between different organisational units of competent offices, inconsistency and delays in carrying out enforcement proceedings, lack of proper supervision. But these are already the issues of administrative praxis that require a separate study.

³⁸ P. M. Przybysz, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, Warszawa 2025, LEX, commentary on Art. 6, thesis 13.

³⁹ See e.g. Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli: *Dochodzenie należności z tytułu kar administracyjnych nakładanych przez organy administracji publicznej*, LOP.430.004.2021, Nr ewid. 179/2021/P/21/082/LOP, Warszawa 2022, p. 92.

Abstrakt**Sposoby wygaszania zobowiązań z tytułu administracyjnych kar pieniężnych**

Słowa kluczowe: administracyjne kary pieniężne; efektywność; zobowiązanie; przedawnienie; umorzenie; egzekucja

Artykuł zawiera formalno-dogmatyczną analizę regulacji prawnych określających nieefektywne sposoby wygaszania zobowiązań z tytułu administracyjnych kar pieniężnych, do których należą: przedawnienie egzekucji administracyjnej kary pieniężnej oraz umorzenie administracyjnej kary pieniężnej. W opracowaniu omówiono także znaczenie środków prawnych gwarantujących realizację zobowiązań z tytułu administracyjnej kary pieniężnej, do których należą odsetki za zwłokę, egzekucja administracyjna, jak również działania informacyjne podejmowane względem zobowiązanego, zmierzające do dobrowolnego wykonania przez niego obowiązku. Prezentowana analiza ma na celu ukazanie mechanizmów prawnych, które mają zapewniać realizację zobowiązań administracyjnych, służąc w swej istocie ochronie interesów państwa oraz wzmacniając społeczne poczucie sprawiedliwości. Potrzebę podjęcia tego zagadnienia determinuje świadomość, iż jedną ze stałych tendencji rozwojowych prawa administracyjnego jest rozszerzanie kompetencji sankcyjnych administracji. Z kolei dochodzenie należności z tytułu administracyjnych kar pieniężnych, które są rodzajową postacią tychże sankcji, warunkuje w znacznej mierze finistyczną skuteczność regulacji prawnych, tj. realizację celu zamierzonego przez ustawodawcę.

Bibliography**Literature**

Dauter B., Gurba W., Hauser R., Kabat A., Niezgódka-Medek M., Olesińska A., Rudowski J., Babiarsz S., *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2024, LEX.

Kmiecik Z., Wegner J., Wojtuń M., *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 2023, LEX.

Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, ed. H. Knysiak-Sudyka, Warszawa 2023, LEX.

Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, eds. M. Wierzbowski, A. Wiktorowska, Warszawa 2023, Legalis.

Kruk E., *Sankcja administracyjna*, Lublin 2013.

Odpowiedzialność za naruszenie dyscypliny finansów publicznych. Komentarz, ed. A. Kościńska-Paszkowska, Warszawa 2021, LEX.

Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz, eds. R. Hauser, M. Wierzbowski, Warszawa 2024, Legalis.

Przybyś P. M., *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, Warszawa 2025, LEX.

Sankcje administracyjne, eds. M. Stahl, R. Lewicka, M. Lewicki, Warszawa 2011.

Staniszewska L., *Administracyjne kary pieniężne. Studium z zakresu prawa administracyjnego materialnego i procesowego*, Poznań 2017.

Suwaj R., *Zasady nakładania administracyjnych kar pieniężnych*, Warszawa 2021.

Wincenciak M., *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*, Warszawa 2008.

Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1998.

Legal Acts

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. 2024, poz. 572).

Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz.U. 2023, poz. 2505).

Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1125).

Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. o obrocie z zagranicą towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1582).

Ustawa z dnia 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne (t.j. Dz.U. 2024, poz. 686).

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1336 ze zm).

Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 104).

Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1616).

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1530).

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1068 ze zm).

Ustawa z dnia 19 grudnia 2014 r. o rybołówstwie morskim (t.j. Dz.U. 2024, poz. 243).

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1361).

Ustawa z dnia 17 listopada 2021 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1773).

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 23 lutego 2024 r. w sprawie postępowania wierzycieli należności pieniężnych (Dz.U. 2024, poz. 316).

Case Law

Wyrok WSA w Warszawie z dnia 24 stycznia 2007 r., III SA/Wa 2417/06, LEX nr 298147.

Wyrok NSA z dnia 23 sierpnia 2011 r., II OSK 1262/10, LEX nr 1068979.

Judgment of the Supreme Administrative Court of 13 March 2013, II GSK 2373/11, LEX nr 1302902.

Uchwała NSA z dnia 3 czerwca 2013 r., I FPS 6/12, LEX nr 1315793.

Wyrok WSA w Opolu z dnia 21 lutego 2018 r., I SA/Op 444/17, LEX nr 2474920.

Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 27 lutego 2018 r., III SA/Wr 544/17, LEX nr 2477138.

Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 9 stycznia 2019 r., II SA/Ol 818/18, LEX nr 2611427.

Wyrok WSA w Białymstoku z dnia 14 lutego 2019 r., II SA/Bk 698/18, LEX nr 2633572.

Uchwała NSA z dnia 18 marca 2019 r., I FPS 3/18, LEX nr 2633666.

Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 6 listopada 2019 r., III SA/Wr 139/19, LEX nr 3086483.

Wyrok WSA w Warszawie z dnia 30 stycznia 2020 r., VIII SA/Wa 526/19, LEX nr 3072467.

Wyrok WSA w Warszawie z dnia 12 lutego 2021 r., IV SA/Wa 1897/20, LEX nr 3164906.

Wyrok TK z dnia 25 maja 2004 r., SK 44/03, OTK ZU 2004, z. 5A, poz. 46.

Official Documents

Obwieszczenie Ministra Finansów z dnia 14 września 2023 r. w sprawie stawki odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych, obniżonej stawki odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych oraz podwyższonej stawki odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych (M.P. 2023, poz. 1017).

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o administracji podatkowej z dnia 10 kwietnia 2015 r., druk nr 3320, Sejm RP VII kadencji, <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3320> (3.02.2025).

dr Jarosław Olesiak

ORCID: 0000-0001-7450-8649

jolesiak@wpia.uni.lodz.pl

Katedra Prawa Finansowego

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Łódzki

Przerwanie biegu terminu przedawnienia w stosunku do podatnika a zasady solidarnej odpowiedzialności osób trzecich – glosa częściowo krytyczna do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 25 stycznia 2023 r., III FSK 1621/21

Słowa kluczowe: odpowiedzialność podatkowa; osoby trzecie, przerwanie biegu terminu przedawnienia; odpowiedzialność solidarna

Głosowany wyrok dotyczy relacji zachodzących między zobowiązaniem podatkowym podatnika a zobowiązaniem osoby trzeciej ponoszącej odpowiedzialność za jego zaległości podatkowe z punktu widzenia solidarnego charakteru tej odpowiedzialności. Zasadnicze kwestie, które wyłoniły się w sprawie, ogniskują się wokół oceny zdarzenia powodującego przerwanie biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego oraz jego konsekwencji dla sytuacji prawnej osoby trzeciej. Ustanowienie odrębnej kategorii podmiotów odpowiedzialności podatkowej w postaci osób trzecich wymagało znormatywizowania powiązań występujących między różnymi rodzajami stosunków zobowiązaniowych z zakresu prawa podatkowego, a mianowicie między zobowiązaniem podatkowym i stosunkiem powstającym między organem podatkowym i osobą trzecią. W obowiązującym modelu odpowiedzialności osób trzecich powiązania te zostały ukształtowane poprzez odwołanie się do instytucji solidarności. Jako że osoba trzecia odpowiada solidarnie z podatnikiem za jego zaległości podatkowe, konieczne jest ustalenie właściwego zespołu norm prawnych regulujących solidarność w opisanym układzie podmiotowym. Przyjęty w głosowanym wyroku kierunek rozstrzygnięcia jest prawidłowy, ale argumentacja przedstawiona w uzasadnieniu skłania do polemiki.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 25 stycznia 2023 r., III FSK 1621/21¹

I. W art. 18 u.p.e.a. ustawodawca wyraźnie wskazał, że w sprawach nieuregulowanych stosuje się odpowiednio przepisy k.p.a. W tej sytuacji organ egzekucyjny, uzyskując w toku egzekucji

¹ LEX nr 3510238. Tezy wyroku pochodzą z uzasadnienia.

administracyjnej środka od dłużnika i rozdzielając je na poczet kilku prowadzonych postępowań egzekucyjnych, nie jest związany regulacją przewidzianą w art. 62 o.p., gdyż nie ma ona zastosowania w toku postępowania egzekucyjnego.

2. Do odpowiedzialności podatnika i osoby trzeciej nie ma zastosowania art. 372 k.c., gdyż inne są podstawy oraz zasady ich odpowiedzialności, jak również wprowadzono szczególne terminy przedawnienia odnoszące się do osoby trzeciej.

Wprowadzenie

W sprawie zakończonej glosowanym wyrokiem wyłoniły się dwa odrębne zagadnienia prawne. Pozostają one względem siebie w pewnym związku, jednak jest to związek wynikający z odpowiedniej kwalifikacji faktów w sprawie i następnie właściwego zastosowania przepisów o solidarności zobowiązań podatkowoprawnych, tj. zobowiązania podatkowego i zobowiązania osoby trzeciej. Pierwsze z zagadnień odnosi się do określenia skuteczności przerwania biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego w następstwie zastosowania środka egzekucyjnego wobec podatnika w sytuacji, w której pozostawał stroną różnych zobowiązań podatkowych, konieczne jest bowiem ustalenie, czy kwoty wyegzekwowane w toku postępowania egzekucyjnego mogą być zaliczone na poczet zobowiązań podatkowych o wcześniejszych terminach zapłaty. Drugie zagadnienie natomiast wiąże się z wyznaczeniem podstaw prawnych rozstrzygania przez organ podatkowy i sąd administracyjny w przedmiocie skutków przerwania biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego wtedy, gdy mamy do czynienia z wielością podmiotów zobowiązanych. Istota odpowiedzialności osób trzecich polega na tym, że po doręczeniu decyzji orzekającej o ich odpowiedzialności dochodzi do wykreowania nowego dłużnika, którego pozycję prawną wyznacza szereg zasad. Z faktu, iż ustawodawca ukształtował ją jako odpowiedzialność solidarną z podatnikiem, wynika potrzeba prawidłowej oceny sytuacji wszystkich dłużników solidarnych i przesądzenia tego, jak znamiona tych sytuacji wzajemnie na siebie rzutują.

I. Istotne elementy stanu faktycznego i przebieg postępowania sądowoadministracyjnego

W stosunku do strony w 2017 r. została wydana decyzja orzekająca o jej odpowiedzialności jako osoby trzeciej za zaległości podatkowe spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Decyzja ta stała się ostateczna w tym samym roku i na jej podstawie wszczęto postępowanie egzekucyjne. W jego toku strona skorzystała z prawa wniesienia zarzutów w sprawie egzekucji administracyjnej, powołując się na podstawę wymienioną w art. 33 ust. 1 pkt 1 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji², tj. na nieistnienie obowiązku. Okolicznością mającą świadczyć o tym, że zaległości podatkowe spółki objęte decyzją o odpowiedzialności osoby trzeciej nie istnieją, miało być to, że zobowiązania podatkowe spółki wygasły 31 grudnia 2017 r. Organy podatkowe obu instancji stały z kolei na stanowisku, że z uwagi na zastosowanie w stosunku do spółki środków egzekucyjnych w 2013 r. doszło do przerwania biegu terminu przedawnienia. W konsekwencji wygaśnięcie zaległości wskutek przedawnienia mogło nastąpić w odpowiednich częściach 7 listopada i 24 grudnia 2018 r., organy przyjęły zatem, że decyzja orzekająca o odpowiedzialności osoby trzeciej została wydana przed upływem terminu 5 lat od końca roku kalendarzowego, w którym powstały zaległości podatkowe, a ponadto w chwili prowadzenia egzekucji z majątku osoby trzeciej zaległości w dalszym ciągu istniały.

² Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. 2025, poz. 132), dalej: u.p.e.a.

Wobec uznania przez naczelnika urzędu skarbowego zarzutów za niezasadne i utrzymania jego postanowienia w tym przedmiocie w mocy przez dyrektora izby administracji skarbowej skarżący wniósł skargę do sądu administracyjnego, podnosząc kilka argumentów przeciwko postanowieniu organu podatkowego II instancji. Po pierwsze, skarżący wskazał, że środki wyegzekwowane z majątku spółki powinny być zaliczone na poczet zaległości spółki stosownie do art. 62 Ordynacji podatkowej³, co w jego ocenie nie nastąpiło. Po drugie, skarżący podniósł zarzut naruszenia art. 372 Kodeksu cywilnego⁴ poprzez przyjęcie, że przerwanie biegu terminu przedawnienia wobec jednego z dłużników solidarnych przerywa bieg terminu przedawnienia wobec drugiego dłużnika solidarnego. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie oddalił skargę, wskazując, że zastosowanie środków egzekucyjnych wobec spółki skutecznie przerwało bieg terminu przedawnienia jej zobowiązań podatkowych, co wyklucza zasadność zarzutu nieistnienia egzekwowanego obowiązku. Ponadto sąd I instancji uznał, że w sprawie nie doszło do naruszenia art. 372 k.c., bowiem w chwili zastosowania środków egzekucyjnych wobec podatnika nie doszło jeszcze do orzeczenia o odpowiedzialności osoby trzeciej. Innymi słowy, nie powstała więc solidarność dłużników, skoro solidarne zobowiązanie osoby trzeciej wykreowała decyzja z 2017 r. W skardze kasacyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego wysunięto tożsamą argumentację. W glosowanym wyroku wyrażono w związku z tym dwa zasadnicze poglądy wymagające analizy. Po pierwsze, zdaniem Naczelnego Sądu Administracyjnego w stanie faktycznym sprawy nie może znajdować zastosowania art. 62 o.p., bowiem w świetle art. 18 u.p.e.a. w sprawach nieuregulowanych w ustawie egzekucyjnej stosuje się odpowiednio przepisy k.p.a., a nie o.p. Po drugie, Naczelny Sąd

Administracyjny przyjął, że do solidarnej odpowiedzialności osoby trzeciej z podatnikiem nie znajduje zastosowania art. 372 k.c., bowiem osoba trzecia ponosi odpowiedzialność za cudzy dług, a termin przedawnienia jej zobowiązania jest uregulowany odrębnie.

2. Zaliczenie środków uzyskanych w toku egzekucji i jego wpływ na odpowiedzialność osób trzecich

Przebieg postępowania sądowoadministracyjnego w sprawie wymaga odniesienia się w pierwszej kolejności do kwestii sposobu zaliczania środków uzyskanych z majątku podatnika w toku egzekucji administracyjnej i jego wpływu na skuteczność przerwania biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego. Wynika to z faktu, iż podstawową zasadą odpowiedzialności osób trzecich jest zasada akcesoryjności odpowiedzialności⁵. Polega ona na tym, że osoba trzecia odpowiada wyłącznie za istniejącą zaległość podatkową⁶. Tym samym zaległość podatkowa z jednej strony warunkuje w ogóle dopuszczalność orzekania w stosunku do osoby trzeciej, a z drugiej strony wyznacza kwotową granicę tej odpowiedzialności. Dotyczy to również innych należności, które mogą być objęte decyzją o odpowiedzialności⁷.

Naczelny Sąd Administracyjny uznał za niezasadne zarzuty strony co do niezaliczenia środków uzyskanych w toku egzekucji z majątku spółki na poczet zobowiązań podatkowych innych niż zobowiązanie egzekwowane. Przyjął przy tym, że art. 62 o.p. nie znajduje zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym, ponieważ w świetle art. 18 u.p.e.a. w sprawach nieuregulowanych w tej ustawie stosuje się przepisy

³ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. 2025, poz. 111), dalej: o.p.

⁴ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2024, poz. 1061), dalej: k.c.

⁵ R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2012, s. 286.

⁶ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 20 marca 2013 r., I SA/Gd 207/13, LEX nr 1300951.

⁷ J. Olesiak, Ł. Pajor, *Odpowiedzialność osób trzecich za odsetki od zaległości podatkowych a ogłoszenie upadłości podatnika. Glosa do wyroku NSA z dnia 15 kwietnia 2009 r., II FSK 60/08*, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2011, nr 1, s. 92.

k.p.a. O ile pogląd wykluczający zastosowanie art. 62 o.p. w odniesieniu do środków uzyskanych w ramach egzekucji jest trafny, o tyle jego uzasadnienie wymaga uwag krytycznych.

Artykuł 62 § 1 o.p. stanowi, że „jeżeli na podatnika ciążą zobowiązania podatkowe z różnych tytułów, dokonaną wpłatę zalicza się na poczet podatku zgodnie ze wskazaniem podatnika, a w przypadku braku takiego wskazania – na poczet zobowiązania podatkowego o najwcześniejszym terminie płatności spośród wszystkich zobowiązań podatkowych podatnika. W przypadku gdy na podatnika ciążą zobowiązania podatkowe, których termin płatności upłynął, dokonaną wpłatę zalicza się na poczet zaległości podatkowej o najwcześniejszym terminie płatności we wskazanym przez podatnika podatku, a w przypadku braku takiego wskazania lub braku zaległości podatkowej we wskazanym podatku – na poczet zaległości podatkowej o najwcześniejszym terminie płatności spośród wszystkich zaległości podatkowych podatnika”. Zastosowanie przywołanych reguł zaliczania wpłat na poczet różnych zobowiązań podatkowych w odniesieniu do środków uzyskanych podczas egzekucji jest niedopuszczalne nie z uwagi na brak właściwego odesłania w ustawie egzekucyjnej, ale z powodu tego, że art. 62 o.p. dotyczy wyłącznie dobrowolnych wpłat dokonywanych przez podatnika. Kwestia ta była w orzecznictwie i piśmiennictwie analizowana. Słusznie wskazywano już, że „środki uzyskane w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym na podstawie wystawionych tytułów wykonawczych nie są «wpłatą» w rozumieniu art. 62 § 1 o.p., dokonaną przez podatnika na konto wierzyciela, a zatem nie można do nich stosować regulacji dotyczących dobrowolnych wpłat podatnika”⁸. Organ podatkowy nie jest więc uprawniony do uwzględnienia zasad wynikających z art. 62 o.p., ponieważ przepis ten w ogóle nie obejmuje swym zakresem należności uzyskanych podczas stosowania środków

egzekucyjnych⁹. Warto nadmienić, że zaliczanie środków uzyskanych w toku egzekucji na poczet innych zobowiązań podatkowych powodowałoby, że nie mogłoby wygasnąć egzekwowane zobowiązanie podatkowe. Jego pokrycie wymagałoby albo powtórnej egzekucji, albo zaliczenia na jego poczet późniejszych wpłat z tytułu innych zobowiązań. Pojawiałby się tu swoisty paradoks, że zobowiązanie jest wyegzekwowane, ale nie zostaje pokryte. Oznacza to, że środki wyegzekwowane przez organ prowadzą do wygaśnięcia konkretnego zobowiązania podatkowego i nie mogą być zaliczone na inne zobowiązania.

Reguły wynikające z art. 62 o.p. nie mogą zatem znajdować zastosowania w takich stanach faktycznych¹⁰. Tym samym właściwe było przyjęcie przez Naczelny Sąd Administracyjny, że zastosowanie środków egzekucyjnych wobec spółki przerwało bieg terminu przedawnienia jej zobowiązań podatkowych objętych decyzją o odpowiedzialności osoby trzeciej. Co więcej, przystąpienie do egzekucji konkretnego zobowiązania i zastosowanie środków egzekucyjnych, o których podatnik był powiadomiony, zawsze przerywa bieg terminu przedawnienia tego zindywidualizowanego zobowiązania. Zasady zaliczania na poczet zaległości podatkowych środków uzyskanych w trakcie egzekucji nie mają żadnego wpływu na ocenę, czy do przerwania biegu terminu doszło. Skuteczność przerwania biegu terminu przedawnienia nie zależy zresztą w ogóle od efektywności samej egzekucji. Dla odpowiedzialności osób trzecich ma to istotne znaczenie, bowiem może przesądzać o istnieniu zaległości podatkowej, za którą w danym stanie faktycznym ponoszą one odpowiedzialność. Z punktu widzenia akcesoryjności odpowiedzialności osób trzecich zasady

⁸ Wyrok NSA z dnia 25 marca 2021 r., III FSK 2793/21, LEX nr 3167839.

⁹ Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 22 lipca 2020 r., I SA/OI 555/19, LEX nr 3047619.

¹⁰ L. Etel [w:] *Ordynacja podatkowa*, t. I: *Zobowiązania podatkowe. Art. 1–119zzk. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2022, s. 728; B. Dauter, W. Gurba [w:] S. Babiarz, R. Hauser, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, A. Olesińska, J. Rudowski, B. Dauter, W. Gurba, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2024, s. 475–476.

zaliczania zapłaty podatku i zaliczania środków uzyskanych w egzekucji mają znaczenie w kontekście istnienia zaległości podatkowych. Nie zmienia to jednak faktu, że przerwanie biegu terminu przedawnienia określonego zobowiązania w pełnym zakresie umożliwia orzekanie o odpowiedzialności osoby trzeciej za zaległość wynikającą z tego zobowiązania.

3. Solidarność zobowiązań podatkowoprawnych a przerwanie biegu terminu przedawnienia wobec jednego z podmiotów odpowiedzialnych

W glosowanym wyroku wyrażony został pogląd, że do odpowiedzialności osób trzecich nie znajduje zastosowania art. 372 k.c., zgodnie z którym przerwanie lub zawieszenie biegu przedawnienia w stosunku do jednego z dłużników solidarnych nie ma skutku wobec współdłużników. Na poparcie swojego stanowiska Naczelny Sąd Administracyjny podniósł dwa argumenty. Po pierwsze, wskazano, że osoba trzecia jest wprawdzie dłużnikiem solidarnym, ale odpowiada za cudzy dług. Po drugie, w stosunku do osób trzecich ustawodawca odrębnie określił terminy przedawnienia. Żaden z tych argumentów nie przemawia za wyłączeniem stosowania art. 372 k.c. w stosunku do zobowiązań osób trzecich do pokrycia zaległości podatkowej podatnika. Wydaje się, że w uzasadnieniu wyroku dokonano przemieszczenia dwóch odrębnych zagadnień: akcesoryjności i solidarności. Konsekwentne ich rozdzielanie pozwala na jednoznaczną konkluzję, że art. 372 k.c. znajduje zastosowanie w odniesieniu do osób trzecich jako dłużników¹¹.

Przerwanie biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego powoduje, że wygaśnięcie zobowiązania odsuwa się w czasie.

Warunkuje to dopuszczalność egzekwowania w przyszłości należności wynikającej z decyzji o odpowiedzialności osoby trzeciej wydanej przed upływem 5 lat od końca roku kalendarzowego, w którym powstała zaległość podatkowa. W tym sensie więc przerwanie biegu terminu odnosi skutek wobec osoby trzeciej – ale tylko z punktu widzenia istnienia przedmiotu jej odpowiedzialności (akcesoryjność). Nie odnosi ono natomiast skutku w odniesieniu do zobowiązania osoby trzeciej, które powstaje z chwilą doręczenia jej konstytutywnej decyzji podatkowej, o której mowa w art. 108 § 1 o.p., wówczas bowiem w grę wchodzi reguły solidarności zobowiązań wynikające z przepisów k.c., do stosowania których odsyła art. 91 o.p. Istota art. 372 k.c. sprowadza się do wyznaczenia następstw zawieszenia lub przerwania biegu terminu przedawnienia w stosunku do różnych podmiotów odpowiedzialnych. W tej płaszczyźnie podkreślenia wymaga to, że reguły solidarności dotyczą istniejących już zobowiązań. Przed doręczeniem decyzji osobie trzeciej nie jest ona dłużnikiem – nie spoczywa na niej żadna skonkretyzowana powinność. Z chwilą, w której decyzja zostanie doręczona – istnieją obok siebie dwa różne zobowiązania: zobowiązanie podatkowe spoczywające na podatniku i zobowiązanie osoby trzeciej. Objęcie ich węzłem solidarności w żadnym wypadku nie ogranicza odrębności tych zobowiązań¹², co w pełni oddaje istotę koncepcji ograniczonej więzi wspólnej¹³. Odrębność ta, co nie budzi wątpliwości, dotyczy reżimów przedawnienia¹⁴. Ustalenia te mają zasadnicze znaczenie dla określenia skutków przerwania (zawieszenia) biegu terminów przedawnienia. Przerwanie (zawieszenie) biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego nie wpływa na bieg terminu przedawnie-

¹¹ Por. Ł. Pajor, *Solidarność gwarancyjna w polskim prawie podatkowym*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2022, nr 8, s. 24; J. Olesiak, *Odpowiedzialność członków zarządu spółek kapitałowych za ich zaległości podatkowe jako ciężar publiczny w świetle zasady proporcjonalności z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP*, Warszawa–Łódź 2020, s. 197.

¹² M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 5: *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. E. Łętowska, Warszawa 2006, s. 359.

¹³ W. Dubis [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2008, s. 600–601.

¹⁴ A. Pyrżyńska [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania – część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 191.

nia zobowiązania osoby trzeciej. Analogiczny wniosek należy wyprowadzić w razie przerwania (zawieszenia) biegu terminu przedawnienia zobowiązania osoby trzeciej – nie oddziałuje ono na bieg terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego.

Zastosowaniu reguł wynikających z art. 372 k.c. nie stoi na przeszkodzie odrębność reżimów przedawnienia zobowiązań: podatnika i osoby trzeciej. Reguły te pozwalają z jednej strony na indywidualizację pozycji różnych podmiotów prawa podatkowego, a z drugiej wymagają od organów podatkowych egzekwowania należności od wszystkich podmiotów, które ponoszą już odpowiedzialność. Jedną z praktycznych konsekwencji tego stanu rzeczy jest to, że zobowiązanie podatkowe może wygasnąć przez przedawnienie, zanim dojdzie do przedawnienia zobowiązania osoby trzeciej, co uczyni decyzję o jej odpowiedzialności bezprzedmiotową¹⁵.

Z powyższych względów w orzecznictwie problematykę relacji między przerwaniem biegu terminu przedawnienia zobowiązań różnych podmiotów odpowiedzialności słusznie ujmuje się inaczej niż w głosowanym wyroku. Wskazuje się mianowicie – ale tylko w kontekście dopuszczalności orzekania o odpowiedzialności osoby trzeciej ocenianej przez pryzmat istnienia zaległości podatkowych podatnika

– że „[j]eśli nastąpiło przerwanie biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego podatnika (na przykład na skutek zastosowania środka egzekucyjnego), to skutek ten odnosi się do wszystkich współdłużników solidarnych (osób trzecich), a nie tylko wobec tego podmiotu, wobec którego zastosowano środek egzekucyjny”¹⁶. Tym samym przerwanie biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego wobec podatnika jest skuteczne wobec osób trzecich w tym sensie, że pozwala orzekać o ich odpowiedzialności i egzekwować ich zobowiązanie – w granicach przedawnienia ich własnego zobowiązania. Skuteczność ta nie ma jednak żadnego związku z normą zawartą w art. 372 k.c. W przypadku odpowiedzialności osób trzecich funkcja tego przepisu sprowadza się do tego, że przerwanie (zawieszenie) biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego nie pociąga za sobą automatycznie przerwania biegu terminu przedawnienia zobowiązania osoby trzeciej. Zasada ograniczonej więzi wspólnej nie oznacza w żadnym wypadku, że przerwanie (zawieszenie) biegu terminu przedawnienia wobec podatnika należy uznawać za niebyłe, w orzecznictwie zbyt generalnie ujmuje się więc wyłączenie stosowania art. 372 k.c. w stosunkach podatkowoprawnych¹⁷.

¹⁵ Wyrok NSA z dnia 9 listopada 2021 r., III FSK 1724/21, LEX nr 3274169.

¹⁶ Wyrok NSA z dnia 31 października 2023 r., III FSK 615/23, LEX nr 3687736.

¹⁷ A. Herbet [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania. Część ogólna (art. 353–534)*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2018, s. 146.

Abstract

Interruption of the limitation period against the taxpayer and the principles of joint and several liability of third parties and their grounds – partially critical commentary on the judgment of the Supreme Administrative Court of 25 January 2023, III FSK 1621/21

Keywords: tax liability; third parties; interruption of the limitation period; joint and several liability

The commented judgment concerns the relationship between a taxpayer's tax liability and the liability of third parties for his tax arrears from the point of view of the joint and several nature of that liability. The fundamental issues that emerged in the case focus on the assessment of the event causing the interruption of the limitation period of the taxpayer's tax liability and its

consequences for the legal situation of the third party. The establishment of a separate category of tax liability in the form of third parties required determination of the links that exist between different types of tax law obligation relationships, namely between the taxpayer's obligation and the relationship arising between the tax authority and the third party. In the current model of third-party liability, these links have been shaped by reference to the institution of joint and several liability. As the third party is jointly and severally liable with the taxpayers for their tax arrears, it is necessary to determine the appropriate set of legal norms regulating joint and several liability in the described arrangement.

Bibliografia

Literatura

- Dauter B., Gurba W. [w:] S. Babiarz, R. Hauser, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, A. Olesińska, J. Rudowski, B. Dauter, W. Gurba, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2024.
- Dubis W. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2008
- Etel L. [w:] *Ordynacja podatkowa, t. I: Zobowiązania podatkowe. Art. 1–119zzk. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2022.
- Mastalski R., *Prawo podatkowe*, Warszawa 2012.
- Olesiak J., *Odpowiedzialność członków zarządu spółek kapitałowych za ich zaległości podatkowe jako ciężar publiczny w świetle zasady proporcjonalności z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP*, Warszawa–Łódź 2020.
- Olesiak J., Pajor Ł., *Odpowiedzialność osób trzecich za odsetki od zaległości podatkowych a ogłoszenie upadłości podatnika. Glosa do wyroku NSA z dnia 15 kwietnia 2009 r., II FSK 60/08*, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2011, nr 1.
- Pajor Ł., *Solidarność gwarancyjna w polskim prawie podatkowym*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2022, nr 8.
- Pyrzyńska A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania – część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014.
- Pyziak-Szafnicka [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 5: *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. E. Łętowska, Warszawa 2006.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2024, poz. 1061).
- Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. 2025, poz. 132).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. 2025, poz. 111).

Orzecznictwo

- Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 20 marca 2013 r., I SA/Gd 207/13, LEX nr 1300951.
- Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 22 lipca 2020 r., I SA/Ol 555/19, LEX nr 3047619.
- Wyrok NSA z dnia 25 marca 2021 r., III FSK 2793/21, LEX nr 3167839.
- Wyrok NSA z dnia 9 listopada 2021 r., III FSK 1724/21, LEX nr 3274169.
- Wyrok NSA z dnia 31 października 2023 r., III FSK 615/23, LEX nr 3687736.

dr hab. Helena Szewczyk

ORCID: 0000-0002-1425-981X

hszewczyk@o2.pl

Instytut Nauk Prawnych

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Śląski w Katowicach

radca prawny

Odpowiedzialność pracodawcy z tytułu mobbingu – glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2023 r., I PSKP 8/22

Słowa kluczowe: zatrudnienie; mobbing; odpowiedzialność pracodawcy

Opracowanie zostało poświęcone analizie orzecznictwa Sądu Najwyższego i wypowiedzi doktryny dotyczących odpowiedzialności pracodawcy z tytułu mobbingu. Mimo relatywnie licznych wypowiedzi judykatury nadal w obrębie tej materii nie doszło do wypracowania jednolitego podejścia interpretacyjnego przy określeniu podstaw tej odpowiedzialności. Zdaniem Sądu Najwyższego do stwierdzenia faktu zajścia mobbingu nie jest wymagane wykazanie umyślnego zamiaru wywołania rozstroju zdrowia u pracownika. Skutki zachowania mobbera, które są istotną cechą mobbingu, mogą, lecz nie muszą być zamierzone. Odpowiedzialność pracodawcy za szkody poniesione przez pracownika w związku z procesem pracy jest następstwem obowiązku pracodawcy przeciwdziałania mobbingowi. Przeciwdziałanie mobbingowi przez pracodawcę nie uwalnia go na ogół *ex lege* (niejako automatycznie) od odpowiedzialności, roszczenia pracownika powstają bowiem niezależnie od

tego, czy pracodawca próbował zapobiec mobbingowi. Skuteczne i efektywne działania pracodawcy wzmacniają jednak jego pozycję zarówno w postępowaniu przedsądowym, jak i sądowym.

I. Uwagi ogólne – stan faktyczny

Komentowany wyrok Sądu Najwyższego – Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 22 lutego 2023 r.¹ dotyczy wciąż aktualnej problematyki odpowiedzialności pracodawcy z tytułu mobbingu w stosunkach pracy, zwłaszcza w związku z wejściem w życie konwencji nr 190 MOP dotyczącej ochrony przed przemocą w zatrudnieniu.

Stan faktyczny przedstawia się następująco. Stosunek pracy powódki A.Z. uległ rozwiązaniu 30 września 2016 r. na skutek wypowiedzenia. Jako przyczynę jego rozwiązania wskazano

¹ Wyrok SN z dnia 22 lutego 2023 r., I PSKP 8/22, OSNP 2023, nr 10, poz. 105, s. 36 i n., Legalis nr 2928199.

mobbing stosowany wobec niej przez J.K. Według biegłych zachowania pozwanej, opisane przez powódkę i świadków, a także wynikające z załączonych do sprawy nagrań, wywołały u powódki skutki w postaci zaniżonej oceny przydatności zawodowej, poczucia poniżenia, ośmieszenia, izolacji i bezwartościowości. Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 20 sierpnia 2019 r. zasądził od pozwanej na rzecz powódki A.Z. kwotę 20 000 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną wskutek rozstroju zdrowia wywołanego mobbingiem wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, a w pozostałej części powództwo oddalił oraz orzekł o kosztach procesu. Zdaniem tego sądu pozwany nie wykazał, że podjął niezbędne i wystarczające działania zmierzające do zapobiegnięcia wystąpieniu mobbingu wobec powódki. Sąd uznał też, że kwota, której dochodziła powódka, była adekwatna do krzywd, jakie doznała ona na skutek mobbingu. W rezultacie – w ocenie biegłych – powódka doznała rozstroju zdrowia psychicznego kwalifikowanego w kategoriach medycznych.

Sąd okręgowy wyrokiem z dnia 6 października 2020 r. oddalił apelację pozwanej. Sąd ten podzielił ustalenia faktyczne sądu rejonowego i wyprowadzone na ich podstawie wnioski. Odwołując się do orzecznictwa, uznał, że do stwierdzenia mobbingu w rozumieniu art. 94³ § 2 k.p. nie jest wymagane wykazanie umyślnego zamiaru wywołania rozstroju zdrowia u poszkodowanego pracownika. Skutki zachowania mobbera mogą, lecz nie muszą być zamierzone². Wyrok sądu okręgowego zaskarżył w całości skargą kasacyjną pełnomocnik pozwanej, wskazując na naruszenie prawa materialnego, tj. art. 94³ § 2 k.p., polegające m.in. na błędnym przyjęciu, że mobbing pracownika występuje w wypadku nieumyślnego zachowania sprawcy, a jego działanie nie musi być zamierzone oraz ukierunkowane na wywołanie określonego skutku; nieuwzględnieniu konieczności dokonania oceny celowości i motywacji działania sprawcy w kontekście

warunków i stylu pracy w zakładzie pracy. Skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku sądu okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie apelacji pozwanej i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej zwrotu kosztów postępowania.

Problematyka odpowiedzialności z tytułu mobbingu wymaga dalszych badań. Można wstępnie założyć, iż polska konstrukcja odpowiedzialności pracodawcy z tytułu mobbingu nie zapewnia wystarczającego poziomu ochrony praw pracowniczych i wymaga wzmocnienia. Aby zweryfikować tę hipotezę, należy dokonać analizy przedmiotowej regulacji, posługując się przede wszystkim metodą dogmatyczno-językową oraz aksjologiczną.

2. Podstawy odpowiedzialności pracodawcy z tytułu mobbingu

Zdaniem Sądu Najwyższego do stwierdzenia faktu zajścia mobbingu nie jest wymagane wykazanie umyślnego zamiaru wywołania rozstroju zdrowia u pracownika. Skutki zachowania mobbera, które są istotną cechą mobbingu, mogą, lecz nie muszą być zamierzone, co zostało stwierdzone w wyroku z dnia 22 stycznia 2020 r. (III PK 194/18)³. Pracodawca odpowiada zatem za skutki mobbingu także wówczas, gdy jego sprawca działał nieumyślnie, a więc nie dążył do wywołania określonego skutku (art. 94³ § 2 k.p.). Wbrew temu, co twierdził pozwany, Sąd Najwyższy przyjął, że znamiona mobbingu mogą także wypełniać zachowania o charakterze nieumyślnym⁴. Sąd ten uznał zatem konsekwentnie, analogicznie jak dotychczas, że nękanie lub zastraszanie pracownika nie musi być zachowaniem wyjątkowym, odbiegającym znacząco od normalnych zachowań

² Por. wyrok SN z dnia 7 lipca 2009 r., III PK 2/09, LEX nr 687053.

³ LEX nr 3260248.

⁴ Zob. m.in. wyrok SN z dnia 18 marca 2010 r., I PK 203/09, OSNP 2011, nr 17–18, poz. 230.

w danym miejscu pracy⁵. Zdaniem Sądu Najwyższego uznanie określonego zachowania za mobbing nie wymaga ani stwierdzenia po stronie prześladowcy działania ukierunkowanego na osiągnięcie celu (zamiaru), ani wystąpienia skutku. Wystarczy, że pracownik był obiektem oddziaływania, które według obiektywnej miary może być ocenione jako wywołujące jeden ze skutków określonych w art. 94³ § 2 k.p. Pogląd ten został również zaaprobowany przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 kwietnia 2015 r. (II PK 149/14)⁶, podobnie jak w wyroku z dnia 18 marca 2010 r. (I PK 203/09)⁷, w którym przyjęto, że do stwierdzenia mobbingu nie jest wymagane wykazanie umyślnego zamiaru wywołania rozstroju zdrowia u pracownika. W orzecznictwie sądów apelacyjnych także akceptuje się taki kierunek wykładni.

W piśmiennictwie podkreśla się, że w praktyce udowodnienie zamiaru (umyślnego działania mobbera) jest mało realne. Dotyczy to zwłaszcza tzw. mobbingu subtelny, który polega na zawołowanych zachowaniach, które na pierwszy rzut oka są niezauważalne, jednak wywołują tzw. efekt kuli śnieżnej. Stwierdzenie mobbingu nie może ograniczać się wyłącznie do wykazania umyślnego zachowania się mobbera; tym samym za mobbing winny być uznane wszelkie zachowania sprawcy dotyczące pracownika lub skierowane przeciwko niemu, które wyczerpują ustawowe znamiona mobbingu, również te, które cechują się zwykłym niedbalstwem pracodawcy w zakresie obowiązku przeciwdziałania mobbingowi czy też niezachowaniem należytej staranności przez zatrudniającego⁸. Stosowanie przez pracodawcę mobbingu może w konkretnych okolicznościach polegać też na podejmowaniu działań w gra-

nicach ustawowych uprawnień przełożonego⁹. Zdaniem Sądu Najwyższego zachowania mobbera muszą być więc naganne, niemające usprawiedliwienia w normach etycznych czy zasadach współżycia społecznego, a taki charakter mogą mieć również niebędące bezprawnymi w rozumieniu innych przepisów zachowania polegające na realizacji uprawnień wobec podwładnych czy współpracowników w sposób niezgodny z ich celem, np. przez zastosowanie kar porządkowych czy wydawanie sprzecznych poleceń, narzucanie niewykonalnych zadań czy norm czasowych, nie wspominając już o takich zachowaniach, jak złośliwe wypowiedzi, szykany, intrygi, sadyzm itp.¹⁰

3. Zakres podmiotowy odpowiedzialności z tytułu mobbingu

Zawarty w art. 94³ k.p. obowiązek pracodawcy przeciwdziałania mobbingowi jest obowiązkiem normatywnym jako jeden z obowiązków określonych w przepisach zamieszczonych w k.p. w rozdziale I działu czwartego, w którym zawarte są podstawowe obowiązki pracodawcy. Ma on bezwzględny charakter, ponieważ pracodawca nie może się zwolnić z jego wykonania przez świadczenie zastępcze. Obowiązek przeciwdziałania mobbingowi może być też uznany za podstawowy obowiązek pracodawcy w rozumieniu art. 55 § 1¹ k.p.¹¹, jakkolwiek obowiązek ten nie służy bezpośredniej realizacji podstawowych celów stosunku pracy¹².

W odniesieniu do tak prezentowanego zapatrywania należy wskazać, że podmiotem ponoszącym odpowiedzialność za mobbing jest pracodawca, a ochroną z art. 94³ § 2 k.p. objęci są pracownicy niezależnie od zajmowa-

⁵ Por. wyrok SN z dnia 17 stycznia 2007 r., I PK 176/06, OSNP 2008, nr 5–6, poz. 58.

⁶ Legalis nr 1358789.

⁷ LEX nr 1615182.

⁸ Zob. H. Szewczyk, *Treść pojęcia mobbingu. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2010 r., I PK 203/09*, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2011 nr 2, s. 179–186 i cytowana tam literatura.

⁹ Zob. wyrok SN z dnia 8 grudnia 2005 r., I PK 103/05, OSNP 2006, nr 21–22, poz. 321.

¹⁰ Zob. wyrok SN z dnia 22 kwietnia 2015 r., II PK 166/14, LEX nr 1712815.

¹¹ Zob. W. Sanetra, *Rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia* [w:] *Prawo pracy po zmianach*, red. K. Rączka, Warszawa 1997, s. 192–193.

¹² Por. Ł. Pisarczyk, *Obowiązek ulatwiania pracownikom podnoszenia kwalifikacji zawodowych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2003, nr 4, s. 32.

nego stanowiska czy pełnionej funkcji w strukturze organizacyjnej. Bezpośrednim sprawcą mobbingu mogą być różne podmioty¹³, jednak adresatem roszczeń wywodzonych z art. 94³ k.p. jest zawsze pracodawca, który ma obowiązek realnego przeciwdziałania temu zjawisku w środowisku pracy¹⁴. Jak wiadomo, najczęściej w roli mobbera występują przełożeni pracownika. Należy też wskazać na zachowania o charakterze mobbingowym współpracowników lub innych osób, które mają kontakt z pracownikiem w związku z wykonywaną przezeń pracę, np. rodzina pracodawcy, zleceniobiorcy, stażysty, praktykanci, kooperanci, klienci pracodawcy itd. W świetle art. 94³ § 1 k.p. odpowiedzialność za stosowanie mobbingu przez te osoby ponosi pracodawca, ma on bowiem obowiązek stworzyć i utrzymywać bezpieczne i zdrowe środowisko pracy, wolne od zagrożeń psychospołecznych, takich jak mobbing, sprzyjające optymalnemu zdrowiu fizycznemu i psychicznemu pracowników¹⁵. W pkt 10 lit. a Zalecenia Komisji Europejskiej (UE) 2017/761 z 26 kwietnia 2017 r. w sprawie Europejskiego filaru praw socjalnych¹⁶ ustanowiono prawo pracowników do wysokiego poziomu ochrony zdrowia i bezpieczeństwa w miejscu pracy.

Pracodawca ponosi odpowiedzialność za brak przeciwdziałania mobbingowi, a więc za istnienie takich warunków i atmosfery w pracy, w których mobbing będzie stosowany¹⁷. Odpowiada również za szkody, których doznał pracownik, także wówczas, gdy zachowania mobbingowe podejmuje nie tylko on sam lub osoba go reprezentująca, ale każdy inny pracownik zatrudniony u tego pracodawcy, a pracodawca

sam nie dopuścił się niedozwolonych zachowań, a nawet o stosowaniu ich przez swoich pracowników nie wiedział¹⁸. Odpowiedzialność pracodawcy obejmuje zatem odpowiedzialność za tego „faktycznego sprawcę” mobbingu będącego jego pracownikiem¹⁹, odpowiada on bowiem nie tylko za czynne znęcanie się nad pracownikami, lecz także za niewywiązywanie się z obowiązku przeciwdziałania występowaniu zachowań mobbingowych innych osób²⁰. Jego bierna lub mało aktywna postawa wobec niezgodnych z prawem zachowań pracowników nie chroni go w związku z tym przed odpowiedzialnością. Zdaniem Sądu Najwyższego pracodawca, chcąc odeprzeć zarzuty pracownika, powinien wykazać, że fakty świadczące o mobbingu nie miały w ogóle miejsca bądź że konkretne zachowanie pozbawione jest cech mobbingu, względnie że zostało spowodowane wyłącznie przez pracownika.

De lege ferenda przyjęcie odmiennej koncepcji, w świetle której za mobbing wobec pracownika odpowiadać będzie wyłącznie jego bezpośredni sprawca, a nie w pierwszej kolejności pracodawca, jeżeli mobbing nie pochodzi od przełożonego tego pracownika, nie wydaje się właściwe, takie zwolnienie z odpowiedzialności pracodawcy osłabia bowiem ochronę pracowników, nawet jeśli pracodawca wdrożył skutecznie działania w obszarze prewencji antymobbingowej. Głównym celem nowej konwencji MOP nr 190 dotyczącej eliminacji przemocy i molestowania w świecie pracy²¹ jest eliminacja przemocy „w świecie pracy”, a więc nie tylko w relacjach przełożony–podwładny, ale

¹³ Zob. D. Dörre-Kolasa [w:] *Kodeks pracy. Komentarz*, red. A. Sobczyk, Warszawa 2015, s. 485.

¹⁴ Por. wyrok SN z dnia 2 października 2009 r., II PK 105/09, LEX nr 794859.

¹⁵ Por. M. Lewandowicz-Machnikowska, *Zagrożenia psychospołeczne w środowisku pracy a obowiązki pracodawcy* [w:] *Prawo ochrony pracy – współczesność i perspektywy rozwoju*, red. T. Wyka, M.A. Mielczarek, Warszawa 2017, s. 100 i n.

¹⁶ Dz.Urz. UE L 2017.113.56.

¹⁷ Zob. M.T. Romer, *Mobbing i jego konsekwencje*, „Prawo Pracy” 2005, nr 12, s. 3 i n.

¹⁸ Zob. szerzej na ten temat: H. Szewczyk, *Ochrona dóbr osobistych pracownika. Cz. II*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2010, nr 2, s. 6–14.

¹⁹ Zob. A. Sobczyk, D. Dörre-Nowak, *Przeciwdziałanie mobbingowi*, „Monitor Prawa Pracy” 2006, nr 10, s. 523; A. Marek, *Mobbing: fakty i wyobrażenia* (2), „Służba Pracownicza” 2009, nr 8, s. 16; wyrok SN z dnia 8 lipca 2009 r., I PK 37/09, LEX nr 523542.

²⁰ Zob. wyrok SN z dnia 7 maja 2009 r., III PK 2/09, LEX nr 510981.

²¹ [https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=1000:1210:0:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:3999810\(1.03.2025\)](https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=1000:1210:0:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:3999810(1.03.2025)).

też w stosunkach między współpracownikami, a także w kontaktach z osobami trzecimi, takimi jak kontrahenci, klienci, usługobiorcy itp.

4. Zamiar i skutki zachowania sprawcy

Z punktu widzenia naruszenia przez pracodawcę obowiązku przeciwdziałania mobbingowi z art. 94³ k.p. najcięższą formą mobbingu jest umyślne jego stosowanie przez pracodawcę. W przypadku gdy naruszenie przez pracodawcę obowiązku przeciwdziałania mobbingowi polega na braku reakcji na mobbing stosowany wobec pracownika przez inne osoby, można rozważać nieumyślność zachowania pracodawcy. Jeszcze lżejszą formą naruszenia omawianego obowiązku jest opóźnione podjęcie przez pracodawcę działań przeciwdziałających mobbingowi, które ogranicza, ale nie wyłącza zdrowotnych skutków po stronie poszkodowanego pracownika²². Sąd Najwyższy uznał, że za mobbing mogą być uznane wszelkie bezprawne zachowania wobec pracownika, także nieumyślne zachowania mobbera dotyczące lub skierowane przeciwko pracownikowi, które wyczerpują ustawowe znamiona mobbingu, a w szczególności wywołały rozstrój zdrowia u pracownika.

Prawne konsekwencje mobbingu określone w art. 94³ k.p. ponosi zatem wyłącznie pracodawca zarówno wtedy, gdy sam dopuścił się zabronionych zachowań w stosunku do pracownika, jak i wówczas, gdy tolerował tego typu zachowania między pracownikami bądź ich w ogóle nie dostrzegał. W niektórych przepisach prawa pracy ustawodawca posługuje się konstrukcją odpowiedzialności obiektywnej, uznając, że naruszenie określonych obowiązków przez pracodawcę oraz doznanie przez pracownika szkody w okolicznościach uznanych za szczególnie dla niego dotkliwe uzasadnia obciążenie pracodawcy obowiązkiem naprawienia szkody niezależnie od okoliczności konkretnego przypadku. Dotyczy to w szczególności szkód poniesionych przez pracowni-

ka będącego ofiarą mobbingu, przepis art. 94³ k.p. stanowiący podstawę roszczeń pracownika nie przewiduje bowiem ograniczenia odpowiedzialności pracodawcy, który nie wykonał obowiązku zawartego w tym przepisie²³.

Pracodawcy, który poniósł taką odpowiedzialność, a sam nie był sprawcą mobbingu, przysługuje następnie regres do mobbera (mobberów). Jeśli mobberem był pracownik tego pracodawcy, to regres obejmować będzie zwrot wypłaconych przez pracodawcę tytułem odszkodowania czy zadośćuczynienia kwot w granicach określonych w przepisach o odpowiedzialności materialnej pracowników. W przypadku gdy pracodawcę łączył z mobberem inny stosunek prawny niż stosunek pracy, zwrotu poniesionych kosztów może on domagać się na zasadach określonych w k.c.²⁴

Zgodnie z art. 94³ § 2 k.p. mobbing oznacza działania lub zachowania dotyczące pracownika lub skierowane przeciwko pracownikowi, polegające na uporczywym i długotrwałym nękaniu lub zastraszaniu pracownika, wywołujące u niego zaniżoną ocenę przydatności zawodowej, powodujące lub mające na celu poniżenie lub ośmieszenie pracownika, izolowanie go lub wyeliminowanie z zespołu współpracowników. Takie brzmienie definicji legalnej mobbingu w k.p. wymaga oceny, czy w kontekście zawartego w niej zwrotu „mające na celu” *ratio legis* ustawodawcy był ustawowy wymóg, aby intencją (zamiarem) mobbera było osiągnięcie skutków określonych w art. 94³ k.p. oraz czy cel ten został faktycznie osiągnięty. W piśmiennictwie istnieją dość liczne poglądy, w świetle których wystarczy samo stwierdzenie, że zachowanie sprawcy mogło, według obiektywnej miary, wywołać taki skutek²⁵. Do zakwalifikowania

²² Zob. M. Skąpski, *Glosa do wyroku SN z 29 marca 2007 r., II PK 228/06*, OSP 2010, nr 6, poz. 68, s. 4867.

²³ Por. Ł. Pisarczyk, *Ryzyko pracodawcy*, Warszawa 2008, s. 347–348; H. Szewczyk, *Ochrona dóbr osobistych w zatrudnieniu*, Warszawa 2007, s. 489.

²⁴ Zob. M.T. Romer, M. Najda, *Mobbing w ujęciu psychologiczno-prawnym*, Warszawa 2010, s. 232.

²⁵ Por. *Leksykon prawa pracy*, red. J. Stelina, Warszawa 2008, s. 105; W. Cieślak, J. Stelina, *Definicja mobbingu oraz obowiązek pracodawcy przeciwdziałania temu zjawisku (art. 94[3] k.p.)*, „Państwo i Prawo” 2004,

określonego zachowania jako mobbingu nie będzie zatem konieczne stwierdzenie po stronie prześladowcy zachowania ukierunkowanego na osiągnięcie celu (zamiaru) ani wystąpienia realnych skutków. Zgodnie z glosowanym wyrokiem Sądu Najwyższego do stwierdzenia mobbingu w rozumieniu art. 94³ § 2 k.p. nie jest wymagane wykazanie umyślnego zamiaru wywołania rozstroju zdrowia u pracownika poddanego temu zakazanemu zachowaniu się mobbera, co oznacza, że za mobbing powinny być uznawane również wszelkie bezprawne zachowania mobbera dotyczące pracownika lub skierowane przeciwko niemu, które wyczerpują ustawowe znamiona mobbingu, cechujące się też zwykłym niedbalstwem, czyli takie, którym można przypisać winę nieumyślną²⁶. Pracodawca lub osoba, za którą pracodawca odpowiada, nie musi więc działać umyślnie z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym (wina umyślna), lecz wystarczy zwykłe niedbalstwo pracodawcy w zaniedbywaniu obowiązku przeciwdziałania mobbingowi, co łączy się z niezachowaniem należytej staranności przez tego ostatniego. Niedbalstwo w tym przypadku polega na braku dołożenia wymaganej w stosunkach danego rodzaju staranności niezbędnej do uniknięcia skutków, których sprawca nie zamierzał wywołać.

Odpowiedzialność pracodawcy za szkody poniesione przez pracownika w związku z procesem pracy występuje we wszystkich tych przypadkach, w których ciąży na pracodawcy obowiązek przeciwdziałania mobbingowi. Przeciwdziałanie mobbingowi przez pracodawcę nie uwalnia go na ogół *ex lege* (niejako automatycznie) od odpowiedzialności, roszczenia pracownika powstają bowiem niezależnie od tego, czy pracodawca próbował zapobiec mobbingowi. Skuteczne i efektywne działania pracodawcy wzmacniają jednak jego pozycję

zarówno w postępowaniu przedsądowym, jak i sądowym. Podejmowanie przez pracodawcę szeroko zakrojonych, skutecznych działań zapobiegawczych i niezwłoczne reagowanie na zgłaszane przez załogę problemy związane ze stosowaniem mobbingu istotnie wpływa na ogół na ograniczenie zakresu jego odpowiedzialności majątkowej, a niekiedy nawet na wyłączenie jego odpowiedzialności wobec ofiary mobbingu, pod warunkiem że nie był on bezpośrednim sprawcą mobbingu. „W przypadku mobbingu inaczej powinna być oceniana sytuacja, gdy pracodawca (osoby działające w jego imieniu) sam jest mobberem, inaczej, gdy tylko toleruje mobbing, inaczej, gdy zastosował realne środki ochrony pracowników, lecz okazały się one niewystarczające, inaczej jeszcze, gdy mimo zastosowania wszelkich możliwych środków dochodzi do zjawiska nękania pracownika wypełniającego kryteria mobbingu”²⁷. Należy zgodzić się z Jerzym Wratnym, że przy dochodzeniu roszczeń z art. 94³ § 4 k.p. bez znaczenia są okoliczności leżące po stronie pracodawcy (wina, niedopełnienie obowiązku). Liczy się jedynie fakt zaistnienia mobbingu, abstrahując od tego, kto był sprawcą i czy pracodawca dołożył starań, aby mu przeciwdziałać²⁸.

Podsumowanie

Z okoliczności faktycznych wynika, że pozwany pracodawca nie spełnił ciężącego na nim obowiązku przeciwdziałania mobbingowi i w związku z tym poniósł odpowiedzialność za szkody na osobie powódki w związku z mobbingiem, który wystąpił w ostrej postaci, doprowadzając ją do rozstroju zdrowia (ciężkiego uszczerbku na zdrowiu) oraz do wypowiedzenia umowy o pracę (utrata pracy jako podstawowego źródła utrzymania).

Obowiązek pracodawcy przeciwdziałania mobbingowi nie może jednak ograniczać się

z. 12, s. 64–75; H. Szewczyk, *Ochrona dóbr osobistych pracownika*, s. 7–8.

²⁶ Por. D. Dörre-Nowak, *Zbieg środków ochronnych przed molestowaniem, molestowaniem seksualnym i mobbingiem*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2004, nr 11, s. 13.

²⁷ Zob. J. Wratny, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2021 r., I PSKP 20/21*, „Monitor Prawa Pracy” 2023, nr 1, s. 57–58.

²⁸ *Ibidem*.

jedynie do przypadków usunięcia negatywnych skutków stwierdzonych zachowań mobbingowych. Obowiązek ten nie polega tylko na usunięciu skutków tego zjawiska, ale także na prowadzeniu w tym zakresie profilaktyki²⁹. Chodzi o podejmowanie działań zapobiegawczych³⁰. Z taką koncepcją z pewnością nie jest zsynchronizowana aktualna regulacja prawna mobbingu w k.p. Konieczna jest zatem zmiana i doprecyzowanie treści pojęcia „mobbing”. Warto

²⁹ Por. H. Szewczyk, *Ochrona dóbr osobistych w zatrudnieniu...*, s. 482; *eadem*, *Mobbing w stosunkach pracy. Zagadnienia prawne*, Warszawa 2012, *passim*; *eadem*, *Zapobieganie mobbingowi oraz zwalczanie jego skutków przez pracodawcę*, „Bezpieczeństwo Pracy. Nauka i Praktyka” 2015, nr 10, s. 12–15.

³⁰ Zob. wyrok SN z dnia 3 sierpnia 2011 r., I PK 35/11, OSNP 2012, nr 19–20, poz. 238.

skorzystać z rozwiązań zawartych w konwencji nr 190 MOP, które nie koncentrują się na wskazaniu celowości sprawy, lecz na sytuacji ofiary przemocy oraz na tym, czy z jej punktu widzenia są to praktyki lub groźby niedopuszczalne. Brany jest również pod uwagę szkodliwy wpływ przemocy na ofiary oraz negatywne skutki tych zachowań³¹. Konwencja nr 190 MOP nie wymaga spełnienia rygorystycznych przesłanek, a zwłaszcza wykazania kierunkowego i celowościowego zachowania sprawcy, co dla poszkodowanego pracownika jest trudne

³¹ Por. M. Tomaszewska, *Autonomiczna i jednolita definicja przemocy i molestowania w świetle nowych rozwiązań przyjętych w Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy nr 190*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2023, nr 4, s. 7.

w kontekście mobbingu.

Reasumując, należy w pełni zaaprobować tezę Sądu Najwyższego, tym bardziej że kreuje ona obiektywne spojrzenie na kwestię odpowiedzialności pracodawcy z tytułu mobbingu. Taki kierunek wykładni nie tylko wzmacnia ochronę praw pracowniczych, ale również zmierza w kierunku pełnej realizacji w praktyce rozwiązań prawnych zawartych w międzynarodowej konwencji nr 190 MOP.

Abstract

Employer's liability for mobbing – commentary on the judgment of the Supreme Court of 22 February 2023, I PSKP 8/22

Keywords: employment; mobbing; employer responsibility

This study analyzes Supreme Court case law and legal doctrine regarding employer liability for mobbing. However, despite the relatively numerous judicial pronouncements, a uniform interpretative approach to determining the basis for this liability has not yet been developed. According to the Supreme Court, to establish the fact of mobbing, it is not required to demonstrate a deliberate intention to cause a health disorder in the employee. The effects of the mobber's behavior, which are an essential feature of mobbing, may, but do not have to be intentional. The employer's liability for damages suffered by the employee in connection with the work process is a consequence of the employer's obligation to counteract mobbing. Counteracting mobbing by the employer does not generally release him ex lege (somewhat automatically) from liability, because the employee's claims arise regardless of whether the employer tried to prevent mobbing. However, effective and efficient actions by the employer strengthen his position in both pre-trial and court proceedings.

Bibliografia

Literatura

- Cieślak W., Stelina J., *Definicja mobbingu oraz obowiązków pracodawcy przeciwdziałania temu zjawisku (art. 94[3] k.p.)*, „Państwo i Prawo” 2004, z. 12.
- Dörre-Nowak D., *Zbieg środków ochronnych przed molestowaniem, molestowaniem seksualnym i mobbingiem*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2004, nr 11.
- Dörre-Kolasa D. [w:] *Kodeks pracy. Komentarz*, red. A. Sobczyk, Warszawa 2015.
- Leksykon prawa pracy*, red. J. Stelina, Warszawa 2008.
- Lewandowicz-Machnikowska M., *Zagrożenia psychospołeczne w środowisku pracy a obowiązki pracodawcy* [w:] *Prawo ochrony pracy – współczesność i perspektywy rozwoju*, red. T. Wyka, M.A. Mielczarek, Warszawa 2017.
- Marek A., *Mobbing: fakty i wyobrażenia (2)*, „Służba Pracownicza” 2009, nr 8.
- Pisarczyk Ł., *Obowiązek ułatwiania pracownikom podnoszenia kwalifikacji zawodowych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2003, nr 4.
- Pisarczyk Ł., *Ryzyko pracodawcy*, Warszawa 2008.
- Romer M.T., *Mobbing i jego konsekwencje*, „Prawo Pracy” 2005, nr 12.
- Romer M.T., Najda M., *Mobbing w ujęciu psychologiczno-prawnym*, Warszawa 2010.
- Sanetra W., *Rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia* [w:] *Prawo pracy po zmianach*, red. K. Rączka, Warszawa 1997.
- Skąpski M., *Glosa do wyroku SN z 29 marca 2007 r., II PK 228/06*, OSP 2010, nr 6, poz. 68.
- Sobczyk A., Dörre-Nowak D., *Przeciwdziałanie mobbingowi*, „Monitor Prawa Pracy” 2006, nr 10.
- Szewczyk H., *Mobbing w stosunkach pracy. Zagadnienia prawne*, Warszawa 2012.
- Szewczyk H., *Ochrona dóbr osobistych pracownika. Cz. 2*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2010, nr 2.
- Szewczyk H., *Ochrona dóbr osobistych w zatrudnieniu*, Warszawa 2007.
- Szewczyk H., *Treść pojęcia mobbingu. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2010 r., I PK 203/09*, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2011, nr 2.
- Szewczyk H., *Zapobieganie mobbingowi oraz zwalczanie jego skutków przez pracodawcę*, „Bezpieczeństwo Pracy. Nauka i Praktyka” 2015, nr 10.
- Tomaszewska M., *Autonomiczna i jednolita definicja przemocy i molestowania w świetle nowych rozwiązań przyjętych w Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy nr 190*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2023, nr 4.
- Wrątny J., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2021 r., I PSKP 20/21*, „Monitor Prawa Pracy” 2023, nr 1.

Akty prawne

- Zalecenia Komisji Europejskiej (UE) 2017/761 z 26 kwietnia 2017 r. w sprawie Europejskiego filaru praw socjalnych (Dz. Urz. UE L 2017.113.56).
- Konwencja MOP nr 190 dotyczącej eliminacji przemocy i molestowania w świecie pracy, [https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=1000:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:3999810\(1.03.2025\)](https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=1000:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:3999810(1.03.2025)).

Orzecznictwo

- Wyrok SN z dnia 8 grudnia 2005 r., I PK 103/05, OSNP 2006, nr 21–22, poz. 321.
- Wyrok SN z dnia 17 stycznia 2007 r., I PK 176/06, OSNP 2008, nr 5–6, poz. 58.
- Wyrok SN z dnia 7 maja 2009 r., III PK 2/09, LEX nr 510981.
- Wyrok SN z dnia 7 lipca 2009 r., III PK 2/09, LEX nr 687053.
- Wyrok SN z dnia 8 lipca 2009 r., I PK 37/09.
- Wyrok SN z dnia 2 października 2009 r., II PK 105/09, LEX nr 794859.
- Wyrok SN z dnia 18 marca 2010 r., I PK 203/09, OSNP 2011, nr 17–18, poz. 230.
- Wyrok SN z dnia 3 sierpnia 2011 r., I PK 35/11, OSNP 2012, nr 19–20, poz. 238.
- Wyrok SN z dnia 21 kwietnia 2015 r., sygn. II PK 149/14, Legalis nr 1358789.
- Wyrok SN z dnia 22 kwietnia 2015 r., II PK 166/14, LEX nr 1712815.
- Wyrok z dnia 22 stycznia 2020 r., III PK 194/18, LEX nr 3260248.
- Wyrok SN z dnia 22 lutego 2023 r., I PSKP 8/22, OSNP 2023, nr 10, poz. 105.

dr hab. Szymon Byczko, prof. UŁ

ORCID: 0000-0002-3754-439X

sbyczko@wpia.uni.lodz.pl

Katedra Prawa Handlowego, Ubezpieczeń i Własności Przemysłowej

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Łódzki

Przegląd orzecznictwa sądów powszechnych dotyczącego misselingu na rynku instrumentów finansowych

Słowa kluczowe: *misseling; obrót instrumentami finansowymi; obligacje; nieważność umowy; zbieg odpowiedzialności*

Wprowadzenie nowych zasad ochrony klientów rynku finansowego przed misselingiem przez dyrektywę MIFID II oraz implementujące ją akty prawne zbiegło się w czasie z tzw. aferą GetBack S.A. W wyniku naruszającej dobre obyczaje sprzedaży obligacji tej spółki pokrzywdzonych zostało wielu klientów banków, a okoliczności, w jakich nakłaniano ich do nabycia obligacji, często były bulwersujące. Celem niniejszego opracowania jest prezentacja wybranych orzeczeń sądów powszechnych, które dotyczą właśnie problematyki misselingu, zwłaszcza wskazanych obligacji. W pierwszej kolejności przedstawione są przykłady orzeczeń sądów okręgowych i apelacyjnych z próbą systematycznej prezentacji przyjętych w nich mechanizmów prawnych. Pozwala to na ustalenie pewnej linii orzeczniczej, zwykle odwołującej się do nieważności umowy wywołanej misselingiem oraz do odpowiedzialności deliktowej banku oferującego klientom nieodpowiednie instrumenty finansowe. Następnie podjęta została próba wyciągnięcia pewnych ogólnych wniosków oraz krytyka doktrynalna przyjętego sposobu rozstrzygania sporów wywołanych praktykami misselingu.

Wprowadzenie

Problematyka misselingu, czyli oferowania produktów finansowych nieadekwatnych do potrzeb klienta, nabrała znaczenia praktycznego zwłaszcza po zapaści piramidy finansowej Get-Back S.A. Obligacje tej spółki były oferowane w znaczących ilościach wielu inwestorom indywidualnym, często w sposób natarczywy i wręcz nieuczciwy. Ogólny obraz tego procederu prezentuje raport Najwyższej Izby Kontroli¹,

z którego wynika stosowanie na masową skalę nieuczciwych praktyk rynkowych w przypadku tych instrumentów finansowych. Niniejsze opracowanie stanowi próbę weryfikacji, jak w praktyce orzeczniczej działa wzmierzona ochrona klienta rynku instrumentów finansowych²,

podmiotów oferujących jej papiery wartościowe oraz ją audytujących, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,21685,vp,24335.pdf> (25.11.2025).

² Opracowanie pomija kwestie dotyczące ochrony klienta na rynku ubezpieczeń wynikającej z art. 8 ustawy z dnia 15 grudnia 2007 r. o dystrybucji ubezpieczeń (Dz.U. 2024, poz. 1214). Por. np. B. Kucharski, *Ewolucja odpowiedzialności za niedostosowanie umowy ubezpieczenia do wymagań i potrzeb klienta*

¹ Informacja o wynikach kontroli. Działalność organów i instytucji państwowych oraz podmiotów organizujących rynek finansowy wobec spółki GetBack S.A.,

przewidziana w dyrektywie MIFID II³ i aktach prawnych, które przeniosły jej mechanizmy do polskiego porządku prawnego.

Z natury rzeczy orzecznictwo dotyczące osób pokrzywdzonych działaniami GetBack S.A. pojawia się dopiero w ostatnich latach, ale można już zauważyć kształtującą się w nim pewną generalną linię, która powinna być co do zasady odebrana z satysfakcją. Poniżej zostanie przedstawione kilka orzeczeń, które pozwalają odtworzyć sposób, w jaki judykatura wykorzystuje silne i nowoczesne instrumenty ochrony przed misselingiem. Nie wszystkie orzeczenia dotyczą obligacji wspomnianej wyżej spółki, ale pewien ponury schemat misselingu wszędzie jest bardzo podobny.

Opracowanie koncentruje się na zagadnieniach dotyczących mechanizmów ochrony klienta detalicznego w rozumieniu art. 3 pkt 39c ustawy o obrocie instrumentami finansowymi. Nie będą poruszane tu kwestie wzajemnych relacji pomiędzy pojęciami „klient detaliczny” a „konsument”, które są przedmiotem innych opracowań⁴.

Należy poczynić także pewną uwagę terminologiczną. W tekście używane jest określenie „bank” w celu opisanego podmiotu odpowiedzialnego za misseling. Wynika to z tego, że omawiane orzeczenia dotyczą właśnie banków. Należy jednak pamiętać o tym, że omawiane reguły odnoszą się do całej kategorii podmiotów rynku finansowego opisanych zbiorczo jako „firma inwestycyjna” w art. 3 pkt 33 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi.

w orzecznictwie sądowym, „Radca Prawny” 2023, z. 3, s. 11.

³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/65/UE z 15 maja 2014 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych oraz zmieniająca dyrektywę 2002/92/WE i dyrektywę 2011/61/UE (Dz.Ur.UE.L 2014, nr 173, s. 349). Implementowana w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (t.j. Dz.U. 2024, poz. 722) i ustawie z dnia 15 grudnia 2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń (t.j. Dz.U. 2024, poz. 12, 14).

⁴ Por. np. K. Osajda, *Ochrona inwestora – konsumenta na rynku instrumentów finansowych (rynek kapitałowy)*, „Państwo i Prawo” 2021, z. 4 s. 22.

Przegląd należy rozpocząć od orzecznictwa sądów okręgowych, które z natury rzeczy w dość szczegółowy sposób prezentują stany faktyczne rozstrzyganych sporów. W przypadku misselingu jest to o tyle istotne, że właśnie w ocenie działań związanych ze sprzedażą instrumentu finansowego tkwi odpowiedź na pytania dotyczące odpowiedzialności domu maklerskiego lub banku.

I. Orzeczenia sądów okręgowych

I.1. Orzeczenie Sądu Okręgowego w Warszawie w sprawie I C 646/23⁵

Skomplikowane instrumenty finansowe były niejednokrotnie oferowane osobom, które w sposób ewidentny nie mogły zrozumieć i ocenić ich rzeczywistego charakteru. Omawiane tu orzeczenie opisuje typowy przykład tego patologicznego zjawiska. W chwili zawarcia umowy powód liczył ponad 90 lat. Mimo pełnej sprawności intelektualnej nie był jednak w stanie prawidłowo ocenić ryzyka, a nawet ekonomicznego znaczenia dokonywanej transakcji zakupu jako osoba nieobeznana z nowoczesnym rynkiem finansowym. Powód był klientem pozwanego banku przez kilka lat. W swoich decyzjach opierał się na poradach, jakie otrzymywał od pracownicy banku, która zbudowała z nim silne i częste relacje, tak że miał do niej pełne zaufanie. Za jej radą zakupił 19 marca 2019 r. jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych. Poniósł na tej operacji stratę w wysokości 76 739,83 zł. Oprócz wyrównania tej straty żądał w pozwie także zwrotu utraconych korzyści w kwocie 33 310,31 zł, które stanowiły równowartość odsetek, jakie uzyskałby, gdyby pozostawił swoje oszczędności na lokacie bankowej.

W ocenie sądu okręgowego nie ulegało wątpliwości, że powód nie ma pojęcia o rynku finansowym, a jego doświadczenie dotyczące inwestowania ogranicza się do czasów, w których jedyną dostępną metodą inwestowania były lokaty bankowe. Opierając się na poradach

⁵ Wyrok SO w Warszawie z dnia 21 marca 2024 r., I C 646/23.

pracownicy pozwanego banku, zainwestował jednak w fundusze inwestycyjne o dużym ryzyku, w tym w fundusze instrumentów dłużnych. W takim przypadku zachowanie pracowników banku wyczerpywało znamiona zachowania opisanego w art. 12. ust. 1 pkt 4 i art. 4 ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym⁶ oraz art. 415 k.c. Wykorzystano niewiedzę klienta, wprowadzono go w błąd co do realnych obciążeń i ryzyka, związanych z umową. Sąd wskazał również na naruszenie art. 24 ust. 2 pkt 4 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów⁷ poprzez zaoferowanie klientowi usługi finansowej nieodpowiadającej jego profilowi, czyli *misseling*. W konsekwencji sąd uznał nieważność umowy nabycia certyfikatów na podstawie art. 58 § 1 i 2 k.c. i powstanie roszczenia odszkodowawczego opartego na art. 415 k.c. Jako podstawę nieważności wskazano sprzeczność zarówno z ustawą (naruszenie zakazu *misselingu*), jak i dobrymi obyczajami.

Zasadnicza część żądania powoda dotyczyła utraconej inwestycji, ale sąd okręgowy uznał, że także żądanie w zakresie utraconych korzyści zasługuje na uwzględnienie. Doświadczenie życiowe i ocena wcześniejszego schematu oszczędzania wykorzystywanego przez powoda doprowadziły do wniosku, że utrzymanie przez niego środków na lokacie bankowej było na tyle prawdopodobne, że należy mu się odszkodowanie w wysokości nieuzyskanych dochodów z lokaty. Taki produkt odpowiadał jego potrzebom i powinien być mu zaoferowany.

I.2. Orzeczenie Sądu Okręgowego w Warszawie w sprawie I C 2141/21⁸

Omawiając to orzeczenie, należy pominąć pewne komplikacje związane z dokonywaniem transakcji nabycia instrumentów finansowych

przez pełnomocnika. Nie ma to znaczenia dla oceny rozstrzygnięcia pod kątem naruszenia zasad dokonywania transakcji z klientami na rynku papierów wartościowych. Stan faktyczny jest tu dość typowy. Klient, jak ustalono w toku postępowania, spełniający również standardy konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c., poszukiwał właściwego sposobu zainwestowania oszczędności. Pracownik pozwanego banku zaproponował mu „fajny produkt przynoszący wysokie oprocentowanie”. Zapewniano go, że jest to produkt bezpieczny, co było zgodne z jego podstawowymi wymaganiami. Powód nie miał świadomości, że inwestowanie w obligacje i papiery dłużne obarczone jest znacznym ryzykiem, aż do całkowitej utraty kapitału. Brak jest informacji o metodach badania potrzeb klienta, jakie były zastosowane przez pozwanego – ostatecznie określono klienta jako osobę akceptującą ryzyko nawet znacznych strat w kapitale. Taki profil powoda został jednak uznany przez sąd za niezgodny z rzeczywistością, ponieważ był on zainteresowany instrumentami finansowymi o bezpieczeństwie zbliżonym do lokaty bankowej.

Inwestycja została dokonana 20 listopada 2014 r. i polegała na zakupie obligacji strukturyzowanych za kwoty 200 000 zł i 100 000 euro. Gdy wartość obligacji zaczęła gwałtownie spadać, dokonano ich sprzedaży (z tego tytułu bank wypłacił odpowiednio 124 848,24 zł i 55 007,34 euro). Wykup obligacji nastąpił 13 sierpnia 2019 r. Żądanie pozwu obejmowało jedynie zapłatę różnicy pomiędzy kwotami zainwestowanymi a tym, co udało się odzyskać ze sprzedaży obligacji.

Sąd okręgowy uznał, że w sprawie doszło do nieuczciwej praktyki rynkowej w postaci *misselingu* oraz niedochowania obowiązków rzetelnej i profesjonalnej informacji. Konsekwencją takich ustaleń jest uznanie nieważności umowy łączącej powoda z pozwanym bankiem, co prowadzi do wniosku, że powodowie mają prawo do odszkodowania z tytułu czynu niedozwolonego, którego dopuścił się bank działający przez swojego pracownika. Czyn niedozwolony polegał na nierzetelnym i nie-

⁶ Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (t.j. Dz.U. 2023, poz. 845).

⁷ Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1616).

⁸ Wyrok SO w Warszawie z dnia 31 października 2024 r., I C 2141/21.

dostatecznym poinformowaniu powoda o warunkach oferowanego instrumentu finansowego zgodnie z art. 12 ust. 1 pkt 4 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Powodowie poszukiwali bezpiecznego sposobu ulokowania swoich oszczędności, a nie znaczących korzyści – obarczonych jednocześnie dużym ryzykiem.

Sąd okręgowy oddalił jednocześnie powództwo w zakresie żądania zwrotu świadczenia z umowy zawartej z bankiem ze względu na jej nieważność – jako bezpodstawnego wzbogacenia (art. 405 k.c.). Uznano, że ta podstawa prawna jest o tyle niezasadna, że bank nie otrzymał świadczenia od powodów w wysokości wskazanej w pozwie – był jedynie dystrybutorem obligacji. Powoduje to brak nienależnego świadczenia podlegającego zwrotowi ze strony banku. W grę wchodzi tu tylko świadczenie odszkodowawcze oparte na zasadach ogólnych odpowiedzialności deliktowej.

1.3. Orzeczenie Sądu Okręgowego w Warszawie w sprawie XXIV C 2499/20⁹

To orzeczenie jest o tyle interesujące, że sąd okręgowy dokonał analizy ewentualnych nieprawidłowości przy umowie nabycia w kontekście oceny wiedzy i doświadczenia klienta – powoda w sprawie. O ile sam wynik tej oceny można uznać (na tyle, na ile znamy materiał dowodowy z treści uzasadnienia) za dyskusyjny, to sam sposób jej dokonania jest oczywiście zgodny z koncepcją ochrony klienta detalicznego na rynku usług finansowych. Przedmiotem transakcji były obligacje GetBack S.A. zakupione przez ojca powódki – jej pełnomocnika – 1 lutego 2018 r. Gdy powódka dowiedziała się o niewypłacalności emitenta, zażądała wykupu obligacji, co oczywiście nie przyniosło skutku. Pozew obejmował żądanie zwrotu zainwestowanej kwoty. Kwestia żadanego zadośćuczynienia może tu być pominięta jako niezwiązana z omawianymi zagadnieniami.

Sąd ocenił kompetencje klienta z perspektywy pełnomocnika działającego w imieniu powódki. Uznał, że brak jest podstaw do stwierdzenia misselingu w rozumieniu art. 24 ust. 2 pkt 4 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Swoje ustalenia oparł na dość zaskakującym rozumowaniu. Otóż jak wykazało postępowanie dowodowe w sprawie, pełnomocnik powódki otrzymał od pracownicy banku drogą mailową obszernie informacje dotyczące obligacji, a ponadto miał 3 dni na podjęcie decyzji. Zdaniem sądu bank w ten sposób wykonał swój obowiązek informacyjny, a powódka i jej pełnomocnik mieli wystarczający czas na podjęcie samodzielnej decyzji. Sąd ocenił pełnomocnika powódki jako doświadczonego przedsiębiorcę, inwestora lokującego od wielu lat środki w różnych instrumentach finansowych, co pozwala przyjąć, że mógł samodzielnie dokonać prawidłowej oceny dokonywanej inwestycji.

Sąd okręgowy miał także zasadnicze wątpliwości co do wysokości podnoszonego roszczenia, z jednej strony bowiem powódka może otrzymać 25% zainwestowanej kwoty w ramach układu zawartego z emitentem obligacji, z drugiej zaś otrzymała w trakcie trwania umowy część wynagrodzenia (około 5000 zł). Nieporozumieniem zapewne jest powoływanie się przez sąd w uzasadnieniu na gwarancje BFG, ponieważ bez wątpienia nie obejmują one obligacji GetBack S.A.

Powyższe orzeczenie jest o tyle warte przytoczenia, że choć wydaje się błędne, to jednak wskazuje na mechanizm oceny sytuacji misselingu. Rzeczywiście jest możliwe uznanie, że klient, nawet nabywający bardzo ryzykowne instrumenty finansowe, działał w zgodzie ze swoimi potrzebami. Wynika to z tego, że ochrona klienta detalicznego jest pochodną oceny jego indywidualnych kompetencji, w odróżnieniu od ochrony konsumenckiej, która ma charakter abstrakcyjny, niezależny od cech szczególnych osoby sięgającej po taką ochronę. Problem w tym, że takie rozumowanie musi być oparte na dokonanej ocenie potrzeb klienta, wykonanej zgodnie z wymaganiami przewidzianymi w art. 83g i 83h ustawy o obrocie instrumen-

⁹ Wyrok SO w Warszawie z dnia 17 marca 2023 r., XXIV C 2499/20.

tami finansowymi. Ciężar dowodu dokonania takiej oceny i wyciągnięcia z niej prawidłowych wniosków co do potrzeb klienta spoczywa na banku. Nie wystarczy do tego ustalony przez sąd fakt, że pełnomocnik powódki jest „doświadczonym przedsiębiorcą”, od lat inwestującym środki finansowe i dysponującym znacznymi środkami. Jak trafnie zauważa się w literaturze, zakaz misselingu służy ochronie klientów – również przed nimi samymi i przed przecenianiem swoich kompetencji¹⁰.

2. Orzeczenia sądów apelacyjnych

Orzeczenia sądów apelacyjnych są skoncentrowane bardziej na ocenie prawidłowości rozumowania zawartego w uzasadnieniach sądów okręgowych, a więc w większym stopniu dotyczą oceny prawnej niż faktycznej. Czasami dochodzi tu do pewnej korekty uzasadnienia w warstwie prawnej, przy zachowaniu samego kierunku rozstrzygnięcia.

2.1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie w sprawie I ACa 984/21¹¹

Przedmiotem oceny sądu apelacyjnego w tej sprawie było orzeczenie sądu okręgowego oddalające powództwo o zasądzenie kwoty, którą powód utracił wskutek błędnej inwestycji w obligacje GetBack S.A. Sąd okręgowy uznał, że w sprawie nie doszło do misselingu, ponieważ powód otrzymał od pracownicy banku, która namawiała go na nabycie tych obligacji, obszerny materiał informacyjny (200 stron). Powód nie zapoznał się z tymi dokumentami,

a swoją decyzję podjął wyłącznie w oparciu o zaufanie do pracownicy banku. W opinii sądu okręgowego nie wykazał on żadnego zaniedbania ze strony banku, a utrata środków zainwestowanych w obligacje jest zwykłym ryzykiem inwestycyjnym.

Zdaniem sądu apelacyjnego orzeczenie podlegało uchyleniu ze względu na nierozpoznanie istoty sprawy, co jednocześnie wykluczało wydanie wyroku reformatoryjnego. W tym kontekście niezasadnie sąd okręgowy oczekiwał wykazania przez konsumenta przesłanek z art. 471 k.c. dla uzasadnienia żądania pozwu, w istocie bowiem odpowiedzialność odszkodowawcza wiązana jest przez ustawę z samym zastosowaniem przez przedsiębiorcę w stosunku do konsumenta praktyki nieuczciwej w rozumieniu art. 4 ust. 1 ustawy o zapobieganiu nieuczciwym praktykom rynkowym. Samo zastosowanie przez przedsiębiorcę praktyki określonej przez ustawę jako nieuczciwa, względnie wypełniającej przesłanki z art. 4 ust. 1, jest więc zdarzeniem aktualizującym odpowiedzialność odszkodowawczą niezależnie od zaistnienia dalszych kodeksowych przesłanek odpowiedzialności deliktowej (art. 415 k.c.) czy też kontraktowej (art. 471 k.c.). Zdaniem sądu apelacyjnego stwierdzenie, że praktyka jest nieuczciwa, zwalnia z badania zaistnienia przesłanek subiektywnych z art. 415 i n. k.c. (winy przedsiębiorcy, istnienia odpowiedzialności za osoby, którymi się posługuje, itp.) czy też przesłanek z art. 471 k.c. (istnienia zobowiązania i jego niewykonania lub nienależytego wykonania).

W tym kontekście należy ocenić, czy stwierdzone przez sąd okręgowy zachęcanie powoda przez pracowników pozwanego do nabycia obligacji (w tym zwłaszcza chronologia udzielania informacji o ofercie, podkreślanie ograniczenia kręgu jej adresatów) nie miało charakteru sprzecznego z dobrymi obyczajami działania mającego wywołać u konsumenta poczucie wyjątkowości i „okazyjności” oferty (względnie „wyjątkowego traktowania klienta jako mającego w pierwszej kolejności dostęp do oferty «ekskluzywnej»”) oraz przekonania

¹⁰ Jak określa to K. Zacharzewski, wprowadzone mechanizmy mają na celu ochronę klienta przed nim samym, jego ryzykownymi lub przekraczającymi kompetencje decyzjami. K. Zacharzewski [w:] *Ustawa o obrocie instrumentami finansowymi. Komentarz*, red. M. Wierzbowski, Warszawa 2023, Legalis, komentarz do art. 83g. Podobnie: K. Osajda, *Granice statusu konsumenta w prawie cywilnym – perspektywa temporalna oraz kwestia niedokonania czynności prawnej*, „Przegląd Sądowy” 2022, nr 11–12.

¹¹ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 20 września 2022 r., I ACa 984/21.

o działaniu przez pracowników banku w najlepiej rozumianym interesie powoda, a przez to podjęcia decyzji jedynie w oparciu o zaufanie do kompetencji i rzetelności pracowników oferujących nabycie. Należy przy tym ocenić również kontekst sytuacyjny i informacyjny oraz to, czy działania pracownicy banku mogą być zakwalifikowane jako zmierzające do zniekształcenia zachowania rynkowego konsumenta.

Decyzja sądu odwoławczego jest o tyle trafna, że sąd I instancji rzeczywiście pominął istotę ochrony klienta w świetle aktualnych regulacji prawnych. Szkoda jednak, że nie zauważono, że obecnie to podmiot oferujący instrumenty finansowe ma ocenić ich przydatność, a nie ograniczyć się jedynie do przekazywania prawidłowych i wyczerpujących informacji¹². Ze względu na przyczyny uchylecia orzeczenia sądu okręgowego nie zajmowano się kwestią wysokości szkody.

2.2. Orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Krakowie w sprawie I ACa 10/22¹³

Również i w tej sprawie powodowie domagali się zwrotu środków zainwestowanych w instrumenty finansowe, które ich zdaniem nie odpowiadały ich potrzebom i zostały im sprzedane w ramach misselingu (tym razem chodziło o obligacje tzw. leśne¹⁴). Jak ustalono, pierwotnie lokowali oni pieniądze wyłącznie w lokaty bankowe. Pod koniec terminu jednej z kolejnych lokat do powodów zadzwoniła pracownica banku, która wskazała małżonkom, że ma nowy produkt, który jest prawie tak samo bezpieczny, jak lokata terminowa, zainwestowane pieniądze będą mogli odzyskać po 2 latach, natomiast zysk jest wyższy niż na lokacie terminowej. Wspomniała przy tym, że inwestycja wiąże się

z pewnym ryzykiem utraty środków. Powodowie podkreślili wówczas, że nie akceptują żadnego ryzyka związanego z utratą inwestowanych środków. Poinformowano ich, że ryzyko jest niewielkie, gdyż fundusz inwestuje w nieruchomości leśne, inwestycja jest bezpieczna, jest to nowy produkt, inwestują w niego ludzie zamożni, w większości środowisko bankowe (w tym dyrektor oddziału banku). Pracownica banku poinformowała też, że powód musi szybko podjąć decyzję, gdyż przyjmowanie zapisów na certyfikaty zakończy się za kilka dni, a możliwość zakupu certyfikatów uwarunkowana jest jednoczesnym ulokowaniem części środków na lokacie terminowej. Powodowie zrozumieli to w ten sposób, że wypłacone im zostaną zainwestowane pieniądze oraz ewentualny zysk.

W dniu zakupu przeprowadzono badanie profilu inwestycyjnego klienta w celu określenia kompetencji powoda i zarekomendowania mu optymalnego rozwiązania inwestycyjnego; w treści formularza znalazła się przy tym adnotacja, że wynik badania to tylko propozycja banku, a ostateczna decyzja zawsze należy do klienta. Powód nie wypełniał własnoręcznie formularza – jego wypełnienie odbyło się w ten sposób, że pracownica banku zadawała powodowi pytania i zaznaczała udzielone przez niego odpowiedzi w formularzu edytowanym na komputerze. System dwukrotnie odrzucił powoda jako klienta, który może zainwestować w proponowane certyfikaty, z uwagi na fakt, że z jego odpowiedzi wynikało, że nie akceptuje utraty jakiegokolwiek części środków oraz nigdy wcześniej nie inwestował w podobne produkty i nie miał żadnego doświadczenia z inwestycjami wiążącymi się z ryzykiem. Pracownica banku korygowała wówczas odpowiedzi, jakie zostały zaznaczone w badaniu profilu inwestycyjnego klienta.

Sąd okręgowy uznał zasadność żądań powodów na podstawie art. 76 ustawy o instrumentach finansowych, art. 4 ust. 1 pkt 4 dyrektywy 2004/39/WE z 21 kwietnia 2004 r. (MiFID I) i art. 52 dyrektywy Komisji 2006/73/WE z 10 sierpnia 2006 r. Ponadto stwierdził, że działanie banku wypełnia przesłanki odpowiedzialności z art. 471 i 415 k.c.

¹² Tak trafnie: K. Osajda, *Granice statusu...*

¹³ Wyrok SA w Krakowie z dnia 11 sierpnia 2022 r., I ACa 10/22.

¹⁴ Więcej: J. Bereźnicki, *Nowy Amber Gold? Inwestorzy stracili pół miliarda złotych na funduszach rolnych i leśnych*, 25.10.2017, <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artukul/fundusze-inwestycyjne-pol-miliarda,245,0,2381045.html> (15.04.2025).

Pozwany bank złożył apelację od wyroku. Apelacja została oddalona, chociaż sąd apelacyjny nie podzielił argumentacji prawnej sądu I instancji. Sąd apelacyjny uznał, że cały proces zawierania spornej umowy z 24 lutego 2016 r. był sprzeczny z zasadami współzycia społecznego, co powoduje jej nieważność (na podstawie art. 353¹ § 1 k.c. w zw. z art. 58 § 2 k.c.). Zasadzenie zainwestowanej kwoty i opłaty manipulacyjnej za wydanie certyfikatów było zatem zasadne, ale jako zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia, czyli w oparciu o art. 405 k.c.

Wartością tego orzeczenia jest zwłaszcza bardzo precyzyjne opisanie czynności prowadzących do misselingu. Praktyka zbierania danych od klienta i ich modyfikowania – aż do uzyskania odpowiedzi pozwalającej na zaoferowanie mu ryzykownego produktu – budzi najwyższy niepokój co do świadomości prawnej pracowników instytucji finansowych.

Zaskakująca jest jednak podstawa prawna przyjęta przez sąd apelacyjny. Wydaje się, że konsekwencją misselingu jest przede wszystkim czyn niedozwolony i odpowiedzialność oparta na art. 415 k.c. Przyjęta podstawa z art. 405 k.c. budzi poważne wątpliwości, zwłaszcza ze względu na to, że bank przecież nie jest emitentem obligacji, a jedynie pośrednikiem, który je oferuje. Podobnie jak w pozostałych orzeczeniach, można mieć także wątpliwość co do dość łatwego uznania nieważności całej umowy.

2.3. Orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu w sprawie I ACa 860/21¹⁵

W tej sprawie powódka dochodziła zwrotu kwot zainwestowanych za namową pracownicy banku w obligacje GetBack S.A. wraz z utraconymi korzyściami w postaci nieuzyskanych zysków kapitałowych z zainwestowanych środków. W trakcie spotkania w banku proponowano jej nabycie obligacji GetBack S.A., wskazując, że jest to bezpieczne przedsięwzięcie i nie zachodzi ryzyko utraty ulokowanego

kapitału, w związku z czym powódka podjęła decyzję o nabyciu obligacji. Powódce nie zostały też przedłożone do podpisu dokumenty związane z nabyciem obligacji. 2 marca 2018 r. zarząd emitenta przydzielił powódce 11 sztuk obligacji o wartości 110 000 zł. Dopiero po pewnym czasie z doniesień medialnych dowiedziała się o tzw. aferze GetBack.

Powódka wskazała, że nie ma wątpliwości, że została wprowadzona w błąd, w szczególności z uwagi na to, że przedstawiciel banku nie poinformował jej, że nabywa obligacje korporacyjne, posiadające rating na poziomie nieinwestycyjnym, spekulacyjnym, w związku z czym cechują się one dużym ryzykiem. Podkreśliła, że w trakcie spotkania w banku nie została przeprowadzona żadna ankieta ani analiza finansów osobistych powódki.

Sąd okręgowy, odwołując się do treści art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach¹⁶, uznał, że umowa nie została skutecznie zawarta, bowiem zaniechano zachowania formy pisemnej. Ponadto wskazał na jej nieważność na podstawie art. 58 k.c. z uwagi na sprzeczność z prawem, a w szczególności z art. 35 ust. 1 ustawy o obligacjach (poprzez nieudzielenie wymaganych przez ten przepis informacji), jak również z zasadami współzycia społecznego – w tym przypadku dobrymi obyczajami, jakimi winien kierować się przedsiębiorca profesjonalnie zajmujący się sprzedażą instrumentów finansowych w stosunku do konsumenta.

Sąd I instancji uznał, że nieważność umowy skutkuje zgodnie z art. 410 § 2 k.c. obowiązkiem zwrotu świadczeń wzajemnych, pozwany bank był jednak jedynie firmą inwestycyjną, która na podstawie umowy zawartej z emitentem zobowiązała się do nabywania lub zbywania instrumentów finansowych. Zainwestowane kwoty nie stanowiły więc świadczenia na rzecz pozwanego, lecz emitenta obligacji, co powoduje, że po stronie banku brak jest świadczenia podlegającego zwrotowi.

Niezależnie od powyższego sąd I instancji

¹⁵ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 24 lutego 2023 r., I ACa 860/21.

¹⁶ Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach (t.j. Dz.U. 2024, poz. 708).

wskazał, że pozwany bank stosował nieuczciwe praktyki rynkowe w rozumieniu art. 4 ust. 1 i 2 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Działal sprzecznie z dobrymi obyczajami: wykorzystał niewiedzę i brak doświadczenia powódki jako konsumenta, wprowadzając ją w błąd za pomocą nierzetelnych informacji o proponowanej produkcie. W konsekwencji wskazanych wyżej rozważań sąd okręgowy uznał, że pomiędzy powódką a pozwanym nie doszło do ważnego nawiązania stosunków umownych, ale pozwany ponosi wobec powódki odpowiedzialność deliktową.

W ocenie sądu okręgowego powódka wykazała, że na skutek bezprawnych działań pozwanych poniosła stratę, zainwestowała bowiem w sporne obligacje kwotę 110 000 zł, której – wobec niewypłacalności emitenta – nie może w całości odzyskać. Szkoda powódki, za którą odpowiedzialność ponoszą pozwani, zdaniem sądu okręgowego ogranicza się jednak do kwoty 82 500 zł (75% ze 110 000 zł). Jak wynika z ustaleń sądu, postanowieniem z dnia 6 czerwca 2019 r. wydanym w sprawie VIII GRp 4/18 Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu, Wydział VIII Gospodarczy do spraw Upadłościowych i Restrukturyzacyjnych, zatwierdził układ przyjęty na zgromadzeniu wierzycieli, zgodnie z którym spółka GetBack S.A. w restrukturyzacji spełni świadczenia pieniężne z tytułu wykupu obligacji wobec wierzycieli będących obligatariuszami, a więc także wobec powódki, poprzez spłatę należności głównej (a więc zainwestowanego w obligacje kapitału) w 25% w terminie 8 lat.

Powódka domagała się również zapłaty od pozwanych kwoty 9398,20 zł tytułem utraconych korzyści, nie otrzymała bowiem przewidzianego umową wynagrodzenia. Sąd uznał jednak, że nie może ona dochodzić odszkodowania w wysokości wynagrodzenia z nieważnej umowy. Powódka niewątpliwie zainwestowałaby kwotę 110 000 zł w kolejną lokatę bankową i osiągnęłaby dochód w postaci odsetek, byłaby to jednak kwota z pewnością znacznie niższa od przewidywanego oprocentowania obligacji.

Powódka zaskarżyła wyrok w zakresie po-

mnieszenia odszkodowania o kwoty z układu oraz co do utraconych korzyści.

Sąd apelacyjny uznał, że realizację układu przez GetBack S.A. w restrukturyzacji należy uznać jedynie za zdarzenie przyszłe i niepewne. Podkreślono, że samo zawarcie układu przez dłużnika i wierzycieli oraz jego zatwierdzenie przez sąd w żadnym wypadku nie gwarantuje, że układ ten zostanie zrealizowany. Nie może także zostać ono ocenione jako wyrównanie szkody, które już nastąpiło. Zdaniem sądu apelacyjnego dopiero fakt rzeczywistego spełnienia świadczenia wobec powódki na podstawie układu mógłby stanowić podstawę do odpowiedniego pomniejszenia odszkodowania dochodzonego przez powódkę, w dniu orzekania brak jest jednak podstaw do uznania, że doszło do umniejszenia szkody, która powstała w majątku powódki na skutek dokonania zakupu obligacji. Zgodnie z art. 316 k.p.c. sąd zobowiązany był do brania pod uwagę aktualnego na dzień wyrokowania stanu rzeczy, czyli powinien pominąć ewentualne przyszłe świadczenia z układu.

Kwestia powództwa w zakresie utraconych korzyści jest o tyle mniej istotna dla niniejszego opracowania, że sądy obu instancji uznały roszczenia powódki w tym zakresie za po prostu nieudowodnione. Być może gdyby przedstawiła ona bardziej przekonujące twierdzenia w tym zakresie, wydano by inne orzeczenie.

3. Wnioski – kształtująca się linia orzecznicza co do misselingu na rynku instrumentów finansowych

Wnioski płynące z dokonanego przeglądu są umiarkowanie optymistyczne. Co do zasady w orzecznictwie dość restrykcyjnie podchodzi się do problemu ochrony klientów detalicznych firm inwestycyjnych. Praktyki mające na celu sprzedaż instrumentów finansowych wbrew potrzebom klienta, przy prezentowaniu mu nieprawdziwych informacji, lub wadliwe metody zbierania informacji o kliencie są wychwytywane i negatywnie oceniane pod kątem prawnym. Trafnie ocenia się rynek instrumentów finansowych jako dość zachowawczy, a klientów najczęściej jako mało

doświadczonych i bardzo ostrożnych.

3.1. Istota misselingu

Martwi to, że sądy nie do końca akceptują istotę misselingu, a zwłaszcza nie odwołują się w tym zakresie do ustawy o obrocie instrumentami finansowymi¹⁷. Wskazanie na art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów jest w takiej sytuacji o tyle niekompletne, że przepis ten dla odtworzenia pełnej treści zawartej w nim normy wymaga konfrontacji z art. 83g i 83h ustawy o obrocie instrumentami finansowymi¹⁸. Dopiero łącznie przepisy te pozwalają na zbudowanie pełnego zakresu obowiązków banku (lub innego podmiotu oferującego instrumenty finansowe), których zaniechanie stanowi o misselingu, bank ma bowiem obowiązek dokonać badania potrzeb klienta w oparciu o zgromadzone przez siebie informacje i następnie wyciągnąć z tego badania poprawne wnioski co do charakterystyki instrumentu finansowego, który powinien on nabyć. Istotą deliktu, który przewija się przez wszystkie analizowane orzeczenia, nie jest – jakby wynikało z uzasadnień niektórych wyroków – brak dostatecznych informacji przekazanych klientowi, lecz zaniechanie zbadania jego potrzeb w kontekście posiadanych przez niego kompetencji. Ustalenie pełnej treści normy określającej delikt misselingu oszczędziłoby pracy orzecznictwu: złamanie zasad wymaganych przez prawo co do zbadania profilu klienta wypełnia przesłankę bezprawności. Pozwala to na oparcie odpowiedzialności pozwanych na delikcie, bez konieczności analizowania ewentualnych przesłanek odpowiedzialności kontraktowej. Dodatkowym

ułatwieniem dla poszkodowanych jest tu art. 13 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, zgodnie z którym ustalenie nieuczciwej praktyki rynkowej przenosi ciężar dowodu na pozwanego przedsiębiorcę.

3.2. Misseling jako przyczyna nieważności umowy

Dość jednolicie uznaje się, że ujawniona praktyka misselingu prowadzi do nieważności umowy i powstania obowiązku zwrotu świadczenia na rzecz inwestora. Można tu mieć jednak pewne wątpliwości. Po pierwsze, nie do końca jest pewne to, czy w świetle wskazywanego art. 58 § 1 k.c. rzeczywiście zaniechanie badania potrzeb klienta, zaoferowanie mu produktu nieadekwatnego do jego potrzeb, a nawet wprowadzenie błąd co do cech i bezpieczeństwa produktu prowadzi do nieważności umowy. Ani ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, ani ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów nie przewiduje automatycznej nieważności umowy w przypadku tego typu naruszeń.

Trzeba zauważyć, że sprzeczność z prawem niektórych postanowień umowy prowadzi do ich nieważności, co niekoniecznie musi oznaczać nieważność całej umowy, co wynika z art. 58 § 3 k.c. Brak jest zwłaszcza analizy tego, czy po ustaleniu, że doszło do naruszenia zasad dotyczących oceny potrzeb klienta oraz ewentualnie naruszenia obowiązków informacyjnych, można uznać ważność umowy w pozostałej części¹⁹. Nie przekreśla to przecież odpowiedzialności banku za delikt i nienależyte wykonanie zobowiązania. W praktyce uznanie, że umowa o nabycie instrumentu finansowego jest ważna mimo wadliwego trybu badania potrzeb klienta, może być korzystne dla klienta, daje bowiem możliwość skorzystania z instrumentów odpowiedzialności kontraktowej.

¹⁷ Dyrektywa MIFID II obowiązuje od 2 lipca 2014 r. Ze względu na zasadę bezpośredniego stosowania prawa Unii Europejskiej fakt opóźnionej implementacji (zmiana ustawy o obrocie instrumentami finansowymi weszła w życie dopiero 21 kwietnia 2018 r.) nie ma znaczenia dla oceny prawnej transakcji dokonywanych w analizowanych orzeczeniach. Tak: SN w wyroku z dnia 8 września 2017 r., II CSK 845/16, LEX nr 2350002.

¹⁸ W przypadku ubezpieczeń – por. art. ustawy o dystrybucji ubezpieczeń.

¹⁹ Zob. szerzej o stosowaniu art. 58 § 3: Z. Radwański, *Części składowe czynności prawnej* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 2: *Prawo cywilne. Część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2002, s. 264 i n.

Stwierdzenie nieważności umowy wpływa również negatywnie na zakres świadczeń, które przysługują klientom. Uznanie nieważności umowy o nabyciu obligacji oznacza, że klient nie nabył instrumentu finansowego. To powoduje, że nie może oczekiwać jego wykupu, np. w ramach ugody zawartej z GetBack S.A. Takich konsekwencji stwierdzenia nieważności umowy sądy wydają się nie zauważać.

3.3. Deliktowa podstawa roszczeń klienta

Podstawą prawną zasądzanego odszkodowania jest zwykle delikt wynikający ze stwierdzonej praktyki misselingu. Jako podstawę prawną wskazuje się art. 415. Przesłankę bezprawności przesądza naruszenie przepisów ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym oraz ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Ta pierwsza ustawa zapewnia także przeniesienie ciężaru dowodu na pozwany bank, co powoduje, że poszkodowany nie musi już udowadniać winy pracowników pozwanego w naruszeniu zasad obrotu instrumentami finansowymi. Wadą wydaje się pomijanie wymagań ustawy o obrocie instrumentami finansowymi, która dokładnie precyzuje, na czym ma polegać badanie potrzeb klienta.

Nieporozumieniem jest natomiast traktowanie roszczeń z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia (jako pochodnych stwierdzonej nieważności umowy) jako wyłączających roszczenia deliktowe. Wydaje się, że wynika to z pominięcia reguł dotyczących zbiegu odpowiedzialności²⁰, a zwłaszcza art. 414 k.c., który wprost przewiduje możliwość wyboru pomiędzy roszczeniami z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia a roszczeniami z tytułu odpowiedzialności deliktowej. Pozostawienie poszkodowanemu do dyspozycji wyłącznie roszczeń z art. 405 k.c. osłabia jego pozycję choćby ze względu na zakres roszczeń oraz terminy ich przedawnienia.

3.4. Wysokość odszkodowania

Wysokość odszkodowania jest w omawianych sprawach kwestią dyskusyjną. Pojawiają się tu dwa zagadnienia: zwrot utraconych korzyści, jakie inwestor otrzymałby w przypadku innego ulokowania środków, oraz wpływ ugody zawartej przez emitenta obligacji z wierzycielami na wysokość szkody.

W tym pierwszym przypadku sądy trzymają się dość utrwalonego poglądu o hipotetycznym charakterze takich szkód. Wymaga się od powodów wykazania prawdopodobieństwa uzyskania korzyści w sposób niebudzący wątpliwości. Jest to możliwe choćby poprzez badanie dotychczasowego zachowania klienta, jego praktyki i nawyków w zakresie lokowania oszczędności²¹.

Jeśli chodzi o wpływ zawartej przez emitenta obligacji ugody co do częściowego spłacenia zadłużenia na wysokość szkody, są prezentowane dwa stanowiska. Można uznać, że odszkodowanie winno być zmniejszone o kwotę wynikającą z ugody, lub też uznać, że odliczeniu podlegają wyłącznie sumy rzeczywiście w ramach ugody wypłacone. Prawdopodobnie wydaje się to pierwsze stanowisko, zawarta ugoda powoduje przecież powstanie po stronie inwestora wierzytelności. Dopiero niewykonanie ugody prowadzi do powstania nowego roszczenia odszkodowawczego. Układ kreuje realną wartość majątkową w postaci roszczenia o jego wykonanie. Wbrew twierdzeniom pojawiającym się w niektórych orzeczeniach nie są to kwoty hipotetyczne i niepewne. Wszak układ jest zaakceptowany przez właściwy sąd i jest wynikiem oceny realnych możliwości finansowych dłużnika²². Dopiero jego niewykonanie może spowodować powstanie dalszych

²⁰ Zob. szerzej: E. Łętowska, *Zbieg reżimów bezpodstawnego wzbogacenia i odpowiedzialności odszkodowawczej (art. 414 k.c.)* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 1, red. M. Safjan, Warszawa 2007, s. 551 i n.

²¹ Mechanizm ustalania tego typu szkód por. np. orzeczenie SN z dnia 20 września 2004, IV CK 612/03, LEX nr 122870.

²² Zgodnie z art. 166 Prawa restrukturyzacyjnego (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1428) układ wiąże wierzycieli, których wierzytelności są objęte układem, chociażby nie zostały umieszczone w spisie wierzytelności. Już choć ta regulacja powoduje, że trudno jest pomijać przy ustaleniu odszkodowania z tytułu misselingu skutki zawarcia układu z emitentem obligacji.

roszczeń odszkodowawczych. Ze względu na treść art. 442¹ § 1 k.c. nie istnieje tu zagrożenie przedawnieniem roszczeń.

Należy jednak zaznaczyć, że kwestia wzajemnej zależności pomiędzy roszczeniami odszkodowawczymi przeciwko pośrednikom na podstawie art. 415 k.c. a kwotami należnymi z układu zawartego z emitentem papieru wartościowego jest skomplikowana i wymaga odrębnej analizy.

Podsumowanie

Wprowadzenie szczególnej regulacji dotyczącej misselingu było ważnym krokiem, którego celem było wzmocnienie pozycji klienta detalicznego na rynku finansowym i ubezpieczeniowym. Obecna regulacja w dużym stopniu przerzuca ryzyko związane z nabywaniem

skomplikowanych i niebezpiecznych instrumentów finansowych na wszelkiego rodzaju firmy inwestycyjne, co w praktyce oznacza najczęściej banki. To one są odpowiedzialne za zbadanie kompetencji klientów i doprowadzenie do transakcji odpowiadających ich potrzebom. Jak wskazuje przedstawiona powyżej analiza, praktyka orzecznicza w przeważającej większości dostrzega nowe narzędzia prawne i korzysta z nich zgodnie z intencjami ustawodawcy europejskiego. Pojawiające się niekiedy słabości (wynikające także z pewnego rozproszenia materiału normatywnego pomiędzy kilka ustaw) zostaną bez wątpienia z biegiem czasu przewyżczone w kształtującej się linii orzeczniczej. Dotyczy to choćby kwestii deliktowej podstawy odpowiedzialności oraz wysokości należnego klientowi indywidualnemu odszkodowania.

Abstract Review of case-law on misselling

Keywords: *misselling; financial instruments; bonds; invalidity of the contract; concurrence of liability*

The introduction of new rules for the protection of financial market customers against misselling by the MIFID II directive and the legal acts implementing it collided in time with the so-called GetBack S.A. scandal. The aim of this study is to present selected rulings of Polish courts, which concern the issue of misselling, often concerning the mentioned bonds.

In the first place, examples of rulings of selected courts are presented, with an attempt to systematically present the legal mechanisms adopted in them. This makes it possible to establish a certain line of case-law, usually referring to the invalidity of the agreement caused by misselling and to the tort liability of the bank offering inappropriate financial instruments to customers.

Then, an attempt was made to draw some general conclusions and doctrinal criticism of the adopted method of resolving disputes caused by misselling practices.

Bibliografia

Literatura

Bereźnicki J., *Nowy Amber Gold? Inwestorzy stracili pół miliarda złotych na funduszach rolnych i leśnych*, 25.10.2017, <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/fundusze-inwestycyjne-pol-miliarda,245,0,2381045.html> (15.04.2025).

Kucharski B., *Ewolucja odpowiedzialności za niedostosowanie umowy ubezpieczenia do wymagań i potrzeb klienta w orzecznictwie sądowym*, „Radca Prawny” 2023, z. 3.

Łętowska E., *Zbieg reżimów bezpodstawnego wzbogacenia i odpowiedzialności odszkodowawczej (art. 414 k.c.)* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 1, red. M. Safjan, Warszawa 2007.

Osajda K., *Granice statusu konsumenta w prawie cywilnym – perspektywa temporalna oraz kwestia niedokonywania czynności prawnej*, „Przegląd Sądowy” 2022, nr 11–12.

Osajda K., *Ochrona inwestora – konsumenta na rynku instrumentów finansowych (rynek kapitałowy)*, „Państwo i Prawo” 2021, z. 4.

Radwański Z., *Części składowe czynności prawnej* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 2: *Prawo cywilne. Część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2002.

Zacharzewski K. [w:] *Ustawa o obrocie instrumentami finansowymi. Komentarz*, red. M. Wierzbowski, Warszawa 2023, Legalis.

Akty prawne

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (t.j. Dz.U. 2024, poz. 722).

Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1616).

Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (t.j. Dz.U. 2023, poz. 845).

Ustawa z dnia 15 grudnia 2007 r. o dystrybucji ubezpieczeń (Dz.U. 2024, poz. 1214).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/65/UE z 15 maja 2014 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych oraz zmieniająca dyrektywę 2002/92/WE i dyrektywę 2011/61/UE (Dz.Urz.UE.L 2014, nr 173, s. 349).

Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach (t.j. Dz.U. 2024, poz. 708).

Ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń (t.j. Dz.U. 2024, poz. 12, 14).

Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 września 2024 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1428).

Orzecznictwo

Wyrok SN z dnia 8 września 2017 r., II CSK 845/16, LEX nr 2350002.

Wyrok SN z dnia 20 września 2004 r., IV CK 612/03, LEX nr 122870.

Wyrok SA w Poznaniu z dnia 24 lutego 2023 r., I ACa 860/21.

Wyrok SA w Krakowie z dnia 11 sierpnia 2022 r., I ACa 10/22.

Wyrok SA w Szczecinie z dnia 20 września 2022 r., I ACa 984/21.

Wyrok SO w Warszawie z dnia 17 marca 2023 r., XXIV C 2499/20.

Wyrok SO w Warszawie z dnia 21 marca 2024 r., I C 646/23.

Wyrok SO w Warszawie z dnia 31 października 2024 r., I C 2141/21.

Inne

Informacja o wynikach kontroli. Działalność organów i instytucji państwowych oraz podmiotów organizujących rynek finansowy wobec spółki GetBack S.A., podmiotów oferujących jej papiery wartościowe oraz ją audytujących, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,21685,vp,24335.pdf> (25.11.2025).

dr Tomasz Drab

ORCID: 0000-0002-3207-4931

tomasz.drab@mail.umcs.pl

Katedra Praw Unii Europejskiej

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Standard dowodu co do wykazania wiedzy o używaniu późniejszego znaku towarowego koniecznej do powołania się na przyzwolenie (tolerowanie) tego znaku – glosa do wyroku Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23

Słowa kluczowe: przyzwolenie; tolerowanie używania znaku towarowego; przedawnienie; znaki towarowe

Głosowany wyrok dotyczy istotnego praktycznie zagadnienia w postaci standardu dowodu co do wykazania wiedzy o używaniu późniejszego znaku towarowego przez właściciela wcześniejszego znaku towarowego, co jest jedną z przesłanek przyzwolenia (tolerowania) wyłączającego możliwość unieważnienia znaku późniejszego, a obecnie także zakazania jego używania. Wyrok ten ustanawia standard wysoko, potwierdzając, że domniemanie i przypuszczenia w tym względzie są niedopuszczalne, tak jak powołanie się na powinność wiedzy o znaku późniejszym. Konkluzję tę należy zasadniczo zaakceptować, co jednak nie oznacza, że wnioskowanie wiedzy o używaniu znaku późniejszego z dowodów pośrednich jest niedopuszczalne. Taka możliwość istnieje, ale świadomość używania znaku późniejszego po stronie właściciela wcześniejszego znaku towarowego nie może budzić żadnych wątpliwości. Wymaga to podkreślenia, ponieważ niektóre poglądy wyrażane w literaturze przedmiotu wydają się w tym względzie być bardziej liberalne. Zdarzają się również orzeczenia, w których wiedzę o używaniu znaku późniejszego domniemywano lub zakładano, że właściciel wcześniejszego znaku towarowego musiał wiedzieć o tym używaniu.

I. Stan faktyczny

23 kwietnia 2007 r. spółka Vintae Luxury Wine Specialists SLU z siedzibą w Logroño, Hiszpania (dalej: Vintae Luxury) złożyła wniosek o rejestrację graficznego unijnego znaku towarowego nr 005851092 w postaci napisu: *vintae* na brązowym tle, m.in. dla „napojów alkoholowych (z wyjątkiem piwa)” w klasie 33

klasyfikacji nicejskiej oraz usług „handlu detalicznego i hurtowego napojami alkoholowymi” w klasie 35 klasyfikacji nicejskiej. Znak został zarejestrowany 7 kwietnia 2008 r.

27 lipca 2020 r. Grande Vitae GmbH z siedzibą w Delmenhorst, Niemcy (dalej: Grande Vitae) złożyła wniosek o unieważnienie ww. znaku towarowego na podstawie wcześniejszego niemieckiego słownego znaku towarowe-

go VITAE zarejestrowanego 23 marca 2000 r. i unijnego słownego znaku towarowego VITAE zarejestrowanego 27 listopada 2001 r. Obydwa wcześniejsze znaki towarowe rejestracją obejmowały „napoje alkoholowe (z wyjątkiem piwa)”.

Podstawą prawną wniosku o unieważnienie był art. 8 ust. 1 lit. b rozporządzenia 2017/1001¹, czyli podstawa związana z niebezpieczeństwem wprowadzenia odbiorców w błąd. W odpowiedzi na wniosek o unieważnienie Vintae Luxury podnosiła, że Grande Vitae przyzwoliła na używanie spornego znaku towarowego w rozumieniu art. 61 ust. 1 i 2 rozporządzenia 2017/1001, przez co nie mogła złożyć skutecznego wniosku o unieważnienie z uwagi na upływ 5-letniego terminu tolerowania określonego w wymienionych przepisach. Zarówno Wydział Unieważnień EUIPO, jak i Izba Odwoławcza EUIPO nie podzieliły twierdzenia, że Grande Vitae przyzwalała na używanie spornego znaku towarowego, i unieważniły go ze względu na niebezpieczeństwo wprowadzenia odbiorców w błąd wynikające z wysokiego stopnia wizualnego i fonetycznego podobieństwa spornych znaków, częściowej identyczności i częściowego podobieństwa towarów i usług oraz średniego stopnia pierwotnej zdolności odróżniającej wcześniejszego znaku towarowego. Instancje EUIPO przyjęły, że przedłożone w sprawie dowody nie były wystarczające do ustalenia, że Grande Vitae faktycznie była świadoma używania spornego znaku towarowego przez 5 kolejnych lat przed złożeniem wniosku o unieważnienie.

W skardze złożonej do Sądu UE na decyzję Izby Odwoławczej EUIPO Vintae Luxury podniosła dwa zarzuty. Pierwszy dotyczył naruszenia art. 8 ust. 1 lit. b rozporządzenia 2017/1001, czyli błędów w zakresie przyjęcia niebezpieczeństwa wprowadzenia w błąd, zarzut ten został jednak uznany za niedopuszczalny z uwa-

gi na brak jego uzasadnienia. Drugi zarzut dotyczył spełnienia przesłanek przyzwolenia określonych w art. 61 ust. 1 i 2 rozporządzenia 2017/1001 (identyczny w treści art. 53 ust. 1 i 2 rozporządzenia 40/94², który z uwagi na datę zgłoszenia znaku spornego miał zastosowanie w tej sprawie).

Artykuł 61 ust. 1 rozporządzenia 2017/1001 odnosi się do przyzwolenia używania późniejszego unijnego znaku towarowego przez właściciela wcześniejszego unijnego znaku towarowego, a art. 61 ust. 2 rozporządzenia 2017/1001 dotyczy przyzwolenia przez właściciela m.in. wcześniejszego krajowego znaku towarowego na używanie późniejszego unijnego znaku towarowego. Jako że Izba odwoławcza EUIPO ograniczyła badanie niebezpieczeństwa wprowadzenia w błąd do wcześniejszego niemieckiego znaku towarowego VINTAE, to i Sąd UE skoncentrował się na zarzucie odnoszącym się do art. 61 ust. 2 rozporządzenia 2017/1001.

W tym zakresie Vintae Luxury podnosiła przede wszystkim, że Izba Odwoławcza EUIPO naruszyła wymieniony przepis, stwierdzając, że w sprawie nie zostało wykazane, iż Grande Vitae faktycznie wiedziała o używaniu spornego znaku towarowego w Niemczech przez 5 kolejnych lat. W szczególności Vintae Luxury kwestionowała interpretację Izby Odwoławczej dotyczącą wymogów dowodowych „rzeczywistej” wiedzy o używaniu spornego znaku towarowego, utożsamiając ją z rzeczywistością lub „subiektywną” wiedzą. Vintae Luxury twierdziła, że ograniczenie możliwości wnoszenia wniosku o unieważnienie określone w art. 61 ust. 1 rozporządzenia 2017/1001 ma na celu zachowanie pewności prawnej. W związku z tym twierdziła ona, że wystarczający jest wymóg zwykłego udowodnienia świadomości, jaką właściciel wcześniejszego znaku mógł lub powinien mieć w odniesieniu do tego używania na podstawie zachowania zwykłej staranności. Świadomość tę można domniemywać zdaniem Vintae Luxu-

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2017/1001 z 14 czerwca 2017 r. w sprawie znaku towarowego Unii Europejskiej (Dz.Urz.U.E.L 2017, nr 154, s. 1), dalej: rozporządzenie 2017/1001.

² Rozporządzenie Rady (WE) nr 40/94 z 20 grudnia 1993 r. w sprawie wspólnotowego znaku towarowego (Dz.Urz.U.E.L 1994, nr 11, s. 1).

ry m.in. na podstawie ogólnej wiedzy o tym używaniu w danym sektorze gospodarczym lub na podstawie czasu trwania używania. Do tego Vintae Luxury kwestionowała dokonaną przez Izbę Odwoławczą EUIPO ocenę dowodów przedstawionych w celu ustalenia, czy Grande Vitae faktycznie wiedziała o używaniu spornego znaku towarowego.

2. Podstawa prawna

Jak już wspomniano, sprawa koncentruje się na interpretacji art. 61 ust. 2 rozporządzenia 2017/1001 oraz ocenie materiału dowodowego w świetle tego przepisu. Stosownie do jego treści „jeżeli właściciel wcześniejszego krajowego znaku towarowego (...) przez okres kolejnych pięciu lat przyzwał na używanie późniejszego unijnego znaku towarowego w państwie członkowskim, w którym wcześniejszy znak towarowy (...) jest chroniony, będąc świadomym tego używania, właściciel ten traci prawo do złożenia, na podstawie wcześniejszego znaku towarowego (...) wniosku o unieważnienie późniejszego znaku towarowego w odniesieniu do towarów lub usług, dla których późniejszy znak towarowy był używany, chyba że zgłoszenia późniejszego unijnego znaku towarowego dokonano w złej wierze”.

Interpretacja tego przepisu jest istotna nie tylko na tle regulacji zawartej w tym przepisie oraz regulacji określonej w art. 61 ust. 1 rozporządzenia 2017/1001 jako przepisów wyłączających możliwość unieważnienia późniejszego unijnego znaku towarowego z uwagi na jego tolerowanie przez właściciela wcześniejszego unijnego lub krajowego znaku towarowego (oraz wcześniejszego oznaczenia o znaczeniu większym niż lokalne), analogicznie jest bowiem skonstruowany art. 9 ust. 1 dyrektywy 2015/2436³ odnoszący się do tolerowania póź-

niejszego krajowego znaku towarowego przez właściciela wcześniejszego krajowego lub unijnego znaku towarowego oraz art. 9 ust. 2 tego rozporządzenia, czytany łącznie z ust. 1, odnoszący się do innych praw wcześniejszych, o których mowa w art. 5 ust. 2 lub art. 5 ust. 3 lit. a dyrektywy 2015/2436. Wymienione przepisy dyrektywy są implementowane do prawa polskiego odpowiednio art. 165 ust. 1 pkt 1 i 3 p.w.p.⁴

Sama możliwość utrzymania rejestracji późniejszego znaku towarowego przy możliwości zakazania używania tego znaku w procesie cywilnym nie jest szczególnie użyteczna z perspektywy uprawnionego, podstawową funkcją znaku towarowego jest bowiem oznaczanie towarów lub usług w obrocie gospodarczym w celu zagwarantowania odbiorcom, że tak sygnowane towary pochodzą z określonego przedsiębiorstwa (lub po prostu określonego źródła handlowego), bez ryzyka wprowadzenia tych odbiorców w błąd. Wymienione przepisy mają zatem praktyczne znaczenie przede wszystkim przy ich łącznym odczytaniu z art. 16 rozporządzenia 2017/1001 oraz art. 18 dyrektywy 2015/2436 (a w zasadzie przepisami ustaw krajowych implementującymi te normy do prawodawstwa krajowego), przewidującymi brak możliwości zakazania używania późniejszego zarejestrowanego znaku towarowego, jeżeli niemożliwe jest unieważnienie tego znaku z uwagi na zaistniałe przyzwolenie (tolerowanie), o czym traktują przepisy wskazane powyżej. Artykuł 18 dyrektywy został wdrożony do prawa polskiego w zakresie przyzwolenia normą określoną w art. 296 ust. 3¹ oraz ust. 3² p.w.p. Przepisy wyłączające wprost możliwość zakazania używania znaku towarowego, który nie może zostać unieważniony, zostały dodane do systemu unijnego znaku towarowego oraz systemów krajowych znaków towarowych dopiero w ramach ostatniej reformy prawa znaków towarowych w Unii Europejskiej (konkretnie art. 1

³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2015/2436 z 16 grudnia 2015 r. mająca na celu zbliżenie ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do znaków towarowych (wersja przekształcona) (Dz.Urz.UE.L 2015, nr 336, s. 1), dalej: dyrektywa 2015/2436.

⁴ Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1170), dalej: p.w.p.

pkt 15 rozporządzenia 2015/2424⁵ oraz art. 18 dyrektywy 2015/2436⁶). Wcześniejsze regulacje, traktujące o przyzwoleniu (tolerowaniu) jedynie w odniesieniu do stanu rejestru, były niepełne, choć na konieczność utraty roszczenia zakazowego, a nie tylko utraty możliwości złożenia wniosku o unieważnienie, w wyniku przyzwolenia (tolerowania) przez „dość długi okres” używania późniejszego znaku towarowego, wskazywała już preambuła Pierwszej dyrektywy Rady z 21 grudnia 1988 r. mająca na celu zbliżenie ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do znaków towarowych⁷. Nie oznacza to również, że nie można było podobnego skutku wywodzić z innych przepisów⁸.

3. Stanowisko Sądu UE co do instytucji przyzwolenia (tolerowania)

Sąd UE, rozpoznając sprawę, przypomniał, że celem instytucji przyzwolenia jest ukaranie właścicieli wcześniejszych znaków towaro-

wych, którzy przez 5 kolejnych lat godzili się na używanie późniejszego unijnego znaku towarowego, będąc świadomi takiego używania, poprzez pozbawienie ich możliwości wystąpienia o unieważnienie takiego znaku towarowego. Ma to zapewnić równowagę między interesem właściciela znaku towarowego w zakresie ochrony podstawowej funkcji tego znaku, jaką jest oznaczanie towarów bez ryzyka wprowadzenia odbiorców w błąd co do ich pochodzenia, a interesem innych podmiotów gospodarczych w zakresie posiadania oznaczeń umożliwiających oznaczanie ich towarów lub usług⁹.

Aby chronić swój wcześniejszy znak towarowy, jego właściciel musi jednak mieć możliwość sprzeciwienia się używaniu późniejszego znaku towarowego, który jest identyczny lub podobny do jego znaku towarowego. Sprzeciw ten może on wyrazić nie wcześniej niż w momencie powzięcia rzeczywistej wiedzy o używaniu późniejszego znaku towarowego¹⁰. W konsekwencji dopiero w tym momencie bieg może rozpocząć 5-letni termin utraty możliwości złożenia wniosku o unieważnienie znaku późniejszego wynikający z przyzwolenia¹¹.

A zatem właściciel późniejszego znaku towarowego musi przedstawić dowody rzeczywistej wiedzy o używaniu tego znaku przez właściciela wcześniejszego znaku towarowego¹².

⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2015/2424 z 16 grudnia 2015 r. zmieniające rozporządzenie Rady (WE) nr 207/2009 w sprawie wspólnotowego znaku towarowego i rozporządzenie Komisji (WE) nr 2868/95 wykonujące rozporządzenie Rady (WE) nr 40/94 w sprawie wspólnotowego znaku towarowego oraz uchylające rozporządzenie Komisji (WE) nr 2869/95 w sprawie opłat na rzecz Urzędu Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (znaki towarowe i wzory) (Dz.Uz.UE.L 2015, nr 341, s. 21).

⁶ Do prawa krajowego przepis ten został wdrożony art. 1 pkt 45f ustawą o zmianie ustawy – Prawo własności przemysłowej z dnia 20 lutego 2019 r. (Dz.U. 2019, poz. 501), która weszła w życie 16 marca 2019 r., poprzez dodanie w art. 296 p.w.p. ustępu 3¹.

⁷ Pierwsza dyrektywa Rady z 21 grudnia 1988 r. mająca na celu zbliżenie ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do znaków towarowych (Dz.Uz.UE.L 1989, nr 40, s. 1).

⁸ Zob. wyrok SN z dnia 25 lipca 2024 r., II CSKP 1337/22, dotyczący niedopuszczalności wstecznego stosowania art. 296 ust. 3¹ p.w.p., wskazujący jednocześnie, że przynajmniej niektóre przewidziane w nim zasady da się wywieść z przepisów obowiązujących uprzednio. SN nie rozważał jednak tej kwestii bardziej szczegółowo z uwagi na brak zarzutu pozwalającego na jej analizę. Przykładem regulacji, która w określonych stanach faktycznych mogłaby być rozważana, jest art. 5 k.c. (t.j. Dz.U. 2025, poz. 1071).

⁹ Wyrok Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO – Grande Vitae (vintae)*, ECLI:EU:T:2024:779, pkt 48 i powołany tam wyrok Sądu UE z 20 kwietnia 2016 r., T-77/15, *Tronios Group International v EUIPO – Sky (SkyTec)*, ECLI:EU:T:2016:226, pkt 31.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Wyrok Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO – Grande Vitae (vintae)*, ECLI:EU:T:2024:779, pkt 49 i powołany tam wyrok Sądu UE z 20 kwietnia 2016 r., T-77/15, *Tronios Group International v EUIPO – Sky (SkyTec)*, ECLI:EU:T:2016:226, pkt 32.

¹² Wyrok Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO – Grande Vitae (vintae)*, ECLI:EU:T:2024:779, pkt 50 i powołany tam wyrok Sądu UE z 20 kwietnia 2016 r., T-77/15, *Tronios Group International v EUIPO – Sky (SkyTec)*, ECLI:EU:T:2016:226, pkt 33 oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 22 września 2011 r., C-482/09, *Budějovický Budvar*, ECLI:EU:C:2011:605, pkt 82.

Potwierdza to motyw 29 dyrektywy 2015/2436, w którym stwierdza się, że zarzut przedawnienia w wyniku zaniechania sprzeciwu wobec używania znaku towarowego ma zastosowanie, jeżeli właściciel wcześniejszego znaku towarowego „świadomie tolerował używanie tego znaku przez znaczny okres”, innymi słowy – „umyślnie” lub „w pełni świadomości faktów”¹³. W konsekwencji samo wykazanie potencjalnej świadomości używania lub przedstawienie dowodów pozwalających na domniemanie istnienia takiej świadomości jest niewystarczające¹⁴, tak samo jak wykazanie możliwości lub powinności wiedzy o znaku późniejszym¹⁵.

Trybunał stwierdził też, że Vintae Luxury nie może powoływać się na domniemanie wiedzy wynikające z powszechnej wiedzy na temat używania w danym sektorze gospodarczym, która może być konsekwencją m.in. czasu trwania tego używania¹⁶, jest to bowiem domniemanie stosowane przy ocenie złej wiary, ale nie można go przenieść na grunt przyzwolenia¹⁷.

Dla porządku należy również wspomnieć, że Vintae Luxury wniosła odwołanie od niniejszego wyroku, nie zostało ono jednak przyjęte przez Trybunał Sprawiedliwości do rozpoznania

z uwagi na brak wykazania przez skarżącego, że dotyczy ono kwestii istotnej dla jednolitości, spójności lub rozwoju prawa Unii Europejskiej¹⁸, co obecnie stanowi warunek przyjęcia odwołania do rozpoznania¹⁹.

4. Stanowisko Sądu UE w kwestii oceny stanu faktycznego

Sąd UE uznał, że dowody przedstawione w ramach postępowania nie wystarczyły do przyjęcia, że Grande Vitae miała świadomość używania znaku późniejszego przez 5 lat przed datą wniosku o jego unieważnienie. Zdaniem Sądu UE przedstawienie przez Vintae Luxury dowodów co do udziału zarówno tej spółki, jak i spółki Grande Vitae w tym samym konkursie winiarskim, a nawet uzyskanie nagród w tym konkursie przez obydwie spółki, nie było wystarczające do przyjęcia wiedzy o istnieniu znaku późniejszego, nie było bowiem pewne, czy obydwie podmioty brały udział we wręczeniu medali. Do tego nawet gdyby przyjąć, że konkurs ten ma znaczący zasięg medialny, to samo w sobie nie może to świadczyć o rzeczywistej świadomości używania znaku widniejącego na produktach laureata przez profesjonalistów z sektora wina, a nawet przez innych uczestników konkursu, ponieważ oznaczałoby to domniemanie takiej rzeczywistej świadomości na podstawie dowodów dotyczącej ogólnej wiedzy w sektorze wina „Berliner Wine Trophy”, co byłoby sprzeczne z orzecznictwem, z którego wynika, że domniemania w tym zakresie są niedopuszczalne²⁰.

Podobnie udział w tej samej edycji targów ProWein nie jest zdaniem Sądu UE wystarczający do przyjęcia, że Grande Vitae rzeczywiście

¹³ Wyrok Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO – Grande Vitae (vintae)*, ECLI:EU:T:2024:779, pkt 51 i powołany tam przez analogię wyrok Sądu UE z 20 kwietnia 2016 r., T-77/15, *Tronios Group International v EUIPO – Sky (SkyTec)*, ECLI:EU:T:2016:226, pkt 33.

¹⁴ Wyrok Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO – Grande Vitae (vintae)*, ECLI:EU:T:2024:779, pkt 52 oraz powołany tam wyrok Sądu UE z 20 kwietnia 2016 r., T-77/15, *Tronios Group International v EUIPO – Sky (SkyTec)*, ECLI:EU:T:2016:226, pkt 34 oraz wyrok Sądu UE z 4 października 2018 r., T-150/17, *Asolo v EUIPO – Red Bull (FLÜGEL)*, ECLI:EU:T:2018:641, pkt 35.

¹⁵ Wyrok Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO – Grande Vitae (vintae)*, ECLI:EU:T:2024:779, pkt 52.

¹⁶ Co wynika m.in. z wyroku Sądu UE z 29 września 2021 r., *Univers Agro przeciwko EUIPO – Shandong Hengfeng Rubber & Plastic (AGATE)*, ECLI:EU:T:2021:633, pkt 29.

¹⁷ Wyrok Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO – Grande Vitae (vintae)*, ECLI:EU:T:2024:779, pkt 58.

¹⁸ Postanowienie TSUE z 25 czerwca 2025 r., C-6/25 P, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO*, ECLI:EU:C:2025:494.

¹⁹ Art. 58a akapit trzeci protokołu nr 3 w sprawie statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana z 1 września 2024 r.), https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7040/pl/ (15.08.2025).

²⁰ Wyrok Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO – Grande Vitae (vintae)*, ECLI:EU:T:2024:779, pkt 61–66.

wiedziała o używaniu spornego znaku towarowego, ponieważ szczególnie w przypadku „najważniejszych targów wina na świecie” bardzo trudno jest odwiedzić wszystkie stoiska innych wystawców i zobaczyć znaki towarowe pojawiające się na nich²¹.

Dodatkowo fakt, że wina Vintae Luxury zostały uwzględnione w ulotce dotyczącej konkursu „Best of Spain Top 100”, który odbył się podczas targów ProWein, w których uczestniczyły obydwie podmioty, również został uznany za niewystarczający, ponieważ nie ustalono, że Grande Vitae dowiedziała się o winach Vintae Luxury podczas tego konkursu, takiej świadomości nie można bowiem domniemywać na podstawie ogólnej znajomości tego konkursu i listy jego laureatów w sektorze wina²².

Podobnie udział w tych samych edycjach konkursu „Mundus Vini” nie był wystarczający do ustalenia faktycznej świadomości używania spornego znaku towarowego z uwagi na, po pierwsze, dużą liczbę nagrodzonych win, po drugie, używanie oznaczenia *vintae* jako firmy, a nie jako znaku towarowego na liście nagrodzonych win, oraz po trzecie, faktu, że nie udowodniono, iż interwenient widział butelki wina skarżącej opatrzone etykietą *inspired by vintae* przed 27 lipca 2015 r.²³

5. Ocena stanowiska Sądu UE

Głosowany wyrok potwierdza, że próg wymagany do ustalenia wiedzy o używaniu znaku późniejszego, czyli jednej z przesłanek przyzwolenia (tolerowania), jest ustanowiony w orzecznictwie wysoko. Z wyroku jasno wynika, że same domniemania lub przypuszczenia w tym zakresie nie są wystarczające, niezależnie od tego, jak oczywiste mogłoby być używanie spornego znaku towarowego, nie wystarczy bowiem ustalić, że właściciel wcześniejszego znaku mógł lub musiał być świadomy używania spornego znaku towarowego. Konieczne

jest wykazanie faktycznej wiedzy w tym zakresie. Wymóg ten nie wydaje się przesadzony, zwłaszcza biorąc pod uwagę, że chroni on uprawionych z praw wcześniejszych, co jest szczególnie istotne w przypadku podmiotów mniej profesjonalnych, które nie obserwują rynku²⁴, działają z wykorzystaniem ograniczonych zasobów lub w ograniczonej geograficznie skali. Skoro bowiem tolerowanie musi być „w pełni świadome”, to domniemania bez ustawienia odpowiednio wysokiego standardu dowodu mogą pozostawiać w tym zakresie zbyt daleko idące wątpliwości.

Nie należy jednak przy tym przyjmować, że świadomość używania późniejszego znaku towarowego może być wykazywana jedynie dowodami bezpośredniej wiedzy, takimi jak np. list ostrzegawczy skierowany do właściciela znaku późniejszego, w którym uprawniony do znaku wcześniejszego odnosi się do problemu używania tego znaku²⁵. Michał Bohaczewski wskazuje w tym względzie, że w braku dowodów bezpośrednich uprawniony do znaku późniejszego może przedłożyć dowody „używania znaku świadczące o tym, że wnioskodawca nie mógł nie wiedzieć o tym używaniu, mając na uwadze właściwości danego sektora rynku i znaczący zakres używania”²⁶. Wskazuje przy tym, że można w tym celu wziąć pod uwagę takie kryteria, jak intensywne używanie pod względem ilościowym i geograficznym, działanie na wspólnym rynku, okoliczność bycia bezpośrednim konkurentem, uczestnictwo w tych samych targach handlowych czy specyfikę

²¹ *Ibidem*, pkt 70.

²² *Ibidem*, pkt 74–80.

²³ *Ibidem*, pkt 56, 81–91.

²⁴ Zob. M. Bohaczewski [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. VIII B: *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, red. Ł. Żelechowski, Warszawa 2021, art. 165, pkt 11.

²⁵ Jeżeli list ten dotyczy tylko kwestii rejestracji lub zgłoszenia znaku towarowego, to przyjęcie świadomości używania nie będzie możliwe tylko na tej podstawie.

²⁶ Zob. M. Bohaczewski [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. VIII B: *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, red. Ł. Żelechowski, Warszawa 2021, art. 165, pkt 17, za: A. Kur, M. Senfleben [w:] *idem*, *European Trade Mark Law. A Commentary*, Oxford 2017, s. 478.

danego rynku²⁷. Podobnie Ilja Czernik wskazuje, że „wiedza oznacza wiedzę pozytywną, ale z brzmienia normy nie można wywnioskować, że pojęcie wiedzy ogranicza się wyłącznie do tego”. Powołuje się w tym względzie na wytyczne EUIPO, które mają pozwalać uznać za wystarczające racjonalne założenie wiedzy, np. jeśli obaj właściciele wystawiali towary lub usługi pod swoimi znakami towarowymi podczas tego samego wydarzenia²⁸.

²⁷ M. Bohaczewski [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. VIII B: *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, red. Ł. Żelechowski, Warszawa 2021, art. 165, pkt 17.

²⁸ I. Czernik [w:] *EU Trade Mark Regulation (EUTMR). Brussels Commentary*, red. U. Hildebrandt, O. Sosnitza, München 2023, s. 666. Należy jednak wyraźnie odnotować, że powołane stanowisko EUIPO nie jest aktualne. Rzeczywiście w wytycznych EUIPO z 1 października 2017 r. takie twierdzenie zostało wyrażone – zob. archiwalne teksty wytycznych na stronie internetowej: <https://www.euipo.europa.eu/pl/guidelines/repository>. Jednak w wytycznych obowiązujących od 2020 r. zostało ono zastąpione następującym zdaniem, co ewidentnie zdaje się służyć zaostrzeniu pozycji w tym zakresie: „Właściciel zakwestionowanego znaku musi udowodnić używanie zakwestionowanego znaku w zakresie, w jakim można stwierdzić, że właściciel wcześniejszego znaku miał wiedzę o takim używaniu” – Wytyczne dotyczące rozpatrywania spraw. Urząd Unii Europejskiej ds. Własności intelektualnej (EUIPO), 1.02.2020, s. 1403, <https://guidelines.euipo.europa.eu/1916976/1866062/wytyczne-dot--znakow-towarowych/4-5-3-przyzwolenie> (31.08.2025). W tym zakresie wytyczne pozostają aktualne na datę oddawania tekstu do druku – zob. Wytyczne dotyczące rozpatrywania spraw. Urząd Unii Europejskiej ds. Własności intelektualnej (EUIPO), 1.05.2025, s. 1600, <https://guidelines.euipo.europa.eu/2303097/2263510/wytyczne-dot--znakow-towarowych/4-5-2-przyzwolenie> (31.08.2025). A. Kur, M. Senftleben [w:] *idem, European Trade...*, s. 478, również prezentują otwarte podejście do dowodów pośrednich, nie akcentując jednak jednocześnie tak wyraźnie potrzeby wykazania rzeczywistej wiedzy o używaniu znaku wcześniejszego, jak M. Bohaczewski oraz I. Czernik w powołanych pozycjach. Wskazują przy tym, że przy podejściu przeciwnym świadomość wiedzy o znaku późniejszym będzie rzadko występować, chyba że młodszy użytkownik formalnie poinformuje właściciela wcześniejszego prawa o używaniu spornego znaku. Z tego powodu zdaniem autorów należy koniecznie uwzględnić formy wiedzy domniemanej przy ustalaniu tej wiedzy. Podobne podejście wyraża NSA w wyroku z dnia 9 stycznia 2025 r., II GSK 1431/21.

To podejście wydaje się bardziej liberalne niż podejście Sądu UE przedstawione w glosowanym orzeczeniu, z którego wynika m.in., że niedopuszczalne jest przenoszenie standardu dowodu określonego na gruncie złej wiary, który zezwala na domniemanie wiedzy o używaniu znaku z powszechnej wiedzy w danym sektorze gospodarczym, a wiedza ta może wynikać m.in. z czasu trwania takiego używania²⁹. Przy tym sam Michał Bohaczewski wskazuje w dalszej części powołanego tekstu, że wymogi dowodowe na gruncie przyzwolenia (tolerowania) są niższe niż wymogi dowodowe na gruncie przepisów dotyczących zgłoszenia znaku towarowego w złej wierze, „na tle których TS akceptuje przyjęcie domniemania znajomości przez zgłaszającego faktu, że osoba trzecia używa oznaczenia, które może wynikać «w szczególności z ogólnej znajomości w odnośnym sektorze gospodarczym faktu takiego używania, przy czym o takiej znajomości można wnioskować zwłaszcza na podstawie czasu trwania takiego używania»”³⁰. Stwierdza też wprost, że wykładnia przepisów o złej wierze nie jest stosowana na gruncie przepisów o tolerowaniu³¹. Skoro zatem standard dowodu odnoszący się do złej wiary jest określany jako zbyt niski na gruncie przepisów o przyzwoleniu, a jego istotą jest możliwość domniemania z ogólnej znajomości w sektorze gospodarczym, zwłaszcza na podstawie czasu używania, to akceptując takie stanowisko, nie można do kwestii domniemań i założeń na gruncie przyzwolenia (tolerowania) podchodzić zbyt liberalnie. Wynika to również wyraźnie z orzecznictwa przytoczonego w punkcie czwartym niniejszego tekstu³². Po-

²⁹ Wyrok Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO – Grande Vitae (vintae)*, ECLI:EU:T:2024:779, pkt 58.

³⁰ Powołany cytat pochodzi z wyroku TSUE z 11 czerwca 2009 r., C-529/07, *Chocoladenfabriken Lindt & Sprüngli*, ECLI:EU:C:2009:361, pkt 39.

³¹ Zob. M. Bohaczewski [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. VIII B: *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, red. Ł. Żelechowski, Warszawa 2021, art. 165, pkt 17.1 i powołana tam literatura.

³² Również w polskim orzecznictwie akcentuje się, że „[b]ycie świadomym» używania znaku towa-

twierdza to też zmiana stanowiska w wytycznych EUIPO, o której mowa powyżej.

Skoro domniemanie z powszechnej wiedzy w danym sektorze gospodarczym jest niedopuszczalne, to takie czynniki, jak intensywne używanie oznaczenia późniejszego pod względem ilościowym i geograficznym, działanie na wspólnym rynku, okoliczność bycia bezpośrednim konkurentem, muszą tym bardziej być stosowane bardzo ostrożnie. Duże natężenie ilościowe i geograficzne może choćby odbywać się w kanałach dystrybucji, w których właściciel znaku wcześniejszego jest nieobecny (np. na aukcjach internetowych), nawet w okolicznościach bezpośredniej konkurencji produktowej. Tak samo nawet bardzo długie używanie znaku późniejszego może nie zostać zauważone przez właściciela znaku wcześniejszego. Podobnie uczestnictwo w tych samych targach również samo w sobie nie musi oznaczać wiedzy o znaku późniejszym, szczególnie podczas większych targów produktów stosunkowo powszechnych. Inaczej mogłoby być np. na targach towarów specjalistycznych lub kupowanych stosunkowo rzadko, z niewielką liczbą wystawców, choć i tutaj wszystko zależy od okoliczności konkretnego stanu faktycznego. A zatem nawet kumulacja tych czynników często może nie prowadzić do wniosku „bez żadnej ewentualnej wątpliwości”, że uprawniony do znaku wcześniejszego wiedział o znaku późniejszym.

Z drugiej strony standardu dowodu na gruncie przepisów o przyzwoleniu nie należy ustanawiać przesadnie wysoko, w szczególności, jak już wspomniano, ograniczając się do akceptacji dowodów bezpośrednich³³. Należy przyjąć, że dopuszczalne jest wnioskowanie

z dowodów pośrednich, jednak przyjęcie założenia co do istnienia wiedzy o używaniu znaku późniejszego musi być dokonywane „bez żadnej ewentualnej wątpliwości”³⁴, zbyt restrykcyjne podejście mogłoby bowiem pozwalać uprawnionym do znaków wcześniejszych na celowe „unikanie” wiedzy o używaniu znaku późniejszego wyłącznie, ażeby odłożyć w czasie rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia związanego z przyzwoleniem³⁵. Podejście to mogłoby też czynić wykazanie tego kryterium zbyt utrudnionym, mając na uwadze pewność prawa³⁶, a także dostrzeżenie interesu właściciela znaku późniejszego, na który nie można pozostać obojętnym, szczególnie w okolicznościach długotrwałego i intensywnego używania tego znaku, zbudowania jego określonej pozycji rynkowej, poczynienia inwestycji w jego promocję, budowy jego niezależnej rozpoznawalności wśród odbiorców, oraz pozostawanie w dobrej wierze.

Głosowane orzeczenie, ustanawiając wysoki standard dowodu w zakresie przyzwolenia (tolerowania), jest istotne przede wszystkim z perspektywy właściciela znaku późniejszego, w warunkach istnienia wcześniejszego kolizyjnego znaku towarowego jest on bowiem obciążony ryzykiem unieważnienia własnego zarejestrowanego znaku towarowego, nawet po wielu latach nierzadko względnie intensywnego używania tego znaku oraz mimo uzyskania ważnego prawa do tego znaku. Może to prowadzić nie tylko do konieczności przeprowadzenia kosztownego rebrandingu i zniweczenia dotychczasowych wysiłków i nakładów marketingowych, ale także, w skrajnych przypadkach,

rowego oznacza posiadanie przez wnioskodawcę wiedzy o używaniu tego znaku przez uprawnionego. Nie można natomiast rozciągać zakresu omawianej przesłanki ustawowej na możliwość, czy powinność dowiedzenia się przez wnioskodawcę o używaniu znaku przez uprawnionego” – zob. wyrok NSA z dnia 5 lipca 2007 r., II GSK 98/07.

³³ Trafnie zauważa NSA w wyroku z dnia 9 stycznia 2025 r., II GSK 1431/21, że dowód tego rodzaju występuje rzadko, przez co zbyt restrykcyjne podejście może nie być uzasadnione.

³⁴ Tak jak określono to w wyrok Sądu UE z 4 października 2018 r., T-150/17, *Asolo v EUIPO – Red Bull (FLÜGEL)*, ECLI:EU:T:2018:641, pkt 42.

³⁵ Por. wyrok Federalnego Trybunału Sprawiedliwości RFN (BGH) z 15 listopada 2015 r., I ZR 50/14.

³⁶ Rzecznik Generalny V. Trstenjak wskazuje w opinii z 3 lutego 2011 r., C-482/09, *Budějovický Budvar*, ECLI:EU:C:2011:46, pkt 82, że „wymaganie faktycznej wiedzy odpowiada szczególnej randze pewności prawnej, która znajduje wyraz w regulacji dotyczącej utraty roszczeń w postaci ustalenia ściśle określonych ram czasowych”.

do uznania zasadności roszczeń pieniężnych właściciela znaku wcześniejszego. Obrazuje to dobrze konieczność przeprowadzania każdorazowego i dokładnego badania znaku towarowego pod kątem kolizji z prawami wcześniejszymi, przed wprowadzeniem produktów lub usług pod tym znakiem na rynek, bowiem właściciele znaków wcześniejszych niestety często decydują się na podjęcie działań przeciwko znakowi

późniejszemu dopiero w momencie odniesienia pewnego sukcesu rynkowego przez właściciela znaku późniejszego. Wysoki standard dowodu płynący z głosowanego orzeczenia w pewnym sensie ułatwia taką praktykę, która nie zawsze jest zgodna z poczuciem sprawiedliwości. Z tego względu domniemań w tym obszarze nie należy wykluczać, jednak trzeba do nich podchodzić bardzo ostrożnie.

Abstract

Standard of proof for demonstrating knowledge of the use of a later trademark necessary to invoke acquiescence in the use of that trademark – commentary on the judgment of the General Court of the European Union of 6 November 2024, T 136/23

Keywords: *acquiescence; tolerating the use of a trademark; limitation; trademarks*

The judgment concerns a practically important issue in the form of the standard of proof for demonstrating knowledge of the use of a later trademark by the owner of an earlier trademark, which is one of the prerequisites for acquiescence, which excludes the possibility of invalidating the later trademark and, currently, also prohibiting its use. The judgment sets a high threshold, confirming that presumptions and assumptions in this regard are inadmissible, as is reliance on the duty to know about the later mark. This conclusion should generally be approved, but this does not mean that inferring knowledge of the use of the later mark from circumstantial evidence is inadmissible. This possibility exists, but the awareness of the use of the later mark on the part of the owner of the earlier trademark must be beyond doubt. This needs to be emphasized because some views expressed in the relevant literature seem to be more liberal in this regard. There are also rulings in which knowledge of the use of the later mark was presumed or it was assumed that the owner of the earlier trademark must have known about such use.

Bibliografia

Literatura

Bohaczewski M. [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. VIIIB: *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, red. Ł. Żelechowski, Warszawa 2021.

Czernik I. [w:] *EU Trade Mark Regulation (EUTMR). Brussels Commentary*, red. U. Hildebrandt, O. Sosnitza, München 2023.

Kur A., Senftleben M. [w:] A. Kur, M. Senftleben, *European Trade Mark Law. A Commentary*, Oxford 2017.

Akty prawne

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2025, poz. 1071).

Pierwsza dyrektywa Rady z dnia 21 grudnia 1988 r. mająca na celu zbliżenie ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do znaków towarowych (Dz.Urz.U.E.L 1989, nr 40, s. 1).

Rozporządzenie Rady (WE) nr 40/94 z 20 grudnia 1993 r. w sprawie wspólnotowego znaku towarowego (Dz.Urz.U.E.L 1994, nr 11, s. 1).

Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1170).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2015/2436 z 16 grudnia 2015 r. mająca na celu zbliżenie ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do znaków towarowych (wersja przekształcona) (Dz.Urz.U.E.L 2015, nr 336, s. 1).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2015/2424 z 16 grudnia 2015 r. zmieniające rozporządzenie Rady (WE) nr 207/2009 w sprawie wspólnotowego znaku towarowego i rozporządzenie Komisji (WE) nr 2868/95 wykonujące rozporządzenie Rady (WE) nr 40/94 w sprawie wspólnotowego znaku towarowego oraz uchylające rozporządzenie Komisji (WE) nr 2869/95 w sprawie opłat na rzecz Urzędu Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego (znaki towarowe i wzory) (Dz.Urz.U.E.L 2015, nr 341, s. 21).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2017/1001 z 14 czerwca 2017 r. w sprawie znaku towarowego Unii Europejskiej (Dz.Urz.U.E.L 2017, nr 154, s. 1).

Ustawa z dnia 20 lutego 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. 2019, poz. 501).

Protokół nr 3 w sprawie statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana z 1 września 2024 r., https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7040/pl/ (15.08.2025)).

Orzecznictwo

Wyrok NSA z dnia 5 lipca 2007 r., II GSK 98/07.

Wyrok TSUE z 11 czerwca 2009 r., C-529/07, *Chocoladenfabriken Lindt & Sprüngli*, ECLI:EU:C:2009:361.

Wyrok TSUE z 22 września 2011 r., C-482/09, *Budějovický Budvar*, ECLI:EU:C:2011:605.

Wyrok Federalnego Trybunału Sprawiedliwości RFN (BGH) z 15 listopada 2015 r., I ZR 50/14.

Wyrok Sądu UE z 20 kwietnia 2016 r., T-77/15, *Tronios Group International v EUIPO – Sky (SkyTec)*, ECLI:EU:T:2016:226.

Wyrok Sądu UE z 4 października 2018 r., T-150/17, *Asolo v EUIPO – Red Bull (FLÜGEL)*, ECLI:EU:T:2018:641.

Wyrok Sądu UE z 29 września 2021 r., *Univers Agro przeciwko EUIPO – Shandong Hengfeng Rubber & Plastic (AGATE)*, ECLI:EU:T:2021:633.

Wyrok SN z dnia 25 lipca 2024 r., II CSKP 1337/22.

Wyrok Sądu UE z 6 listopada 2024 r., T-136/23, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO – Grande Vitae (vintae)*, ECLI:EU:T:2024:779.

Postanowienie Trybunału Sprawiedliwości UE z 25 czerwca 2025 r., C-6/25 P, *Vintae Luxury Wine Specialists przeciwko EUIPO*, ECLI:EU:C:2025:494.

Wyrok NSA z dnia 9 stycznia 2025 r., II GSK 1431/21.

Inne

Opinia Rzecznika Generalnego Trybunału Sprawiedliwości V. Trstenjaka z 3 lutego 2011 r., C-482/09, *Budějovický Budvar*, ECLI:EU:C:2011:46.

Wytyczne dotyczące rozpatrywania spraw. Urząd Unii Europejskiej ds. Własności intelektualnej (EUIPO), 1.02.2020, <https://guidelines.euipo.europa.eu/1916976/1866062/wytyczne-dot--znakow-towarowych/4-5-3-przyzwolenie> (31.08.2025).

Wytyczne dotyczące rozpatrywania spraw. Urząd Unii Europejskiej ds. Własności intelektualnej (EUIPO), 1.05.2025, <https://guidelines.euipo.europa.eu/2303097/2263510/wytyczne-dot--znakow-towarowych/4-5-2-przyzwolenie> (31.08.2025).

Dr. habil. Mira Malczyńska-Biały, Associate Professor UR

ORCID: 0000-0003-3083-800X

mimalczynska@ur.edu.pl

University of Rzeszów

Consumer protection in the European Union and unfair commercial practices

Keywords: *consumer; unfair commercial practices; Court of Justice of the European Union; European Union*

The article aims to analyse selected aspects of consumer protection within the European Union concerning unfair commercial practices. The considerations focus on providing examples of unfair market practices based on Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005. A synthesis of unfair market practices in the European Union has also been made. Selected case law of the Court of Justice of the European Union in this area has been presented. On the basis of the analysis, it has been found that when Member States do not apply EU law in the field of unfair commercial practices in an appropriate manner, the Court of Justice of the European Union interprets EU law. It also adjudicates legal disputes between EU governments and EU institutions, as well as cases of individuals, i.e. consumers, or consumer organizations who believe that their rights have been violated by EU institutions.

Co-financed by the Minister of Science under the Regional Excellence Initiative program, “Migrants from Ukraine in the Podkarpackie Voivodeship. Socio-economic implications.”

Introduction

Article 169 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU)¹ indicates that the Union aims to ensure, among other things, a high level of security and the economic interests of consumers. It also contributes to the protection of their economic interests. The article aims is to analyse unfair commercial practices in the European Union. The focus is on presenting the types of practices based on Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005. The selected case law of the Court of Justice of the European

Union in this area is presented. It takes into account the fact that the average consumer should be reasonably well informed, observant, and circumspect when making purchases.

In addressing the chosen research problem, important methods and techniques relevant to the field of social sciences were employed. The primary research method used in the article is the dogmatic analysis method. It was applied to the analysis of legal acts regulating the discussed issues. The article also uses the comparative method to compare specific legal and informational actions of the European Union aimed at counteracting unfair market practices.

The article critically examines the following research hypotheses: First, in order to ensure the effectiveness of counteracting unfair

¹ Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union (OJ EU C 326/49, 26/10/2012).

market practices in the European Union, a uniform interpretation of EU law applied by the appropriate judicial institutions is necessary. Second, unfair commercial practices may influence consumers' economic behavior and their purchasing decisions.

Assessment of these elements is made taking into account social, cultural, and linguistic factors, as well as the particular consumer group to which a given consumer belongs. This includes an identifiable group of consumers who are notably susceptible to the impact of a market practice or to the product to which the market practice relates, due to their specific characteristics, such as age or disability, either physical or mental.

The conclusion presents the influence of the Member States on the implementation of the legal provisions of the European Union in the field of unfair commercial practices. It also indicates selected case law of the Court of Justice of the European Union concerning these practices.

Consumers' right to safety is a fundamental aspect of their protection. In the EU, consumer safety can be examined from several perspectives: health, economic, informational, safety, or in terms of pursuing claims. The European Union ensures this at the international level through appropriate legal regulations and the actions of competent entities and institutions. By establishing such regulations as secondary law acts (directives), it requires Member States to adopt them at the national level.

Protection of the economic interests of the consumer is primarily related to ensuring the economic security of buyers of goods and services. Human economic security is defined as the level of income considered basic, i.e., ensuring survival, sustainable development, and personal dignity. Income management depends on the individual needs of the buyer. The income held determines the purchasing possibilities of the average consumer. Therefore, when entering into a consumer contract, the buyer should have full knowledge of its actual terms, including the financial ones. The economic security of

consumers is related, in particular, to the legal protection of their financial interests when entering into contracts. It depends on the elimination of unfair commercial practices used by entrepreneurs, aimed at persuading the consumer to make a financially unattractive purchase decision, which under normal conditions they would not make. It is also possible to pursue financial consumer claims resulting from the purchase of a product that is not in accordance with the contract.

I. Unfair commercial practices – definitional aspect

Unfair commercial practices used by entrepreneurs have a negative impact, in particular, on the economic security of consumers. The basic legal act regulating the issue in the European Union is the Directive of 11 May 2005.² Its overarching objective is to contribute to the proper functioning of the internal market and to achieve a high level of consumer protection. This is to be attained by approximating the laws, regulations, and administrative provisions of the Member States relating to unfair commercial practices and those which harm the economic interests of consumers (Art. 1). The Directive defines the concepts of a consumer and a trader. A consumer is meant by any natural person who, in commercial practices covered by this Directive, is acting for purposes unrelated to their trade, business, craft, or profession. A trader is any natural or legal person who, in commercial practices covered by this Directive, is acting for purposes relating to their trade, business, craft, or profession, and any person acting in the name or on behalf of a trader (Art. 2).

² Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No 2006/2004 of the European Parliament and of the Council (OJ EU L149/22, 11/06/2005).

When analysing the types of unfair practices, it should be noted that, as a rule, unfair commercial practices are prohibited in the European Union.

A commercial practice is unfair in two cases. First, it goes against the requirements of professional diligence. Second, it significantly distorts or is likely to significantly distort the economic behaviour regarding the product of a consumer, who encounters it or to whom the product is directed. It may also involve the average member of a specific consumer group if the practice aims at that group. Commercial practices are unfair if they are likely to significantly distort the economic behaviour of an identifiable group of consumers who are especially vulnerable to the practice or the product due to physical or mental disabilities, age, or gullibility, in a way that a trader could reasonably foresee (Art. 5). In particular, misleading or aggressive commercial practices are considered unfair.

Unfair and misleading commercial practices may take the form of an act or a failure to act, omission on behalf of the trader. A practice is considered misleading if it contains false information and is therefore untrue or, in any way, throughout all the circumstances of its presentation, misleads or is likely to mislead the average consumer. A practice is unfair even if the information is true in relation to one or more of the following elements and in any case causes or is likely to cause the consumer to take a transactional decision that would not have been taken otherwise. It misleads as to the existence or nature of the product, the main characteristics of the product, such as its availability, benefits and risks, workmanship, composition, accessories, after-sales services and the complaints procedure, the method and date of production or manufacture, delivery, suitability, use, quantity, specification, geographical or commercial origin, the expected results of its use or the results and essential characteristics of tests or checks carried out on the product. It deceives as to the trader's obligations, the motive for the commercial practice, and the nature of the sales process,

statements or symbols concerning direct or indirect sponsorship or authorisation granted to the trader or the product. It misleads regarding the price, the method of calculating it, or the existence of a special price advantage, a necessary service, part, replacement, or repair.

Moreover, it does so through providing unclear information about the type, characteristics, and rights of the entrepreneur or their representatives, such as their identity and assets, qualifications, status, permits, memberships or affiliations, and industrial and intellectual property rights or awards and distinctions, therefore the buyer may make a purchase decision that would not normally be made. An unfair practice misleads regarding the right to exchange goods or to request a refund.

A commercial practice is also considered misleading if, in a specific case, taking into account all its features and circumstances, it causes or is likely to cause the average consumer to take a transactional decision that would not have been made otherwise. It covers any type of introduction of a product to the market, including comparative advertising, which causes confusion between the products, trademarks, trade names, or other distinguishing marks of the trader and the competitor. In addition, it is connected with the trader's failure to comply with the obligations contained in the codes of conduct to which they have committed. Such an obligation is not based solely on the intention to implement it but is binding and verifiable. The abuse relies upon the fact that the traders indicate that they are bound by the code within their commercial practice (Art. 6).

A misleading omission is a commercial practice where, in a specific case, taking into account all its features and circumstances and the limitations of the medium, it omits essential information needed by the average consumer to make an informed transactional decision. It therefore causes or is likely to cause the average consumer to make a transactional decision that would not have been made otherwise. An omission is also considered misleading when the trader conceals information or provides it in an unclear, unintel-

ligible, ambiguous, or untimely manner. It also fails to disclose the commercial purpose of the practice if it is not clear from the context, where it causes or is likely to cause the average consumer to make a transactional decision that they would not have made otherwise. If the medium of communication used for a given commercial practice imposes limitations of space or time, those limitations and all measures taken by the trader to make the information available to consumers in another way will be taken into account when deciding whether any information has been omitted. If it is not apparent from the context, in the case of an invitation to purchase, information on the characteristics of the product is considered significant, to the extent that it is appropriate to both the medium and the product. Information on the address and identity of the trader and the price, including taxes, is also relevant. Furthermore, adding the arrangements for payment, delivery, or performance and the procedure for handling complaints, if they deviate from the requirements of professional diligence, as well as, in the case of products and transactions involving a right of withdrawal or cancellation, the existence of such a right. Finally, the information requirements laid down in the Community law concerning commercial communication, including advertising and marketing (Art. 7).

The second category of unfair commercial practices in the European Union is aggressive practices. A commercial practice is considered aggressive if, in a specific case, taking into account all its features and circumstances, through harassment, coercion, including the use of physical force, or undue influence, it significantly restricts or is likely to restrict the average consumer's freedom of choice or conduct concerning the product and thus causes or is likely to cause making a transactional decision that would not have been made otherwise. For this purpose, five circumstances of the practice are taken into account. Firstly, time, place, type, and persistence. Secondly, the use of threats or offensive expressions or methods of conduct. Third, the trader's use of a specific misfortune or circumstances so serious that they limit the

consumer's assessment ability, of which the trader is aware, to influence the consumer's decision about the product. Then, onerous or disproportionate non-contractual barriers that the trader uses to prevent the consumers from exercising their contractual rights, including the right to terminate the contract or to switch to another product or trader. The latter circumstance includes threats of taking unlawful action (Art. 8, 9).

2. Case law of the Court of Justice of the European Union in the context of unfair commercial practices

European Union law prohibits unfair, misleading, and aggressive commercial practices that can influence consumers' economic behaviour. The Court of Justice of the European Union interprets EU law to ensure that it is applied in the same way in all Member States. It also resolves legal disputes between EU governments and EU institutions. In certain situations, individuals, companies, or organisations can also bring cases before the Court if they believe their rights have been infringed by EU institutions.³

The Court has developed a wealth of case law in the field of unfair commercial practices. The first category of case law is related to misleading practices, so-called bundled offers. The second concerns unfair practices that are aggressive.

Bundling occurs when the sale of one product (non-leading product) is dependent on the purchase of another product (leader product), which also functions in trade as a separate product. This means that a buyer interested in product A is forced to buy product B as well, whereas product B is also sold on its own, without product A.⁴ Examples of rulings in this area include the following decisions. Member States cannot prohibit a seller from making any combined of-

³ A. B. Capik, *Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej*, Kraków 2013, pp. 14–16.

⁴ I. Małobęcki, *Sprzedaż wiązana i pakietowa jako potencjalne naruszenie europejskiego prawa konkurencji – ekonomiczna i prawna analiza problemu*, Warszawa 2013, pp. 8–10.

fers to a consumer (such as a petrol station offering free roadside assistance for three weeks for every tankful of at least 25 litres of fuel). Combined offers cannot be considered unfair commercial practices in all circumstances.⁵

The Court ruled that a bundled offer consisting of a computer equipped with pre-installed software does not constitute an unfair commercial practice. Furthermore, the failure to indicate the price of each of the pre-installed programs does not constitute a misleading commercial practice, because the price of individual programs does not constitute significant information for the consumer.⁶

Another category of Court rulings concerns aggressive commercial practices. In 2012, the Court banned aggressive commercial practices by companies that give the consumer the false impression of winning a certain prize, when in fact they have to pay to receive the so-called prize. This is the case, for example, with advertisements that make the consumer believe that they have won a cruise, when in fact, to receive the prize, they have to pay for insurance and an additional cabin fee, as well as cover food and drink costs and port fees during the cruise.⁷

Statutory health insurance funds may also be liable for unfair commercial practices. For example, a practice is misleading if a health insurance fund informs its members that joining another statutory health insurance fund will entail financial disadvantages for them.⁸

Finally, the cost of calling the after-sales service telephone number must not exceed the cost of a standard call; otherwise, it would constitute an unfair commercial practice.⁹

Conclusion

The European Union leaves it up to Member States to provide consumers with adequate and effective means to combat unfair commercial practices to comply with the provisions of Council Directive 2005/29. These include legal provisions under which persons or organisations recognised under national law as having a legitimate interest in combating unfair commercial practices, including competitors, have a number of rights. They can initiate legal proceedings concerning such unfair commercial practices. They can also challenge such unfair commercial practices before an administrative body competent to hear complaints or to initiate appropriate legal proceedings (Art. 11).

Member States shall allocate certain powers to courts or administrative authorities to deal with cases of unfair commercial practices in civil or administrative proceedings. This may include requesting the trader to provide evidence of the truth of his statements relating to the commercial practice if, taking into account the legitimate interests of the trader and other participants in the proceedings, such a request appears appropriate in the circumstances of the case. It may also be related to the recognition of allegations of facts as untrue if the evidence requested is not provided or if it is considered by the court or administrative authority to be insufficient (Art. 12).

Member States are required to establish penalties for breaches of national provisions adopted in the implementation of the Directive on unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market. They are also required to take all necessary measures to ensure that they are enforced. These penalties must be effective, proportionate, and dissuasive (Art. 13).

If the Member States do not apply EU law on unfair commercial practices properly, the Court of Justice of the European Union interprets the EU law. It also adjudicates legal disputes between EU governments and EU institutions, as well as cases of individuals, i.e. consumers or

⁵ Judgment of the Court of Justice of the European Union of 23 April 2009, VTB-VAB and Galatea, C-261/07 and C-299/07.

⁶ Judgment of the Court of Justice of the European Union of 7 September 2016, Blanquart, C-310/15.

⁷ Judgment of the European Court of the European Union of 18 October 2012, Purely Creative, C-428/11.

⁸ Judgment of the European Court of the European Union of 3 October 2013, Zentrale zur Beginning unlautered Wettbewerbs, C-59/12.

⁹ Judgment of the European Court of the European Union of 2 March 2017, Zentrale zur Beginning unlautered Wettbewerbs Frankfurt am Main, C-568/15.

consumer organizations, who believe that EU institutions have violated their rights.

Based on the analyses conducted in the article, the research hypotheses were positively verified. It was confirmed that, in order to ensure the effectiveness of counteracting unfair market practices in the European Union, a uniform interpretation of EU law by the Court of Justice of the European Union is necessary. Without such interpretation, there would be no effective control over abuses related to the sale of goods and services within the EU single market. Unfair commercial practices negatively influence consumers' economic behavior and purchasing decisions, which is why combating them at the EU level is so important.

Today, consumer protection against unfair commercial practices is primarily associated with ensuring greater transparency and safety during online shopping, as well as strengthening consumers' positions in the process of ecological transformation. The "Omnibus" Directive was intended to serve this purpose – aiming to reinforce and modernize consumer protection, counteract unfair business practices, and ensure greater transparency and safety in online transactions. From that point onward, sellers were required to display not only the current promotional price, but also the lowest price that was in effect during the 30 days preceding the discount. Furthermore, businesses must inform consumers if the price has been personalized through automated decision-making. Service providers must verify reviews published on their websites to ensure their authenticity. It is also prohibited to post fake product reviews. Businesses are required to provide a telephone number on their website through which consumers can contact them. Consumers must also be informed about the use of personal data and whether the seller qualifies as a business entity.¹⁰

¹⁰ Directive (EU) 2019/2161 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 amending Council Directive 93/13/EEC and Directives 98/6/EC,

Strengthening consumer rights in the context of ecological transformation and protection against unfair commercial practices was further supported by Directive (EU) 2024/825 of the European Parliament and the Council, which addresses the issue of "greenwashing." The directive introduces regulations prohibiting misleading environmental claims, ensuring greater transparency and credibility of product-related environmental information. Its goal is to enable consumers to make more informed and sustainable purchasing choices. Consumers are granted better access to information about product durability and repairability, which facilitates more sustainable decisions.¹¹

The directive emphasizes transparency and the verifiability of information provided to consumers so that they can base their decisions on reliable data. By providing better information and protecting against unfair practices, the directive supports sustainable consumption and contributes to ecological transformation. Additionally, the directive introduces definitions of key terms, such as "environmental claim," and expands the list of unfair commercial practices that are explicitly prohibited.

In conclusion, the sense of security of the EU consumer is influenced by many factors. These include, first and foremost, consumer awareness, knowledge of one's rights, and knowledge of how to pursue claims. There is no doubt that counteracting unfair commercial practices is of great importance in guaranteeing consumers the safe use of the European Union market for goods and services.

2005/29/EC and 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council as regards the better enforcement and modernisation of Union consumer protection rules (O.J. L 328, 18.12.2019).

¹¹ Directive (EU) 2024/825 of the European Parliament and of the Council of 28 February 2024 amending Directives 2005/29/EC and 2011/83/EU as regards empowering consumers for the green transition through better protection against unfair practices and through better information (O.J. L, 2024/825, 6.3.2024).

Abstrakt**Ochrona konsumenta w Unii Europejskiej oraz nieuczciwe praktyki rynkowe**

Słowa kluczowe: konsument; nieuczciwe praktyki rynkowe; Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej; Unia Europejska

Artykuł ma na celu analizę wybranych aspektów ochrony konsumentów w Unii Europejskiej w zakresie uczciwych praktyk handlowych. Rozważania koncentrują się na ukazaniu przykładów nieuczciwych praktyk rynkowych na podstawie dyrektywy 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 maja 2005 r. Dokonano również syntezy nieuczciwych praktyk rynkowych w Unii Europejskiej. Przedstawiono wybrane orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w tym zakresie. Na podstawie przeprowadzonej analizy stwierdzono, że gdy państwa członkowskie nie stosują w odpowiedni sposób prawa UE w zakresie nieuczciwych praktyk handlowych, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej dokonuje wykładni prawa unijnego. Rozstrzyga też spory prawne między rządami krajów Unii a jej instytucjami, jak również sprawy osób fizycznych, tj. konsumentów, lub organizacji konsumenckich, które uważają, że ich prawa zostały naruszone przez instytucje UE.

Bibliography**Literature**

Brander H. E., Ulmer P., *Community Directive on Unfair Terms in Consumer Contracts: Some Critical Remarks on the Proposal Submitted by the EC Commission*, "Common Market Law Review", No. 28.

Capik A. B., *Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej*, Kraków 2013.

Howarth D., *Internal Policies: The Commission Defends the EU Consumer*, "The Autor(s) Journal Compilation" 2008, No. 46.

Małobęcki I., *Sprzedaż wiązana i pakietowa jako potencjalne naruszenie europejskiego prawa konkurencji – ekonomiczna i prawna analiza problemu*, Warszawa 2013.

Nieuczciwe praktyki rynkowe. Przewodnik, Warszawa 2009.

Human Development Report 1994, United Nations Development Programme (UNDP), New York–Oxford 1994.

Żak K., *Kodeks dobrych praktyk rynkowych jako narzędzie budowania relacji przedsiębiorstwa z interesariuszami*, "Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach" 2016, No. 263.

Legal Acts

Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guarantees (O.J. EU L 171, 7.07.1999).

Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No 2006/2004 of the European Parliament and of the Council (O.J. EU L 149/22, 11.6.2005). Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union (O.J. EU C 326/49, 26.10.2012). Directive (EU) 2019/2161 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 amending Council Directive 93/13/EEC and Directives 98/6/EC, 2005/29/EC and 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council as regards the better enforcement and modernisation of Union consumer protection rules (O.J. L 328, 18.12.2019).

Directive (EU) 2024/825 of the European Parliament and of the Council of 28 February 2024 amending Directives 2005/29/EC and 2011/83/EU as regards empowering consumers for the green transition through better protection against unfair practices and through better information (O.J. L 2024/825, 6.3.2024).

Case Law

Judgment of the Court of Justice of the European Union of 23 April 2009, VTB-VAB i Galatea, C-261/07 i C-299/07.

Judgment of the European Court of the European Union of 18 October 2012, Purely Creative, C-428/11.

Judgment of the European Court of the European Union of 3 October 2013, Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs, C-59/12.

Judgment of the Court of Justice of the European Union of 7 September 2016, Blanquart, C-310/15.

Judgment of the European Court of the European Union of 2 March 2017, Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs Frankfurt am Main, C-568/15.

mgr Karol Moniczewski

ORCID: 0000-0002-1773-9034

moniczewski@gmail.com

Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Skutki naruszenia zasad reprezentacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z art. 210 § 1 k.s.h. – glosa krytyczna do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2024 r., II CSKP 1733/22

Słowa kluczowe: umowa członka zarządu ze spółką; nieważność czynności; bezskuteczność zawieszona; potwierdzenie czynności prawnej

Glosa krytyczna dotyczy możliwości następczego potwierdzenia czynności prawnej dokonanej przez członka zarządu z naruszeniem zasad reprezentacji określonych w art. 210 § 1 k.s.h. Kluczowe znaczenie dla praktyki obrotu ma odpowiedź na pytanie, czy naruszenie tego przepisu skutkuje bezwzględną nieważnością czynności prawnej, czy też prowadzi do jej bezskuteczności zawieszanej i otwiera możliwość późniejszej ratyfikacji. Na tle analizowanego zagadnienia ukształtowały się w doktrynie i orzecznictwie rozbieżne stanowiska, co wywołało istotną niepewność prawną. Uporządkowaniu tej problematyki miała służyć nowelizacja art. 39 k.c., której celem było przyjęcie konstrukcji tzw. czynności niezupełnej. Mimo to w komentowanym orzeczeniu Sąd Najwyższy – pomijając treść i funkcję znowelizowanego art. 39 § 1 k.c. – opowiedział się za utrzymaniem koncepcji bezwzględnej nieważności czynności dokonanej z naruszeniem art. 210 § 1 k.s.h.

Teza wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2024 r. (II CSKP 1733/22)¹

„W sytuacji, w której spółka z ograniczoną odpowiedzialnością reprezentowana przez prezesa zarządu, będącego współnikiem spółki cywilnej zawiera umowę z dwoma innymi współnikami tej spółki, ze względu na art. 865 i 866 k.c.², zastosowanie ma art. 210 § 1 k.s.h.³, tj. zachodzi konieczność reprezentacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez radę nadzorczą lub pełnomocnika powołanego uchwałą zgromadzenia współników. Odmienne wykładnia prowadziłaby do możliwości obchodzenia art. 210 § 1 k.s.h. z wykorzystaniem konstrukcji spółki cywilnej. Skutkiem naruszenia art. 210 § 1 k.s.h. jest, w świetle art. 58 § 1 k.c., nieważność umowy zawartej z takim naruszeniem”⁴. W głosie wykorzystano metodę dogmatycznoprawną polegającą na analizie i wykładni przepisów prawa z odwołaniem do dorobku doktryny oraz orzecznictwa.

¹ Wyrok SN z dnia 8 listopada 2024 r., II CSKP 1733/22, Legalis nr 3170792.

² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1061 ze zm.).

³ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 18).

⁴ *Ibidem*.

I. Stan faktyczny

13 sierpnia 2014 r. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, działająca jako zamawiający, zawarła ze spółką cywilną, występującą w roli wykonawcy, umowę o dzieło, której przedmiotem było wykonanie i montaż mebli w nowo powstającym klubie fitness. Z uwagi na niewykonanie umowy w ustalonym terminie zamawiający odstąpił od umowy i zażądał zwrotu zaliczek. Jednocześnie działając pod presją czasu, zawarł z innym wykonawcą umowę o dzieło o tożsamym zakresie, jednak na wyższych warunkach cenowych ze względu na krótki termin realizacji zamówienia.

W następstwie powyższych okoliczności spółka z ograniczoną odpowiedzialnością wystąpiła z powództwem przeciwko dwóm wspólnikom spółki cywilnej, domagając się solidarnego zasądzenia odszkodowania. Wyrokiem z dnia 23 maja 2019 r. (IX GC 310/16) Sąd Okręgowy w Krakowie zasądził od jednego z pozwanych wspólników (M.S.1) odszkodowanie, od którego to wyroku M.S.1 wniósł apelację. Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z dnia 17 lutego 2021 r. (I Aga 226/19) stwierdził brak podstaw do dochodzenia roszczenia z tytułu niewykonania zobowiązania, uznając, że umowa o dzieło była nieważna z uwagi na wadliwą reprezentację zamawiającego przy jej zawieraniu. W dalszej kolejności Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną M.S.1, w pełni popierając stanowisko Sądu Apelacyjnego w Krakowie.

Zgodnie z ustalonym stanem faktycznym w chwili zawarcia umowy o dzieło wspólnikami spółki cywilnej były trzy osoby fizyczne: 1) M.S.; 2) M.S.1; 3) B.G., przy czym ostatni z nich pełnił równocześnie funkcję jedyne go członka zarządu powódki.

2. Stanowisko Sądu Najwyższego

Sąd Najwyższy skoncentrował się na ocenie ważności umowy o dzieło, identyfikując dwa kluczowe zagadnienia prawne. Po pierwsze, uznał, że w świetle art. 865 i 866 k.c. w sytuacji, gdy umowa zawierana jest pomiędzy spółką

z ograniczoną odpowiedzialnością a spółką cywilną, której wspólnikiem jest członek zarządu tej pierwszej, zastosowanie znajduje art. 210 § 1 k.s.h. Po drugie, Sąd Najwyższy stwierdził, że reprezentacja spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z naruszeniem art. 210 § 1 k.s.h., a więc z pominięciem rady nadzorczej lub pełnomocnika ustanowionego uchwałą zgromadzenia wspólników, prowadzi do nieważności umowy zgodnie z art. 58 § 1 k.c.

3. Skutki naruszenia art. 210 § 1 k.s.h. – przegląd stanowisk

Pierwsza część tezy przedstawionej przez Sąd Najwyższy zasługuje na pełną aprobatę. Odmienne należy ocenić drugą część stanowiska, odnoszącą się do skutków naruszenia art. 210 § 1 k.s.h., która budzi poważne wątpliwości. Dla przejrzystości wyводу należy wskazać, że zasadniczym problemem jest ustalenie, czy naruszenie art. 210 § 1 k.s.h. prowadzi do bezwzględnej nieważności czynności prawnej, czy też w świetle art. 39 § 1 k.c. stanowi przypadek czynności bezskutecznie zawieszanej.

Zaskakuje brak jakiegokolwiek odniesienia się przez Sąd Najwyższy do art. 39 § 1 k.c., który w dacie orzekania obowiązywał już od ponad 5 lat. Co więcej, zgodnie z art. 35 ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym⁵ znowelizowany art. 39 § 1 k.c. stosuje się również do umów zawartych przed wejściem w życie omawianej regulacji, a więc przed 1 marca 2019 r.

Treść uzasadnienia wyroku pozostawia wyraźny niedosyt. Sąd Najwyższy skoncentrował się głównie na rekonstrukcji stanu faktycznego, natomiast skutki wadliwej reprezentacji spółki z o.o. zostały omówione jedynie powierzchownie. Ograniczono się do ogólnego stwierdzenia, że art. 210 § 1 k.s.h. ma charakter bezwzględnie

⁵ Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym (t.j. Dz.U. 2018, poz. 2244), dalej: ustawa zmieniająca.

obowiązujący, co skutkuje *ex tunc* nieważnością czynności prawnej dokonanej z jego naruszeniem.

Natomiast sam fakt, że art. 210 § 1 k.s.h. ma charakter bezwzględnie obowiązujący, nie przesądza jednak o nieważności czynności prawnej. W obowiązującym stanie prawnym nie stanowi on wyłącznej podstawy prawnej do stworzenia adekwatnej normy prawnej. Tym bardziej że przepis ten nie rozstrzyga o skutkach wadliwej reprezentacji. Tymczasem w systemie prawa prywatnego istnieje regulacja, która pełni taką funkcję i która na podstawie odesłania z art. 2 k.s.h. znajduje zastosowanie do art. 210 § 1 k.s.h., i jest nią art. 39 § 1 k.c.⁶, oba przepisy należy zatem wyklądać łącznie, z uwzględnieniem ich funkcji i relacji systemowej.

W tym kontekście niepokoi fakt, że Sąd Najwyższy całkowicie pominął rozważania dotyczące zakresu zastosowania art. 39 § 1 k.c. do sytuacji, w której dochodzi do naruszenia art. 210 § 1 k.s.h. Można przypuszczać, że przyczyną takiego podejścia jest utrwalona linia orzecznicza, która tradycyjnie przypisuje naruszeniu art. 210 § 1 k.s.h. skutek bezwzględnej nieważności⁷. Warto jednak zauważyć, że stanowisko to zostało ukształtowane na gruncie poprzedniego stanu prawnego, a nawet wówczas było ono kwestionowane zarówno w doktrynie⁸, jak i orzecznictwie⁹, gdzie postulowano możliwość następczego potwierdzenia czynności prawnej na podstawie art. 103 § 1 k.c.

Od 1 marca 2019 r. obowiązuje znówelizowany art. 39 § 1 k.c., który z niezrozumiałych powodów wciąż nie znajduje odzwierciedlenia w najnowszym orzecznictwie¹⁰. Jak trafnie wskazał Andrzej Szlęzak, zaskakuje nie tyle brak stosowania art. 39 § 1 k.c., ale przede wszystkim brak argumentacji uzasadniającej jego niestosowanie¹¹.

Dla porządku analizy należy odnotować, że przegląd cyklicznie wydawanych aktualizacji komentarzy do art. 210 k.s.h. również prowadzi do podobnych wniosków. Zbigniew Jara¹² w komentarzu z 2025 r. szczegółowo referuje różne stanowiska dotyczące skutków naruszenia art. 210 § 1 k.s.h., przytaczając wiele orzeczeń oraz publikacji. Ostatecznie konkluduje, że czynność dokonana z jego naruszeniem ma charakter niezupełny, może jednak zostać konwalidowana na podstawie art. 103 § 1 k.c., przy czym argumentacja Zbigniewa Jary została przeprowadzona na podstawie poprzedniego stanu prawnego i nie była zaktualizowana o nowy art. 39 k.c. Wymaga natomiast zwrócenia uwagi, że w tej samej publikacji w komentarzu do art. 379 k.s.h., stanowiącego odpowiednik art. 210 § 1 k.s.h. dla spółki akcyjnej, Tomasz Szczurowski¹³ odnotowuje nowelizację art. 39 k.c., uznając jego zastosowanie do czynności dokonanych z naruszeniem art. 379 § 1 k.s.h., choć tylko do czynności zawartych po wejściu w życie nowelizacji, co pozostaje sprzeczne z art. 35 ustawy zmieniającej.

Robert Pabis¹⁴ w komentarzu z 2024 r. stwierdza, że czynność prawna zdziałana z naruszeniem art. 210 § 1 k.s.h. jest nieważna, nie odnosząc się do znówelizowanego art. 39 § 1 k.c.

⁶ Wskazuje na to też A. Szlęzak, *Czynność prawna dokonana przez organ osoby prawnej z przekroczeniem zakresu umocowania. Klauzula salwatoryjna. Glosa do wyroku SN z 26.01.2024 r., II CSKP 80/23*, „Państwo i Prawo” 2024, z. 9, s. 141.

⁷ W ramach przykładu można wskazać wyrok SN z dnia 29 stycznia 2014 r., II PK 124/13, Legalis nr 797009. Szczegółowo omawia to stanowisko wraz z przytoczeniem licznych orzeczeń Z. Jara [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Warszawa 2025, art. 210, pkt D.

⁸ Zob. wraz z przytoczoną tam literaturą A. Opalski [w:] *Kodeks spółek handlowych*, t. IIA: *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz. Art. 151–226*, red. A. Opalski, Warszawa 2018, art. 210, nb. 45–48.

⁹ Uchwała 7 sędziów SN z dnia 14 września 2007 r., III CZP 31/07, Legalis nr 87057.

¹⁰ Wyrok SN z dnia 26 stycznia 2024 r., II CSKP 80/23, Legalis nr 3040555.

¹¹ A. Szlęzak, *Czynność prawna...*, s. 141.

¹² Z. Jara [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Warszawa 2025, art. 210, pkt D.

¹³ T. Szczurowski [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Warszawa 2025, pkt D.IV.

¹⁴ R. Pabis [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Bieniak, Warszawa 2024, art. 210, nb. 30.

Małgorzata Dumkiewicz¹⁵ w komentarzu z 2024 r. również wskazuje, że naruszenie art. 210 § 1 k.s.h. powoduje bezwzględną nieważność czynności prawnej, nie odnosząc się do znowelizowanego art. 39 § 1 k.c. Natomiast Andrzej Kidyba¹⁶ pomimo nowelizacji art. 39 k.c. nadal podtrzymuje, że skutkiem niezastosowania się do art. 210 § 1 k.s.h. jest bezwzględna nieważność czynności prawnej, gdyż art. 39 k.c. dotyczy działania przez *falsus* organu, który nie występuje w przypadku omawianej wadliwej reprezentacji spółki. Ponadto w najnowszej literaturze wciąż prezentowane jest stanowisko podtrzymujące konserwatywny pogląd o bezwzględnej nieważności¹⁷.

Odnotowania wymaga, że coraz silniej wybrzmiewają głosy dopuszczające następcze potwierdzenie czynności prawnej zawartej przez członka zarządu z naruszeniem art. 210 § 1 k.s.h. na podstawie art. 39 § 1 k.c.¹⁸

4. Krytyka niestosowania art. 39 § 1 k.c.

Niemniej dla rzetelnej analizy omawianego zagadnienia konieczne jest rozważanie potencjalnych argumentów przeciwko stosowaniu art. 39 § 1 k.c. oraz ich krytyczna ocena.

Po pierwsze, można wskazać na brak potrzeby uwzględnienia art. 39 § 1 k.c., gdyż dotyczy on tzw. rzekomego (fałszywego) organu. Klasycznym przykładem jest sytuacja, w której członkowi zarządu wygasł mandat, a mimo to zawarł umowę w imieniu spółki. W takim przypadku druga strona może, zgodnie z art. 39 § 1 k.c., wystąpić do spółki z żądaniem potwierdzenia zawarcia umowy, co powinno nastąpić zgodnie z zasadami reprezentacji. W przypadku naruszenia art. 210 § 1 k.s.h. mamy do czynienia z odmienną sytuacją. To członek zarządu – formalnie uprawniony do reprezentowania spółki – dokonuje czynności w imieniu spółki, co oznacza, że narusza ustawowy zakaz reprezentacji przy tego typu czynnościach. Tym samym nie jest to przypadek klasycznego działania rzekomego organu. Należy jednak zwrócić uwagę, że art. 39 § 1 k.c. wyraźnie wskazuje, iż możliwość następczego potwierdzenia czynności prawnej dotyczy nie tylko braku umocowania, lecz także jego przekroczenia. Artykuł 39 § 1 k.c. swoim zakresem obejmuje dwa rodzaje wadliwej reprezentacji, tj. całkowity brak umocowania oraz działanie z przekroczeniem jego granic. Zgodnie z ogólną normą wynikającą z art. 204 § 1 i 2 k.s.h. członek zarządu jest uprawniony do reprezentowania spółki, a prawo to nie może zostać ograniczone ze skutkiem wobec osób trzecich, z wyjątkiem ograniczeń wynikających z ustawy. Taki wyjątek wprowadza właśnie art. 210 § 1 k.s.h., który wyłącza uprawnienie zarządu do reprezentowania spółki w umowie zawieranej z członkiem zarządu. Tym samym prawo piastuna do reprezentowania spółki przy takich czynnościach zostało ustawowo wyłączone. Jeżeli pomimo tego członek zarządu dokonuje czynności prawnej, działa jako osoba przekraczająca zakres swojego umocowania. Tego rodzaju działanie w świetle art. 39 § 1 k.c. skutkuje bezskutecznością za-

¹⁵ M. Dumkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 210, pkt 10.

¹⁶ A. Kidyba [w:] M. Dumkiewicz, A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, LEX 2025, art. 210, pkt 2.

¹⁷ Tak: S. Kidyba, *Special Representatives of Companies in Disputes with the Company*, „Studia Iuridica Lublensia” 2021, nr 2, s. 254; J.P. Naworski, *Pełnomocnik powołany uchwałą zgromadzenia wspólników, o którym mowa w art. 210 § 1 k.s.h. – glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 22.02.2023 r., II CSKP 785/22*, „Glosa” 2024, nr 2, s. 28; P. Plesiński, *Dopuszczalność powoływania członka zarządu na pełnomocnika z art. 210 § 1 k.s.h. – glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 22.02.2023 r., II CSKP 785/22*, „Glosa” 2024, nr 3, s. 41.

¹⁸ Tak: M. Baszczyk, *Reprezentacja spółki z o.o. w umowie z członkiem zarządu – kilka uwag na tle art. 210 § 1 k.s.h.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 3, s. 49; W. Wyrzykowski, *Wpływ nowelizacji art. 39 k.c. na zasady reprezentowania spółki kapitałowej w umowach pomiędzy spółką a jej członkiem zarządu*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2020, nr 1, s. 26–29; A. Herbet [w:] *Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC*, t. I: *Komentarz*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022, art. 39, nb. 12; A. Szlęzak, *Czynność prawna...*, s. 139; pośrednio też: J.A. Strzępka, E. Zielińska, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz* [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. P. Pinior, J.A. Strzępka, Warszawa 2024, art. 210, nb. 21.

wieszoną, a zatem czynność może zostać następnie potwierdzona.

Po drugie, można podnieść argument, że art. 39 § 1 k.c. ma zastosowanie jedynie wówczas, gdy to organ osoby prawnej był uprawniony do reprezentowania spółki. Tymczasem jak już wskazano, art. 210 § 1 k.s.h. całkowicie wyłącza zarząd z kręgu podmiotów uprawnionych do reprezentowania spółki w relacji z członkiem tego organu. Uprawnienie to przysługuje wyłącznie radzie nadzorczej albo pełnomocnikowi ustanowionemu uchwałą zgromadzenia wspólników. W konsekwencji zgodnie z tą koncepcją naruszenie art. 210 § 1 k.s.h. nie skutkuje powstaniem czynności nieuzupełnionej w rozumieniu art. 39 § 1 k.c., ponieważ to nie organ powołany do reprezentacji spółki (zarząd) powinien ją reprezentować. Takie stanowisko można oprzeć wyłącznie na wykładni literalnej. Należy jednak podkreślić, że literalna wykładnia przepisów nie powinna być stosowana w oderwaniu od pozostałych dyrektyw interpretacyjnych. Zgodnie z powszechnie akceptowaną w prawie cywilnym derywacyjną koncepcją wykładni prawa proces wykładni obejmuje również reguły systemowe i funkcjonalne, które powinny być traktowane jako równorzędne¹⁹. W tym świetle przedstawiona argumentacja nie może zostać uznana za przekonującą. Celem art. 39 § 1 k.c. jest stworzenie ogólnej, systemowej regulacji mającej na celu zapewnienie bezpieczeństwa i stabilności obrotu prawnego. Jak słusznie wskazano w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej²⁰, przepis ten został ukształtowany z myślą o ujednoliceniu skutków wadliwej reprezentacji osób prawnych działających za pośrednictwem swoich organów, co stanowi zasadę

wynikającą z art. 38 k.c. Nie sposób więc przyjąć, że celem ustawodawcy było intencjonalne wykluczenie z zakresu zastosowania art. 39 § 1 k.c. sytuacji, w której członek zarządu dokonuje czynności z naruszeniem art. 210 § 1 k.s.h. Tym bardziej że pełnomocnik powołany uchwałą zgromadzenia wspólników dysponuje szczególnym mandatem do reprezentacji spółki. Zasadnie wskazuje się, że celem udzielenia pełnomocnictwa w trybie art. 210 § 1 k.s.h. jest *de facto* zastąpienie zarządu i przejęcie jego uprawnień w odniesieniu do pewnych czynności prawnych²¹. Dodatkowo, alternatywnie, w omawianym przypadku spółka może być reprezentowana przez radę nadzorczą, a więc organ spółki, który zostaje wyposażony w prawo do reprezentacji w tej szczególnej sytuacji. Tym bardziej zasadna staje się teza, że art. 39 § 1 k.c. znajduje zastosowanie w przypadkach naruszenia art. 210 § 1 k.s.h. Członek zarządu, dokonując czynności prawnej wbrew art. 210 § 1 k.s.h., działa zamiast „organu” właściwego do reprezentacji (pełnomocnika albo rady nadzorczej), w związku z czym jego działanie należy zakwalifikować jako przekroczenie umocowania, a dokonana czynność może zostać skutecznie potwierdzona.

Podsumowanie

Członek zarządu mimo przysługującego mu prawa do reprezentowania spółki przekracza zakres swojego umocowania, jeżeli działa w jej imieniu przy czynności, w której występuje jako druga (lub inna) strona²². Zgodnie z art. 39 § 1 k.c. w zw. z art. 210 § 1 k.s.h. czynność ta ma charakter bezskutecznie zawieszony (czynność nieuzupełniona) i może zostać potwierdzona zgodnie z zasadami reprezentacji spółki.

Oznacza to, że potwierdzenia powinna dokonać rada nadzorcza lub pełnomocnik ustano-

¹⁹ Z. Radwański, *Uwagi o wykładni prawa cywilnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2009, z. 1, s. 10–16; Z. Radwański, M. Zieliński, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 1: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2012, s. 527–529.

²⁰ Uzasadnienie do projektu o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym z dnia 25 września 2018 r. (druk nr 2862), s. 43.

²¹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 kwietnia 2019 r., V ACa 40/18, Legalis nr 2429709.

²² Dotyczy to zakresu podmiotowego art. 210 § 1 k.s.h., a nie wszelkich przypadków, w których członek zarządu występuje jako druga strona (np. jako członek zarządu innej spółki).

wiony uchwałą zgromadzenia wspólników. Należy jednak również przyjąć, że sama uchwała zgromadzenia wspólników zatwierdzająca czynność prawną, przekazana drugiej stronie, prowadzi do jej skutecznej ratyfikacji²³.

Nie istnieje zatem potrzeba konstruowania kolejnych etapów ratyfikacji polegających najpierw na powołaniu pełnomocnika, a następnie

na potwierdzeniu przez niego czynności dokonanej z naruszeniem art. 210 § 1 k.s.h., skoro funkcjonalnie potwierdzenie stanowi wykonanie treści uchwały. Przyjęcie obligatoryjnego wymogu dokonania potwierdzenia przez pełnomocnika prowadziłoby do zbędnego skomplikowania i wydłużenia procedury, w szczególności poprzez konieczność zachowania rygoru formy zarówno dla samej uchwały, jak i dla czynności potwierdzającej dokonywanej przez pełnomocnika.

²³ Odmienne: W. Wyrzykowski, *Wpływ nowelizacji...*, s. 27.

Abstract

The effects of violating the rules of representation of a limited liability company under Art. 210 § 1 of the Commercial Companies Code – commentary on the judgment of the Supreme Court of 8 November 2024, II CSKP 1733/22

Keywords: management board member's agreement with the company; nullity of legal act; suspended ineffectiveness; ratification of legal act

This critical commentary addresses the issue of whether a legal act performed by a management board member in violation of the representation rules set forth in Art. 210 § 1 of the Polish Commercial Companies Code (CCC) may be subsequently ratified. The key practical question is whether such a violation leads to absolute nullity of the legal act, or rather results in its suspended ineffectiveness, thereby allowing for later confirmation. The legal doctrine and case law have developed divergent views on this issue, generating significant legal uncertainty. The amendment of Art. 39 of the Civil Code (CC) – introducing the concept of an incomplete legal act – was intended to bring clarity. Nevertheless, in the judgment under commentary, the Supreme Court, disregarding the content and function of the amended Art. 39 § 1 CC, reaffirmed the concept of absolute nullity for acts performed in breach of Art. 210 § 1 CCC.

Bibliografia

Literatura

- Baszczyk M., *Reprezentacja spółki z o.o. w umowie z członkiem zarządu – kilka uwag na tle art. 210 § 1 k.s.h.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 3.
- Dumkiewicz M., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024.
- Herbet A. [w:] *Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC*, t. I: Komentarz, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022.
- Jara Z. [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Warszawa 2025.
- Kidyba A. [w:] M. Dumkiewicz, A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, LEX 2025.
- Kidyba S., *Special Representatives of Companies in Disputes with the Company*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2021, nr 2.
- Naworski J.P., *Pełnomocnik powołany uchwałą zgromadzenia wspólników, o którym mowa w art. 210 § 1 k.s.h. – glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 22.02.2023 r., II CSKP 785/22*, „Glosa” 2024, nr 2.
- Opalski A. [w:] *Kodeks spółek handlowych*, t. IIA: *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz. Art. 151–226*, red. A. Opalski, Warszawa 2018.
- Pabis R. [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Bieniak, Warszawa 2024.

Plesiński P., *Dopuszczalność powoływania członka zarządu na pełnomocnika z art. 210 § 1 k.s.h. – glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 22.02.2023 r., II CSKP 785/22*, „Glosa” 2024, nr 3.

Radwański Z., *Uwagi o wykładni prawa cywilnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2009, z. 1.

Radwański Z., Zieliński M. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 1: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2012.

Strzępka J.A., Zielińska E. [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. P. Pinior, J.A. Strzępka, Warszawa 2024.

Szczurowski T. [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Warszawa 2025.

Szlęzak A., *Czynność prawna dokonana przez organ osoby prawnej z przekroczeniem zakresu umocowania. Klauzula salwatoryjna. Glosa do wyroku SN z 26.01.2024 r., II CSKP 80/23*, „Państwo i Prawo” 2024, z. 9.

Wyrzykowski W., *Wpływ nowelizacji art. 39 k.c. na zasady reprezentowania spółki kapitałowej w umowach pomiędzy spółką a jej członkiem zarządu*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2020, nr 1.

Akty prawne

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1061 ze zm.).

Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 18).

Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym (t.j. Dz.U. 2018, poz. 2244).

Uzasadnienie do projektu o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym z dnia 25 września 2018 r. (druk nr 2862).

Orzecznictwo

Uchwała 7 sędziów SN z dnia 14 września 2007 r., III CZP 31/07, Legalis nr 87057.

Wyrok SN z dnia 29 stycznia 2014 r., II PK 124/13, Legalis nr 797009.

Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 kwietnia 2019 r., V ACa 40/18, Legalis nr 2429709.

Wyrok SN z dnia 26 stycznia 2024 r., II CSKP 80/23, Legalis nr 3040555.

Wyrok SN z dnia 8 listopada 2024 r., II CSKP 1733/22, Legalis nr 3170792.

Wszystkim osobom planującym zgłosić tekst do publikacji w czasopiśmie „Glosa. Prawo Gospodarcze w Orzeczeniach i Komentarzach” pragniemy przypomnieć, że:

1. Teksty zgłaszane do publikacji należy wgrywać poprzez system OJS UMCS po uprzednim założeniu w nim konta. Rejestracja możliwa jest za pośrednictwem strony internetowej czasopisma: <https://journals.umcs.pl/glosa>.
2. Do tekstów przesyłanych przez absolwentów wydziałów prawa, doktorantów, asystentów i aplikantów powinien być dołączony skan rekomendacji (recenzji) opiekuna naukowego w formie dodatkowego pliku PDF lub JPG.
3. Czasopismo publikuje również artykuły naukowe napisane w tzw. językach kongresowych (angielski, hiszpański, włoski, niemiecki, francuski oraz rosyjski).
4. Objętość nadsyłanego tekstu nie powinna być mniejsza niż 20 000 znaków (ze spacjami, przypisami, abstraktem, słowami kluczowymi i bibliografią) oraz większa niż 30 000 znaków (ze spacjami, przypisami, abstraktem, słowami kluczowymi i bibliografią).
5. Przesyłając tekst do publikacji, należy podać swoje: imię i nazwisko, stopień lub tytuł naukowy, afiliację, adres e-mail, nr ORCID, a także dołączyć skan oświadczenia o autorstwie i wkładzie procentowym w powstanie publikacji (zgodnego z zasadami etycznymi publikowania oraz przeciwdziałania nadużyciom przy publikowaniu) w formie dodatkowego pliku PDF lub JPG.

UMCS

INSTYTUT NAUK PRAWNYCH

ISSN 1233-4634